420

സുഖത്തിന്റെ പിറവി

ടോൾസ്റ്റോയ്

സുഖത്തിന്റെ പിറവി

420

(Malayalam)

Sukhathinte Piravi

Novel

By LEO TOLSTOY

Translated by

D. N. NAMPOOTHIRI

First Published March 1953

Reprinted August 1957, May 1965

Printed at

Parishanmudranalayam, Ernakulam

Price Rs. 2.00

Rights Reserved

Published by

J. JOHNSON

Distributors:

NATIONAL BOOK STALL

Kottayam Kerala State India

സുഖത്തിന്റെ പിറവി

ലിയോ ടോൾസ്റ്റോയ്

വിവർത്തനം
ഡി. എൻ. നമ്പൂതിരി

വിതരണം
നാഷനൽ ബുക്ക് സ്റ്റാൾ
കോട്ടയം
വില ക. 2.00

ടോൾസ്റ്റോയിയുടെ കൃതികൾ

(മലയാളത്തിൽ)

യുദ്ധവും സമാധാനവും	(നോവൽ)
അന്നാകരീനിനാ	,,
ഉയിർത്തെഴുന്നേല്പ്	,,
ക്രൂറ്റ്സർ സോണറ്റ	,,
സുഖത്തിന്റെ പിറവി	,,
ഇവാൻ ഇലിയച്ചിന്റെ മരണം	,,
ചെകുത്താൻ	,,
ഒരു ഭ്രാന്തന്റെ ഡയറി	,,
തമശ്ശുകുതി	(നാടകം)
കഷ്ടകരും നരകത്തിൽ	,,
ഇരുളിൽനിന്നു വെളിച്ചത്തിലേയ്ക്ക്	(കഥകൾ)
കഥാസൗരഭം	,,
നമ്മുടെ കാലങ്ങളിലെ അടിമത്തം	
സ്ത്രീപുരുഷബന്ധം	
കുട്ടികളുടെ വിവേകം	
കുറസമ്മതം	
ആത്മകഥ	

D62/64-65 3-1000

ഒന്ന്

ആ ശരത്കാലത്തിൽ അമ്മ എന്നെന്നേയ്ക്കുമായി ഞങ്ങളോട് യാത്ര പറഞ്ഞു. ഏകാന്തതയും ദുഃഖവും നിറഞ്ഞ ശിശിരകാലം മുഴുവൻ ഞാൻ കറിയയോടും സോണിയയോടുംകൂടി കഴിച്ചുകൂട്ടി.

പഴയ ഒരു കുടുംബസുഹൃത്തായിരുന്നു കറിയ. എനിക്കോമ്മ വയ്യുമ്പോൾ മുതൽ അവിടം ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിലുണ്ട്. കറിയയാണു ഞങ്ങളെ വളർത്തിയെടുത്തതുതന്നെ. മൂടിമരവിച്ച അന്തരീക്ഷം. പൊക്രോവ്സ്കോയിലെ പഴയ ഗൃഹത്തിൽ തന്നെ ഞങ്ങളും ഒതുങ്ങിപ്പാർത്തു. തണുത്ത കാറ്റു് ജനലിൽക്കൂടി ഇഴഞ്ഞുവരികയാണു്. അഴികളും മുഴുവൻ മഞ്ഞുകൊണ്ടു നനഞ്ഞിരുന്നു. ആ ശിശിരകാലമെല്ലാം ഒരു സവാരിയ്ക്കാകട്ടെ, ഒന്നു നടക്കാനാകട്ടെ, ഞങ്ങളും പുറത്തേയ്ക്കിറങ്ങിയില്ല. സന്ദർശകന്മാരും വളരെ കുറവായിരുന്നു. വന്നവർ സന്തോഷമോ മനസ്സമാധാനമോ പുതുതായി കൊണ്ടുവന്നില്ല. അവരുടെയെല്ലാം മുഖങ്ങളും കനത്തവയായിരുന്നു. വല്ലവരേയും ഉണർത്തിയേക്കുമോ എന്നു ഭയമുള്ളതുപോലെ അവർ വളരെ പതുക്കെ മാത്രമെ സംസാരിച്ചുള്ളൂ. ചിരിച്ചില്ലെന്നുള്ളതോ പോകട്ടെ, സോണിയ ഒരു കവിത ഉറക്കെപ്പാടുന്നതു കാണുമ്പോഴും, എന്റെ വിഷാദം കാണുമ്പോഴും അവർ ചിലപ്പോഴൊക്കെ കരഞ്ഞിരുന്നു. അന്തരീക്ഷത്തിൽ അപ്പോഴും മരണത്തിന്റെ പ്രതിച്ഛായ തങ്ങിനിന്നിരുന്നു. എന്റെ അമ്മയുടെ മുറി അടച്ചിട്ടിരിക്കയാണു്.

കിടക്കാൻ ആ മുറിക്കരികിൽക്കൂടി ഞാൻ കടന്നുപോകുമ്പോഴും, ആ തണുത്ത ശൂന്യമായ മുറിയിലേക്കുനോക്കുമ്പോഴും, അസുഖപ്രദവും അപരിചിതവുമായ ഒരു മനോവികാരം എന്നെ അലട്ടിയിരുന്നു.

അന്നെനിയ്ക്കു പതിനേഴായിരുന്നു വയസ്സു്. സാധാരണ ജനങ്ങളുമായി അടുത്തു പരിചയിക്കുവാൻ അമ്മയ്ക്കെന്നെ പീറേറ ഴ്സ്ബർഗ്ഗിൽ കൊണ്ടുപോകണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ അമ്മ ആ വർഷത്തിൽതന്നെ മരണമടയുകയാണുണ്ടായതു്. അതെന്നെ വല്ലാതെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തി. എനിക്കു സൗന്ദര്യമുണ്ടായിരുന്നു. (എല്ലാവരും അങ്ങനെയാണു് പറഞ്ഞതു്.) ചെറുപ്പമാണു്. രണ്ടാമത്തെ ഈ ശിശിരവും ഗ്രാമത്തിന്റെ ഒരു കോണിൽ, ഏകാന്തതയുടെ മടിത്തട്ടിൽ, കഴിഞ്ഞുകൂടണമല്ലൊ എന്നു് ഓർത്തപ്പോൾ എനിക്കു സങ്കടം തോന്നി. ശിശിരം കഴിയുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ മഞ്ഞിവും, ഏകാന്തതയും മനസ്സിന്റെ വിഷമവും അതിന്റെ ഉച്ചകോടിയിലെത്തിയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് എന്റെ മുറിവിട്ടു പുറത്തിറങ്ങുന്നതിനോ, പിയാനൊ ഒന്നു തുറക്കുന്നതിനോ, ഒരു പുസ്തകത്തിന്റെ ഏടുകളൊന്നു മറിച്ചുനോക്കുന്നതിനുപോലുമോ ഞാനിഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. എന്തെങ്കിലും ഒരു ജോലിയിൽ ഏർപ്പെടുവാൻ കഠിനമായ നിർബന്ധിച്ചപ്പോഴും ഞാൻ പറഞ്ഞു, 'എനിയ്ക്കതിനിപ്പോൾ കഴിവില്ല' എന്നു്. പക്ഷേ, എന്റെ ഹൃദയം മന്ത്രിച്ചു, എന്താണതുകൊണ്ടുള്ള ഫലം? എന്റെ ജീവിതം മുഴുവൻ ഇതുപോലെ പാഴാക്കപ്പെടുമ്പോൾ, എന്താണു് ജോലികൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം?—ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്കു് മറുപടി പറയുക കണ്ണുനീരാണു്.

ഞാൻ ദിവസംപ്രതി, ക്ഷീണിച്ചുവരികയണെന്നും എന്റെ സൗന്ദര്യം നശിച്ചുവരികയാണെന്നുമെല്ലാം പലരും പറഞ്ഞു. പക്ഷേ എനിക്കതിൽ യാതൊന്നും തോന്നിയില്ല. അതുകൊണ്ടെന്താണു്? ആകുലവേണ്ടി?—എനിക്കു തോന്നി, എന്റെ ജീവിത

കാലംമുഴുവൻ നിസ്സഹായത നിറഞ്ഞ ഈ തളർച്ചയിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടണമെന്നു്. അതിൽനിന്നും കരകയറാവുന്നുള്ള കഴിവോ, അല്ലെങ്കിൽ ആശ തന്നെയോ എനിക്കു നഷ്ടപ്പെട്ട എന്നു്. ശിശിരം കഴിഞ്ഞതോടെ കറിയ എന്നെ ഏതുവിധമെങ്കിലും പുറംലോകത്തിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകുവാൻ പണിപ്പെടുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, അതിനു പണം ആവശ്യമായിരുന്നു. അമ്മ മരിച്ചതിൽപിന്നെ കുടുംബകാര്യം എങ്ങിനെ നടന്നുപോയി എന്നു ഞങ്ങളറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഈ നിലയൊന്നു ഭേദപ്പെടുത്തുവാൻ ഞങ്ങളുടെ രക്ഷാകർത്താവു് വന്നെത്തുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചു. നിത്യവും ഞങ്ങളദ്ദേഹത്തെ കാത്തുകാത്തിരുന്നു.

മാർച്ചിൽ അദ്ദേഹം വന്നു.

"എന്റെ ഈശ്വരാ—!" ഒരാഗ്രഹവുമില്ലാതെ, ചിന്തിക്കാനില്ലാതെ മുറ്റിയ്ക്കു പുറകിൽ ഞാൻ നടക്കുമ്പോൾ, ഒരു ദിവസം കറിയ എന്നോടു പറഞ്ഞു:"—സെർജിമിക്കലേയ്ച്ചു് വന്നുകഴിഞ്ഞു. ഇനി നമ്മുടെ കാര്യത്തിനു് ഒരു സമാധാനമുണ്ടു്. ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനു് അദ്ദേഹം ഇങ്ങോട്ടു വരും. വെഞ്ചഷ്ക്കാ, ഇങ്ങിനെയൊന്നുമല്ലാതെ കുറച്ചുകൂടെ പൊടിയായിരിക്കൂ!" അവൻ തുടർന്നു: "അല്ലെങ്കിൽ നിന്നെപ്പറ്റി അദ്ദേഹം എന്തു വിചാരിക്കും? അദ്ദേഹത്തിനെന്തുകാര്യമാണെന്നോ, നിങ്ങളെയെല്ലാം!"

സെർജിമിക്കലേയ്ച്ചു് ഞങ്ങളുടെ അയൽവാസിയാണു്. പെരുപ്പക്കാരനാണെങ്കിലും അച്ഛന്റെ ഒരു സുഹൃത്തായിരുന്നു അദ്ദേഹം. ഏതായാലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വരവു് ഞങ്ങളുടെ നിശ്ചയങ്ങൾക്കു് ഒരു വ്യതിയാനം വരുത്തി. അദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിക്കാനും ആദരിക്കാനും മാത്രം ഞാൻ വളർന്നുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. സെർജിയുടെ മുമ്പിൽ നാണം നടിക്കുന്നതു് ഒരു പോരായ്കയാണെന്നു് എനിയ്ക്കറിയാമായിരുന്നു. ഒന്നു പൊടിയായി

രിക്കാൻ കഴിയ പറഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ മനസ്സിൽ ഉയർന്ന ചിന്ത അതായിരിക്കണം: 'അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുന്നിലായതുകൊണ്ടാണ്....' വീട്ടിലെ എല്ലാവരേയും എനിക്കിഷ്ടമാണ്. ഇങ്ങേ അറ്റത്തെ ഭൃത്യന്മാരെവരെ. സെർജിയെ എനിക്കു പണ്ടേ പരിചയവുമാണ്. പിന്നെ അതിനൊരത്ഥവുമുണ്ട്. അന്നൊരിക്കൽ എന്റെ മുമ്പിൽവച്ചതന്നെ അമ്മ പറയുകയുണ്ടായി! അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ ഒരാളെക്കൊണ്ട് എന്നെ വിവാഹം കഴിപ്പിക്കണമെന്ന്. അന്നെനിക്ക് അതിലെന്തോ വെറുപ്പാണ് തോന്നിയതു്. എന്റെ ആദർശഭർത്താവു് അതിൽനിന്നൊക്കെ വിഭിന്നനായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മെലിഞ്ഞുവിളറിയ ആളായിരിക്കണം. വിഷാദം കലർന്നതായിരിക്കണം ആ മുഖം. എന്നാൽ സെർജിമിക്കലേയ്ച്ചോ? സാമാന്യം പൊക്കമുള്ള ഒരു മദ്ധ്യവയസ്കൻ. പക്ഷേ, എനിക്കു തോന്നി, ഏതവസരത്തിലും അദ്ദേഹത്തിനു സന്തോഷമേയുള്ള എന്ന്. എങ്കിലും അമ്മയുടെ വാക്കുകൾ എന്റെ തലയ്ക്കുള്ളിൽ അലയടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എനിക്കു പതിനൊന്നു വയസ്സുള്ളപ്പോൾ, അതായതു്, ഒരു ആറുകൊല്ലം മുമ്പുകൂടി അദ്ദേഹം 'ഭവതി' എന്നേ പറയാറുള്ളൂ. 'കടലിപ്പൂവു്' എന്ന ഓമനപ്പേരുകൊണ്ടാണ് എന്നെ വിളിക്കാറു്. അപ്പോഴും ഞാൻ ചിലപ്പോളൊരു ചെറുപേടിയോടെ ചിന്തിക്കും: 'ഞാനെന്താണു ചെയ്യുക, ഒരു ദിവസം പെട്ടെന്ന് അദ്ദേഹം എന്നെ വിവാഹം ചെയ്യണമെന്നു പറഞ്ഞാൽ?'

ഭക്ഷണത്തിനുമുമ്പു സെർജിമിക്കലേയ്ച്ച് വന്നു. കുറിയ ചില പ്രത്യേക പലഹാരങ്ങളും മറ്റും തയ്യാറാക്കിയിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഒരു സ്ലെഡ്ജിൽ വരികയാണ്. ഞാനതു ജനലിനരികെ ഇരുന്നു കണ്ടു. പക്ഷേ, പ്രതീക്ഷിക്കാത്തതാണ് ആ വരവു്, എന്നറിയിക്കാൻ ഞാൻ സന്ദർശകമുറിയിലേയ്ക്കു ധൃതിയിൽ ചെന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കനമുള്ള കാൽവെയ്പും, ഉച്ചത്തിലുള്ള ശബ്ദവും, ഹാളിൽ കുറിയയുടെ സംഭാഷണവും എല്ലാം

കേട്ടപ്പോൾ എന്റെ ക്ഷമ നശിച്ചു. പിന്നിട്ട തനിയെ ചെന്നു കാണാമെന്നു ഞാൻ തീരുമാനിക്കുകയും ചെയ്തു. കറിയയുടെ കയ്യ് അദ്ദേഹം പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒരു പുഞ്ചിരി ആ മുഖത്തു കളിയാടി. ഓ, എത്രയ്ക്കെയാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംസാരം! എന്നെ കണ്ടിട്ട് അദ്ദേഹം വന്ദനം പറയാതെ തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. ഞാനതു ലജ്ജിച്ചുപോയി.

"അല്ല, നിങ്ങളോ?" ഉയർന്ന സ്വരത്തിൽ സെർജി എന്റെ അടുക്കലേയ്ക്ക് അടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. "എന്തൊരു മാറ്റം! അന്നു നിങ്ങളൊരു വിടരാത്ത കള്ളിപ്പൂവായിരുന്നെങ്കിൽ, ഇന്നൊരു വിടർന്ന റോസാപുഷ്പമാണ്."

അദ്ദേഹം എന്റെ കയ്യ പിടിച്ചുമത്തി. എനിക്കു വേദനിക്കുകകൂടി ചെയ്തു. ചുംബിക്കുവാൻവേണ്ടി ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരേ ചാഞ്ഞു. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം എന്റെ കയ്യ് ഒന്നുകൂടെ പിടിച്ചുമത്തിയതേയുള്ളു. ആ പഴയ വ്യക്തിത്വവും, ആ ഹ്ലാദവും നിറഞ്ഞ മിഴികളം അദ്ദേഹം എന്നിലേയ്ക്കയത്തി.

ഞാൻ സെർജിയെ കണ്ടിട്ട് ആറു വർഷങ്ങളം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹവും വളരെ മാറിയിട്ടുണ്ട്. കറുപ്പു കലർന്ന ആ മുഖത്തിനു കുറേക്കൂടി പ്രായം തോന്നിക്കും. തിരെ ചേർച്ചയില്ലാത്ത ഒരു മീശ വളർത്തിയിരിക്കുന്നു. പക്ഷേ, പലതും പഴയതുപോലെ തന്നെ — നിസ്സാരമനസ്ഥിതി, തുറന്ന ചിന്താഗതി തളിർക്കുന്ന വദനം, തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകം, സ്നേഹംനിറഞ്ഞ ബാലിശമായ പുഞ്ചിരി — എല്ലാം.

മരഞ്ചുമിനിട്ടു കഴിഞ്ഞതോടെ അദ്ദേഹം ഒരു സന്ദർശകനല്ലാതായിത്തീർന്നു. ഇങ്ങേ അറ്റം ഭൃത്യന്മാരുടെകൂടി — ഞങ്ങളുടെ കാര്യം പറയുകയേ വേണ്ടല്ലോ — ഉത്തമസുഹൃത്തായി കഴിഞ്ഞിരുന്ന അദ്ദേഹം. ഏതാവശ്യങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി നിറവേറ്റാൻ അവർ തയ്യാറായി നിലകൊണ്ടു.

അമ്മ മരിച്ചതിൽപിന്നെ വന്നെത്തിയ മറവു സന്ദർശകന്മാരെക്കാളും എത്ര വിഭിന്നമായിരുന്നു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പെരുമാറ്റം! ഞങ്ങളുടെ അടുക്കൽ മൂകമായിരിക്കണമെന്നും ഇടയ്ക്കിടെ കരയണമെന്നും അവർ വിചാരിച്ചിരുന്നിരിക്കണം. അദ്ദേഹമാകട്ടെ എപ്പോഴും ആഹ്ലാദവാനായിരുന്നു. എപ്പോഴും എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കും. പക്ഷേ, ഒരൊറ്റവാക്കുപോലും എന്റെ അമ്മയേക്കുറിച്ച് ഉരിയാടുകയുണ്ടായില്ല. അതു കുറച്ചു പോരായ്കകൂടിയാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നിയിട്ടുണ്ട്. അതും ഇത്ര അടുപ്പമുള്ള ഒരു സുഹൃത്തു്. ഈ അശ്രദ്ധ ആത്മാത്ഥതയിൽ നിന്നും ഉറവെടുത്തതാണെന്നു് എനിക്കു് പിന്നീടു മനസ്സിലായി. എനിക്കതിൽ അതിരറ്റ നന്ദി തോന്നി. കറിയ സന്ദർശകമുറിയിലിരുന്നു വൈകുന്നേരം അദ്ദേഹത്തിനു ചായ ഒഴിച്ചു കൊടുത്തു. അമ്മയുണ്ടായിരുന്നപ്പോഴും മുഴുവൻ അവളുടെയാണിരിക്കാറു്. സോണിയയും ഞാനും സമീപത്തുതന്നെ ഇരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ പഴയ അരിവെപ്പുകാരൻ ഗ്രിഗറി അച്ഛന്റെ ഒരു പൈപ്പു് എവിടെനിന്നോ തേടിപ്പിടിച്ചു കൊണ്ടുവന്നു. അയാളം മുറിക്കു വലത്തുവയ്ക്കുവാൻ തുടങ്ങി.

"ഒരു ഞൊടിയ്ക്കുള്ളിൽ എന്തുമാറ്റമാണു് വീടിനുവന്നതു്." നടപ്പു് നിത്തിയിട്ടയാളം പറഞ്ഞു.

"ഉം...." ഒരു നെടുവീർപ്പോടെ കറിയ ഒന്നു മൂളി. ചായപ്പാത്രത്തിന്റെ അടപ്പു് യഥാസ്ഥാനത്തുവച്ചുകൊണ്ടയാൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ നോക്കി. ഒരു കരച്ചിൽ ആ ചുണ്ടുകളിൽ വിമ്മിവന്നു.

"അച്ഛനെ നീ ഓർക്കുന്നുണ്ടോ?" അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു.

"ശരിക്കില്ല."

"എത്ര സുഖകരമായിരുന്നെന്നെ, ആ ജീവിതം!" സെർജി എന്റെ നെറ്റിത്തടത്തിൽതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. "എ

ങ്ങിനെ ഞങ്ങളെ സ്നേഹിച്ചതാണു്!" അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകളും ഒരു നിമിഷം തിളങ്ങി.

"ഇപ്പോളാ അവളും പോയി!" കറിയ തുവാലയിൽ മുഖം പൊത്തി കരയാൻ തുടങ്ങി.

"ശരിയാണു്, വീട്ടിലെ മാറ്റങ്ങളെ ഭയങ്കരങ്ങളെന്നെയായിരുന്നു." തലതിരിച്ചു്, അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "സോണിയാ, നിന്റെ കല്യാണസ്സാധനങ്ങളെ എവിടെ?" എന്തോ പതുക്കെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം സന്ദർശകമുറിയിലേയ്ക്കു പോയി. നിറഞ്ഞ കണ്ണുകളോടെ ഞാൻ കറിയയെ നോക്കി.

"എത്ര സ്നേഹമുള്ള സുഹൃത്താണദ്ദേഹം!" അവൾ പറഞ്ഞു. എനിക്കദ്ദേഹവുമായി ഒരു ബന്ധവുമില്ലായിരുന്നെങ്കിലും ആ നല്ല മനുഷ്യന്റെ സഹതാപത്തിലൊരു സുഖവും സമാധാനവും തോന്നി.

സന്ദർശകമുറിയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെയും സോണിയയുടെയും കാൽപെരുമാറ്റം ഞാൻ കേട്ടു. അദ്ദേഹം സോണിയയുടെ കുഞ്ഞിക്കൈകൊണ്ടു പിയാനോയുടെ കട്ടകളിൽ അമർത്തുകയാണു്.

സെർജിയുടെ ശബ്ദം ഉയർന്നു: "മേരിയ അലക്സാൻഡ്രോവ്ന, ഇവിടെ വരൂ. എന്തെങ്കിലും വായിക്കൂ."

അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹംനിറഞ്ഞ ആജ്ഞ ഞാനനുസരിച്ചു.

"ഇതു വായിക്കൂ." അദ്ദേഹം ബിത്തോവന്റെ 'ചന്ദ്രികയുടെഗീതക'ത്തിലെ ഒരു ഭാഗം കാണിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. "എങ്ങിനെയിരിക്കുമെന്നു ഞാനൊന്നു നോക്കട്ടെ." മുറിയുടെ ഒരു കോണിലേയ്ക്കു് അദ്ദേഹം കപ്പുമായി നടന്നു.

സെർജിയുടെ അടുക്കൽ തീരെ അറിഞ്ഞുകൂടെന്നു നേരത്തെതന്നെ പറയുന്നതിനോ, അല്ലെങ്കിൽ കഴിയില്ലെന്നു പറയുവാനോ എനിയ്ക്കു് ഒരു വിഷമം അനുഭവപ്പെട്ടു. ഞാനനുസരണയോ

ടെ പിയാനോയുടെ മുമ്പിൽ ചെന്നിരുന്നു. വായിക്കാൻ തുടങ്ങി. എങ്കിലും എന്നെ ആക്ഷേപിച്ചെങ്കിലോ എന്നു ഭയമുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു സംഗീതപരിജ്ഞാനമുണ്ട്. ഞാനൊരു മാതിരി നന്നായി വായിച്ചു. ആ ഗീതം ഭൂതകാലത്തിന്റെ നേരിയ സ്മരണകൾ ഉണർത്തി. പക്ഷേ, മറ്റൊരു ഗീതകം വായിയ്ക്കാൻ അദ്ദേഹം എന്നെ അനുവദിച്ചില്ല. "വേണ്ട", എന്റെ അരികിലണഞ്ഞ് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. "നീ അതു് നന്നായി വായിക്കില്ല. ഇനി ഇപ്പോൾ വേണ്ട. ആദ്യഭാഗം നന്നായിരുന്നു. നിനക്കു് സംഗീതമുണ്ട്!" ഈ സാമാന്യസ്തുതി എന്നെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. ഞാനൊരു ബാലികയല്ലെന്നു് അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. അതിലായിരുന്നു എനിക്കു കൂടുതൽ സന്തോഷം. സോണിയയെ ഉറക്കാൻ കൊറിയ മുകളിലേയ്ക്കു പോയി. ഞങ്ങൾ സന്ദർശകമുറിയിൽ തനിച്ചായി.

എന്റെ അച്ഛനും അദ്ദേഹവുമായി സ്നേഹമായതിനെപ്പറ്റി സെർജി പറഞ്ഞു. അന്നു് ഞാൻ കളിയിലും പഠിത്തത്തിലും തന്നെ മുങ്ങിക്കഴിയുകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹവുമായുള്ള സംസാരം എന്റെ അച്ഛനു് പുതിയ ഒരു നിറം നൽകി. എനിയ്ക്കെന്തെല്ലാം ഇഷ്ടമാണെന്നും, എന്റെ വാസനകൾ എന്തിലാണെന്നും അദ്ദേഹം ആരാഞ്ഞു. കൂടെക്കൂടെ സെർജി എനിക്കു് ഉപദേശങ്ങളും തന്നു. ആഹ്ലാദത്തോടെ തമാശകളും പറഞ്ഞു്, കളിക്കോപ്പുകൾ ഉണ്ടാക്കി സമ്മാനിച്ചിരുന്ന ആ മനുഷ്യൻ ഇന്നു മാറിയിരിക്കുന്നു. അവിടെ സ്നേഹം നിറഞ്ഞ ഒരു മഹാനെ എനിക്കു കണ്ടെത്താൻ കഴിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിൽ എനിക്കു് ബഹുമാനവും കൃതജ്ഞതയും തോന്നി. അദ്ദേഹത്തോടു സംസാരിക്കുന്നതു് രസകരമായിരുന്നു. പക്ഷേ, എനിക്കതന്നെ രൂപമില്ലാത്ത ഒരു തടസ്സം എനിക്കു് അനുഭവപ്പെട്ടു. ഞാൻ ഓരോ വാക്കും വളരെ മനസ്സിരുത്തിയാണു് ഉപയോഗിച്ചതു്. എന്റെ അച്ഛന്റെ മകളായതുകൊണ്ടുമാത്രം സെർജി എന്നെ സ്നേഹിച്ചു. ഞാനതിനു കൃതജ്ഞതയുള്ളവളായിരിക്കേണ്ടതല്ലേ?

സോണിയയെ ഉറക്കിയശേഷം കറിയ ഞങ്ങളോട്ട ചേന്നു. എന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ രീതിയെപ്പറ്റി—അതിലെനിയ്ക്കൊട്ടും താല്പര്യമില്ലായിരുന്നു—കറിയ പരാതി പറയുവാൻ തുടങ്ങി.

"അപ്പോൾ ഇതുയൊക്കെയായിട്ടും എന്നെ അറിയിക്കാത്തതെന്തു്?" എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു, തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"ഉം? എന്തിനു്?" ഞാൻ പറഞ്ഞു. "അതു പറയുന്നതുതന്നെ ഒരു ദുരിതമാണു്." (എന്റെ വിഷമത നിശ്ശേഷം നീങ്ങിയെന്നു് എനിക്കതന്നെ അറിയാമായിരുന്നു)

"അതു കഷ്ടമാണു്?" അദ്ദേഹം പറയുകയാണു്. "ഏകാന്തത ആസ്വദിക്കാൻ കഴിയാത്തതു കഷ്ടംതന്നെ! നിങ്ങടെ ചെറുപ്പക്കാരിയാണെന്നുള്ളതുകൊണ്ടാണോ, അതു്?"

"തീർച്ചയായും ഞാനൊരു ചെറുപ്പക്കാരിതന്നെ." ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

"ആരാധിക്കുമ്പോൾമാത്രം ആനന്ദിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയെ എനിക്കിഷ്ടമല്ല. ഭയം അരികത്തുനിന്നു പോയോ, അപ്പോഴേ അവളുടെ രുചിയും വാസനയുമൊക്കെ തകർന്നുകഴിഞ്ഞു. അവരെല്ലാം പുറംമോടി ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. സ്വന്തമായിട്ടു് അവർക്കു് കൈവശമൊന്നുമില്ല."

"എന്നെക്കുറിച്ചു നിങ്ങൾക്കു് ഒരു ആരാധനാമനസ്ഥിതിയുള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നല്ലൊ!" എന്തെങ്കിലും പറയാൻവേണ്ടി മാത്രം ഞാനിങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

കുറച്ചുസമയത്തേയ്ക്കു് അദ്ദേഹം ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല.

"ഉണ്ടു്, നിങ്ങൾക്കു നിങ്ങളുടെ അച്ഛനോട്ട കൂടുതൽ സ്നേഹം തോന്നുന്നതിൽ കാരണമുണ്ടു്. നിന്നിൽ എന്തോ ഒളിഞ്ഞുകിടപ്പുണ്ടു്...." അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ നോക്കിയപ്പോൾ ആഹ്ലാദം നിറഞ്ഞ പരിഭ്രമം എന്നിൽ ഉളവായി.

അദ്ദേഹത്തിന്റെ വദനത്തിൽ തന്നേതായ ഒരു പ്രത്യേ

കത കളിയാടി. തിളങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന ആ മുഖത്തിൽ ക്രമേണ വിഷാദം കലർന്നു.

"നീയിങ്ങനെ മുഷിഞ്ഞുകഴിച്ചുകൂട്ടാൻ പാടില്ലാ." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നിനക്കു് പാട്ടു് ഇഷ്ടമല്ലേ? നീ പാടണം. അല്ലെങ്കിൽ വല്ല പുസ്തകവും വായിക്കു. നിന്റെ ജീവിതം മുഴുവൻ നിനക്കു മുന്നിൽ തുറന്നുകിടക്കുന്നു. ഇനിയും വിഷാദത്തിൽ മുങ്ങി സമയം കളയാതെ അങ്ങിനെ എന്തെങ്കിലും ചെയ്യു. ഒരു വർഷം കൂടി കഴിയുക എന്നു പറയുന്നതു് വളരെ താമസിച്ചാണു്."

ഒരു അച്ഛനെപ്പോലെയോ അമ്മാവനെപ്പോലെയോ അദ്ദേഹം എന്നോടു സംസാരിച്ചു. എന്റെ നിലയിലേയ്ക്കു് താഴുവാൻ അദ്ദേഹം പ്രയത്നിക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. ഒരിളയ ആളെപ്പോലെ സെർജി എന്നെക്കരുതുന്നതിൽ എനിക്കസ്വാസ്ഥ്യം അനുഭവപ്പെട്ടു. പക്ഷേ, എന്നോടുമാത്രം ഒരു പ്രത്യേകരീതി അവലംബിക്കാൻ അദ്ദേഹം പാടുപെടുന്നുണ്ടെന്നുള്ളതു് എനിക്കു് ആശ്വാസപ്രദമായിരുന്നു.

കുടുംബകാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി പറഞ്ഞു കറിയയുമായി അദ്ദേഹം കുറച്ചുസമയം ചെലവഴിച്ചു.

"എന്നാൽ.... ഞാനിനി പോകട്ടെ." എഴുന്നേറ്റു് അദ്ദേഹം എന്റെ അടുക്കലേയ്ക്കു നീങ്ങി. എന്റെ കയ്യിൽ അദ്ദേഹം കടന്നുപിടിച്ചു.

"എന്നാണിനി കാണുക?" കറിയ ചോദിച്ചു.

"വസന്തം വരട്ടെ." അദ്ദേഹം എന്റെ കയ്യിൽ നിന്നും പിടി വിടാതിയിരുന്നില്ല. "ഇനി ഡാനിവ്കയ്ക്കാണു്. (ഇതു ഞങ്ങളുടെ മറ്റൊരു സ്ഥലമാണു്.) പിന്നെയെന്റെ സ്വന്തം വശ്യങ്ങോക്കു് മോസ്കോയ്ക്കാണു് പോകണം. വേനലാവുമ്പോഴേയ്ക്കും നമുക്കു കാണാം."

"അതുയും അങ്ങു താമസിക്കുമോ?" അതു ഞാനാണു ചോദിച്ചതു്. എനിക്കു വലിയ വ്യസനം അനുഭവപ്പെട്ടു. വാസ്തവ

ത്തിൽ സെർജിയെ എന്നും കാണുവാൻ ഞാനാഗ്രഹിച്ചു. പെട്ടെന്നൊരു വിഷാദം എന്നെ ആവരണം ചെയ്തു. പഴയ ഒന്നെരാശ്യം എന്നെ രാത്രിമുഴുവൻ ബാധിക്കുമോ എന്നു ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടു. എന്റെ മുഖഭാവും ശബ്ദവും അതു തെളിച്ചുപറഞ്ഞു.

"വെറുതെ വ്യസനിക്കാതെ, എന്തെങ്കിലും പ്രവൃത്തികളിൽ വ്യാപൃതയാകാൻ ശ്രമിക്കൂ." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഒരു പരീക്ഷ നടത്താൻ നോക്കാം, അടുത്ത വസന്തത്തിൽ." കയ്യിൽനിന്നും പിടിവിട്ടു് എന്നെ നേരെ തിരിഞ്ഞുനോക്കാതെ അദ്ദേഹം പോയി.

സെർജി മുറിയിൽ കടന്നു രോമക്കുപ്പായം ധരിക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. എന്നിട്ടും അദ്ദേഹം എന്നെ നോക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി.

'വെറുതെ അദ്ദേഹം നമുക്കുവേണ്ടി വളരെ പാടുപെടുന്നു!' ഞാൻ വിചാരിച്ചു: 'അദ്ദേഹം തിരിഞ്ഞുനോക്കുവാൻ എനിക്കു ആഗ്രഹം ഉണ്ടെന്നു് അദ്ദേഹം വിചാരിക്കുന്നുവോ?....ഒരു നല്ല മനുഷ്യനാണദ്ദേഹം.....വളരെ നല്ലയാൾ; പക്ഷേ....അതുയേയുള്ളൂ.'

അന്നു ഞങ്ങൾ വളരെ സമയം വർത്തമാനവും പറഞ്ഞിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റിയല്ല. വേനൽക്കാലത്തു് എന്താണു് ചെയ്യേണ്ടതു്? എങ്ങിനെ ശിശിരം കഴിച്ചുകൂട്ടും?—എന്നൊക്കെ. ആ പഴയ തുറിച്ചുനോക്കുന്ന പ്രശ്നം എന്നെ പിന്നീടു് അലട്ടിയില്ല— ഇതിൻറെയൊക്കെ ആവശ്യമെന്താണു്, എന്നതു്. എല്ലാം ഭംഗിയായി കഴിഞ്ഞുകൂടി. ജീവിതത്തിന്റെ ഉദ്ദേശം സുഖമായിരുന്നു. ഞാനതെവിടെയോ കണ്ടെത്തിയതുപോല എനിക്കു തോന്നി. ഇരുളടഞ്ഞ ആ പഴയ ഗൃഹം വിണ്ടും പ്രകാശമാനമായി എവിടെയും ജീവിതം ഉറവിട്ടു.

രണ്ട്

അങ്ങിനെയിരിക്കെ വസന്തം വന്നു. എന്റെ വിഷമതകളും നിശ്ശ്വേഷം മാറി. പക്ഷേ, വസന്തത്തിലെ ഒരു വല്ലായ്മ, ശൂന്യമായ ആഗ്രഹങ്ങളും, നിറഞ്ഞ സ്വപ്നങ്ങളും, എന്നിവ എന്നിൽ തളിരിട്ടു. ശിശിരകാലത്തെപ്പോലെയല്ലാതെ, ഞാൻ വായിക്കാനും, പിയാനോവിൽ പാട്ടുപാടുവാനും, സോണിയയ്ക്കു പാഠങ്ങളും പറഞ്ഞുകൊടുക്കുവാനും തുടങ്ങിയിരുന്നു. എങ്കിലും പലപ്പോഴും ഞാൻ പൂന്തോട്ടത്തിൽ അലഞ്ഞുനടന്നു; അല്ലെങ്കിൽ ബഞ്ചിൽ വെറുതെ കുത്തിയിരുന്നു. അപ്പോഴും എന്റെ ചിന്തകളും ഏതിലെയെല്ലാമാണ് അലഞ്ഞുതിരിഞ്ഞതെന്നു് ദൈവത്തിനേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ. ചില രാത്രികളിൽ—പ്രത്യേകിച്ചു്, ചന്ദ്രിക ചിന്തുന്ന രാത്രികളിൽ—ഞാൻ കിടപ്പുമുറിയുടെ ജനാലയ്ക്കരികിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടും. മറ്റുചിലപ്പോൾ കറിയ കാണാതെ, ഒരുടുപ്പുമാത്രം ധരിച്ചു പൂന്തോട്ടത്തിൽ കടന്നു മഞ്ഞിന്റെ മൂടുപടത്തിൽക്കൂടി കുളത്തിനരികിൽ പോകും. ഒരവസരത്തിൽ പാടങ്ങളും മുഴുവൻ നടന്നു പൂന്തോട്ടത്തിന്റെ പരിസരങ്ങളിലൂടെ ഒരു രാത്രി മുഴുവൻ ഞാൻ വലത്തുവെച്ചു.—ഏകാന്തതയിൽ.

അപ്പോഴെല്ലാം എന്റെ ഭാവനയെ മൂടിയ സ്വപ്നങ്ങളും പൊക്കിയെടുക്കുക പ്രയാസമാണു്. അഥവാ, എന്തെങ്കിലും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞാൽത്തന്നെയും, എനിക്കത്ഭുതം തോന്നുകയാണു്, എന്റെ ചിന്തകളും ആ രീതിയിൽ ഒഴുകുമോ എന്നു്. അവ തികച്ചും അപരിചിതങ്ങളും മനസ്സിലാവാത്തവയുമാണു്.

സെർജിമിക്കയേയ്ച്ചു് വാഗ്ദാനം പാലിച്ചു. പയ്യടനത്തിനുശേഷം മേയ്മാസത്തിൽ അദ്ദേഹം വന്നു.

ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ അദ്ദേഹം വീട്ടിലേയ്ക്കു കയറിവന്നു. വളരെ അപ്രതീക്ഷിതമായിരുന്നു, ആ വരവു്. ചായയും കാത്തു

ഞാൻ വരാന്തയിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. പടർന്നു പന്തലിച്ച പച്ചപ്പടർപ്പുകളോടുകൂടിയ പൂന്തോട്ടം. ഇലകളുടെ മറവുകളിൽ ഒളിച്ചിരുന്ന കുയിലുകൾ ഗാനമുതിർത്തു. കുറിച്ചെടികളുടെ ഉയരംകുറഞ്ഞ തലപ്പുകളിൽ ഒരു നീലിമ വ്യാപിച്ചിരുന്നു. അവ പുഷ്പങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിക്കുവാൻ പോകുകയാണെന്നു പ്രഖ്യാപിക്കുകയാണു്. അസ്തമയസൂര്യന്റെ പൊൻകിരണങ്ങൾ തട്ടി ബർച്ചു മരങ്ങൾ പ്രശോഭിച്ചു. വരാന്തയിലാകെ ഒരു നൈർമ്മല്യം നിഴലിച്ചു. വൈകുന്നേരത്തെ മഞ്ഞു് കട്ടപ്പുമേറിയതായിരുന്നു. പൂന്തോട്ടത്തിനപ്പുറത്തു് അണയാൻപോകുന്ന അന്തിയുടെ മണിനാദം എന്നവണ്ണം ഇടയന്മാരുടെ ആരവം ഉയർന്നു. നിക്കൺ എന്ന കുട്ടി തന്റെ ജലവാഹനം വരാന്തയ്ക്കപ്പുറം കൊണ്ടുനടന്നു. തണുത്തുമരവിച്ച ജലപ്പരപ്പു് കറുത്ത ചുഴികളെ നിർമ്മിച്ചു. വരാന്തയിൽ ചായപ്പാത്രം ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചു. മേശമേൽ ബിസ്ക്കറ്റും പാലും വച്ചിരുന്നു. കറുത്ത ധൃതിയിൽ ചായപ്പാത്രങ്ങൾ കഴുകുകയായിരുന്നു. കൂളി കഴിച്ചിരുന്ന എനിക്കു വിശപ്പു സഹിച്ചില്ല. ചായയ്ക്കു കാത്തിരുന്ന ഞാൻ അപ്പം തിന്നുവാൻ തുടങ്ങി. അയഞ്ഞ കൈകളോടുകൂടിയ ബ്ളൗസാണു ഞാൻ ധരിച്ചിരുന്നതു്. തലമുടി അപ്പോഴും നനഞ്ഞു തന്നെയിരുന്നു. സെർജി അകത്തേയ്ക്കു് പ്രവേശിക്കുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ കറുത്ത അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടുകഴിഞ്ഞു.

"അ: സെർജിമിക്കേലയ്ച്ച്," ഉച്ചത്തിൽ ഞാൻ ഉച്ചരിച്ചു: "ഞങ്ങൾ ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞുതീർന്നതേയുള്ളു" വസ്ത്രം മാറുവാൻ എന്നുള്ള അർത്ഥത്തിൽ ഞാനെഴുന്നേറ്റു. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം എന്നെ തടഞ്ഞു.

"ഓ, ഇത്രവലിയ ചമഞ്ഞൊരുങ്ങൽ വല്ലതും വേണോ–അതും ഈ കുഗ്രാമത്തിൽ!" അദ്ദേഹം എന്നെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഗ്രിഗറി നിന്നെയടക്കലല്ലേ നില്ക്കുന്നതു്? ഞാനും അവനെപ്പോലെയല്ലേ?" പക്ഷേ, ഗ്രിഗറിയെപ്പോ

ലെയല്ല എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തെ വീക്ഷിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നതു്.

"ഞാനിപ്പം വരാം," എന്നു പറഞ്ഞു് ഞാൻ അകത്തേയ്ക്കു പോയി.

"ഉം, എന്തുപറ്റി?" എന്റെ പിറകെ വന്നു് അദ്ദേഹം വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: "ഇപ്പോഴും തന്നെ ഒരു കർഷകയുവതിയെപ്പോലെയല്ലേ, നീ വസ്ത്രധാരണം ചെയ്തിരിക്കുന്നതു്?"

"ഓ, എന്തപരിചിതമായിട്ടാണു് എന്നെ അദ്ദേഹം വീക്ഷിച്ചതു്!" ഇങ്ങിനെ ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു് ഞാൻ മുകളിലേയ്ക്കു പോയി. അദ്ദേഹം വന്നതിലേതായാലും എനിക്കാഹ്ലാദമുണ്ടു്. ജീവിതം കുറച്ചുകൂടെ സുഖകരമാകും,—തീർച്ച.' പെട്ടെന്നു് ഞാൻ, താഴെ വരാന്തയിലേയ്ക്കു പോന്നു. ഞാൻ വളരെ ധൃതിപ്പെട്ടാണു് പോന്നതു്, ശ്വാസംപോലും വിടാതെ. എന്നെറനോരെ കണ്ണയച്ചു് അദ്ദേഹം പുഞ്ചിരിതൂകി. പിന്നെ വർത്തമാനങ്ങളായി: "കുടുംബകാര്യങ്ങളെല്ലാം, ഭംഗിയായി നടക്കുന്നു. ഏതായാലും, ഇപ്പോൾ ഈ വേനൽക്കാലത്തെ ഇവിടെയുള്ള താമസം കഴിഞ്ഞാൽ സോണിയയുടെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനു പിന്നെറഴ്സ് ബർഗിലേയ്ക്കോ മറെറവല്ലയിടത്തേയ്ക്കുമോ പോകാൻ ഒരു പ്രയാസവുമില്ല."

"പുറംടിക്കിലേയ്ക്കു് അങ്ങു ഞങ്ങളുടെ കൂടെ വരുമെങ്കിൽ," കററിയ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളെ കൂടാതെ ഒരു യാത്ര ഞങ്ങളൊക്കെ ചിന്തിക്കാൻ കൂടെ വയ്യ."

"ഓ, നിങ്ങളുടെ കൂടെയേ ഒരു ലോകസഞ്ചാരത്തിനുള്ളൂ." പകുതി കായ്മയിട്ടും എന്നാൽ ഒരു ചെറുപരിഹാസത്തോടുകൂടിയും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"ശരി," ഞാൻ സമ്മതിച്ചു. "നമുക്കു പോകുക. ലോകം ചുറ്റിസഞ്ചരിച്ചുകളയാം."

ചിരിച്ചുകൊണ്ടു സെർജി തലകുലുക്കി.

"എന്റെ അമ്മയുടെ കാര്യമോ?—എന്റെ കുടുംബകാര്യങ്ങളോ?—" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. "അതുപോട്ടെ. ആഃ എങ്ങിനെയിരുന്നു കഴിഞ്ഞദിവസങ്ങളം? പിന്നെയും ഉത്സാഹമില്ലാതെ തളർന്നു കഴിയുകയായിരുന്നോ?"

ഞാനെന്റെ ജോലികളിൽ വ്യാപൃതയായി കഴിഞ്ഞുകൂടുകയായിരുന്നു എന്നു് അദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു. കറിയ അതു ശരിവച്ചു. സെർജി അതിൽ എന്നെ പുകഴ്ത്തി. അദ്ദേഹത്തിനതിനവകാശമുള്ളതുപോലെ തോന്നി. ഒരു കുട്ടിയോടെന്നപോലെ ഭയാമസ്പദമായിരുന്ന എന്നോടുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ പെരുമാറ്റം. അദ്ദേഹത്തോടെല്ലാം നിഷ്കളങ്കതയോടെ, ഒരു പള്ളിയിൽ ഏറ്റുപറയാറുള്ളതുപോലെ തുറന്നു പറയേണ്ടതാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നി; അദ്ദേഹത്തിനിഷ്ടപ്പെടാത്തതുകൂടി പറയണമെന്നു്. ഒരൊന്നാന്തരം സായാഹ്നമായിരുന്നു, അന്നത്തേതു്. ഞങ്ങളം ചായ കഴിഞ്ഞിട്ടും വരാന്തയിൽത്തന്നെ ഇരുന്നു. അന്നത്തെ സംഭാഷണം എന്നെ വല്ലാതെ രസിപ്പിച്ചു. ഭൃത്യന്മാർ അകത്തു ബഹളം കൂട്ടിയതൊന്നും സംഭാഷണത്തിൽ ലയിച്ചിരുന്ന ഞങ്ങളം അറിഞ്ഞില്ല. അലയടിച്ചു് അണഞ്ഞ പുഷ്പഗന്ധം സർവ്വത്ര വ്യാപിച്ചു. മഞ്ഞിൽ പല്ലുകടം കൂളിച്ചു. ഒരു കയിൽ ചുറ്റിപ്പറന്നു്, ലൈലാക്കുകളുടെ കുറ്റിക്കാടിനു മുകളിൽ വന്നിരുന്നു്, ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണം ശ്രദ്ധിച്ചു. നക്ഷത്രങ്ങളം വിരിച്ച ആകാശം ഞങ്ങളുടെ അരികിലേക്കു് ഇറങ്ങിവരുന്നതുപോലെ ഞങ്ങൾക്കു തോന്നി.

നേരം ഇരുട്ടിത്തുടങ്ങി. ഒരു വവ്വാൽ ചിറകിട്ടടിച്ചു ചിലച്ചുകൊണ്ടു് എന്റെ ഷാളിൽമുട്ടി തത്തിക്കളിച്ചതു വരാന്തയിൽ ഇരുന്നിരുന്ന ഞാനറിഞ്ഞില്ല. ഞാൻ പെട്ടെന്നു തല ഭിത്തിയിലേക്കു ചായ്ച്ചു. ഞാൻ ഉറക്കെ നിലവിളിച്ചേനെ. പക്ഷേ, വവ്വാൽ താണു് ഊളിയിട്ടുപറന്നു് ആ അർദ്ധാന്ധകാരത്തിലേക്കു മറഞ്ഞു.

"ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഈ സ്ഥലം എത്ര ഇഷ്ടപ്പെട്ടെന്നെ

ന്നോ!'' വിഷയം മാറ്റുവാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''എനിക്കു തോന്നുകയാണ്, എന്റെ ജീവിതം മുഴുവൻ ഇവിടെ ഈ വരാന്തയിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടിക്കളയാമെന്ന്.''

''എന്നാൽ അങ്ങിനെ ചെയ്യോളൂ.'' കറിയയാണു പറഞ്ഞതു്.

''അതൊന്നും തരക്കേടില്ല,'' അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''പക്ഷേ, ജീവിതം നിത്തിയിടത്തുതന്നെ നിൽക്കില്ല.''

''നിങ്ങൾ എന്താണ് വിവാഹം കഴിക്കാത്തതു്?'' കറിയ ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങളൊരു രസികൻ ഭർത്താവായിരിക്കും.''

''പക്ഷേ, എനിയ്ക്ക് ഒരിടത്തുതന്നെ സ്ഥിരമായി കഴിഞ്ഞുകൂടണമെന്നുണ്ട്,'' അദ്ദേഹം ചിരിച്ചു. ''അല്ല, കരേനിനാ കർളോവ്നാ, വളരെ താമസിച്ചുപോയി വിവാഹത്തിനു്. എന്നെ ഒരു വിവാഹത്തിനു് ഉതകുന്ന ആളായി പരിഗണിക്കേണ്ട സമയം അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു. അതുമല്ല, എന്റെ കാര്യത്തിൽ എനിക്കു നല്ല ധൈര്യമാണുതാനും. ആകപ്പാടെ ഇതങ്ങു വേണ്ട എന്നു തീരുമാനിക്കപ്പെട്ടതിൽ എനിക്ക് വളരെ സമാധാനവുമുണ്ട്.''

ആരോ ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടു പറയുന്നതുപോലെ, തികച്ചും അസാധാരണമായി തോന്നി, എനിക്കദ്ദേഹത്തിന്റെ സംസാരം.

''വിഡ്ഢിത്തം'' കറിയ പറഞ്ഞു: ''ഒരു മുപ്പത്താറുകാരൻ മനുഷ്യൻ പറയുകയാണ്, താൻ വയസ്സനാണെന്ന്!''

''തികച്ചും ഒരു വൃദ്ധൻ.'' അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''എല്ലാവർക്കും ആവശ്യം സ്ഥിരമാണ്. വിവാഹം കഴിക്കാൻ പോകുന്ന ആരെങ്കിലും അതില്ലെങ്കിൽ? ഒന്ന് അവളോടു ചോദിച്ചുനോക്കൂ.'' എന്റെ നേരെ നോക്കിയശേഷം സെർജി തുടർന്നു: ''അവളുടെ പ്രായമുള്ളവർ വിവാഹം ചെയ്യണം. നിങ്ങളെങ്കിലും എനിക്കുമെല്ലാം അവരുടെ സുഖത്തിൽ ആനന്ദിക്കാം.''

അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാക്കുകളിൽ ലീനമായിരുന്ന വിഷാദ

ത്തിന്റെയും അടക്കിയ വികാരത്തിന്റെയും അലകടം എന്നെ സ്പർശിച്ച കുറച്ചുസമയത്തേയ്ക്ക് ആരും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല.

"ആട്ടെ, ഒന്നു ചിന്തിച്ചുനോക്കട്ടെ," ഇരിപ്പിടത്തിൽ നിന്നും ഒന്നു ചെരിഞ്ഞുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "അബദ്ധത്തിനു ഞാനൊരു പതിനേഴുകാരിയെ വിവാഹം കഴിക്കുകയാണെന്നു വിചാരിക്കുക, മാംഗ്വാ, നിനക്കിഷ്ടമാണെങ്കിൽ —ഞാൻ മേരിയ അലക്സാൻഡ്രോവ്നെയാണ് ഉദ്ദേശിച്ചതു്.—കായ്യം നല്ലതാണു്; അതു് അങ്ങിനെ വരികയാണെങ്കിൽ സന്തോഷത്തിനു വകയുണ്ടു്. ഇതുയും നല്ല ഒരു കായ്യം മറെറന്താണുള്ളതു്?— ഇല്ലേ?"

ഞാൻ ചിരിച്ചു പക്ഷേ, അദ്ദേഹം എന്തിനാണു് സന്തോഷിക്കുന്നതെന്നോ, എന്താണുണ്ടായതെന്നു തന്നെയോ എനിക്കു പിടി കിട്ടിയില്ല.

"ആകട്ടെ, ആത്മാർത്ഥമായി, ഹൃദയത്തിൽ കൈവച്ചുകൊണ്ടു നിനക്കു പറയാമോ?" അദ്ദേഹം കളിയായി എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞുകൊണ്ടു് പറഞ്ഞു: "നിനക്കു് ഒരു നിർഭാഗ്യമായിരിയ്ക്കില്ലേ; ഒരു കീഴവനമായി, വെറുതെ റ'ല്ലയിടത്തും സൈരമായി കഴിഞ്ഞുകൂടണമെന്നാഗ്രഹിക്കുന്ന ഒരു വയസ്സനെ ജീവിതസഖാവായി തെരഞ്ഞെടുക്കുന്നതു്? നിന്റെ ആ ഹൃദയത്തിൽ എന്തെല്ലാം ആശകളായിരിക്കും രൂപം കൊണ്ടിട്ടുള്ളതു്!"

എനിയ്ക്കെന്തോ ഒരസുഖം തോന്നി. എന്താണു പറയേണ്ടതെന്നറിയാതെ ഞാൻ വെറുതെ ഇരുന്നു.

"ഞാനൊരു വിവാഹാലോചന നടത്തുകയല്ലെന്നു് അറിയാമല്ലോ." അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ, നീയങ്ങിനെ അന്തിച്ചുകപ്പിനുനേരെ ഏകാന്തമായി മന്ദഗമനം ചെയ്യുമ്പോഴും, എന്റെ തരത്തിലുള്ള ഒരു ഭർത്താവിനെയാണോ സ്വപ്നം കാണാറു്? അതൊരു ദുർഭാഗ്യമായിരിക്കും, ഇല്ലേ?"

"അല്ല, തീർയായും ഒരു ദൗർഭാഗ്യമല്ല." ഞാൻ തുടങ്ങി.

"പക്ഷെ, ഒരു ചീത്തക്കാര്യം....!" എന്റെ വാചകം അദ്ദേഹം പൂർത്തിയാക്കി.

"ആയിരിക്കാം; എനിക്കു തെറ്റുപറ്റിയിരിക്കാം....." പിന്നെയും അദ്ദേഹം എന്നെ തടഞ്ഞു.

"ആ, അങ്ങിനെ വരട്ടെ. അവളുടെ കാര്യം തരക്കേടില്ല. അതുമല്ല, ഈ കാര്യം തുറന്നുപറഞ്ഞതിൽ എനിക്കു സന്തോഷവുമുണ്ട്. ഇങ്ങിനെയൊരു സംഭാഷണത്തിനു് മുതിർന്നതിൽപ്രത്യേകിച്ചും. കൂടുക്കുടി പറയാനുണ്ടു്—" അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "എനിക്കും അതൊരു വലിയ ദൗർഭാഗ്യമായിരിക്കും."

"നിങ്ങളെന്തൊരു മനുഷ്യനാണു്! നിങ്ങൾക്കു് ഒരു മാറ്റവും വന്നിട്ടില്ല!" കുറിയ അതുയും പറഞ്ഞിട്ടു് അന്തരാഴത്തിന്റെ കായ്യം ഓർമ്മിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി വരാന്തവിട്ടു.

അവരം പോയതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ നിശ്ശബ്ദരായി കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഒന്നൊഴികെ എല്ലാം അനക്കമറ്റു് കാണപ്പെട്ടു. കഴിഞ്ഞരാത്രിയിൽ ഗാനമുതിർത്ത ആ കുയിൽ പെട്ടെന്നു് പറന്നണഞ്ഞു് ഒരു നിതാന്തഗീതത്തിൽ ആ പൂന്തോട്ടം ആമജ്ജമാക്കി. അന്നു് അന്തിവരെയും ഒരു പൊന്തയിൽ ഒന്നും ഉരിയാടാതെ ഒളിച്ചിരുന്ന മറെറാന്നു് കളകൂജനം ഉതിർത്തു. സമീപത്തിരുന്ന പക്ഷി കുറച്ചുസമയം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു; പിന്നിട്ടു് ഉച്ചത്തിൽ ഗാനാലാപം തുടങ്ങി;—അതും താളത്തിനൊത്തു്. പക്ഷികളുടെ സംഗീതത്തിനു് ഒരു രാജകീയാന്തരീക്ഷത്തിന്റെ ശാന്തി, മനുഷ്യാതീതമായി പക്ഷികളുടേതുമാത്രമായ ഒരു ശാന്തത, നിരാശയുടെ അടിത്തട്ടിൽക്കൂടെ നിശ്ശബ്ദമായി ഒഴുകി. പൂന്തോട്ടം സൂക്ഷിപ്പുകാരൻ തന്റെ വിശ്രമസ്ഥലത്തേക്കു നടന്നു. അയാളുടെ ബൂട്സിന്റെ ശബ്ദം നടപ്പാതയിൽ മന്ദം മന്ദമായി അലിഞ്ഞുചേർന്നു. കരിയിലമാത്രം പിന്നെയും ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. വരാന്തയിൽ കാൻവാസ് കാറ്റത്തു് അന

ങ്ങി. ഒരു മയക്കമാന്ന പരിമിളം കാറ്റിലൂടെ ഒഴുകിവന്നു വരാന്ത നിറച്ചു. മുമ്പു പറഞ്ഞുതിനെപ്പറ്റി ഭയജനുമായ ഒരു മൂകത എനിക്കനുഭവപ്പെട്ടു. പക്ഷേ, എന്തു പറയേണ്ടു എന്നെ നിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. സെർജിയെ ഞാൻ നോക്കി. അർദ്ധാന്ധകാരത്തിൽ തിളങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന മിഴികളും അദ്ദേഹം എന്റെ നേർക്കുയർത്തി.

"ജീവിതം എത്ര ആനന്ദകരമാണു്!" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

ഞാൻ നെടുവീർപ്പിട്ടു. എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു് എനിക്കു തന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാ.

"ഉം?" ചോദ്യാർത്ഥത്തിൽ അദ്ദേഹം മൂളി.

"ജീവിതം സുഖകരമാണു്." ഞാനാവർത്തിച്ചു.

പിന്നെയും ഞങ്ങളം നിശ്ശബ്ദരായിരുന്നു. പിന്നെയും എന്നെ ഒരസുഖം അലട്ടി. അദ്ദേഹം വൃദ്ധനാണെന്നു ഞാനും സമ്മതിച്ചതു് അദ്ദേഹത്തെ വേദനിപ്പിക്കുകയായിരുന്നില്ലേ എന്നൊരു തോന്നൽ എനിക്കു തടയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹത്തെ ആശ്വസിപ്പിക്കണമെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. പക്ഷേ, എങ്ങിനെ വേണമെന്നു് എനിയ്ക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു.

"ആ, എനിക്കു നിങ്ങളോടു യാത്ര ചോദിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു." അദ്ദേഹം എഴുന്നേറ്റുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "എന്റെ അമ്മ അത്താഴത്തിനെന്നെ കാത്തിരിക്കും; ഞാൻ ഇന്നു മുഴുവൻ ആ ഭാഗത്തേക്കു കടന്നതേയില്ല."

"പുതിയ ഗീതകം അങ്ങയെ പാടിക്കേൾപ്പിക്കണമെന്നു ഞാനുദ്ദേശിച്ചിരുന്നു...." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"കുറച്ചു കഴിയട്ടെ." ഒരു തണുത്ത മട്ടിലായിരുന്നു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മറുപടി.

"ഗുഡ്ബൈ."

എനിക്കു പിന്നെയും തോന്നി, ഞാൻ പറഞ്ഞതു് അദ്ദേഹത്തെ വേദനിപ്പിച്ചെന്നു്. ഞാൻ വല്ലാതെ വ്യസനിച്ചു. സെർ

ജി പോയി മറയുന്നതു കാണുവാൻ വാതിൽപ്പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ ഞാനും പോയിനിന്നു. അദ്ദേഹം കാഴ്ചയ്ക്കതീതനായി റോഡിലൂടെ പോയിമറയുകയാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുതിരയുടെ കുളമ്പടിശബ്ദം നിലച്ചപ്പോഴും, ഞാൻ വീട്ടിനു പുറകും നടന്നു. ഒടുവിൽ വരാന്തയിൽ കയറിയിരുന്നു പൂന്തോട്ടത്തിലേയ്ക്കു തന്നെ നോക്കിയിരുപ്പായി. കേൾക്കുവാനും കാണുവാനും ഞാനാഗ്രഹിച്ചതെല്ലാം പിന്നെയും മഞ്ഞുമൂടിയ നിശയുടെ നിശ്ശബ്ദതയിൽ ഞാൻ കേൾക്കുകയും കാണുകയും ചെയ്തു.

അദ്ദേഹം രണ്ടാമതും മൂന്നാമതും വന്നു. സംഭാഷണങ്ങളിലൂടലെടുത്ത മയക്കം ഇങ്ങിനിവരാത്തവണ്ണം നിശ്ശ്ലേഷം നീങ്ങി. ആഴ്ചയിൽ രണ്ടോ മൂന്നോ തവണവീതം അദ്ദേഹം ആ വേനൽ മുഴുവൻ അവിടെയെത്തിയിരുന്നു. സെർജിയുമായി ഞാൻ അത്രകണ്ടു് അടുത്തിരുന്നതുകൊണ്ടു്, കുറച്ചുദിവസത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭാവം മതിയായിരുന്നു എനിക്കു ധൈര്യവും നിസ്സഹായതയും അനുഭവപ്പെടുവാൻതന്നെ. അല്ലെങ്കിൽ എന്നിൽനിന്നും വേർപെട്ടുനില്ക്കുവാൻ അദ്ദേഹത്തിനൊരു വാസനതന്നെ ഉള്ളതുപോലെ തോന്നി. താൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ഒരു ബാലനോടെന്നപോലെ ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിച്ചും എന്റെ പരിശുദ്ധിയെപ്പറ്റി തുറന്നുപറയുവാൻ ക്ഷണിച്ചും വേണ്ടപ്പോൾ ഉപദേശങ്ങളും പ്രത്യാശകളും തന്നു് സഹായിച്ചും മറവുചിലപ്പോൾ ശാസിച്ചും ശകാരിച്ചും ആയിരുന്നു എന്നോടുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ പെരുമാറ്റം. എന്നെ നിലയുറപ്പിക്കാൻ പരിശ്രമിച്ചതോടൊപ്പംതന്നെ എന്നെ പ്രവേശിപ്പിക്കുവാൻ അദ്ദേഹത്തിനു് ഇഷ്ടമില്ലാത്ത ഒരു രഹസ്യത്തിന്റെ അറ സെർജി പരിക്ഷിച്ചിരുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. അതാണു് അദ്ദേഹത്തോടു് എനിക്കു ബഹുമാനം തോന്നുവാനും ഒരു ആകർഷണം ഉണ്ടാകുവാനും കാരണം. സെർജിക്കു തന്റെ കൂടെ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്ന വൃദ്ധയായ അമ്മയെ നോക്കണം, അവരുടേയും ഞങ്ങളുടേയും കുടുംബകാര്യങ്ങളും അന്വേഷിക്കണം, ഇവയൊ

ക്കെ കൂടാതെ, വളരെ വിഷമംപിടിച്ച ഒരു ജോലിത്തിരക്കിലദ്ദേഹം ഇടപെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നുമെല്ലാം എനിക്കു കുറേയായിൽനിന്നും മനസ്സിലായി. പക്ഷെ, എന്തു വീക്ഷണഗതിയാണു് താൻ സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നോ, ഉദ്ദേശങ്ങളും പദ്ധതികളുമെന്തെല്ലാമായിരുന്നെന്നോ എനിക്കു് അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നും ലേശംപോലും അറിയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഈ കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റിയെങ്കാൻ മിണ്ടിയാൽ അദ്ദേഹം നെറ്റി ചുളിച്ചുകളയും. അതുകണ്ടാൽ ഏതാണ്ടിങ്ങനെ അപേക്ഷിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നും: 'ദയവു ചെയ്തു നിർത്തു! അതിൽ നിങ്ങൾക്കു കാര്യമില്ല'—എന്നു്. പിന്നെ, അദ്ദേഹം വിഷയം മാറ്റും. ഇതെന്നെ ആദ്യം വേദനിപ്പിച്ചു. വേഗംതന്നെ ഞാൻ സംഭാഷണം ഞങ്ങളുടെ കാര്യങ്ങൾമാത്രം ഉൾക്കൊള്ളുന്നവയാക്കി. ഇതു് സാധാരണമായി അനുഭവപ്പെട്ടു.

ആദ്യം എന്നെ മുഷിപ്പിച്ച ഒരു സംഗതി പിന്നീടെനിയ്ക്കു് ആനന്ദകരമായി തീർന്നു. എന്റെ വ്യക്തിഗതമായ ചിന്താഗതിയിലുള്ള അവജ്ഞയും അവഗണനയുമായിരുന്നു ഇതിനു കാരണം. വാക്കുകൊണ്ടോ നോട്ടംകൊണ്ടോ ഞാൻ സൗന്ദര്യവതിയാണെന്നു അദ്ദേഹം സൂചിപ്പിച്ചില്ല. നേരെമറിച്ചു് ഉദാസീനമായി ചിരിച്ചതേയുള്ളൂ. ആ വാക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുന്നിൽവെച്ചു് ഉരിയാടുന്ന സന്ദർഭങ്ങളിൽ. എന്റെ രീതികളിൽ തെറ്റു കണ്ടുപിടിക്കാനും അതിൽ പരിഹസിക്കാനും അദ്ദേഹത്തിനു വലിയ വാസനയാണു്. ചില അവസരങ്ങളിൽ കുറേയെന്നെ നവീനരീതിയിൽ തലചീകി മിനുക്കി വസ്ത്രം ധരിപ്പിക്കാറുണ്ടു്. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തിനതിലെന്തോ പുച്ഛമേയുള്ളൂ. ശുദ്ധമനസ്കയായ കുറേയെ അതു വിഷമിപ്പിച്ചു. ആദ്യമെല്ലാം അതെന്നെയും ദുഃഖിപ്പിച്ചു. അവരം തീരുമാനിച്ചിരുന്നു, അദ്ദേഹം എന്നെ ആരാധിക്കുന്നു എന്നു്. താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന സ്ത്രീ ഏതെല്ലാം വിധത്തിലാണു് നിലകൊള്ളേണ്ടതെന്നു് അവരംക്കു് മട്ടു് അറിഞ്ഞുംകൂടാ

യിരുന്നു. പക്ഷെ, ഞാൻ വേഗം മനസ്സിലാക്കി. അദ്ദേഹത്തിനെന്താണ് ആവശ്യമെന്നു്; തനിക്കു് അവയുമായി ഒരു ബന്ധവുമില്ലെന്നു് ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്തുവാൻ അദ്ദേഹം പണിപ്പെട്ട എന്റെ വസ്ത്രധാരണരീതിയിലോ തലമുടി ചീകിക്കെട്ടലിലോ അല്ലെങ്കിൽ എന്റെ മറേറതു പ്രവൃത്തികളിലോ അദ്ദേഹം മനസ്സു പൂണ്ണാക്കുന്നില്ലെന്നു് എനിയ്ക്കുറിയാൻ കഴിഞ്ഞപ്പോഴം ഞാനിവയിലൊന്നും അതു മനസ്സിരുത്താതായി. പക്ഷെ, തികച്ചും വ്യത്യസ്തമായ ഒരു തോന്നൽ അവിടെ സ്ഥാനം പിടിച്ചു—എനിയ്ക്കൊരു സാധാരണ രീതി കൈക്കൊള്ളുവാൻ വയ്യാത്ത ഒരു പരിതഃസ്ഥിതിയിൽകൂടി ഒരു സാധാരണതപത്തിന്റെ തോന്നൽ. അദ്ദേഹം എന്നെ സ്നേഹിച്ചു എന്നുള്ളതെനിക്കു് അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. പക്ഷെ, ഒരു ശിശു എന്നുള്ള നിലയിലോ, അതോ, ഒരു സ്ത്രീയെന്നുള്ള നിലയിലോ എങ്ങിനെയാണെന്നെ സ്നേഹിച്ചതെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചില്ല. ഏതായാലും ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹത്തെ വിലമതിച്ചു. ലോകത്തിലെ മറേറതു തരുണിയേക്കാളും കൂടുതലായി അദ്ദേഹം എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നെനിക്കു തോന്നി. എന്നിൽ വിശ്വാസം അപ്പിക്കാതെ അകന്നുമാറുവാൻ അദ്ദേഹത്തിനു കഴിയുമെന്നും ഞാൻ കരുതിയില്ല. എന്റെ ഹൃദയത്തിന്റെ സാരള്യത്തെ അദ്ദേഹത്തിനു മുന്നിൽ തുറന്നുകാണിക്കുവാനാണു് ഞാനിഷ്ടപ്പെട്ടതു്. അല്ലാതെ, ശരീരത്തെയല്ല എന്റെ തലമുടിയും കൈകളും മുഖവും പെരുമാററങ്ങളും—അവ നല്ലതോ ചീത്തയോ ആവട്ടെ—അദ്ദേഹം അവയെ അപ്പോഴപ്പോഴം സ്തുതിച്ചിരുന്നു. വെറുതെ മയക്കുവാൻ മാത്രമേ വസ്ത്രധാരണമോടി ഉപകരിക്കൂ. പക്ഷെ, എന്റെ ഹൃദയം അദ്ദേഹത്തിനറഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ അതു് അതിന്റെ വളർച്ചയിലായിരുന്നു. അതു് അദ്ദേഹം സ്നേഹിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഈ കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തെ ഞാൻ വഞ്ചിക്കുമോ? അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടെ കഴിഞ്ഞുകൂടുക എത്ര സുഖപ്രദമായിരുന്നു എന്നു് എനിക്കു വ്യക്തമായി മന

സ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. എന്റെ അകാരണമായ ലജ്ജയും അ പ്രഗത്ഭമായ പെരുമാറ്റവും നിശ്ശ്രേഷം നിങ്ങി. ഞാനേതു തര ത്തിലായാലും, നേരെയിരുന്നാലും ചെരിഞ്ഞിരുന്നാലും, നി ന്നാലും ഇരുന്നാലും, തലമുടി ശരിക്കു ചീകി ഇരുന്നാലും ഇല്ലെ ങ്കിലും, എന്നെ അദ്ദേഹത്തിനു് ആപാദശിർഷം അറിയാമായി രുന്നെന്നു് ഞാൻ വിശ്വസിച്ചു. അതിൽ ഞാൻ സംതൃപ്തയുമാ യിരുന്നു. നേരെമറിച്ചു്, സാധാരണയാളുകൾ പറയാറുള്ളതു പോലെ ഒരു സുപ്രഭാതത്തിൽ അദ്ദേഹം വന്നു ഞാൻ സൗന്ദര്യ വതിയാണെന്നു് പറഞ്ഞാൽ ഞാനതു് വിശ്വസിക്കുമെന്നു തോ ന്നുന്നില്ല. എന്നാൽ ഒരു ദിവസം ഞാനെന്തോ പറഞ്ഞപ്പോൾ രൂക്ഷമായി എന്റെ നേരെ നോക്കി, തന്റെ പരിഹാസത്തെ വികാരത്തിന്റെ മൂടുപടത്തിൽ മറച്ചു് "ഉണ്ടു്, എന്തോ നിന്നി ലുണ്ടു്! നീയൊരു ഒന്നാംതരം പെൺകുട്ടിയാണു്— അതു ഞാൻ പറയാം!" എന്നു് ഉരിയാടിയപ്പോൾ എന്റെ ഹൃദയം എത്തു് ആനന്ദമാണു് അനുഭവിച്ചതു്!

എന്നെ അഭിമാനത്തിനും ആഹ്ലാദത്തിനും വശംവദയാ ക്കിയ അത്തരം പ്രതിഫലം എന്തിനുവേണ്ടി ഞാൻ വാങ്ങി? അതു പ്രതിഫലിക്കുവാൻ വേണ്ടി മാത്രം ഞാൻ വൃദ്ധനായ ഗ്രിഗ റിയ്ക്കു് പൗത്രിയോടുള്ള സ്നേഹം സ്വയം അനുഭവിച്ചു. അല്ലെ ങ്കിൽ ഒരു കഥയോ കവിതയോ വായിച്ചതു് എന്നെ കരയിപ്പി ച്ചു. വെറുതെ ഓരോന്നിനെപ്പറ്റിയുള്ള എന്റെ സാഹസിക മായ ഊഹങ്ങളെയോർത്തു് ഞാൻ അതിശയിച്ചു. തീർച്ചയായും അന്നെനിയ്ക്കു് എങ്ങിനെയെല്ലാമാണു് സ്നേഹിക്കേണ്ടതെന്നു് അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. എന്റെ പല പഴയ ശീലങ്ങളും രീതിക ളും അദ്ദേഹത്തിനു തീരെ രസിച്ചിരുന്നില്ല; ചെറിയ ഒരു പുരി കം ചുളിയ്ക്കൽ, അല്ലെങ്കിൽ ഒരു നോട്ടം, ഇവകൊണ്ടുതന്നെ ഞാൻ പറയാൻപോകുന്നതു് അദ്ദേഹത്തിനു് ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ലെ ന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാമായിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ ഒരു ഉപ ദേശകലം എനിക്കു തരുവാൻ ശ്രമിക്കുമ്പോൾ എനിക്കതന്നെ

അറിയാമായിരുന്ന എന്താണദ്ദേഹം പറയുവാൻ പോകുന്നതെന്നു്. എന്റെ നേരെ നോക്കി, ഒരു ചോദ്യം ചോദിക്കുമ്പോഴും എന്നിൽനിന്നും അദ്ദേഹം അതിന്റെ ഉത്തരം മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കും. ആ അവസരങ്ങളിൽ എന്റെ ചിന്തകളും വികാരങ്ങളും എന്റേതല്ലായിരുന്നു; അദ്ദേഹത്തിന്റേതായ ചിന്തകളും വികാരങ്ങളുമായിരുന്നു. എന്റേതായിത്തീർന്ന ജീവിതത്തിലേയ്ക്കു് അവ ഓടി അണഞ്ഞു. പ്രകാശം പരത്തുകയായിരുന്നു. ഞാനറിയാതെതന്നെ എല്ലാറ്റിനേയും ഒരു പ്രത്യേക വീക്ഷണകോടിയിൽക്കൂടെ ഞാൻ ദർശിയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി—കറിയയേയും സോണിയയേയും, ഭൃത്യന്മാരേയും, എന്നെയും, എന്റെ ജോലികളെത്തന്നെയും. മുഷിവു് പരിഹരിയ്ക്കുവാൻവേണ്ടിമാത്രം വായിച്ചിരുന്ന പുസ്തകങ്ങളും ഇപ്പോഴെന്റെ ജീവിതത്തിലെ ആനന്ദങ്ങളായി പരിണമിച്ചു. അദ്ദേഹം അവ കൊണ്ടുവന്നു, ഒന്നിച്ചു വായിച്ചു് ചർച്ചചെയ്തു എന്നതുകൊണ്ടു മാത്രം. ഒരു ഒഴിച്ചുകൂടാൻ വയ്യാത്ത കടമയെന്ന നിലയിൽ നിർവ്വഹിച്ചിരുന്ന സോണിയയ്ക്കുള്ള പാഠങ്ങളും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുന്നിൽവെച്ചായപ്പോഴും ഒരു ഉണർവും ചൈതന്യവും പ്രദാനംചെയ്യുന്നതായി മാറി. സോണിയയുടെ പുരോഗതികാണുന്നതു് ഒരു സന്തോഷവുമായി. ഒരു ഗാനശകലം മുഴുവൻ പഠിയ്ക്കുവാൻ ഞാൻ വല്ലാതെ പണിപ്പെട്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹം എന്റെ സംഗീതത്തിൽ രസിയ്ക്കുന്നുണ്ടെന്നു് മനസ്സിലാക്കിയതോടെ ഒന്നുതന്നെ ഒരു നാല്പതു തവണ വായിക്കുവാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞിരുന്നു;—അതും തുടർച്ചയായി—പാവം കറിയയ്ക്കു് ചെവിയിൽ തുണി കുത്തിക്കേടത്തേണ്ടിവരുന്നതുവരെക്കൂടി. പഴയ അതേ ഗീതകങ്ങളും കുറച്ചുകൂടി സുന്ദരവും നൂതനത്വവുമാണു് ഔന്നത്യത്തെ പ്രാപിച്ചതുമായിത്തോന്നി. എന്റെ രണ്ടാമത്തെ ഒരു ഹൃദയമായി സ്നേഹിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന കറിയ എന്റെ കണ്ണുകളിൽ ഒരു പ്രത്യേകയാളായി മാറി. ഞങ്ങളുടെ അമ്മയും, സ്നേഹിതയും, സേവികയും ആയ അവൾ അങ്ങിനെയൊന്നുമല്ലാതെ എനിയ്ക്കനുഭവപ്പെട്ടു. ഇന്നു ഞാനാ

സ്നേഹസമ്പന്നയുടെ ത്യാഗമനസ്ഥിതിയേയും സേവനത്തേയും വാഴ്ത്തി; കുറച്ചുകൂടി നന്നായി സ്നേഹിയ്ക്കുവാനും തുടങ്ങി. ഞങ്ങളുടെ സേവികകളേയും ഭൃത്യന്മാരേയും കൂടിയാനവന്മാരേയും മറെറാരുരീതിയിൽ വിക്ഷിക്കുവാൻ പഠിപ്പിച്ചതു് അദ്ദേഹമാണു്. ഒരു തെറെറായ കുറസമ്മതമാണു്—പക്ഷെ ഞാനവരുടെ കൂടെ 17 വർഷങ്ങളായി താമസിക്കുന്നു. ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത അപരിചിതന്മാരേക്കാളേറെ കുറച്ചുമാത്രം ഞാനവരിൽനിന്നകന്നു. എന്നെപ്പോലെ അവക്കും സ്നേഹിയ്ക്കാനും ആഗ്രഹിയ്ക്കാനും വ്യസനിക്കുവാനും അറിയാമെന്നു നിക്കു തോന്നിയില്ല വളരെക്കാലമായി സുപരിചിതമായിരുന്ന ആ പൂന്തോട്ടവും, മരങ്ങളും, പാടങ്ങളും എനിക്കു് പെട്ടെന്നു് പൂതുമയും സന്തോഷവും പ്രദാനംചെയ്തു. ജീവിതത്തിൽ ഏറവും വലിയ ആനന്ദം മറെറള്ള വക്കുവേണ്ടി ജീവിക്കുക എന്നുള്ളതാണെന്നു് അദ്ദേഹം പറയാറുണ്ടു്. ആ ചിന്താഗതി തികച്ചും ശരിയായിരുന്നു. അന്നു് അതു എനിയ്ക്കൊരു പുത്തരിയായിരുന്നു. എനിയ്ക്കതു മനസ്സിലായുമില്ല. കുറേശെ കുറേശെ ഇതെന്റെ ഹൃദയത്തിൽ പതിഞ്ഞു, അതിനെപ്പററി ചിന്തിക്കാതെതന്നെ. ഒരു മാറവും വരുത്താതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ വ്യക്തിമുദ്രകളല്ലാതെ മറെറാന്നും കൂട്ടിച്ചേർക്കാതെ, സെർജി എനിക്കു് ആനന്ദംനിറഞ്ഞ ഒരു വർത്തമാനലോകത്തെ കാട്ടിത്തന്നു. എന്റെ ബാല്യംമുതൽ എന്നെ ചൂഴന്ന ആഹ്ലാദം എന്നിലേയ്ക്കു വീണ്ടും ഒഴുകി. എന്റെ ഹൃദയം ആനന്ദംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം എന്റെ ഹൃദയകവാടം തുറന്നു പ്രവേശിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവങ്ങൾക്കെല്ലാംതന്നെ എന്നോടു സംസാരിക്കുവാനും, ഉള്ളിൽ പതിയുവാനും, കെൽപ്പുണ്ടായിരുന്നു.

വേനൽക്കാലത്തു് ഞാനെന്റെ മുകളിലത്തെ മുറിയിൽ കിടക്കുമ്പോഴും, വസന്തത്തിലെ പഴയ ആഗ്രഹങ്ങളും ആശകളും നിറഞ്ഞ വിഷമതകളും മാറി ഒരു വികാരംനിറഞ്ഞ ആനന്ദം എന്നെ വലയംചെയ്യാറുണ്ടു്. ഉറങ്ങാൻകഴിയാതെ പലപ്പോഴും

എഴുന്നേറ്റ ഞാൻ കുറിയയുടെ കിടക്കയിലേയ്ക്ക് മെല്ലെ. ഞാൻ പറയും എന്താനന്ദമാണു ഞാനനുഭവിക്കുന്നതെന്നു്. ഒരു പക്ഷേ, അവരുക്കതന്നെ അതെന്നെ കണ്ടാൽ അറിയാമെന്നിരിക്കിലും ഞാനതു് അവളോടു പറയും. അതിൽ ആഹ്ലാദിക്കുന്നെന്നും എന്റെ ആഹ്ലാദത്തിൽ തികച്ചും സംതൃപ്തയാണെന്നുംപറഞ്ഞു് അവളെന്നെ ചുംബിക്കും. ഞാനവളെ വിശ്വസിച്ചു-അങ്ങിനെ ഒരു ആഹ്ലാദത്തിന്റെ ആവശ്യകത എല്ലാവർക്കും ഉള്ളതുപോലെയാണു് എനിക്കു തോന്നിയതു്. കുറിയയ്ക്കു പക്ഷേ, ഉറക്കത്തെപ്പുറത്തിക്കുടെ ചിന്തിക്കാം. എന്നിൽ ആഹ്ലാദം ഉളവാക്കിയ ചിന്തകളെ അയവിറക്കിക്കൊണ്ടു ഞാനവളുടെ ശയ്യയിൽ ഉപവിഷ്ടയായാൽ, ചിലപ്പോൾ അവൾ വല്ലാതെ കോപം നടിച്ചു് എന്നെ തള്ളിനീക്കി ഉറങ്ങുവാൻതുടങ്ങും. ചിലപ്പോൾ ഞാനെഴുന്നേറ്റ പിന്നെയും പ്രാർത്ഥന നടത്തും, എന്റെ സ്വന്തം ഭാഷയിൽത്തന്നെ. ഈ ആഹ്ലാദം എനിക്കു പ്രദാനം ചെയ്ത ജഗന്നിയന്താവിനെ ഞാൻ സ്തുതിക്കും.

മുറിയെല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായിരുന്നു. ഉറക്കത്തിൽ കുറിയയുടെ ശ്വാസത്തിന്റെ ശബ്ദവും, നാഴികമണിയുടെ ടിക് ശബ്ദവും മാത്രമേ നിശ്ശബ്ദതയെ ഭഞ്ജിച്ചുള്ളു. ഞാൻ തിരിഞ്ഞും മറിഞ്ഞും കിടന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു. അല്ലെങ്കിൽ കുരിശിൽ ചുംബിച്ചു വാതിലുകളും അടഞ്ഞുകിടന്നിരുന്നു. ജനലുകളുടെ ഷട്ടറുകളും അടയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഒരു ഈച്ചയോ കൊതുകോ അതിലെ പറന്നിരിക്കാം. ആ മുറി വിട്ടുവാൻ എനിക്കു തോന്നിയില്ല. പ്രഭാതം അണയുന്നതെന്നൊരാഗ്രഹം, എന്റെ ഇന്നത്തെ ഈ ചിന്താഗതികൾക്കു് ഉടവു തട്ടുന്നതെന്നൊരാശ എനിയ്ക്കുണ്ടായി. എന്റെ സ്വപ്നങ്ങളും ഭാവനകളും പ്രാർത്ഥനകളും ജീവൻവച്ചു് ആ കുറാക്കുറിരുട്ടത്തു് എന്റെ പയ്യങ്കുന്നിനു ചുറ്റും പലവട്ടം പറന്നുകളിക്കുന്നതുപോലെയും എന്റെ അരികിൽവന്നു നിലകൊള്ളുന്നതുപോലെയും എനിക്കു തോന്നി. എല്ലാ ചിന്തകളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചിന്തകളായിരുന്നു, എല്ലാ

വികാരങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റേതുമായിരുന്നു. എങ്കിലും ഞാനറിഞ്ഞില്ല, ഇതു പ്രേമമായിരുന്നെന്നു്. ഞാൻ വിചാരിച്ചു, ഇതു പോലെതന്നെ എക്കാലവും നടക്കുമെന്നു്, ഈ ചിന്തകൾക്കു് ഒരു പരിണാമവും ഉണ്ടാകാൻ പോകുന്നില്ലെന്നു്.

മൂന്നു്

കൊയ്ത്തുകാലം. കറിയയോടും സോണിയയോടുംകൂടി ഞാൻ പൂന്തോട്ടത്തിലെ അരുമയാന്ന പീഠത്തിൽ ഒരു നാരകത്തിന്റെ നിഴലിലായി, മരങ്ങളിടയിലും പാടങ്ങളിടയിലും വിസ്തൃതിയിൽ കണ്ണയച്ചുകൊണ്ടു നടപ്പാതയ്ക്കരികിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. മൂന്നുദിവസമായി സെർജി മിക്കലേയ്ച്ചു ഞങ്ങളെ വന്നു കണ്ടിട്ടു്. ഞങ്ങളദ്ദേഹത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു. അതുമാത്രമല്ല, അദ്ദേഹം കൊയ്ത്തുകാണുവാനായി വരാമെന്നു വാശാനംചെയ്തിട്ടുണ്ടു് എന്നു് ഞങ്ങളുടെ കായ്യസ്ഥൻ പറഞ്ഞു് അറിയാനിടയായി. ഒരു രണ്ടുമണിയോടുകൂടി അദ്ദേഹം റൈ പാടത്തേയ്ക്കു് ഓടിച്ചുപോകുന്നതു ഞങ്ങളം കണ്ടു. ഒന്നു കണ്ണോടിച്ചു്, പുഞ്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കറിയ പഴങ്ങളം കൊണ്ടുവരുവാൻ ആജ്ഞകൊടുത്തു. പഴങ്ങളം അദ്ദേഹത്തിനു നന്നെ പഥ്യമാണു്. എന്നിട്ടവം ബഞ്ചിൽ മലന്നു കിടന്നു് ഒന്നു കണ്ണു ചിമ്മി. ഞാൻ അടുത്തുനിന്ന നാരകത്തിന്റെ വളഞ്ഞ ഒരു കൊമ്പു് ഒടിച്ചു പിച്ചി. അതെന്റെ കയ്യിൽ പശപിടിപ്പിച്ചു. അന്നൊരു അനക്കമെറെ മുട്ടള്ള ദിവസമായിരുന്നു. ആകാശത്തിൽ മേഘങ്ങളം കനത്തു. മഴയുണ്ടാകുമെന്നുള്ള ഭയം എന്നെ അസുഖചിത്തയാക്കി. ഉച്ചയായതോടുകൂടി മേഘങ്ങളം കുറഞ്ഞു. ആദിത്യൻ ആകാശത്തിന്റെ നൈർമ്മല്യത്തിലേയ്ക്കു് ഒഴുകി. ഒരു കോണിൽ മാത്രമേ മങ്ങിയ ഇരമ്പലുണ്ടായിരുന്നുള്ള.

ഒറ്റപ്പെട്ട ഒരു കറുത്ത മേഘംമാത്രം പാടത്തിലെ പൊടിയണ ഞ്ഞു് അങ്ങുമിങ്ങും ഓടി, ഭൂമിയിലേയ്ക്കു് ഇറങ്ങിവരുമ്പോലെ കാണപ്പെട്ടു. എങ്ങനെയോ കൊടുങ്കാറ്റുകൂടി അപ്രത്യക്ഷമായ തുപോലെ തോന്നി. പൂന്തോട്ടത്തിന്റെ അപ്പുറത്തു റോഡു കാണാമായിരുന്നു. അതിലൂടെ ഭാരവണ്ടികളും ആടി ആടി ഒരു ഘോഷയാത്രപോലെ പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഭാരം വഹിച്ചിട്ടില്ലാത്ത വണ്ടികളും മറവുള്ളവയുടെ ഒപ്പമെത്തുവാൻ മുഷിഞ്ഞ തുണികളുടെ തുണികളും കാറ്റിൽ പറക്കവേ, മുടന്തന്മാരെപ്പോലെ ഓടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കനത്ത പൊടിപടലം ആകാശത്തേയ്ക്കു ഉയർന്നില്ല. എന്നാൽ ഒരു ദിക്കിൽ തടിച്ചുകൂടിയുമില്ല പൂന്തോട്ടത്തിലെ വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇടയിൽ കൂടി പൊടിപടലം വേലിയ്ക്കരികിൽ തങ്ങിനിൽക്കുന്നതു് ഞങ്ങൾക്കു കാണാമായിരുന്നു. കുറച്ചു കൂടിമാറി കളത്തിനരികെ ആ പഴയ ശബ്ദം, ആ പഴയ വണ്ടിച്ചക്രങ്ങളുടെ കടകടശബ്ദം, കേൾക്കാമായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അവ കുറച്ചുകൂടെ വേഗത്തിലാണു കറങ്ങുന്നതു്. ആ വണ്ടികളിൽ നിറച്ചിരുന്ന വയ്ക്കോലിന്റെ മുകളിൽ കയറുവാൻ തൊഴിലാളികളും ഒരുമ്പെടുന്നതും കാണാമായിരുന്നു. പൊടിനിറഞ്ഞ പാടത്തിലൂടെ ഭാരവണ്ടികളും പിന്നെയും പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു. വണ്ടികളുടെ ശബ്ദത്തിൽ ഇടകലർന്ന സംഭാഷണങ്ങളും ഗാനശകലങ്ങളും വിദൂരതയിൽനിന്നും ഒഴുകി. ഒരു വശത്തു് വീണുകിടക്കുന്ന ധാന്യങ്ങളും കാണായി. താഴെ വലത്തുവശത്തായി ആഹ്ലാദമത്തരായ തരുണികളും കറ്റ കെട്ടുന്നതും കാണാമായിരുന്നു. സുന്ദരങ്ങളായി കറ്റകളും നിരനിരയായി വച്ചിരുന്നു. ധാന്യങ്ങളുടെ തോന്നിയ കൃത്രിമത്വം കുറേശ്ശെ കുറേശ്ശെ നീങ്ങുന്നതുപോലെ തോന്നി. വേനല്ക്കാലം പെട്ടെന്നു ശിശിരമായി മാറുന്നതുപോലെ എന്റെ കണ്ണുകൾക്കു് അനുഭവപ്പെട്ടു. പൊടിയും പൂട്ടും എല്ലായിടത്തുമുണ്ടായിരുന്നു–പൂന്തോട്ടത്തിന്റെ ഒരു മൂലയൊഴിച്ചു് ഈ പൂടിലും പൊടിയിലും, എല്ലാ ദിക്കിലും ഈ പണിക്കാർ അവരുടെ ബുദ്ധിമുട്ടേറിയ ജോലി സംഭാഷണ

ങ്ങളുടെ ശബ്ദത്തിനിടയിൽ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

അപ്പോഴേയ്ക്കും കറിയ മധുരസ്വപ്നങ്ങളിൽ മുഴുകപ്പെട്ട് അടുത്ത തണലിൽ കിടന്നു ഉറങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. പെറിപ്പഴങ്ങളും പ്ലേറ്റിൽക്കിടന്ന രുചിപ്രദമായി പ്രകാശിച്ചു. ഞങ്ങളുടെ വസ്ത്രങ്ങളും നിർമ്മലങ്ങളും ശുചിയുമുള്ളവയുമായിരുന്നു. തമലയിലെ വെള്ളം സൂര്യപ്രകാശത്തിൽ മഴവില്ല നിർമ്മിച്ചു. എനിക്കെന്തൊരാനന്ദമായിരുന്നു! "ഞാനെന്തു ചെയ്യട്ടെ?" ഞാൻ ചിന്തിച്ചു, ആഹ്ലാദം ഉറവിട്ടന്നതു് എന്റെ തെറ്റാണോ? എങ്ങിനെ ഞാനെന്റെ സന്തോഷം പങ്കിടും? എന്നെത്തന്നെയും എന്റെ ആനന്ദത്തെയും ഞാനാരുടെ മുമ്പിലാണു് അടിയറ വയ്ക്കേണ്ടതു്?

ബർച്ചുമരങ്ങളുടെ പിറകിൽ ആദിത്യൻ താണുതാണുപോയി. പൊടിപടലം പാടങ്ങളിൽ അടിയുകയായിരുന്നു. ചാഞ്ഞു പതിക്കുന്ന പ്രകാശത്തിൽ, വിദൂരത വ്യക്തവും സുന്ദരവുമായി. മേഘങ്ങളും പിരിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇടയിലൂടെ എനിക്കു പുതിയ കതിരുകളും കാണാമായിരുന്നു. വണ്ടികളും പാഞ്ഞു. അവസാനമായി കനത്ത ശബ്ദങ്ങളോടെ ആർപ്പുവിളിയോടെ പാട്ടുപാടിക്കൊണ്ടു കറകളുമായി അരിവാളുകളും അരയിൽ തിരുകി സ്ത്രീകളും വീടുകളിലേയ്ക്കും നടന്നു അങ്ങുദൂരെ കുതിരപ്പുറത്തേറി കുന്നിന്റെ ചെരുവിലൂടെവരുന്ന സെർജി മിക്കലേയ്ച്ചിന്റെ അടയാളമൊന്നും കാണപ്പെട്ടില്ല. പെട്ടെന്നു നടപ്പാതയിൽ അദ്ദേഹം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. എന്റെ ദുഷ്ടി എത്താത്ത ഒരു കോണിൽനിന്നും അദ്ദേഹം വന്നു. ഒരു ആഹ്ലാദത്തിന്റെ പരിവേഷം അദ്ദേഹത്തിനു ചുറ്റും നടമാടി. കറിയ ഉറക്കമാണെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ മുണ്ടുകുടിച്ചു്, കണ്ണു ചിമ്മി ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ അദ്ദേഹം 'ഏങ്ങി' വന്നു. അകാരണമായ ആഹ്ലാദം എനിക്കവിടെ കാണാൻകഴിഞ്ഞു. അതു് എനിക്കും എപ്പോഴും ആനന്ദം, ഉളവാക്കുന്നതാണു്. ഞങ്ങളതിനെ 'ആനന്ദാന്മാദം' എന്നു വിളിച്ചു. കളിച്ചുകളിക്കുന്ന ഒരു പള്ളിക്കൂടം

കുട്ടിയെപ്പോലെയായിരുന്നു അദ്ദേഹം. ആപാദചൂഡം ഒരു സംതൃപ്തി, ഒരു അമ്മവാറ സന്തോഷം, കുട്ടിക്കളി, അദ്ദേഹത്തെ താലോലിച്ചു.

"ആങ്, കളേ, സുഖംതന്നെ: ഉം?...." എന്റെ കരം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം മന്ത്രിച്ചു. എന്റെ ചോദ്യത്തിനുത്തരമായി സെർജി പറഞ്ഞു: "ഓ, എനിയ്ക്കിന്നു് ഒരു പതിമ്മൂന്നു വയസ്സായ കുട്ടിയെപ്പോലെ തോന്നുകയാണു്. ഒരുമാതിരി, കുതിര കളിക്കാനും, മരത്തിൽ പിടിച്ചു കയറുവാനും ഒക്കെ എനിക്കു തോന്നിപ്പോകുന്നു."

"ആനന്ദോന്മാദമായിരിക്കുമോ, അതു്? ഏ്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു, ചിരിക്കുന്ന ആ കണ്ണുകളിലേയ്ക്കു നോക്കി, എന്നെയും ആനന്ദോന്മാദം സ്പർശിച്ചതുപോലെ.

"അതെ." വിങ്ങിപ്പൊട്ടിയ ഒരു ചിരി അടക്കിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം പ്രതിവചിച്ചു: "പക്ഷേ, എത്ര ആലോചിച്ചിട്ടും എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല, നീയെന്തിനാണു കറേർനിന കരലേവനയുടെ മൂക്കുനോക്കി ഇടിച്ചതെന്നു്."

അദ്ദേഹത്തിൽതന്നെ ദൃഷ്ടികളൂന്നി ഞാൻ ഒരു കമ്പു് ആട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അതു കറേനിയയുടെ മുഖത്തെ തുവാല തട്ടിക്കളഞ്ഞു്, അവളെ ഇലകൊണ്ടു തലോടിക്കൊണ്ടിരുന്നതു് ഞാനറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഞാൻ ചിരിച്ചു.

"അവനും പറയും, മുഴുവൻ സമയവും അവളറങ്ങാതെ കിടക്കുകയായിരുന്നെന്നു്." അവനും ഉറക്കം തെളിയാതിരിക്കാൻ ഞാൻ പതുക്കെ മന്ത്രിച്ചു. പക്ഷേ, അതായിരുന്നില്ല, എന്റെ ശരിയായ ഉദ്ദേശം — എനിക്കദ്ദേഹത്തോടു മന്ത്രിക്കുന്നതായിരുന്നു രസം.

എന്നെ അനുകരിച്ചു് അദ്ദേഹവും ചുണ്ടനക്കി, എന്റെ ശബ്ദം അതു പതുക്കെയായിരുന്നതുകൊണ്ടു കേൾക്കാൻ വയ്യെ

ന്നു കാണിക്കുവാൻ. ചെറി നിറച്ച പ്ലേറ്റു കണ്ടിട്ട് അദ്ദേഹമതു് ഒളിച്ചു് എടുക്കാൻ ഭാവിച്ചു. എന്നിട്ടു് സോണിയയുടെ അരികിലേയ്ക്കു്, നാരകത്തിന്റെ ചുവട്ടിലേയ്ക്കു്, അതുംകൊണ്ടു പോയി. അവളുടെ 'പലകക്കുട്ടി'യുടെ മേൽ കയറിയിരുന്നു. സോണിയയ്ക്കു് ആദ്യം ദ്വേഷ്യംവന്നു. പക്ഷേ, ഉടനെ പറഞ്ഞു സമാധാനിപ്പിച്ചു്, ആരാണു വേഗം ചെറിപ്പഴം തിന്നുതീർക്കുന്നതെന്ന കളിയും ആരംഭിച്ചു.

"വേണമെങ്കിൽ ഞാൻ കുറച്ചുകൂടെ കൊണ്ടുവരാം." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "അല്ലെങ്കിൽ....നമുക്കൊന്നിച്ചു പോകാം."

അദ്ദേഹം പാത്രം എടുത്തു് അതിൽ സോണിയയുടെ 'കുട്ടി'യെവച്ചു ചെറി പറിക്കാൻ പഴത്തോട്ടത്തിലേയ്ക്കു പോയി. സോണിയ ഞങ്ങളുടെ പിറകെ പാഞ്ഞു. അവൾ ചിരിച്ചു, കോട്ടിൽ തൂങ്ങി, ആ 'കുട്ടി'യെ കിട്ടാൻവേണ്ടി. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം അതു കൊടുത്തു. എന്നിട്ടു് എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു കായ്മായി സംഭാഷണം തുടങ്ങി:

"നീ തീർച്ചയായും ഒരു 'കളിപ്പൂ'വാണു". ഇനിയും ആരും ഉറക്കംതെളിയുമെന്നു ഭയപ്പെടുവാനില്ലെങ്കിലും അദ്ദേഹം പതുക്കെ പറയുകയാണു": "ഞാൻ മുടിലും പൊടിയിലുംകൂടെ വിഷമിച്ചു നിന്റെ സമീപത്തെത്തിയപ്പോൾ ഞാൻ കളിപ്പൂവാണു കണ്ടെത്തിയതു്—നിനക്കറിഞ്ഞുകൂടേ, വസന്തത്തിലെ പുല്ലിന്റെയും ഉരുകുന്ന മഞ്ഞിന്റെയും മണം പരത്തുന്ന ആ കറുത്ത കളിയെ?"

"കൊയ്ത്തു് എങ്ങിനെയിരിക്കുന്നു?" അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാക്കുകൾ എന്നിലുളവാക്കിയ വികാരത്തെ അടക്കുവാൻവേണ്ടി ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഒന്നാംതരത്തിൽ! നമ്മുടെ ആളുകൾ എത്ര നല്ലവരാണെന്നോ! എത്രയും അവശ്യമായി അടുക്കുന്നോ, അത്രയും നമ്മളവരെ ഇഷ്ടപ്പെടും."

"ഉം," ഞാൻ ശരിവച്ചു: "അങ്ങു വരുന്നതിനുമുമ്പു ഞാൻ അവരെ പൂന്തോട്ടത്തിലിരുന്നു നോക്കുകയായിരുന്നു. എനിക്കു തന്നെ ലജ്ജതോന്നി, കഷ്ടം, ഞാൻ സംതൃപ്തയായി കഴിഞ്ഞു കൂടുമ്പോഴും അവർ എല്ലുന്തുമ്പെ പണിചെയ്യുകയാണല്ലോ എന്നോർത്തു്. അതുകൊണ്ടു്...."

അദ്ദേഹം എന്നെ തടഞ്ഞു, ദയയോടെ, എന്നാൽ രൂക്ഷമായ ഒരു നോട്ടത്തോടെ: "അങ്ങിനെ പറയരുതു് എന്റെ ഓമനെ, ഇതു നിസ്സാരമായി. ദൈവത്തെയോർത്തു് നീ കുറച്ചു കൂടെ നല്ല വാക്കുകൾ ഉപയോഗിക്കണം!"

"പക്ഷേ, ഞാൻ അങ്ങയോടു മാത്രമേ ഇങ്ങിനെ പറയുന്നുള്ളല്ലോ"

"അതു ശരി; എനിക്കു മനസ്സിലായി....അപ്പോൾ മെറിയുടെ കാര്യം?"

പഴത്തോട്ടം അടച്ചിട്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. സൂക്ഷിപ്പുകാരനെ കാണുന്നുമില്ലായിരുന്നു. അവരെയെല്ലാം കൊയ്ത്തിൽ സഹായിക്കാൻ പറഞ്ഞയച്ചിരുന്നു. സോണിയ താക്കോൽ നോക്കാൻ ഓടി. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം അവരെക്കൊണ്ടു കാത്തിരുന്നില്ല. മതിലുകയറി, വലമാറി, അദ്ദേഹം അടുത്തവശത്തു ചാടിക്കഴിഞ്ഞു.

മതിലിനപ്പുറത്തുനിന്നദ്ദേഹത്തിന്റെ ശബ്ദം കേൾക്കായി —"വേണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ പാത്രം എടുത്തോളൂ!"

"വേണ്ട," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "എനിക്കുതന്നെ പറിക്കണം. ഞാൻ താക്കോൽ നോക്കാം; സോണിയ കണ്ടെത്താൻ പ്രയാസമാണു്."

പക്ഷെ, പെട്ടെന്നു് എനിക്കുതോന്നി, അദ്ദേഹമവിടെ എന്താണു ചെയ്യുന്നതെന്നു് അറിയണമെന്നു്; സെർജിയുടെ പ്രകൃതിയെന്താണെന്നറിയണമെന്നു്;—ആരും സൂക്ഷിക്കുന്നില്ലെന്നു സ്വയം വിചാരിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ എനിക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ

മട്ടകം മനസ്സിലാക്കണമെന്നു്; അതുമല്ലാ, വെറുമൊരു തോന്നൽ, ഒരു മിനിട്ടുപോലും എനിക്കദ്ദേഹത്തെ കാണാതെ കഴിഞ്ഞുകൂടെന്നു്. മുള്ളകംക്കിടയിലൂടെ പതുങ്ങിപ്പതുങ്ങി ഞാൻ പൂന്തോട്ടത്തിനപ്പുറത്തു് ഓടിയെത്തി. പൊക്കം കുറവായിരുന്ന മതിലിന്നരികിൽ കിടന്ന ഒരു തൊട്ടിക്കു മുകളിൽ കയറി ഞാൻ നിന്നപ്പോഴാ മതിലിനു് എന്റെ അരയോളമേ ഉയരമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. പതുക്കെ ഞാൻ പുറത്തോട്ടത്തിനുള്ളിൽ കടന്നുകൂടി. ഇലകൾക്കിടയിൽ പഴം മൂറിനിന്നിരുന്ന പ്രായമേറിയ ചെറി മരങ്ങളെ ഞാൻ ഉറ്റുനോക്കി. പിന്നെ ഞാൻ തല വലയ്ക്കുള്ളിലാക്കി. ഒരു മുരടിക്കാറായ ചെറിമരത്തിനുതാഴെ ഞാൻ സെർജി മിക്കലേയ്ച്ചിനെ കണ്ടു. അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചുകാണണം ഞാൻപോയിക്കാണുമെന്നും, തന്നെ ആരും വീക്ഷിക്കുന്നില്ലെന്നും. തൊപ്പിമാറ്റി, കണ്ണടച്ചു് ഒരു മരത്തിന്റെ കവരയിൽ കയറിയിരുന്നു് അദ്ദേഹം ചെറിമരത്തിന്റെ പശ ഉരുട്ടുകയായിരുന്നു. പെട്ടെന്നു് അദ്ദേഹം തോളുകൾ കുലുക്കി, കണ്ണുതുറന്നു് എന്തോ പിറുപിറുത്തുകൊണ്ടു പുഞ്ചിരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചിരിയും വത്തമാനവും അത്രകണ്ടു് അസാധാരണമായിരുന്നതുകൊണ്ടു്, എനിക്കുതന്നെ എന്തോ ഒരു നാണം ഈ ഒളിഞ്ഞുനോക്കലിൽ ഉണ്ടായി. എനിക്കുതോന്നി അദ്ദേഹം ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞെന്നു്: "മാഷാ!, സാദ്ധ്യമല്ല!" "ഓമനേ, മാഷാ." അദ്ദേഹം പിന്നെയും കുറച്ചുകൂടെ പതുക്കെ സ്നേഹമസൃണമായ സ്വരത്തിൽ ഉച്ചരിച്ചു. പക്ഷേ, ആ രണ്ടു വാക്കുകളുടെ കായ്ത്തിൽ ഇത്രവണ എനിക്കു് ലേശവും സംശയമില്ലായിരുന്നു. ഒരു ഉന്മാദമേഗ്ഗമായ ആഹ്ലാദം—അളവറ്റ ഒരാനന്ദം. എന്നിൽ അലയടിച്ചു - എന്നെ ബാധിച്ചു. വീണുപോയെങ്കിലോ എന്നൊരു ഭയപ്പാടോടെ ഞാൻ പുവരിരേയ്ച്ചു ചാഞ്ഞു. എന്റെ അനക്കങ്ങളുടെ ശബ്ദം കേട്ടു് അദ്ദേഹം പുറകോട്ടം കണ്ണോടിച്ചു അദ്ദേഹം പുകന്ന മുഖത്തോടെ, രക്താഭയാർന്ന ഒരു കുട്ടിയുടെ വദനത്തോടെ, കീഴോട്ടു നോക്കിക്കളഞ്ഞു—സെർജി എന്തോ പറയാൻ ശ്ര

മിച്ചു; പക്ഷേ, ഫലപ്പെട്ടില്ല. പരിസ്ഫുടമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ വദനം പ്രോജ്ജ്വലിച്ചു. എന്നിട്ടും സെർജി എന്റെ നേരെനോക്കി പുഞ്ചിരിച്ചു. ഞാനും പുഞ്ചിരിച്ചു. അപ്പോഴും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വദനത്തിൽ ആഹ്ലാദത്തിന്റെ തരംഗങ്ങളും തെളിഞ്ഞു. എന്നെ ശകാരിക്കാവും ദ്വേഷ്യപ്പെടാവുമുള്ള ഒരു അമ്മാവനല്ലാതായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു, അദ്ദേഹം. ഞാൻ ആരാധിക്കയും സ്നേഹിക്കുകയും ചെയ്തുപോലെ തന്നെ ആരാധിക്കുകയും സ്നേഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ആളായിത്തീർന്നിരുന്നു, അദ്ദേഹം. പക്ഷേ, പെട്ടെന്നു സെർജി പുരികം ചുളിച്ചു. ആ പുഞ്ചിരിയും കണ്ണിലെ പ്രകാശവും മങ്ങി. വീണ്ടെടുക്കപ്പെട്ട ആ തണുത്ത പൈതൃകമായ സ്വരം ഞങ്ങളെന്തോ തെറ്റുചെയ്യുകയായിരുന്നതുപോലെ, അദ്ദേഹം അതിൽ പശ്ചാത്തപിക്കുന്നതുപോലെ, എന്നോടു പശ്ചാത്തപിക്കാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടപോലെ, ശ്രുക്ഷമായിരുന്നു.

"താഴെ ഇറങ്ങുകയാണു നല്ലതു്! അല്ലെങ്കിൽ വീഴാനിടയുണ്ടു്!" അദ്ദേഹം പറയുകയാണു്: "ആ തലമുടി നേരേയാക്കൂ! ഓ, എന്തൊരു വൃത്തികേടാണെന്നൊന്നു് ഓർക്കു്!"

എന്തായിരിക്കും അദ്ദേഹത്തെ ഇങ്ങിനെയൊരു അഭിനയത്തിനു പ്രേരിപ്പിച്ചതു്? എനിക്കു വിഷാദത്തിന്റെ ഗ്രഹികകർമ്മം ചെയ്യുവാൻ അദ്ദേഹത്തിനു് എന്തുകൊണ്ടാണു് തോന്നിയതു്? ഞാൻ തരളിതയായി ചിന്തിച്ചു. അടക്കാൻ വയ്യാത്ത ഒരാശ, ആ പഴയ പരിതഃസ്ഥിതിയെ പുനർജീവിപ്പിക്കാനുള്ള ഒരാഗ്രഹം, എന്റെ ശക്തി അദ്ദേഹത്തിൽ ഒന്നുകൂടെ പ്രയോഗിക്കുവാൻ ഒരഭിവാഞ്ഛ, ഒരു നിമിഷം എന്നെ അലട്ടി.

"ഇല്ല," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "എനിക്കു തന്നെ പറിക്കണം." തൊട്ടടുത്ത ഒരു ശാഖ ഞാൻ കടന്നുപിടിച്ചു. മതിലിന്റെ മുകളിൽ ഞാൻ തപ്പിക്കയറി. അദ്ദേഹത്തിനെന്നെ പിടിക്കാൻ സമയംകിട്ടുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ ഞാൻ മറുവശത്തു ചാടിക്കഴിഞ്ഞു.

"എന്തു മറയത്തരങ്ങളാണു നീ കാണിക്കുന്നതു്!" ഒരു അറിവില്ലായ്മയുടെ പ്രതിച്ഛായ കാണിച്ചു തന്റെ പരിഭ്രമത്തെ മറയ്ക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പിറുപിറുത്തു: "തീച്ചയായും നീ വീണു കാലൊടിച്ചേനെ! എങ്കിലും ഇനി നീയെങ്ങിനെ വെളിയിൽ കടക്കും?"

മുമ്പിലത്തേതിലും കുറച്ചുകൂടി അദ്ദേഹം പതറിയിരുന്നു. പക്ഷെ, ഇത്തവണ അതു പതറിച്ച എന്നെ രസിപ്പിക്കുന്നതിനു പകരം പേടിപ്പെടുത്തുകയാണു ചെയ്തതു്. അതെന്നെ സ്പർശിച്ചു. ഞാൻ ലജ്ജിച്ചുപോയി. എന്താണു പറയേണ്ടതെന്നു് അറിയാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ നോക്കുവാൻകൂടി ധൈര്യപ്പെടാതെ, പഴം പറിച്ചിടുവാൻ പാത്രമൊന്നും ഇല്ലായിരുന്നെങ്കിലും ഞാൻ വെറുതെ പഴങ്ങളം പറിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എനിക്കു് എന്നോടുതന്നെ വെറുപ്പു തോന്നി. ചെയ്ത കായ്ത്തിൽ ഞാൻ പശ്ചാത്തപിച്ചു. ഒരു പേടി എന്നെ അധീനപ്പെടുത്തി. എന്റെ അറിവില്ലായ്മകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിനു് എന്നോടുണ്ടായിരുന്ന നല്ല അഭിപ്രായം നശിച്ചെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. ഞങ്ങളം രണ്ടുപേരും നിശ്ശബ്ദരായി, ദുഃഖിതരായി കഴിഞ്ഞു. താക്കോലുമായി വന്നെത്തിയ സോണിയ, ഈ അപകടകരങ്ങളായ നിമിഷങ്ങളിൽനിന്നും ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചു. കുറെയേറെ സമയത്തേയ്ക്കു സംഭാഷണം ഞങ്ങളം സോണിയയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. എന്നാൽ, ഞങ്ങളം തമ്മിൽ ഒന്നും പറഞ്ഞതുമില്ല. കറിയയുടെ അരികിൽ ഞങ്ങളം അണഞ്ഞപ്പോളം അവൾ പറഞ്ഞു, അവൾ അതു മുഴുവൻ ശ്രദ്ധിക്കുകയായിരുന്നെന്നും ഉറങ്ങുകയല്ലായിരുന്നെന്നും. ഞാൻ സ്വയം സമാധാനിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അദ്ദേഹം തന്റെ പഴയ പൈതൃകത്വം അവലംബിച്ചു; പക്ഷേ, എനിക്കതിൽ ഒന്നും തോന്നിയില്ല. ഞങ്ങളുടെ പഴയ ഒരു സംഭാഷണവിഷയം എന്റെ സ്മൃതിപഥത്തിൽ വന്നു തങ്ങിനിന്നു.

കറിയ പറയുകയായിരുന്നു, സ്ത്രീയേക്കാളം പ്രേമിക്കുവാൻ എളുപ്പത്തിൽ സാധിക്കുന്നതു് പുരുഷനാണെന്നു്. അതു പുറത്തു

പറയുവാനും പുരുഷനാണു കഴിവെന്നു്.

"ഒരു പുരുഷനു പറയാം, താൻ പ്രേമിക്കുന്നു എന്നു്; ഒരു സ്ത്രീക്കതു വിഷമമാണു്," അവൾ പറഞ്ഞു.

"ഞാനതിനോടു യോജിക്കുന്നില്ല" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "പുരുഷനു പറഞ്ഞിട്ടു കായ്മയില്ല, താൻ പ്രേമിക്കുന്നു എന്നു്."

"എന്തുകൊണ്ടു്?" ഞാനാണു് അതു ചോദിച്ചതു്.

"അതു ശരിയായിട്ടുള്ളടത്തതുകൊണ്ടു്. അതെന്തൊരു കണ്ടുപിടുത്തമാണു്, പുരുഷനാണു പ്രേമം വരുന്നെന്നു പറയുന്നതു്? ഒരു പുരുഷൻ വിചാരിക്കുന്നു, അവനാ വാക്കു പറയുമ്പോൾ ഒരു വിപ്ലവം ഉടലെടുത്തേക്കുമെന്നു്–ഒരു ഭൂകമ്പമോ, അല്ലെങ്കിൽ, അതിശയങ്ങളുടെ അടയാളങ്ങൾ കൊരുത്തുകൊണ്ടുള്ള പീരങ്കികൾ മുഴുവൻ ഒന്നിച്ചു് അലറിക്കളയുമെന്നു്. എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ," അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു, എന്നു് ഹൃദയത്തിന്റെ അടിത്തട്ടിൽ നിന്നും നിഷ്കളങ്കതയോടെ ഉച്ചരിക്കുന്ന ഒരു പുരുഷൻ അവനെത്തന്നെ ചതിക്കുകയാണു്, അഥവാ, കുറച്ചുകൂടെ കഷ്ടതരമായി മറവുള്ളവരെക്കൂടി ചതിക്കുകയാണു്."

"പിന്നെ എങ്ങിനെയാണു് ഒരു സ്ത്രീ അറിയുക, അവളോടു മൂകം പറയാതെ, ഒരു പുരുഷൻ അവളെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടു് എന്നു്?" കുറിയ ചോദിച്ചു.

"അതെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ," അദ്ദേഹം ഉത്തരം നൽകി. "എല്ലാവർക്കും അവനവനേറ്റതായ ഒരു രീതിയുണ്ടു്, കാര്യങ്ങളും പറയുന്നതിനു്. വികാരമുണ്ടെന്നുവരികിൽ അതെങ്ങിനെയെങ്കിലും പുറത്തായിക്കൊള്ളും. പക്ഷേ, നോവലുകളും വായിക്കുമ്പോഴും ഞാനോർക്കാറുണ്ടു്, ലെഹ്. സ്ലേൽസ്കിയോ ആൽഫ്രഡോ പരാജയംകൊണ്ടു ഹൃദയം തകർന്നു്, 'ഏലിയാനോരാ, ഞാൻ നിന്നെ പ്രേമിക്കുന്നു' എന്നു പറഞ്ഞതായി. എന്തോ അതിശയകരമായി വല്ലതും സംഭവിക്കുമെന്നു് അയാളും വിചാരിക്കുന്നു.

പക്ഷേ, ഒരു പരിവർത്തനവും ഇരുകൂട്ടർക്കും ഉണ്ടാകുന്നില്ല–അവരുടെ കണ്ണും മൂക്കും ഹൃദയങ്ങൾകൂടി അങ്ങിനെതന്നെ പഴയപോലെ ഇരിക്കുകയാണു്."

ആ പരിഹാസത്തിൽ എന്നെ സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുള്ള കായ്മായ എന്തോ ഒന്നു് കലർന്നിട്ടുണ്ടെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. നോവലുകളിൽ പാത്രങ്ങളെ മയ്യാകെട്ടവരായി ചിത്രീകരിച്ചതിൽ കററിയയ്ക്കു് അരിശമാണുണ്ടായതു്.

"നിങ്ങൾക്കെപ്പോഴും കൂട്ടിക്കളിയാണു്," അവൾ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ എന്നോടു സത്യം പറയാമോ, നിങ്ങളൊരിക്കലും ഒരു സ്ത്രീയോടു പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ, 'ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു' എന്നു്?"

"ഒരിക്കലുമില്ല. ഞാനങ്ങിനെ മുട്ടുകുത്തുകയുമില്ല," അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു മറുപടി കൊടുത്തു: "ഇനിയൊട്ടു ചെയ്യുകയുമില്ല."

ഈ സംഭാഷണം എനിക്കു ചിന്തിക്കാൻ വഴി നൽകി. അദ്ദേഹം എന്നോടു താൻ എന്നെ പ്രേമിക്കുന്നു എന്നു് പറയുകയില്ലെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. 'എനിക്കറിയാം, സെർജി എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നു്. അതെത്ര മറയ്ക്കാനദ്ദേഹം ശ്രമിച്ചാലും ഞാനതിൽ വിശ്വസിയ്ക്കില്ല.'

അന്നു വൈകുന്നേരം കുറച്ചു അദ്ദേഹം എന്നോടു സംസാരിച്ചുള്ളു. കററിയയോടോ സോണിയയോടോ ഉള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഓരോ വാക്കിലും, ഓരോ നോട്ടത്തിലും, പ്രവൃത്തിയിലും ഞാൻ പ്രേമം ദർശിച്ചു. എനിക്കതിൽ സംശയമേ ഇല്ലായിരുന്നു. അതെയ്ക്കു വ്യക്തമാണെന്നിരിക്കെ, പെട്ടെന്നു്, എത്രയും ലാഘവായി നിസ്സാരമായി പറഞ്ഞു് അങ്ങിനെ ആനന്ദത്തിൽ ആറാടാമെന്നിരിക്കെ, അദ്ദേഹം പിന്നെയും തന്റെ വികാരത്തെ മറച്ചുവച്ചു് കനത്ത ഭാവം അവലംബിക്കുന്നതു് എനിക്കു വിഷമവും വിഷാദവും നൽകി. പഴത്തോട്ടത്തിലേയ്ക്കു്

ചാടിക്കടന്നതു് ഒരു കുറ്റത്തിന്റെ ഭാരം എന്നിലേറ്റി. അദ്ദേഹം എന്നെ ഇനി ബഹുമാനിക്കയില്ലെന്നും, എന്നോട് ദ്വേഷ്യമാണെന്നും ഉള്ള ഒരു തോന്നൽ എന്നെ വല്ലാതെ അലട്ടി.

ചായ കഴിഞ്ഞു് പിയാനോയ്ക്കരികിൽ ഞാൻ ചെന്നു. അദ്ദേഹവും എന്നെ അനുഗമിച്ചു.

"എന്തെങ്കിലും പാടിക്കേൾപ്പിക്കൂ—കുറേനാളായി നിന്റെ പാട്ട് കേട്ടിട്ട്." സന്ദർശകമുറിയിലേയ്ക്കു നീങ്ങിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"ഞാനതിനു തുടങ്ങുകയായിരുന്നു." ഞാൻ പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തേയ്ക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടു ഞാൻപെട്ടെന്നു പറഞ്ഞു: "സെർജി മിക്കലേയ്ച്ചു്, എന്നോട് ദ്വേഷ്യമൊന്നുമില്ലല്ലോ?—ഉവ്വോ?...."

"എന്തിനു്?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"ഇന്നച്ചയ്ക്കു് അങ്ങു പറഞ്ഞതു് അനുസരിക്കാത്തതിനു്." ലജ്ജിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹത്തിനെന്നെ മനസ്സിലായി. പരിഹാസം നിറഞ്ഞ മുഖത്തോടെ അദ്ദേഹം തലയാട്ടി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖഭാവത്തിൽ നിന്നും എനിക്കു തോന്നി, ഞാൻ ശകാരം കേൾക്കേണ്ടതാണെന്നും, എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിനു പറയുവാൻ വയ്യെന്നും.

"അപ്പോൾ....സാരമില്ല; നമ്മൾ പിന്നെയും കൂട്ടുകാരായി ഇല്ലേ?" പിയാനോയ്ക്കരികിലിരുന്നുകൊണ്ടു് ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"തീർച്ചയായും!"

സന്ദർശകമുറി വലിയതാണു്. രണ്ടു മെഴുകുതിരികളും പിയാനോയിലിരുന്നു് കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. മുറിയുടെ ബാക്കി ഭാഗങ്ങളിൽ മങ്ങിയ അന്ധകാരമായിരുന്നു. ജനാലകൾക്കപ്പുറത്തു് വേനലിലെ രാത്രി പ്രകാശിച്ചു. വരാന്തയിൽ വിളക്കു കത്തിച്ചിരുന്നില്ല. കറിയയുടെ ചിലപ്പോഴുള്ള കാലടിശബ്ദമൊഴിച്ചാൽ സർവ്വവും മൂകമായിരുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ ജനാലയ്ക്കരികിൽ

കെട്ടിയിരുന്ന കുതിരകളുടെ ശബ്ദമോ, കുളമ്പുകൊണ്ട് മണ്ണിൽ മാന്തുന്ന ശബ്ദമോ മാത്രമേ കേൾക്കാമായിരുന്നുള്ളൂ. എന്റെ പിറകിൽ എനിക്കു കാണാൻ വയ്യാത്ത വിധത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇരുന്നു. പക്ഷേ, എല്ലായിടത്തും—ആ അഭ്യാന്ധകാരത്തിൽ എല്ലാ നിസ്വനങ്ങളിലും, എന്നിൽ—ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവം ദർശിച്ചു. ഓരോ അനക്കവും, ഓരോ നോട്ടവും, അദ്ദേഹത്തിനെ കണ്ടുകൂടായിരുന്നെങ്കിലും എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ നേരിയ ഒരു മാറ്റൊലി സൃഷ്ടിച്ചു. എനിയ്ക്കദ്ദേഹം തന്ന 'മൊസാർട്ടിന്റെ ഗീതകം' ഞാൻ വായിച്ചു. ഞാനതു് അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുന്നിൽവച്ചു പഠിച്ചതാണു്. എന്താണെ വായിച്ചതെന്നതിനെപ്പറ്റി ഞാൻ ചിന്തിച്ചേയില്ല. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തെ രസിപ്പിക്കുവാൻ പാകത്തിനു നന്നായി വായിച്ചു എന്നെനിക്കു തോന്നുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആനന്ദം എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. സെർജിയുടെ മുഖത്തു ഞാൻ നോക്കിയില്ലെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിന്നിൽനിന്നുള്ള നോട്ടം ഞാനറിഞ്ഞു. യാന്ത്രികമായി എന്റെ വിരലുകൾ ഓടിച്ചുകൊണ്ടു്, ഞാൻ ചുറ്റുപാടും അറിയാതെതന്നെ കണ്ണോടിച്ചു. അദ്ദേഹത്തെയും ഞാൻ നോക്കി. അന്ധകാരത്തിൽ ഒരു പ്രകാശം പരന്നു. അതിന്റെ നിഴലിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സു് വ്യക്തമായി. കയ്യിൽ തലവച്ചു് ഇരിക്കുമ്പോൾ, പ്രകാശമാനമായ കണ്ണുകളോടെ അദ്ദേഹം എന്നെ നോക്കുകയായിരുന്നു. കണ്ണുകൾ തമ്മിലിടഞ്ഞപ്പോൾ വായന നിറുത്തി ഞാൻ പുഞ്ചിരിക്കൊണ്ടു. അദ്ദേഹവും പുഞ്ചിരിച്ചു, തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു് എന്നോടു തുടരുവാൻ ആവശ്യപ്പെടുകയായി. ഞാൻ നിറുത്തിയ അവസരത്തിൽ പനിമതി പ്രഭ പരത്തിക്കൊണ്ടു് ആകാശത്തിൽ ഉയർന്നുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. മുറിയിലെ മങ്ങിയ പ്രകാശത്തിനു് ഒരു പുതിയ ജീവൻ നൽകിക്കൊണ്ടു് ജന്നാലകളിലൂടെ കടന്നെത്തിയ രജതപ്രകാശം മുറിയിൽ പതിച്ചു. കറിയ എന്നെ ഓമ്മപ്പെടുത്തി—ആ നല്ല ഭാഗത്തുനിന്നുതു് തെറ്റായെന്നും, ഞാൻ വായിക്കുന്ന

ഇ നന്നാവുന്നില്ലെന്നുമെല്ലാം. പാക്ഷ, അദ്ദേഹം പ്രഖ്യാപിച്ചു, ഞാനിതുയും നന്നായി വായിച്ചിട്ടേ ഇല്ലെന്നു്. എന്നിട്ടദ്ദേഹം മുറികളിൽ ഉലാത്തുവാൻ ആരംഭിച്ചു —സന്ദർശകമുറിയിൽനിന്നു് ഇരുളടഞ്ഞ ഇരുപ്പുമുറിയിലേയ്ക്കും അവിടെനിന്നു പിന്നെയും സന്ദർശകമുറിയിലേയ്ക്കുമായി. ഓരോ തവണയും എന്റെ നേരെ നോക്കി പുഞ്ചിരിച്ചു; ഞാനും പുഞ്ചിരിച്ചു ഒരു കാരണവും കൂടാതെ എനിക്കു ചിരിക്കണമെന്നു തോന്നി. അസാധാരണമായി എന്തോ ഒന്നു് അന്നു സംഭവിച്ചതുപോലെ ആനന്ദം എന്നിൽ അലയടിച്ചു. കറിയയും ഞാനും പിയാനോയുടെ അരികിൽ നില്ക്കുകയായിരുന്നു. ഓരോ തവണയും അദ്ദേഹം അപ്രത്യക്ഷനായപ്പോഴും ഞാനവളുടെ കഴുത്തിൽ കവളിനു താഴെയായി, ഞാനേറവും ഇഷ്ടപ്പെട്ടന്ന ആ സ്ഥലത്തു് ചുംബിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഓരോ തവണയും അദ്ദേഹം തിരിച്ചുവന്നപ്പോഴും ശാന്തമായ മുഖഭാവം ഞാനവലംബിച്ചു. വളരെ പണിപ്പെട്ടു ചിരിക്കാതിരുന്നു.

"ഇവരെക്കിന്നെന്തു പറ്റി?" കറിയ അദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചു.

ഉത്തരമൊന്നുമരിയാടാതെ അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ നോക്കി ചിരിച്ചതേയുള്ളൂ. അദ്ദേഹത്തിനറിയാമായിരുന്നു എനിയ്ക്കെന്താണു് പറ്റിയതെന്നു്.

"ഒന്നു നോക്കൂ, എന്തൊരു രാത്രിയാണിന്നത്തേതെന്നു്!" സെർജി ഇരുപ്പുമുറിയിൽ നിന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. അവിടെ അദ്ദേഹം ജന്നാലിലൂടെ പുറത്തു പൂന്തോട്ടത്തിലേയ്ക്കു നോക്കി നിലകൊള്ളുകയായിരുന്നു.

ഞങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടെ കൂടി. ഞാൻ ഇതിനുമുമ്പു കണ്ടിട്ടില്ലാത്തതുയും മനോഹാരിത നിറഞ്ഞ ഒരു രാത്രിയായിരുന്നു അന്നത്തേതു്. ഞങ്ങൾക്കു പിമ്പിൽ വീട്ടിനു മുകളിലായി പൗർണ്ണമിച്ചന്ദ്രൻ പ്രശോഭിച്ചു. പുരയുടെ കുരകൊണ്ടു ചന്ദ്രൻ പകുതി മറഞ്ഞിരുന്നു; ചരൽ വിരിച്ച നടപ്പാതയിലൂടെ ഗൃഹ

ത്തിന്റെ പ്രതിച്ഛായ നീണ്ടുകിടന്നു. എല്ലാം പ്രകാശമാനമായിരുന്നു. വെള്ളിപോലുള്ള മഞ്ഞിലും ചന്ദ്രികയിലും സകലതും അലിഞ്ഞുചേർന്നിരുന്നു. പൂന്തോട്ടത്തിന്റെ ചരൽ വിരിച്ച പരുപരുത്തതായ വീതികൂടിയ നടപ്പാതയിൽ കൂടിയും 'ഡാലിയാ, മരങ്ങളുടെ നീണ്ട നിഴലുകളും തണുത്തുതിളങ്ങി, മൂടൽമഞ്ഞിൽ ലയിച്ചു. 'ഹരിതഗൃഹം' (Green house-ചെറുതരം ചെടികളും വളർത്തിയെടുക്കുന്ന ചില്ലുകൊണ്ടുള്ള ചെറുപുര) വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇടയിലൂടെ പ്രകാശിച്ചു. ഒരു മഞ്ഞിൻനിര ഉയർന്നു: പാതിയും ഇലപൊഴിഞ്ഞ ലൈലാക്ക കുറ്റിച്ചെടികളും പ്രഭാപൂരിതമായി. മഞ്ഞണിഞ്ഞ കുസുമങ്ങളെ ഓരോന്നും തിരിച്ചറിവാൻ പ്രയാസപ്പെടേണ്ടിയിരുന്നില്ല. നിഴലും നിലാവും ഇടകലർന്നു കിടക്കുന്ന വഴി കണ്ടാൽ വിദൂരതയിൽ ആടുകയും അനങ്ങുകയും ചെയ്യുന്ന ഏതോ സ്ഫടികനിർമ്മിതമായ ഗൃഹംപോലെ തോന്നിപ്പോകും. വലത്തുഭാഗത്തു് വീടിന്റെ നിഴലിൽ എല്ലാം കറുത്തിരുണ്ടു് അപ്രാകൃതികമായി തോന്നിച്ചിരുന്നു. അന്ധകാരത്തിന്റെ പരിവേഷത്തിൽ തിളങ്ങിയ ഒരു പോപ്ലാറിന്റെ മുകൾഭാഗം വിചിത്രങ്ങളായ ഇലകളുടെ കിരീടവുമണിഞ്ഞു്, വ്യക്തമായി, ചന്ദ്രപ്രഭയിലേയ്ക്കു തലയെടുപ്പോടെ, മങ്ങിയ വിദൂരതയിലേയ്ക്കു എന്തോ ഓടിമറയാതെ, നിലാകാശത്തിൽ ഉയർന്നുയർന്നു് അവിടെത്തന്നെ നിലകൊണ്ടു.

"നമുക്കൊന്നു നടന്നിട്ടു വരാം," ഞാൻ പറഞ്ഞു.

കറിയ സമ്മതിച്ചു. പക്ഷെ, ഞാൻ കയ്യുറ ധരിയ്ക്കണമെന്നു് അവൾ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

"എനിക്കു വേണ്ട, കറിയ," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "സെർജിമിക്കലേയ്ച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യുറ തരുമല്ലോ—"

അതുകൊണ്ടു് എന്റെ കാലുകൾ നനയ്ക്കാതെ കഴിയ്ക്കാമെന്നപോലെ! പക്ഷെ, ഞങ്ങൾക്കു മൂന്നുപേർക്കും ആ സമയത്തു് അതു് അതിശയകരമായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം എനിക്കു കയ്യുറ തരാറുപതിവില്ലെങ്കിലും ഞാൻ സാമേധയാ അങ്ങിനെ ചെയ്തു.

അതിൽ അദ്ദേഹത്തിനും അത്ഭുതം തോന്നിയില്ല. ഞങ്ങളെല്ലാവരും വരാന്തയിൽ നിന്നും താഴെ ഇറങ്ങി. എനിക്ക ലോകമെല്ലാംതന്നെ പുതുമയിൽ മുങ്ങിയിരിക്കുന്നതായി തോന്നി-ആ ആകാശം, പൂന്തോട്ടം, ആ അന്തരീക്ഷം—എല്ലാം.

ഞങ്ങൾ ഒരു നടപ്പാതയിലൂടെ നടക്കുകയായിരുന്നു. മുന്നോട്ട കണ്ണോടിച്ചപ്പോഴെല്ലാം എനിക്ക തോന്നി: ഇനി പൊയ്ക്കളടാ, ലോകം അവിടെ അവസാനിക്കുകയാണു് എന്നു്; എന്നാം ഈ രംഗം അനശ്വരമായി അങ്ങിനെതന്നെ നിലനില്ക്കുമെന്നു്. ആ മാന്ത്രിക മതിൽ ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി മാറിത്തന്നു; സുപരിചിതമായ ആ പൂന്തോട്ടം അതിന്റെ വഴികളും വരണ്ട ഇലകളുമായി പിന്നെയും കാണായി, നിഴലുകളുടെയും വെളിച്ചങ്ങളുടേയും വിഭാഗങ്ങളും പിന്നിട്ടു് ഞങ്ങൾ പാതയിലൂടെ നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കരിയിലകൾ എന്റെ കാലിനുകീഴെ ഞരങ്ങി. ഒരു സജീവമായ ശാഖ എന്റെ മുഖത്തുരുമ്മി. 'കിറുകിറു'ക്കുന്ന ഷൂസുമായി എന്റെ കയ്യുംപിടിച്ചു നിവർന്നുനടന്നിരുന്നതു്, അദ്ദേഹമായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ അരികിലൂടെ നടന്നിരുന്നതു് കറിയയുമായിരുന്നു. അനക്കമറ്റ ശാഖകളിലൂടെ പ്രകാശിച്ചതു്, അതേ പനിമതിതന്നെയായിരുന്നു.

എന്നാൽ ഓരോ അടിവയ്പിലും ആ മാന്ത്രികമതിൽ പിന്നെയും മുന്നിലും പിറകിലും നിലയുറപ്പിച്ചു. മുന്നോട്ടു പോകുവാനുള്ള സാദ്ധ്യതയിൽ ഞാൻ അവിശ്വസിച്ചു-അവയുടെ പൂർണ്ണഭാവത്തെതന്നെ ഞാൻ മറന്നു.

"അയ്യോ, അവിടെയൊരു തവള!" കറിയ നിലവിളിച്ചു.

"ആരാണതു് പറഞ്ഞതു്? എന്തിനു്?" ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. അപ്പോഴാം എനിക്ക മനസ്സിലായി, അതു കറിയ ആയിരുന്നെന്നും, അവനുക്ക തവളയെ പേടിയാണെന്നും. നിലത്തു് ഒരു ചെറിയ തവള ഒരു ചാട്ടംചാടി എന്റെ മുമ്പിലായി അവിടെത്തന്നെ അനങ്ങാതിരിക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. തിളങ്ങുന്ന ചെളിയിൽ അതിന്റെ നിഴൽ വീണിരിക്കുന്നു.

"നിനക്കു് തവളയെ പേടിയാണോ, ഉഃ?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞുനോക്കി. ആ നാരകങ്ങളുടെ നിരയിൽ ഒരെണ്ണത്തിന്റെ വിടവുണ്ടായിരുന്നതിലൂടെ എനിക്കദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം വ്യക്തമായി കാണാമായിരുന്നു—അതു് അത്രയ്ക്കു സുന്ദരവും ആഹ്ലാദം നിറഞ്ഞതുമായിരുന്നു!

അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു് എനിയ്ക്കു തവളയിലുള്ള പേടിയെപ്പറ്റിയായിരുന്നെങ്കിലും, പറയാനുദ്ദേശിച്ചതു് എന്തായിരുന്നെന്നു് എനിക്കറിയാമായിരുന്നു:— "ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു, എന്റെ ഓമനേ! ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു, ഗാഢമായി സ്നേഹിക്കുന്നു" എന്നു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നോട്ടം, ആ കൈകൾ, ആ വെളിച്ചം, നിഴൽ, ആ അന്തരീക്ഷം എല്ലാം ആ വാക്കുകൾ ആവർത്തിച്ചു.

ഞങ്ങൾ പൂന്തോട്ടം മുഴുവൻ ചുറ്റിനടന്നു. കറിയയുടെ കാലുകൾ ഞങ്ങളെ അനുഗമിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, അവൾ ക്ഷീണംകൊണ്ടു കിതയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ പറഞ്ഞു, 'അകത്തു പോകുന്നതിനു സമയമായി' എന്നു്; എനിക്കവളുടെ നേരെ അനുകമ്പതോന്നി. 'പാവം!' ഞാൻ വിചാരിച്ചു: 'എന്താണു് അവൾക്കു ഞങ്ങളെപ്പോലെ തോന്നാത്തതു്? ഈ രാത്രിപോലെ, എന്നെപ്പോലെ അല്ലെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ യുവത്വവും ആനന്ദവും അവൾക്കെന്തുകൊണ്ടില്ല?'

ഞങ്ങൾ അകത്തുകടന്നു. അദ്ദേഹം പോയിട്ടു വളരെ സമയം കഴിഞ്ഞു. കോഴിക്കൂകിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു, വീട്ടിൽ എല്ലാവരും ഗാഢനിദ്രയിലാണു്. ജനലഴികൾ കെട്ടിയിരുന്ന കീരിച്ചിനച്ചു, കാലുകൾ നിലത്തു് ആഞ്ഞടിച്ചു. കറിയ സമയത്തെപ്പറ്റി ശബ്ദിച്ചുപോലുമില്ല. സമയത്തെപ്പറ്റിതെല്ലും ചിന്തിക്കാതെ, ഞങ്ങൾ രണ്ടുമണി കഴിയുന്നതുവരെ നിസ്സാരകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു വർത്തമാനംപറഞ്ഞുകഴിച്ചു. കോഴികൾ മൂന്നാമതും കൂവുകയായിരുന്നു. പ്രഭാതം ജന്മമെടുക്കാറായിരുന്നു.

അപ്പോഴാണ് അദ്ദേഹം പോയത്. യാതൊരു സൂചനയും തരാതെ പതിവുപോലെ അദ്ദേഹം യാത്രപറഞ്ഞുപിരിഞ്ഞു. പക്ഷേ, അന്നുമുതൽ സെർജി എന്റേതായിരുന്നു. ഒരിക്കലും പരിത്യജിക്കപ്പെടാൻ വയ്യാത്തവിധം ഞാനദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നു് എനിക്കു തീർച്ചയാക്കാൻ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, കറിയയെ ഞാനെന്റെ വിശ്വസ്തയാക്കി. ആ വാർത്തയിൽ അവൾ ആനന്ദിച്ചു. എന്റെ വാക്കുകൾ അവളെ സ്പർശിച്ചു; പക്ഷേ, അവൾക്കു വാസ്തവത്തിൽ–പാവം!–കിടക്കുവാനും ഉറങ്ങുവാനും കഴിഞ്ഞു. എനിക്കോ? വളരെയേറെ ഞാൻ വരാന്തയിലൂടെ നടന്നു. പിന്നെ പൂന്തോട്ടത്തിൽ കടന്നു. അദ്ദേഹത്തോടൊന്നിച്ചുനടന്ന ഓരോ നടപ്പാതയിലൂടെയും, ഓരോ വാക്കും സ്മരിച്ചു്, ഓരോ പ്രവൃത്തിയും ചിന്തിച്ചുനടന്നു. ഞാനാരാത്രി ഉറങ്ങിയതേയില്ല. എന്റെ ജീവിതത്തിലാദ്യമായാണു സൂര്യോദയം കാണുന്നതു്. ഞാനതിൽ പിന്നീടു് അങ്ങിനെയൊരു രാത്രി, അങ്ങിനെയൊരു പ്രഭാതം ദർശിച്ചിട്ടില്ല. 'എന്തുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം മാത്രം പറയുന്നില്ല, എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു' എന്നു്? ഞാൻ വിചാരിക്കുകയാണു്. ഇവയെല്ലാം സുന്ദരങ്ങളാണു്, നിസ്സാരങ്ങളുമാണു്, പിന്നെ എന്തിനു് ആവശ്യമില്ലാത്ത 'ഏടാകൂടം' ഞാൻ ഉണ്ടാക്കി, താൻ വയസ്സനാണെന്നെല്ലാം അദ്ദേഹം പറയുന്നു? ഇങ്ങനെ തിരിച്ചുവരാത്ത ഈ സുവർണ്ണാവസരം അദ്ദേഹം പാഴാക്കുന്നതെന്തിനു്? അദ്ദേഹം പറയട്ടെ, 'ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു' എന്നു്–തുറന്ന വാക്കുകളിൽ പറയുക, എന്റെ കരം ഗ്രഹിച്ചു് അതിൽ തല ചായ്ച്ചു്, 'ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു' എന്നു്....അദ്ദേഹം എന്റെ നേരേനോക്കി ലജ്ജിതനായി തല ചായ്ക്കും; അപ്പോൾ ഞാനെല്ലാം പറയും. ഇല്ല, പറയുകയില്ല! കയ്യുരണ്ടും ചുറ്റി ഞാൻ എന്റെ സെർജിയെ മുറുകെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുകരയും; അപ്പോൾ എനിക്കു് ഒരു ചിന്ത ഉദിച്ചു–'അല്ല, അദ്ദേഹം എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെങ്കിലോ? എനിക്കു തെറ്റുപറ്റിയതാണെങ്കിലോ?'

ഈ ഭയം എന്നെ ഞെട്ടിത്തെറിപ്പിച്ചു-ഈശ്വരനറിയാം, അതെന്നെ എവിടെക്കൊണ്ടു് എത്തിക്കുമായിരുന്നെന്നു്. പഴത്തോട്ടത്തിലേയ്ക്കുള്ള എട്ടടിപ്പാട്ടത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെയും എന്റെയും പരിഭ്രമം ഞാനോർമ്മിച്ചു. വല്ലാത്തൊരു ഹൃദയഭാരം എനിക്കനുഭവപ്പെട്ടു. മിഴികളിൽനിന്നും കണ്ണുനീർ ഒഴുകി—ഞാൻ പ്രാർത്ഥിയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. എന്നെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു്, പ്രത്യാശ ജനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു്, അസാധാരണമായ ഒരു ചിന്ത എന്നിൽ ഉദയംചെയ്തു. എന്റെ ജന്മദിനത്തിൽ നിരാഹാരവ്രതമെടുക്കാനും, കുർബാനയിൽ പങ്കുകൊള്ളാനും, അങ്ങിനെ അന്നു വിളിച്ചുചൊല്ലൽ കഴിക്കുവാനും, ഞാൻ തീരുമാനിച്ചു.

ഇതിന്റെയൊക്കെ ഫലമെന്താകുമെന്നു് എനിക്കു് ഒരു നിശ്ചയവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, ആ നിമിഷംമുതൽ ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു, അങ്ങിനെതന്നെ സംഭവിക്കുമെന്നും. ഞാൻ എന്റെ മുറിയിലേയ്ക്കു തിരിയെ കടന്നപ്പോഴേ പ്രഭാതം പ്രകാശിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. വേലക്കാർ എല്ലാം എഴുന്നേറ്റിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

നാലു്

ആഗസ്റ്റിൽ അസംപ്ഷനിലെ (കുടാരപ്പെരുനാളിലെ നോയ്മ്പിലെ) എന്റെ നിരാഹാരത്തിനുള്ള എന്റെ തീരുമാനത്തിൽ വീട്ടിലുള്ളവരാരും അത്ഭുതപ്പെട്ടില്ല.

ആ ആഴ്ച മുഴുവൻ ഒരു തവണയെങ്കിലും അദ്ദേഹം ഞങ്ങളെ കാണുവാൻ വരികയുണ്ടായില്ല. എന്നാൽ അതിൽ ഞാൻ അതിശയിച്ചില്ല, വിഷമമില്ല; പക്ഷേ, ആനന്ദിക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. എന്റെ ജന്മദിനംവരെ ഞാനദ്ദേഹത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല.

ആ ആഴ്ചയിലെല്ലാദിവസവും ഞാൻ നേരത്തെ എഴുന്നേറ്റ് കുതിരകൾക്കെന്തെന്നറിയാൻ ഞാൻ പൂന്തോട്ടത്തിലൂടെ തനിയെ നടന്നു. ആ ദിവസത്തിനു മുൻപു ചെയ്ത പാപങ്ങളുടെ പേജുകളും ഓരോന്നായി ഞാൻ മറിച്ചുനോക്കി. ഇന്നു് എന്തു ചെയ്യണമെന്നു ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. ഒരു നിമിഷത്തെ പ്രയാസം സഹിച്ചു്, ആ ദിവസമെങ്കിലും പാപംചെയ്ത മലിനപ്പെട്ടുത്താതെ പാപത്തിൽനിന്നും അപ്പാടെ അകന്നുനിന്നു സ്വയം സംതൃപ്തിയടയുവാൻ എനിക്കു് എളുപ്പമായി തോന്നി. കുതിരകളെ കൊണ്ടുവന്നപ്പോൾ ഞാൻ കറിയയോടുകൂടി വണ്ടിയിൽ കയറി രണ്ടുമൈലകലെയുള്ള പള്ളിയിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു. പള്ളിയിൽ പ്രവേശിക്കുമ്പോൾ, 'ഈശ്വരനെ ഭയപ്പെട്ടു് ദേവാലയത്തിൽ വരുന്ന....' എന്ന പ്രാർത്ഥന ഓർത്തു. പുല്ലുമൂടിച്ചിരുന്ന പള്ളിയുടെ നടയിലേയ്ക്കു കാലെടുത്തുകുത്തിയപ്പോൾ ആ ഒരു ചിന്തയുടെ ചട്ടക്കുള്ളിലാണു് എന്റെ മനസ്സിലുടലെടുത്തതു്. ആ സമയത്തു് ഒരു ഡസനിലധികം ആരാധകർ അവിടെയുണ്ടായിരുന്നില്ല--വീട്ടുജോലിക്കാരായ ഭൃത്യകളും, കൃഷിവലസ്ത്രീകളും മാത്രമേ നോയ്മ്പെടുത്തു് എത്തിയിട്ടുള്ളൂ. അവരെന്നെ തലകുനിച്ചു വന്ദിച്ചു. ഞാനും വിനയത്തോടെ പ്രത്യഭിവാദനംചെയ്തു. ഒരു പ്രായമായ പഴയ പട്ടാളക്കാരന്റെ അടുക്കൽനിന്നും മെഴുകുതിരി വാങ്ങിക്കാൻ എനിക്കു സല്പമൊന്നു പ്രയാസപ്പെടേണ്ടതായിവന്നു വാങ്ങിയവ ഞാൻ പ്രതിമകൾക്കു മുന്നിൽവച്ചു. മദ്ധ്യത്തിലുള്ള വാതായനത്തിലൂടെ ബലിപീഠത്തിന്റെ മറയും, അമ്മ തന്റെ കൈകൊണ്ടു തുന്നിയ ആ തൊങ്ങോസിന്റെ തുണിയും എനിക്കു കാണാമായിരുന്നു. ഞാൻ കുട്ടിയായിരുന്നപ്പോൾ വളരെ വലുപ്പംതോന്നിച്ച ആ മാലാഖകളും, എന്നെ വളരെ ആകർഷിച്ച ആ കപോതവും അതിന്റെ സുവർണ്ണപരിവേഷത്തോടെ മറയിൽ നിലകൊള്ളുന്നുണ്ടായിരുന്നു. കൊയറിനു (പള്ളിയിൽ പാട്ടുകാർ ഇരിക്കുന്ന സ്ഥലം) പിറകിൽ ആ പൊട്ടിയ പഴയ സ്നാനജലപ്പാത്രം ഇരിപ്പുണ്ടു്. അവിടെവച്ചാ

ണ്ട് എന്നെ മാമ്മോദീസാ മുക്കിയതു്. അവിടെയാണ് ദേവമാതാവു തന്റെ അരുമസന്താനങ്ങളോടുകൂടിനിന്നതു്. ആ വൃദ്ധപുരോഹിതൻ പുറത്തുവന്നു—എന്റെ അച്ഛന്റെ ശവപ്പെട്ടി മൂടിയിരുന്ന തുണി ധരിച്ചുകൊണ്ടു്. ഞാനെന്റെ ജീവിതത്തിൽ മുഴുവൻ കേട്ടിട്ടുള്ള ആ പഴയ പല്ലവി അദ്ദേഹം പാടി-വീട്ടിലെ കർമ്മങ്ങളിലും, സോണിയയുടെ മാമ്മോദീസായ്ക്കും, അച്ഛന്റെ ശ്രാദ്ധകർമ്മത്തിലും, അമ്മയുടെ ശവസംസ്കാരത്തിലുമെല്ലാം ആവർത്തിച്ച, അതേ പഴയ വരണ്ട സഭാശുശ്രൂഷകന്റെ ശബ്ദം കൊയറിൽ ഉയർന്നു. പണ്ടത്തെ അതേ കിഴവി—പള്ളിയിലെ ഓരോ കർമ്മത്തിലും എനിക്കവളെ ഓർക്കാൻ കഴിയും—ആ പുവരിനോട്ട പതുങ്ങി നനഞ്ഞമിഴികളും കൊയറിലെ വിഗ്രഹത്തിന്റെ നേർക്കുയർത്തി, ചുരുണ്ട കൈവിരലുകളും വാടിയ തുവാലയിൽ അമർത്തി, എന്തൊക്കെയോ, പല്ലില്ലാത്ത മോണകൊണ്ടു പറയുന്നതു് അന്നും ഞാൻ കണ്ടു. ഇവയൊന്നും എനിക്കു് അപരിചിതങ്ങളല്ലായിരുന്നു-പഴയ സ്മരണകളിൽനിന്നും ഊറിയ ഒരു മാധുര്യംമാത്രം—എന്റെ കണ്ണുകൾക്കു് ഓരോന്നും പ്രധാനങ്ങളും, എന്തോ അഗാധമായ അർത്ഥവും പരിശുദ്ധതയും നിറഞ്ഞതുമായിത്തോന്നി. പ്രാർത്ഥനയിലെ ഓരോ വാക്കും ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചു. എന്റെ ചിന്തകളെ അവയോടു കോർക്കുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചു; എനിക്കതു സാധിച്ചില്ലെങ്കിൽ എനിക്കു ബോധമുള്ളവാക്കുവാൻ ഞാൻ നിശ്ശബ്ദമായി ദൈവത്തോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു. അല്പാത്തപക്ഷം എനിക്കു ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിയാത്ത വാക്കുകളുടെ സ്ഥാനത്തു് എന്റെ സ്വന്തം പദങ്ങളെ നിവേശിപ്പിച്ചു. അനുതാപജന്യമായ പ്രാർത്ഥനകളെ ആവർത്തിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ഞാനെന്റെ ഭൂതകാലജീവിതത്തിലേയ്ക്കു കണ്ണോടിച്ചു; ആ നിഷ്കളങ്കമായ ബാല്യംകൂടി ഇന്നു് എനിക്കു കിട്ടിയിരിക്കുന്ന ആത്മാവിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ കരിപുരണ്ടതായി തോന്നി. ഞാൻ കരഞ്ഞു; അകാരണമായ ഒരു ഭീതി എന്നിലുദിച്ചു. ആ പാപങ്ങളെ മുഴുവൻ കഴുകിക്കളയേണ്ടതാണെന്നു് എനിക്കു

തോന്നി. അഥവാ, ആ പാപങ്ങളും വലിപ്പമേറിയവ ആയിരുന്നാൽത്തന്നെയും എന്റെ പശ്ചാത്താപം മധുരമാണു്. ആരാധനയുടെ അവസാനത്തിൽ പുരോഹിതൻ 'ദൈവത്തിന്റെ കാരുണ്യം നിങ്ങളുടെകൂടെ ആകട്ടെ' എന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ, എനിക്കു ഭൗതികമായ ഒരാനന്ദത്തിന്റെ, ഹൃദയംനിറഞ്ഞ ആനന്ദത്തിന്റെ, അസ്പഷ്ടമായൊരു പ്രകാശത്തിന്റെ, കോരിത്തരിപ്പുണ്ടായി. ആരാധന കഴിഞ്ഞു. കുർബാനയ്ക്കു വീട്ടിൽ വരണോ എന്നു് പുരോഹിതൻ എന്റെ അരികിൽവന്നു ചോദിച്ചു— എനിക്കെപ്പോഴാണു സൗകര്യം എന്നു് ആരാഞ്ഞു. എന്റെ സന്തോഷത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു പുറപ്പെടുവിച്ച ആ അഭിപ്രായത്തിനു ഞാൻ നന്ദിപറഞ്ഞു. പക്ഷേ, പള്ളിയിൽ ഞാൻ കാൽനടയായോ, വണ്ടിയിലോ, എത്തിക്കൊള്ളാമെന്നു പറയുകയാണുണ്ടായതു്.

"അതു വലിയ ബുദ്ധിമുട്ടല്ലേ?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു അഹങ്കാരത്തിന്റെ പാപം ഉണ്ടായേക്കുമോ എന്നുള്ള ഭയത്താൽ എനിക്കു് ഉത്തരം കിട്ടിയില്ല.

കുറിയ കുടെയില്ലെങ്കിൽ കുർബാനകഴിഞ്ഞു ഞാൻ വണ്ടി പറഞ്ഞയച്ചു് ഏകയായി തിരികെ പോരികയാണു പതിവു്. എന്നെ കടന്നുപോകുന്നവരെ തലകുനിച്ചു വന്ദിച്ചു്, ഒരു സഹായം ചെയ്യാനോ വല്ലതും പറഞ്ഞുകൊടുക്കുവാനോ ഒരവസരവും പ്രതീക്ഷിച്ചു പതുക്കെ നടക്കും. ഒരു ആത്മത്യാഗത്തിനുതന്നെ ഏതവസരത്തിലും ഞാൻ അതിയായി ആശിച്ചു. ഒരു വീണുകിടക്കുന്ന വണ്ടി പൊക്കിയെടുക്കുന്നതിനു സഹായിക്കുവാൻ, ഒരു കുട്ടിയുടെ തൊട്ടിലാട്ടുവാൻ, മറവുള്ളവക്കുവേണ്ടി ചെളിയിലേയ്ക്കിറങ്ങി വഴിമാറിക്കൊടുക്കുവാനുമെല്ലാം ഞാൻ അതിയായി ആഗ്രഹിച്ചു. ഒരു ദിവസം വൈകുന്നേരം കായ്സ്ഥൻ കുറിയയോടു് ഞങ്ങളുടെ ഒരു കുടിയാനവൻ സൈമൺ അവിടെ വരുന്നതായി പറയുന്നതു കേട്ടു. അയാളും തന്റെ മരണമടഞ്ഞ പുത്രിക്കുവേണ്ടി ഒരു ശവപ്പെട്ടി ഉണ്ടാക്കുവാൻ

മൂന്നു നാലു പലകക്കഷ്ണങ്ങളും യാചിച്ചു. ശവസംസ്കാരത്തിനു പുരോഹിതനു കൊടുക്കുവാൻ ഒരു രൂബിളും അവൻ യാചിക്കുകയുണ്ടായി. കായ്യസ്ഥൻ അവൻ യാചിച്ചതു കൊടുത്തു. "അവരുടെയൊക്കെ പാവപ്പെട്ടവരാണോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു. "വളരെ കഷ്ടത്തിലാണു്, മിസ്," കായ്യസ്ഥൻ മറുപടി പറഞ്ഞു: "ഉപ്പുമേടിക്കുവാൻകൂടി ഇനമില്ല." എന്റെ ഹൃയം ഇതുകേട്ടു വല്ലാതെ വേദനിച്ചു. എങ്കിലും ഹൃദയത്തിന്റെ അടിത്തട്ടിൽ ഒരു നേരിയ സന്തോഷം നിഴലിക്കാതിരുന്നില്ല. ഞാൻ വെറുതെ ഒന്നു നടക്കുവാൻ പോവുകയാണെന്നു കറിയയെ ധരിപ്പിച്ചു. മുകളിൽപ്പോയി, എന്റെ കൈവശം ഉണ്ടായിരുന്ന പണം മുഴുവൻ ഞാനെടുത്തു. (അതു വളരെ കുറച്ചേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ—എന്റെ ആകെയുള്ള സമ്പാദ്യം) എന്നിട്ടു തനിയെ വരാന്തയിൽക്കൂടെ പൂന്തോട്ടത്തിൽക്കടന്നു ഞാൻ സൈമന്റെ കുടിലിനെ ലക്ഷ്യമാക്കി നടന്നു. ആ ഗ്രാമം അവസാനിക്കുന്നിടത്തായിരുന്നു കുടിൽ. ഞാനതിന്റെ ജന്നാലയ്ക്കരികിൽ എത്തിയപ്പോഴും ആരും എന്നെ കണ്ടില്ല. കട്ടളപ്പടിമേൽ പണംവച്ചിട്ടു ഞാൻ കണ്ണാടിച്ചില്ലിൽ മുട്ടി. വാതിൽ തുറന്നു; ആരോ പുറത്തേയ്ക്കു വന്നു് എന്നെ വന്ദിച്ചു. ഒരു കുറവാളിയെപ്പോലെ ഭയംകൊണ്ടു തണുത്തുവിറച്ചു ഞാൻ വീട്ടിലേയ്ക്കു ധൃതിയിൽ നടന്നു. കറിയ ചോദിച്ചു, ഞാനെവിടെയായിരുന്നെന്നു്, എനിക്കെന്തു പറ്റിയെന്നു്? പക്ഷേ, ഞാനൊന്നും മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. എന്താണവം പറഞ്ഞതെന്നും എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല. എല്ലാം എനിക്കു ചെറുതും നിസ്സാരവുമായിത്തോന്നി. ഞാനെന്റെ മുറിയിൽക്കടന്നു വാതിലടച്ചു. അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും വളരെ സമയം നടന്നു—ഒന്നും ചെയ്യാൻ കഴിയാതെ, ചിന്തിക്കാൻ കഴിയാതെ, എന്റെ വികാരങ്ങളെത്തന്നെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാതെ. ആ കുടുംബത്തിനുണ്ടാകാവുന്ന സന്തോഷത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. അതിന്റെ രക്ഷിതാവിനെപ്പറ്റി എന്തു വിചാരിക്കുമെന്നു ഞാനോർത്തു. എനിക്കതന്നെ അവരുടെ കയ്യിൽ

ആ പണംവച്ചുകൊടുക്കുവാൻ കഴിയാത്തതിൽ വല്ലാത്ത വ്യസനം തോന്നി! ഞാനെന്താണു ചെയ്യുതെന്നു സെർജി മിക്കലേയ്ച്ച് അറിയുകയാണെങ്കിൽ അദ്ദേഹം എന്തുപറയുമെന്നു ഞാൻ ആലോചിച്ചു. ഇതാരുമറിയില്ലെന്നു് ഓർത്തപ്പോൾ ഞാൻ സ്വയം ആനന്ദിച്ചു. എനിക്കെന്തോ ഒരാനന്ദം അനുഭവപ്പെട്ടു. ഞാനും മറ്റുള്ളവരും ചീത്തയാണെന്നും, എന്നിൽനിന്നും ലോകത്തിൽനിന്നും വിടുതൽ വാങ്ങിയിട്ടുള്ളവർ ഭാഗ്യവാന്മാരാണെന്നുമുള്ള ചിന്ത, മരണം, എന്നിൽ ആനന്ദത്തിന്റെ ഒരു സ്വപ്നത്തെയാണു സൃഷ്ടിച്ചതു്. ഞാൻ ചിരിച്ചു; പ്രാർത്ഥിച്ചു; കരഞ്ഞു. ആ നിമിഷത്തിൽ എനിക്കു ലോകത്തോടു് ജ്വലിക്കുന്ന ഒരു സ്നേഹത്തിന്റെ വികാരം അനുഭവപ്പെട്ടു, ഞാനുംകൂടെ ഉൾപ്പെട്ട ഈ ലോകത്തോടു്. കമ്മങ്ങൾക്കിടയിൽ ഞാൻ സുവിശേഷം വായിക്കാറുണ്ടു്. ആ പുസ്തകം എനിക്കു കൂടുതൽ മനസ്സിലായിത്തുടങ്ങി. ദൈവികമായ ജീവിതം എളുപ്പമായും ഉത്തേജകമായും എനിക്കു തോന്നി. അതു പഠിക്കുമ്പോൾ, അതിലടങ്ങിയിട്ടുള്ള ചിന്താശകലങ്ങളുടെ അഗാധതയും വൈകാരികതയും എനിക്കു കൂടുതൽ വിജ്ഞാനവും അനർഗ്ഗളവുമായിത്തീർന്നു. നേരെമറിച്ചു് എനിക്കു ജീവിതം വളരെയേറെ വ്യക്തവും സുഗ്രാഹ്യവുമായി തോന്നി. പുസ്തകപാരായണം നിറുത്തിയിട്ടു്, അതിന്റെ പ്രതിച്ഛായ ജീവിതത്തിൽ നിഴലിച്ചു കണ്ടപ്പോൾ ഒരു ഉദ്ദിഷ്ടജീവിതം നയിക്കുക വിഷമകരമായി എനിക്കു തോന്നി. എല്ലാവരേയും സ്നേഹിക്കുവാനും അങ്ങിനെ സ്വയം സ്നേഹിക്കപ്പെടുവാനും ഇടയാക്കുക എത്ര എളുപ്പമാണു്! എല്ലാവരും എന്നോടു സ്നേഹമുള്ളവരും, ഔദാര്യമുള്ളവരും ആയി എനിക്കു തോന്നി, സോണിയകൂടി, വളരെ വളരെ വ്യത്യസ്തമായി കരുതപ്പെടേണ്ട അവൾകൂടെ—അവളുടെ പാഠങ്ങൾ ഞാൻ നീരസിയിരുന്നില്ല—ഞാൻ പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നതു് മനസ്സിലാക്കി എന്നെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാനാണു്; അല്ലാതെ ഉപദ്രവിക്കാനല്ല. ഞാൻ മറ്റുള്ളവരോടു്

എങ്ങിനെ പെരുമാറിയോ അതുപോലെ അവരെന്നോടും പെരുമാറി. എന്റെ ശത്രുക്കളെപ്പറ്റി വിചാരിച്ചപ്പോഴും, എനിക്കവർക്കു മാപ്പു നൽകണമെന്നു തോന്നി. എനിക്കൊരാളെ മാത്രമേ ഓർക്കാൻ കഴിഞ്ഞുള്ളൂ—ഞങ്ങളുടെ ഒരു അയൽപക്കക്കാരി പെൺകുട്ടി. ഏതാണ്ടു് ഒരു വർഷം മുമ്പു ഞാനവളെ ഒരു കൂട്ടത്തിൽവച്ചു കളിയാക്കി. അന്നുമുതൽ എന്നെ സന്ദർശിക്കുവാൻ അവൾ വരാറില്ല. ഞാനെന്റെ തെറ്റു് ഏറ്റുപറഞ്ഞു മാപ്പുതരുവാൻ അവൾക്കെഴുതി. എന്നോടു് അവൾക്കു് യാതൊരു വിരോധവുമില്ലെന്നും, തന്റെ തെറ്റു പൊറുക്കണമെന്നും അവൾ എന്നെ അറിയിച്ചു. ഞാൻ ആനന്ദംകൊണ്ടു നിലവിളിച്ചുപോയി! നിഷ്കളങ്കമായ അവളുടെ വാക്കുകളാണു് എനിക്കു് ആനന്ദം പ്രദാനംചെയ്തതു്. വികാരത്തിന്റെ അഗാധതയെ സ്പർശിക്കുന്ന വാക്കുകൾ അതിൽ ഞാൻ ദർശിച്ചു. എനിക്കു മാപ്പുതരുവാൻ എന്റെ പഴയ നഴ്സിനോടു പറഞ്ഞപ്പോൾ അവൾ കരഞ്ഞു. 'അവൾക്കില്ലാവിഷമം എന്നോടു ദയതോന്നുവാൻ എന്താകാം, കാരണം? ഞാനെന്താണു് അവരുടെ സ്നേഹത്തിനു പാത്രീഭൂതയാകുവാൻ ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്?' ഞാനെന്നോടുതന്നെ ചോദിച്ചു. സെർജി മിക്കലേയ്ച്ചു് എന്റെ മനോമണ്ഡലത്തിൽ പ്രത്യക്ഷനാകും, ഞാൻ വളരെ സമയം അദ്ദേഹത്തെയും ഓർത്തു കഴിഞ്ഞുകൂടും എനിക്കു തടഞ്ഞുകൂടാ. ഈ വിചാരങ്ങളും പാപമാണെന്നും ഞാൻ വിചാരിച്ചില്ല. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റിയുള്ള എന്റെ ചിന്തകളും, ഞാനദ്ദേഹത്തെ സ്വയം പ്രേമിക്കുന്നെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ ആദ്യത്തെ രാത്രിയിലേതുപോലെയായിരുന്നില്ല,—വളരെ വ്യത്യസ്തമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എന്റെ രണ്ടാമത്തെ ഒരാത്മാവായി മാറിയിരുന്നു, ഭാവിയിലെ ഓരോ പ്ലാനിലും അദ്ദേഹവും പങ്കാളിയായിത്തീർന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുന്നിൽ എനിക്കനുഭവപ്പെട്ട എളിയ ഒരു മനഃസ്ഥിതി നിശ്ശേഷം മാഞ്ഞുപോയിരുന്നു. ഞാൻ തന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിലയി

ലേയ്ക്ക് ഉയർന്നതായി തോന്നി. എന്റെ സാന്മാഗ്ലികമായ ഉയർച്ചയിൽക്കൂടി എനിക്കദ്ദേഹത്തെ ശരിക്ക മനസ്സിലാക്കുവാനും കഴിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിൽ അവ്യക്തമായി കിടന്നിരുന്നതു മുഴുവൻ എനിക്ക സുവ്യക്തമായി ഭവിച്ചു. മറവള്ളുവക്കുവേണ്ടി ജീവിക്കുകയാണു് ഏറ്റവും ആനന്ദകരമെന്നു പറഞ്ഞതിന്റെ അർത്ഥം എനിക്കിപ്പോൾ വ്യക്തമായി. ഞാനീ തത്വത്തോട് പൂർണ്ണമായും യോജിച്ചു. ഞങ്ങളുടെ ഒന്നിച്ചുള്ള ജീവിതം അടങ്ങാത്ത ആനന്ദമായിരിക്കുമെന്നും, വിഷമതകളും അറിയാതായിരിക്കുമെന്നും ഞാൻ വിശ്വസിച്ചു. ഞാൻ വീടുപേക്ഷിടനത്തിലേയ്ക്കല്ല, പരിഷ്കൃതസമുദായത്തിലേയ്ക്കല്ല, പുറംപൂച്ചിലേയ്ക്കല്ല, ഒരു വ്യത്യസ്തമായ രംഗത്തിലേയ്ക്കാണു് എത്തിനോക്കിയതു്. ഞാൻ വിഭാവനംചെയ്തതു്, ഗ്രാമത്തിലെ ഒരു ഒതുങ്ങിയ കുടുംബജീവിതം, ആത്മത്യാഗത്തോടുകൂടി പരസ്പര പ്രേമത്തിലൂടെ ആ അപ്രമേയശക്തിയുടെ കാരുണ്യഹസ്തത്തിന്റെ പ്രതിഫലനത്തെ മനസ്സിലാക്കിക്കൊണ്ടുള്ള ഒരു ജീവിതമാണു്.

എന്റെ ജന്മദിനത്തിൻനാളം കുർബാന നടത്തണമെന്നു ദ്ദേശിച്ചിരുന്നതു സാധിച്ചു. ഞാനന്നു പള്ളിയിൽനിന്നും തിരിച്ചുപോരുമ്പോൾ എന്റെ ഹൃദയം ആനന്ദാതിരേകത്താൽ വികസിച്ചു; ജീവിതം അസാദ്ധ്യമായേയ്ക്കുമോ എന്നുപോലും ഞാൻ സംശയിച്ചു; എന്റെ ആനന്ദത്തെ തടയുന്ന ചിന്തകളും എന്തെങ്കിലും ഉദയംചെയ്യുമോ എന്നു ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടു. ഞങ്ങളും വണ്ടിയിൽനിന്നും ഇറങ്ങി മുറിയുടെ മുന്നിലത്തെ നടയിൽ കാലെടുത്തു വച്ചതേയുള്ളു, കലിങ്കിന്റെ സമീപത്തുനിന്നും വണ്ടിച്ചക്രങ്ങളുടെ സുപരിചിതമായ ശബ്ദം കേൾക്കായി. വണ്ടിയോടിച്ചുകൊണ്ടു സെർജിമിക്കലേയ്ച്ച് വരികയാണു്. അദ്ദേഹം എന്നെ വന്ദിച്ചു. ഞങ്ങളൊന്നിച്ചു സന്ദർശനമുറിയിലേയ്ക്കു പോയി. ആ പ്രഭാതംവരെ ഞാനദ്ദേഹത്തെ കണ്ടുകൊണ്ടേ ഇരിക്കുകയായിരുന്നെങ്കിലും ഞാന

ദ്ദേഹത്തെ അറിഞ്ഞതില്ല. ഞാനൊരു നവമായ ലോകത്തിലായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചിന്തകളും എത്താത്ത ഒരു ലോകത്തു്. സെർജിയോടു വർത്തമാനം പറയുന്നതിൽ എനിക്കു ലേശംപോലും വിഷമമുണ്ടായിരുന്നില്ല. സെർജി അതിന്റെ കാരണം മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കണം. അദ്ദേഹം അതുകണ്ടു് ഔദാര്യത്തിലും മാർദ്ദവത്തിലുമായിരുന്നു, അന്നു്. എന്തോ എന്നോടു വലിയ മമതയും പ്രത്യേകതയും അദ്ദേഹം കാണിച്ചു. ഞാൻ പിയാനോയ്ക്കടുക്കൽ പോയപ്പോൾ സെർജി അതു പൂട്ടി, താക്കോൽ പോക്കറ്റിലിട്ടു.

"നിന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ ശാന്തിയെ അലോസരപ്പെടുത്താതിരിക്കൂ!" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നിന്റെ ആത്മാവിൽ സുമധുരമായ ഒരു ഗാനം അലതല്ലുന്നുണ്ടിപ്പോൾ."

ഞാനീവാക്കുകൾക്കു നന്ദിയുള്ളവളാണു്. എങ്കിലും എന്റെ ഹൃദയത്തിന്റെ അഗാധതലത്തിൽ എങ്ങും തൊടാതെ കിടന്ന ഈ ചിന്ത അദ്ദേഹം വേഗത്തിൽ വ്യക്തമായി അറിഞ്ഞതു് എനിക്കത്ര രസിച്ചില്ല. ഭക്ഷണം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു, എനിയ്ക്കു് ആശംസ തരുവാനും, അതേ അവസരത്തിൽത്തന്നെ വിടവാങ്ങുവാനുമാണു വന്നതെന്നു്. അദ്ദേഹത്തിനു നാളെ മോസ്കോയ്ക്കു പോകേണ്ടതുണ്ടു്. കാറിയുടെ നേരെ നോക്കിയാണു് ഇതു പറഞ്ഞതെങ്കിലും അദ്ദേഹം എന്നെ അതിനിടയിൽ ഒളിഞ്ഞുനോക്കി. എന്റെ മുഖത്തിലുണ്ടായേക്കാവുന്ന ഭാവഭേദം കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം പരിശ്രമിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. പക്ഷേ, ഞാനതിൽ അതിശയിക്കുകയോ പരിഭ്രമിക്കുകയോ ചെയ്തില്ല. അദ്ദേഹം വളരെ നാളം ഞങ്ങളിൽനിന്നും വിട്ടുനിൽക്കുമോ എന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചില്ല. എനിക്കറിയാമായിരുന്നു, സെർജി ഇതു പറയുമെന്നും, ഞങ്ങളെ ഒട്ടുവിട്ടു പോവുകയില്ലെന്നും. എങ്ങിനെ ഞാനതറിഞ്ഞു?—അതിപ്പോൾ പറഞ്ഞുതരിക സാദ്ധ്യമല്ല. എന്താണുണ്ടായതെന്നും ഉണ്ടാകുവാൻ പോകുന്നതെന്നും ആ സ്മരണീയ

മുഹൂർത്തത്തിൽ എനിക്കു പറയുവാൻ കഴിയുമെന്നും തോന്നി. അതൊരു മധുരസ്വപ്നംപോലെയായിരുന്നു, വരാൻപോകുന്ന ഒരു മുഴുവൻ വന്നുപോലെ സുപരിചിതമായി തോന്നുക, അവ മുഴുവൻ എന്നിയുമാവത്തിക്കുമെന്നും ഒരാശങ്ക തോന്നുക.

ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ പോകണമെന്നായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്ദേശം. പള്ളിയിൽപ്പോയിവന്ന ക്ഷീണംകൊണ്ടു കുറിയ താഴെ സ്വല്പം വിശ്രമത്തിനുപോയിരിക്കുകയായിരുന്നു അവൾ ഉണർന്നുവന്നു, അവളോടു യാത്രചോദിച്ചിട്ടു വേണമായിരുന്നു, അദ്ദേഹത്തിനു പോകുവാൻ. സന്ദർശകമുറിയിൽ സൂര്യപ്രകാശം പരന്നു. ഞങ്ങൾ വരാന്തയിലേയ്ക്കു എഴുന്നേറ്റുപോയി. എന്റെ ഹൃദയത്തിന്റെ വിധി നിർണ്ണയിക്കുന്ന സംഭാഷണമാണു്, ഞങ്ങൾ പെട്ടെന്നു തുടങ്ങിയതു്. ഞങ്ങൾ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ച നിമിഷത്തിൽ തന്നെ, ഞാൻ പറയാൻ തുടങ്ങി. ഞാൻ പറയാനുദ്ദേശിച്ചതിനെ തടഞ്ഞുനിർത്തുവാനുള്ള നിരപ്പുകർച്ച ഉണ്ടാകുവാനതിനുമുൻപുതന്നെ. എന്റെ ശാന്തത, ആ നിശ്ചയദാർഢ്യം, സ്വരത്തിന്റെ ഭദ്രത—ഇവയെല്ലാം എവിടെ നിന്നാണുണ്ടായതെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്റെ നിശ്ചയത്തിൽനിന്നും ചുണ്ടുകളിലൂടെസ്വതന്ത്രമായ എന്തോ ഒന്നു ബഹിർഗ്ഗമിക്കയാണു്. വരാന്തയുടെ തിണ്ണയിൽ മുട്ടുകുത്തി, എനിക്കെതിരായി അദ്ദേഹം ഇരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിന്നിരുന്ന ഒരു ലൈലാക്കിന്റെ കൊമ്പു് ചായ്ച്ചു. അതിലെ ഇലകൾ അദ്ദേഹം ഊർത്തി. ഞാൻ സംഭാഷണം ആരംഭിച്ചപ്പോൾ ആ ശാഖവിട്ടു് അദ്ദേഹം തന്റെ കയ്യിൽ തല ചായ്ച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപ്പോഴത്തെ രീതി ഒന്നുകിൽ പൂർണ്ണമായ ശാന്തത, അല്ലെങ്കിൽ ശക്തിയായ വികാരവായ്പു്—ഇതിലേതായിരുന്നു!?

"എന്താണു് അങ്ങു പോകുന്നതു്?" എന്തോ ഉറച്ചുകൊണ്ടു് അർത്ഥവത്തായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരേതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടു ഞാൻ ചോദിച്ചു.

ഉടനെ അദ്ദേഹം ഉത്തരം പറഞ്ഞില്ല.

"ജോലികഥം!" അവസാനം മിഴികഥം കീഴോട്ടാക്കി സെർജി ഉച്ചരിച്ചു.

അത്രയ്ക്കു നിഷ്ഠൂരമായ ഒരു ചോദ്യത്തിനു് ഒരു അസത്യം പറയുവാൻ അദ്ദേഹം എത്രകണ്ടു വിഷമിക്കുന്നു എന്നു് അതു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

"കേഥംക്ലൂ," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "അങ്ങേയ്ക്കറിഞ്ഞുകൂടെ, പല കാരണങ്ങഥംകൊണ്ടും ഇന്നത്തെ ദിവസം എനിക്കു വളരെ പ്രാധാന്യമുള്ളതാണെന്നു്? അങ്ങയുടെ അവിടത്തെ പ്രവൃത്തികഥം എന്താണെന്നറിയാനുള്ള ആകാംക്ഷയല്ല, (അങ്ങേയ്ക്കറിയാമല്ലോ അങ്ങെ ഞാനാത്മാർത്ഥമായി സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നു്) എന്നെക്കൊണ്ടു ഈ ചോദ്യം ചോദിപ്പിച്ചതു്. എങ്കിലും എനിക്കതറിയണം, എന്തിനാണു് അങ്ങു പോകുന്നതു് എന്നു്."

"അതിന്റെ ശരിയായ കാരണം പറയുക വളരെ പ്രയാസമാണു്," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഈ ആഴ്ചയിൽ ഞാൻ നിന്നെപ്പറ്റിയും എന്നെപ്പറ്റിയും വളരെയേറെ ചിന്തിച്ചു. എന്നിട്ടു് അവസാനം ഞാൻ പോകണമെന്നു തീരുമാനിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാണു് നീ വിചാരിക്കുന്നതു്? എന്നെ ശരിക്കു സൂക്ഷിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ നീ ഈ ചോദ്യമൊട്ടു ചോദിക്കുകയുമില്ലായിരുന്നു." ഒരു കൈകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം നെറ്റി തിരുമ്മി കണ്ണു പൊത്തി. "ഞാനതു വളരെ വിഷമകരമായി കാണുന്നു.....പക്ഷെ, നിനക്കതു മനസ്സിലാവുകയില്ല".

എന്റെ ഹൃദയം വല്ലാതെ തുടിക്കുവാൻ തുടങ്ങി.

"എനിക്കു അവിടത്തെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "തീർച്ചയായും കഴിയുന്നില്ല. എന്നോടു പറയണം; ഈശ്വരനെ വിചാരിച്ചു്, ഇന്നത്തെ ദിവസത്തെ വിചാരിച്ചു്, ദയവുചെയ്തു പറയു; ഞാനതു ശാന്തതയോടുകൂടി കേഥംക്കാം."

അദ്ദേഹം നിലയൊന്നു മാറ്റി. എന്റെ നേരെ ഒന്നു

നോക്കി. പിന്നെയും ലൈലാക്കിന്റെ ശാഖ തന്റെ നേരെ പിടിച്ചു.

"ശരി." ശബ്ദം പതറാതിരിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം പണിപ്പെട്ടതു പരാജയപ്പെട്ടുപോയി. കുറച്ചു സമയത്തെ നിശ്ശബ്ദതയ്ക്കു ശേഷം സെർജി പറഞ്ഞു: "മഠയത്തരമേറിയതും വ്യർത്ഥവുമായ ഒരു ജോലിയാണു് രണ്ടു വാക്കുകളിൽ പകർത്തുക. ഞാനതിന്റെ വിഷമം മനസ്സിലാക്കുന്നു. എങ്കിലും വിവരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കാം." ശാരീരികമായ വേദനയാലെന്നപോലെ മുഖം ചുളിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം തുടർന്നു.

"ഉം," ഞാൻ മൂളി.

"ഒരു മനുഷ്യന്റെ ജീവിതകഥ ഞാൻ പറയാം. അതിനെപ്പറ്റിയൊന്നു ചിന്തിക്കൂ--നമുക്കു് അയാളെ 'എ' എന്നു വിളിക്കാം--അയാളും യൗവനം പിന്നിട്ടു കഴിഞ്ഞു. ഇനി 'ബി' എന്നു് ഒരു സ്ത്രീയെപ്പറ്റി ഓർക്കൂ. അവളാണെങ്കിൽ ചെറുപ്പമാണു്, ആനന്ദഭരിതയാണു്. അവൾ ജീവിതമെന്തെന്നു്, ലോകം എന്തെന്നു് മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ല. വിവിധതരത്തിലുള്ള കുടുംബപരിതഃസ്ഥിതികളും അവരെ ഒന്നിച്ചു വളർത്തി. അയാളും അവളെ ഒരു പുത്രിയെന്നവണ്ണം സ്നേഹിച്ചു. അയാൾക്കു് അവരുടെ സ്നേഹത്തിന്റെ ഭാവം മാറിവീഴുമെന്നു് ഒരു ഭയപ്പാടുമില്ല."

അദ്ദേഹം നിർത്തി. പക്ഷേ, ഞാൻ തടസ്സപ്പെടുത്തിയില്ല.

"പക്ഷേ, 'ബി' അത്ര ചെറുപ്പമാണെന്നു് അയാൾ മറന്നു. ജീവിതം അവൾക്കെന്നും ഒരു വസന്തത്തിലെ കുട്ടിക്കളിയാണു്," അദ്ദേഹം ഒരു നിമിഷമില്ലാതെ, എന്റെ നേരെ നോക്കാതെ തുടർന്നു: "അവളുമായി മറ്റൊരുവിധത്തിൽ സ്നേഹിക്കുവാൻ അയാൾക്കു വിഷമമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതുമല്ല, അതവളെ ആനന്ദിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യും. അയാൾ ഒരു തെറ്റാണു് ചെയ്തതു്. ഉടനെതന്നെ മറ്റൊരു വികാരത്തിന്റെ നിഴലാട്ടം അയാൾക്കു

കാണുവാൻ കഴിഞ്ഞു; ഒരു ഭാരമേറിയ പശ്ചാത്താപം. അതു ഹൃദയത്തിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു. അതിലയാളം ഭയപ്പെട്ട അവരുടെ പഴയ സ്നേഹബന്ധം തകരുമെന്നു", അതുണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പു് വല്ലവഴിക്കും പോകണമെന്നു് അയാളം തീരുമാനിച്ചു." അതു പറഞ്ഞപ്പോളം അദ്ദേഹം കണ്ണു തിരുമ്മി, ഒരു അറിയാത്ത ഭാവം അഭിനയിക്കാൻ, കണ്ണുകളം അടയ്ക്കുവാൻ പരിശ്രമിച്ചു നോക്കി.

"എന്താണയാളംക്കു മറവുവിധത്തിൽ സ്നേഹിക്കാൻ ഭയം?" ഞാൻ വളരെ പതുക്കെ ചോദിച്ചു. ഞാനെന്റെ വികാരത്തെ അടക്കി പതറാത്ത സ്വരത്തിലാണു ചോദിച്ചതു്. ഞാൻ ഗാഢമായ ശ്രദ്ധയിലാണെന്നു ന്യായമായി അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചിരിക്കണം ഹൃദയത്തിൽ സ്പർശിച്ചിട്ടെന്നപോലെ അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു:

"നീ ചെറുപ്പമാണു് ഞാൻ ചെറുപ്പക്കാരനല്ല. നിനക്കു് ആനന്ദം വേണം.എനിക്കു് മറെറന്തോ വേണം. നിനക്കു വേണ്ട ആനന്ദം സ്വയം ആസ്വദിച്ചുകൊള്ളുക. പക്ഷേ, എന്റെ കൂടെയല്ല ഭേദം. നീ അങ്ങനെ ചെയ്കയാണെങ്കിൽ ഞാനതു കായ്മായി കണക്കാക്കും. അതെന്നാൽ എനിക്കു അസുഖകരവുമാണു്. ഒടുവിൽ നിനക്കതിൽ പശ്ചാത്താപിക്കേണ്ടതായും വരും. അതാണു് 'എ' പറഞ്ഞതു്," അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "എന്നാൽ, ഇതെല്ലാം അർത്ഥമില്ലാത്തതാണു്. പക്ഷേ, ഈ സംഭാഷണം തുടരാതിരിക്കൂ—ദയവുചെയ്തു് അരുതു്!"

"ഊഹം ഉഹം. പാടില്ല!" ഞാൻ പറഞ്ഞു: "നമ്മളിതു തുടരണം" കണ്ണുനീരിന്റെ ശബ്ദം തടയാൻ തുടങ്ങി: "അയാളം അവളെ സ്നേഹിച്ചോ, ഇല്ലയോ?"

അദ്ദേഹം ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല.

"അയാളം അവളെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ പിന്നെയെന്തിനാണു് ഒരു കുട്ടിയെപ്പോലെ പെരുമാറിയിട്ടു് മറെറാരുവി

ധത്തിൽ നടിക്കുന്നതു?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അതെ, 'എ' വളരെ മയ്യാടകെട്ടാണു് പെരുമാറിയതു," പെട്ടെന്നു് അദ്ദേഹം തിരുത്തി: "അതെല്ലാം അവസാനിച്ചു. അവർ സ്നേഹിതരായി പിരിഞ്ഞു."

"ഇതു ഭയങ്കരമാണു്. അതിനു മറെറാരവസാനവുമില്ലേ?" ഞാനൊരു മഹൽപരിശ്രമം ചെയ്തു ചോദിച്ചു. ഞാനിങ്ങനെ പറഞ്ഞതിൽ സ്വയം ഭയപ്പെട്ടു.

"ഉണ്ടു്; ഒന്നുണ്ടു;" വികാരം വിങ്ങുന്ന ഒരു മുഖത്തോടെ എന്റെ നേരെ നോക്കിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "രണ്ടു വ്യത്യസ്തങ്ങളായ അവസാനമാണു്. പക്ഷേ, ദൈവത്തെ വിചാരിച്ചു് എന്നെ തടയാതെ ശാന്തമയി കേൾക്കു. ചിലർ പറയുന്നു" -- -- ഈ അവസരത്തിൽ വേദനയുടെ ഭാരം തുടുന്ന ഒരു പുഞ്ചിരിയോടെ അദ്ദേഹം എഴുന്നേറ്റു: "ചിലർ പറയുന്നു, 'എ' തലതിരിഞ്ഞു് 'ബി'യുമായി നിതാന്തപ്രേമബന്ധത്തിൽ അകപ്പെട്ട എന്നു്. അങ്ങിനെ അയാളതന്നെ പറയുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, അവൾ ചിരിച്ചതേയുള്ള. അവൾക്കതെല്ലാം ഒരു കളിയായിരുന്നു. എന്നാലയാൾക്കു് അതു ജീവിതത്തിനേറയും മരണത്തിനേറയും ഒരു പ്രശ്നമായിരുന്നു?"

ഞാൻ വിറച്ചു. അദ്ദേഹത്തെ തടയാൻ ശ്രമിച്ചു.—എനിക്കവേണ്ടി പറഞ്ഞിട്ടു കാര്യമില്ലെന്നു പറയുവാൻ ഞാൻ പരിശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം എന്നെത്തടഞ്ഞു. സെർജിയുടെ കയ്യു് എന്റെ ദേഹത്തിൽ പതിഞ്ഞു.

"ക്ഷമിയ്ക്കണം!" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ആ ശബ്ദം വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. "മറെറക്കഥയെന്തായിരുന്നെന്നാൽ, അവൾ അയാളുടെ പേരിൽ ഒരു ദയ കാണിച്ചു; അങ്ങിനെ ചിന്തിച്ചു. പാവം കുട്ടി! അവളുടെ ലോകത്തെക്കുറിച്ചുള്ള പരിജ്ഞാനക്കുറവു്, അയാളെ പ്രേമിക്കാനും, അയാളുടെ ഭാര്യയായിരിക്കാനും സമ്മതിച്ചു. അയാളോ, തന്റെ ഭ്രാന്തിൽ വിശ്വസിച്ചു—ത

ന്റെ ജീവിതം മുഴുവൻ നവമായി വാക്കാമെന്നാശിച്ചു. പക്ഷേ, അവൾതന്നെ മനസ്സിലാക്കി, താൻ അയാളെ ചതിച്ചെന്നു്. അയാൾ അവളെയും ചതിച്ചെന്നു്.....പക്ഷേ, അവസാനമായി, നമുക്കാ വിഷയം മാറ്റാം.'' അദ്ദേഹം നിർത്തി, വാസ്തവത്തിൽ കൂടുതൽ പറയാൻ കഴിയാതെ, എന്റെ മുന്നിൽ ഒന്നും സംസാരിക്കാൻ സാധിയ്ക്കാതെ. അദ്ദേഹം അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടക്കാൻ തുടങ്ങി.

ആ വിഷയം നിർത്താമെന്നു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞെങ്കിലും എനിക്കു മനസ്സിലായി, എന്റെ മടിയിലാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം മുഴുവൻ തുങ്ങിക്കിടക്കുന്നതെന്നു്. ഞാൻ സംസാരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ എന്റെ ഹൃദയവേദനയെന്നെ മൂകയാക്കി--ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ നോക്കി--അദ്ദേഹം വിളറിയിരുന്നു. താഴത്തെ ചുണ്ടു വിറച്ചു. എനിക്കു സെർജിയുടെ പേരിൽ വ്യസനം തോന്നി. പെട്ടെന്നുള്ള ഒരു പരിശ്രമത്തിൽ ഞാൻ എന്നെ കെട്ടിയിരുന്ന നിശ്ശബ്ദതയുടെ കെട്ടുകഥ പൊട്ടിച്ചു, ഞാനൊരു ചെറിയ ആന്തരികമായ നേരിയ ശബ്ദത്തിൽ ഉച്ചരിക്കാൻ ഒരുമ്പെട്ടു, അതു പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടുമെന്നു് ഏതു നിമിഷത്തിലും ഭയപ്പെട്ടു.

"ആ കഥയ്ക്കു മൂന്നാമതൊരവസാനം കൂടെയുണ്ടു്," ഞാൻ പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടു നിർത്തി. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. "മൂന്നാമത്തെ അവസാനം എന്തെന്നല്ലേ? അയാൾ അവളെ സ്നേഹിച്ചില്ല, എന്നാൽ അവളെ വേദനിപ്പിച്ചു,....വേദനിപ്പിച്ചു എന്നിട്ടു താൻ ചെയ്യുന്നതു ശരിയാണെന്നു ഭാവിച്ചു. എന്നിട്ടവളെ പരിത്യജിച്ചു. അതിലയാൾ അഹങ്കരിച്ചു. നിങ്ങളാണു നടിച്ചതു്, ഞാനല്ല. ആദ്യമായി കണ്ടതുമുതൽ ഞാനങ്ങയെ സ്നേഹിച്ചതാണു്....അതേ, പ്രേമിച്ചു." ഞാനതു് ആവർത്തിച്ചു: 'പ്രേമിച്ചു.' എന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ എന്റെ ആന്തരികശബ്ദം, ഞാനറിയാതെതന്നെ ഒരു നിലവിളിയായി മാറി--എന്നെത്തന്നെ ഭയപ്പെടുത്തിയ ഒരു നിലവിളി.

അദ്ദേഹം വിളറി എന്റെ മുമ്പിൽനിന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരങ്ങളും പൂവ്വാധികം വിറച്ചു. രണ്ടു കണ്ണുനീർ കണങ്ങളും ഉരുണ്ടു കവളിലൂടെ ഒഴുകി.

"അതു തെറ്റാണോ!" ഞാനേതാണ്ടു് ഒരു നിലവിളിയോടെ ഞരങ്ങിബഹിർഗ്ഗമിക്കാതെ തടഞ്ഞുനിന്ന കണ്ണുനീരിന്റെ കോപം കലർന്ന വികാരമായിരുന്നു അതു്. എന്താണു നിങ്ങളിങ്ങനെ ചെയ്തതു്" ഞാൻ ഉച്ചത്തിൽ ആക്രോശിച്ചു. അദ്ദേഹത്തെ വിട്ടുപോകുവാൻ ഞാനെഴുന്നേറ്റു.

പക്ഷെ, അദ്ദേഹത്തിനെന്നെ അങ്ങിനെ വിട്ടുകൂടാ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശീർഷം എന്റെ മുട്ടുകളിൽ വിശ്രമിക്കുകയാണു്; അപ്പോഴും വിറച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന എന്റെ കൈകളിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരങ്ങളും ഒരു ചുംബനം അർപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയാണു്.; അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുനീർ അവയെ നനച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണു്. "എന്റെ ദൈവമേ! ഞാനിതറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ!" അദ്ദേഹം മന്ത്രിച്ചു.

"എന്തിനു്? എന്തിനു്?" ഞാനതു് ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടേയിരുന്നു. പക്ഷേ, എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ആനന്ദമുണ്ടായിരുന്നു. അതിപ്പോഴും തിരിച്ചുവന്നിരിക്കുന്നു, ഏതാണ്ടു നിശ്ശേഷം എന്നെ പരിത്യജിച്ചുപോയതിനുശേഷം.

അഞ്ചുമിനിട്ടു കഴിഞ്ഞെയുള്ളു, സോണിയ മുകളിൽ കറിയുടെ അരികിലേയ്ക്കു പായുകയായിരുന്നു; വീട്ടുമുഴുവൻ കൊട്ടിഘോഷിക്കുവാൻ, മാഷ, സെർജിമിക്കലേയ്ച്ചിനെ വിവാഹം ചെയ്യാൻ നിശ്ചയിച്ച കാര്യം പ്രഖ്യാപിക്കുവാൻ.

അഞ്ചു്

വിവാഹം നീട്ടിക്കൊണ്ടുപോകേണ്ടതിന്റെ യാതൊരു കാര്യവുമില്ലായിരുന്നു. ഞങ്ങളിരുവർക്കും ആ ആഗ്രഹമൊട്ടുണ്ടാ

യിരുന്നില്ലതാനും. കുറിയയ്യങ്ങായിരുന്നു, ഞങ്ങളും മോസ്കോവിലേയ്ക്കു പോകണമെന്നു"—എന്നിട്ടു വിവാഹസാധനങ്ങളും വാങ്ങിക്കണമെന്നു". വിവാഹത്തിനു മുൻപു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അമ്മയും അതിനു നിർബന്ധിച്ചു. ഒരു പുതിയ വണ്ടി പണിതു ശരിപ്പെടുത്തണം; പുതിയ ഫർണിച്ചർ വാങ്ങണം. വീടു് ഒന്നു കെടുയാനും പുതുക്കണം. ഇവയൊക്കെ അതുകണ്ടു് ഒഴിച്ചുകൂടാത്തവയാണെങ്കിൽ, ഏതായാലും വിവാഹത്തിനുശേഷം ആകട്ടെ എന്നു ഞങ്ങളും തീരുമാനിച്ചു. വിവാഹത്തിന്റെ പഴയ വ്യവസ്ഥാപിതനിയമങ്ങളെ മുഴുവൻ അതിലംഘിച്ചു നിരാഡംബരമായി, വിലപിടിച്ച വിവാഹവസ്ത്രങ്ങളൊന്നും കൂടാതെ, വലിയ വലിയ ആളുകളെയെല്ലാം ക്ഷണിച്ചു വരുത്തിയുള്ള അത്താഴവും ഷാംപെയിനും ഉള്ള ഒരു പാർട്ടികൂടാതെ, ഞങ്ങളും എന്റെ ജന്മദിനത്തിനു രണ്ടാഴ്ചയ്ക്കകം വിവാഹം നടത്തണമെന്നാണു തീരുമാനിച്ചതു്. അദ്ദേഹം പറയുകയുണ്ടായി, തന്റെ അമ്മയ്ക്കു വളരെ നിരാശയാണെന്നു"—ബാൻഡുവാദ്യങ്ങളോ, ചുമട്ടുസാമാനങ്ങളുടെ ഒരു കുന്നോ, വീട്ടിന്നാകെ ഒരു ഉണർച്ചയോ ഇല്ലാതെ എന്തു വിവാഹമാണു്! അവരുടെ വിവാഹം ഇങ്ങിനെയൊന്നിനേക്കാളും എത്ര വ്യത്യസ്തമായിരുന്നു! അതിനു് 30,000 റൂബിളാണു ചെലവായതു്. അദ്ദേഹം അങ്ങിനെ പലതും പറഞ്ഞു. അന്നവർ തന്റെ വീട്ടിലെ ഇഷ്ടതോഴിയായ മേരിയുഷായുമായി, പെട്ടികൾ, പരവതാനികൾ, മറകൾ തുടങ്ങിയ സന്തോഷത്തിന്റെ ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത ചിഹ്നങ്ങളെപ്പറ്റി നർമ്മസല്ലാപം നടത്തിയിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിലും കുറിയ ഇതുപോലെ കസ്സനിച്ചു"നയുമായി ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. കുറിയയുമായി ഈ കാര്യം പെട്ടെന്നു പറഞ്ഞവസാനിപ്പിക്കുക വിഷമമാണു്. ഞങ്ങളുടെ നിലയിലുള്ളവർ സാധാരണയായി ഒരു തരം വൈകാരികബന്ധം നിറഞ്ഞ സംഭാഷണത്തിലാണു് ഏർപ്പെടാറുള്ളതെന്നും, അദ്ദേഹവും ഞാനും അംഗീകരിച്ചതു് അത്തരം സംഭാഷണം ആണെന്നും അവൾ വിചാരിക്കുന്നു—ഞ

ങ്ങളുടെ ദോഷ യഥാർത്ഥസൗഖ്യം കൈവരിക്കുവാൻ സാധിക്കുന്നതു മേശവിരിപ്പ്', തുവാല മുതലായവ തുന്നുന്ന അവസരത്തിലാണെന്നു'. എന്താണു' ഓരോ സ്ഥലത്തും നടക്കുന്നതെന്നു' അന്വേഷിച്ചു' ഒരു ദിവസത്തിൽ പല തവണയും രഹസ്യമായി വാർത്താശേഖരങ്ങളും കൈമാറും. കറിയയും സെർജിയുടെ അമ്മയും തമ്മിൽ ആത്മാർത്ഥമായ സ്നേഹത്തിലാണു വർത്തിച്ചിരുന്നതെങ്കിലും, ഈവക കാര്യങ്ങളിൽ അവർ തമ്മിൽ നയതന്ത്രപരമായ ഒരു മാതിരി ശത്രുത ദൃശ്യമായിരുന്നു. ഞാനപ്പോഴേയ്ക്കും സെർജി മിക്കലേയ്ച്ചിന്റെ അമ്മ ടാറിയാനസെമേനോവ്നയുമായി സൗഹൃദബന്ധം സ്ഥാപിച്ചു. അവർ ഒരു പഴയ കണിശക്കാരിയായ വീട്ടുകാരിയായിരുന്നു. അവരുടെ മകൻ, അമ്മയെന്നതുകൊണ്ടു മാത്രമല്ല, അവരെ സ്നേഹിച്ചതു'; അദ്ദേഹം ആ സ്ത്രീയെ ഒരു ബുദ്ധിമതിയായും, ദയയുള്ളവളായും, സ്നേഹസമ്പന്നയായും എല്ലാം എണ്ണി. അവർ ഞങ്ങളോടു വളരെ സ്നേഹത്തോടെയാണു പെരുമാറിയതു'— എന്നോടു പ്രത്യേകിച്ചും. തന്റെ മകൻ വിവാഹം ചെയ്യുന്നതിലവർ ആനന്ദിക്കുകയും ചെയ്തു. ഞങ്ങളുടെ വിവാഹസമ്മതത്തിനുശേഷം, അവരുടെകൂടെ കഴിഞ്ഞുകൂടുമ്പോൾ തനിക്കു' തന്റെ മകൻ കുറച്ചുകൂടെ ഉയർന്ന നിലയിൽ എത്തിയതായും, ആ നില ഞാനും അംഗീകരിച്ചുകൊടുക്കണമെന്നും കരുതുന്നതുപോലെ തോന്നി. ആ ഉദ്ദേശം ഞാൻ പൂർണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കുകയും ഉചിതമായി ഗണിക്കയും ചെയ്തു.

ആ രണ്ടാഴ്ചക്കാലത്തിനിടയിൽ അദ്ദേഹവും ഞാനും തമ്മിൽ എല്ലാ ദിവസവും സന്ദർശനങ്ങൾ നടത്തി. അദ്ദേഹം അത്താഴത്തിനുമുമ്പു വന്നു' പാതിരാത്രിവരെ കഴിച്ചുകൂട്ടും. എങ്കിലും അദ്ദേഹം എന്നെക്കൂടാതെ ഒരു ജീവിതം ചിന്തിക്കുമല്ലെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നെങ്കിലും—സത്യമാണു' ആ പറയുന്നതെന്നു' എനിക്കറിയാം—ഒരിക്കലും തന്റെ ജോലിയുപേക്ഷിച്ചു ദിവസം മുഴുവൻ എന്റെകൂടെ കഴിച്ചുകൂട്ടിയിട്ടില്ല, തങ്ങളുടെ വിവാഹ

ദിവസംവരെ പുറമെയുള്ള പെരുമാറ്റം പഴയപടിതന്നെ നില നിന്നു. ഞങ്ങളാരും പിന്നെയും ഭവാനെന്നോ ഭവതിയെന്നോ സംബോധന ചെയ്തില്ല. എന്റെ കൈ ചുംബിച്ചില്ല, എന്നെ തനിയെ കാണാനാഗ്രഹിച്ചില്ല. തനിയെ കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ പറ്റിയ അവസരങ്ങളെ മനഃപൂർവ്വം ഒഴിച്ചുവിടുകയാണു ചെയ്തതു്. നാശകരമായ ഒരു പ്രത്യേക ആത്മാർത്ഥതയ്ക്കു് അടിപ്പെട്ടെങ്കിലോ എന്നു് അദ്ദേഹം ഭയപ്പെട്ടിരിക്കണം. ഞങ്ങളിലാർക്കാണു മാറ്റം വന്നതെന്നു് അറിഞ്ഞുകൂടെങ്കിലും, അദ്ദേഹവുമായി ഒരു സമതുലനം പ്രാപിച്ചതുപോലെ എനിക്കു് അനുഭവപ്പെട്ടു. മുൻപെനിക്കു വിരസതയുളവാക്കിയ ആ സരളതയുടെ ഭാവം ഇപ്പോൾ തീരെ ഇല്ലാതായിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൽ പഴയ പ്രായംചെന്ന ആളുടെ ഗൗരവവും, ഭയഭക്തിയെ ക്ഷണിച്ചുവരുത്തുന്ന മുഖഭാവവും മാറി സ്നേഹമിയന്ന ആനന്ദോന്മാദം തുളുമ്പിയ ഒരു ബാലനെ കാണാൻ കഴിഞ്ഞതിൽ എനിക്കും അത്യധികം ആനന്ദം തോന്നി. "ഞാനദ്ദേഹത്തെ എത്ര തെറ്റിദ്ധരിച്ചു!" പലപ്പോഴും ഞാൻ ഓർത്തു: "അദ്ദേഹവും എന്നെപ്പോലെതന്നെ ഒരു മനുഷ്യജീവിയാണു്!" സെർജി എന്റെ മുമ്പിലെപ്പോഴുമുണ്ടു്. എനിക്കതു പൂർണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുന്നു. എത്ര ലഘുവാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തിന്റെ വശങ്ങളും! അവയ്ക്കു് എന്റേതുമായി എത്ര പൊരുത്തമാണു്! അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവിപദ്ധതികളും തന്നെ എന്റേതുമായിത്തീർന്നു. അവകൂടുതൽ വ്യക്തമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാക്കുകളിൽ അവതരിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു എന്നുമാത്രം.

അന്നു് അന്തരീക്ഷസ്ഥിതി അത്ര സുഖകരമല്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടു് അധികസമയവും ഞങ്ങളകത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടി. പിയാനോയുടേയും ജനലിന്റേയും ഇടയ്ക്കുള്ള മൂലയായിരുന്നു ഞങ്ങളുടെ സല്ലാപരംഗം. ഞങ്ങളുടെ സമീപത്തു കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന മെഴുകുതിരിയുടെ പ്രകാശം ജനലിനപ്പുറത്തുള്ള അന്ധകാരത്തിൽ ലയിച്ചു. തിളങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന കണ്ണാടിയിൽ

മെഴുകുതുള്ളികളും തങ്ങിനിന്നു, പെട്ടെന്നു താഴെ വീണുകൊണ്ടിരുന്നു. പുരപ്പുറത്തു വീണുകൊണ്ടിരുന്ന മഴത്തുള്ളികളും താഴെ ഒരു ചെറിയ ചെളിക്കുളം നിർമ്മിച്ചു. ജന്നൽ നനഞ്ഞിരുന്നു. എങ്കിലും ഞങ്ങളുടെ മൂല സുഖസന്ദായകവും ഈർപ്പമറ്റതുമായിരുന്നു.

"ഒരുകാര്യം നിന്നോടു പറയണമെന്നു വളരെ നാളായി വിചാരിക്കുന്നു—നിനക്കറിയാമോ?" രാത്രി അതിക്രമിച്ചിട്ടും ഞങ്ങളാമൂലയിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടുമ്പോൾ അദ്ദേഹം പറയാൻ തുടങ്ങി: "നീ വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴൊക്കെ ഞാനിതുതന്നെ വിചാരിച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു."

"അതു പറയുന്നു. എനിക്കെല്ലാം അറിയാം." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ശരി....എങ്കിലും നീ മിണ്ടാതിരിക്കൂ!"

"ഇല്ല!....എന്താണു്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഉം; ഇതാണു്: ഞാൻ പറഞ്ഞ ആ 'എ'യുടെയും 'ബി' യുടെയും കഥ നീ ഓർക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ?"

"ആ, ഞാനിപ്പോൾ ഓർക്കുന്നു! എന്തു് അർത്ഥമില്ലാത്ത കഥ! അതങ്ങിനെതന്നെ അവസാനിച്ചതു നന്നായി."

"ഞാനെന്റെ പ്രവൃത്തിയുടെ ഫലമായി എന്റെ സൗഖ്യം നശിപ്പിക്കാൻ ഭാവിക്കുകയായിരുന്നു. നീ എന്നെ രക്ഷിച്ചു. പക്ഷേ, പ്രധാനമായി ഒരു കാര്യമുണ്ടു്–ഞാൻ നിന്റെ അടുക്കൽ എപ്പോഴും കള്ളം പറയുകയായിരുന്നു. എനിക്കു് അതിൽ വലിയ ലജ്ജയുണ്ടു്: എനിക്കതു തുറന്നുപറയണമെന്നുണ്ടു്."

"ദയവുചെയ്തു വേണ്ട! തീർച്ചയായിട്ടും വേണ്ട."

"പേടിക്കാതിരിക്കൂ!" അദ്ദേഹം പുഞ്ചിരിയോടെ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ എന്നെ ന്യായീകരിക്കുവാൻ മാത്രമാണു ശ്രമിക്കുന്നതു്. അപ്പോൾ ഞാൻ തുടങ്ങിയതു വാദിക്കാനായിരുന്നു."

"എല്ലായ്പോഴും വാദിക്കുന്നതുതന്നെ ഒരു തെറ്റാണു്,"

ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അതേ, തെറ്റാണ്, ഞാൻ വാദിച്ചു. എന്റെ തെറ്റുകളും നിരാശയുമെല്ലാം ഒന്നുകൊണ്ടായിരുന്നു. ഈ വഷ്ത്തിൽ ഞാനീഗ്രാമത്തിലെത്തിയപ്പോഴും ദൃഢമായി വിശ്വസിച്ചതാണ്, പ്രേമം എനിക്കവേണ്ടിയുള്ളതല്ലെന്നും, വളരെ മാനമായി വാഞ്ഛിക്കുത്തിലേയ്ക്കു പോവുകയാണ് എനിക്കു ചെയ്യാനുള്ളതെന്നും. അതുകൊണ്ടു വളരെക്കാലത്തേയ്ക്ക് എന്റെ വികാരങ്ങളെ നിന്റെ മുമ്പിൽ തുറന്നുകാണിക്കുവാനെനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല; എന്നെ അതെവിടെക്കൊണ്ടു വിട്ടുമെന്നും മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിച്ചില്ല. ഞാൻ ആശിക്കുകയും ആശിക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരവസരത്തിൽ എനിക്കതോന്നും നിങ്ങളെന്നെ 'കൂതികളിപ്പിക്കുക'യാണെന്ന്. മറ്റൊരവസരത്തിൽ നിന്നിലെനിക്കു കായ്മയായ വിശ്വാസം ജനിക്കും. പക്ഷേ, എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നു തീരെ അറിഞ്ഞുകൂടാതെ വരികയായി. എന്നാൽ അന്നത്തെ സായാഹ്നത്തിനുശേഷം, നീ ഓർക്കുന്നുണ്ടല്ലോ?— നമ്മൾ പൂന്തോട്ടത്തിലൂടെ രാത്രിയിൽ നടന്നപ്പോൾ ഞാൻ ആകെ ക്ഷുഭിതനായിപ്പോയി. ഇപ്പോഴത്തെ സൗഖ്യം യാഥാർത്ഥ്യമാകാത്തവിധത്തിൽ അതെന്നു വലിപ്പമേറിയതായി എനിക്കതോന്നി. ആശിക്കുവാൻ സ്വയം അനുവദിച്ച് അവസാനം ഞാൻ പരാജിതനായാലോ? ഞാൻ തികച്ചും എന്നെപ്പറ്റി മാത്രമേ ചിന്തിച്ചുള്ളൂ; എന്തെന്നാൽ നീതീകരിക്കാൻ വയ്യാത്തരത്തിൽ ഞാൻ ഒരു സ്വാർത്ഥമതിയാണ്."

അദ്ദേഹം നിർത്തി. എന്റെ നേരെ നോക്കി.

"അപ്പോഴും ഞാൻ പറഞ്ഞതെല്ലാം അർത്ഥമില്ലാത്തതല്ലായിരുന്നു. എനിക്കു ഭയം ഉണ്ടാകുന്നതു സാധാരണവും ഒരു കണക്കിനു ശരിയുമായിരുന്നു. എനിക്കെത്രവേണമെങ്കിലും നിന്നിൽ നിന്നെടുക്കാം, കൊടുത്തതിനേക്കാൾ കൂടുതലും. നീയിന്നും ഒരു കുട്ടിയാണ്, ഒരു വിടരുവാനുള്ള മൊട്ട്. നീയതിനുമുമ്പ് പ്രേമി

ച്ചിട്ടില്ല. ഞാനോ....”

“ആട്ടെ, എന്നോട് നേരുപറയൂ....” ഞാൻ തുടങ്ങി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മറുപടി ഭയന്നു നിന്നു. “ഉം, സാരമില്ല.” ഞാൻ തുടർന്നു.

“ഞാനിതിനു മുൻപു് പ്രേമിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നായിരിക്കും, ഇല്ലേ?” എന്റെ വിചാരം എന്താണു് എന്നു മനസ്സിലാക്കിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: “അതു ഞാൻ പറയാം. ഇല്ല, ഇതിനു മുൻപുണ്ടായിട്ടില്ല—എനിക്കിപ്പോളുള്ളതുപോലെ ഒരിക്കലുമുണ്ടായിട്ടില്ല.” പക്ഷേ, എന്തോ ഒരു വേദനാജനകമായ സ്മരണ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിലൂടെ കടന്നുപോയതുപോലെ തോന്നിപ്പോയി. “ഇല്ല.” വിഷാദത്തോടെ അദ്ദേഹം ഉച്ചരിച്ചു. “ഇതിൽ നിന്റെ വേദന എനിക്കറിയാൻ കഴിയും, എനിക്കു നിന്നെ പ്രേമിക്കുവാനുള്ള അവകാശത്തെപ്പറ്റിയും അറിയാം. ഞാൻ നിന്നെ പ്രേമിക്കുന്നുണ്ടെന്നു പറയുന്നതിനു മുൻപേതന്നെ അതിനെപ്പറ്റി ഒന്നുറപ്പു് പ്രാവശ്യമെങ്കിലും ചിന്തിക്കേണ്ടതല്ലേ? ഞാനെന്താണു് നിനക്കു തരുന്നതു്—പ്രേമമാണു്, അതിൽ തെല്ലും സംശയമില്ല.”

“അതും വളരെ കുറച്ചു്?” അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തുനോക്കി ഞാൻ ആരാഞ്ഞു.

“അതേ, ഓമനേ, നിനക്കു തരുവാൻ വളരെ കുറച്ചുമാത്രം,” അദ്ദേഹം തുടർന്നു: നിനക്കു യുവത്വവും സൗന്ദര്യവുമുണ്ടു്. ഞാൻ പലപ്പോഴും രാത്രിയിൽ ആനന്ദംകൊണ്ടു് ഉണർന്നുകിടക്കാറുണ്ടു്. ആ അവസരങ്ങളിലെല്ലാം നമ്മുടെ ഭാവിജീവിതമായിരിക്കും ഓർമ്മിക്കുക. ഞാൻ പല രീതികളിലും ജീവിച്ചിട്ടുണ്ടു്. സൗഖ്യത്തിന്റെ ആവശ്യകത എന്തെന്നു ഞാൻ കണ്ടെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. ഒരു ഒതുങ്ങിയ ഏകാന്തമായ ഗ്രാമജീവിതം. നന്മചെയ്താൽ സ്വീകരിക്കുവാൻ സോൽക്കണ്ഠം കാത്തിരിക്കുന്ന ഒരു കൂട്ടം ആളുകൾ. നൽകപ്പെടുന്ന നന്മകൾ അനുഭവിച്ച പരിചിതരല്ലാ

ത്ത ഉൗ ഗ്രാമവാസികളം. അപ്പോളം ഒരാളം ആഗ്രഹിക്കുന്ന ജോലികൊണ്ട് എന്തെങ്കിലും പ്രയോജനം ഉണ്ടാകും. പിന്നെ വിശ്രമം, പ്രകൃതി, പുസ്തകങ്ങളം, പാട്ട്, സ്നേഹിക്കാൻ കൊള്ളാവുന്ന അയൽപക്കക്കാർ–ഇവയെല്ലാമാണ് എനിക്കുള്ള ആനന്ദത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ആശയങ്ങളം. ഇതിലെല്ലാം ഉപരിയായി നീ എന്റെ പ്രിയസഖീ, പിന്നെ കുട്ടികളം, പക്ഷേ,--ഇതിൽ കൂടുതലെന്താണു മനുഷ്യഹൃദയത്തിനു് ആഗ്രഹിക്കുവാനുള്ളതു്?"

"ഒന്നുമില്ല," ഞാൻ ഉച്ചരിച്ചു.

"ചെറുപ്പകാലം തീർന്നുകഴിഞ്ഞു എനിക്കിതുയും മതി." അദ്ദേഹം തുടരുകയായി: "പക്ഷേ, നിനക്കതുപോരാ. ജീവിതം ഇനിയും നിന്റെ മുന്നിൽ തുറന്നുകിടക്കുന്നു; നീ ഒരു പക്ഷേ, സൗഖ്യത്തെത്തേടും. ഒരു പക്ഷേ കണ്ടെത്തുകയും ചെയ്യും, മറെറാരു വിധത്തിൽ. നീയിപ്പോളം വിചാരിക്കുന്നു, ഇതാനന്ദകരമാണെന്നു്–എന്തെന്നാൽ നീയെന്നെ പ്രേമിക്കുന്നു; അതുകൊണ്ടു്!"

"അങ്ങു പറഞ്ഞതു് തെററാണു്," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഞാനെന്നും ആഗ്രഹിക്കുന്നതു് അങ്ങിനെ ഒരു ഒതുങ്ങിയ കുടുംബജീവിതമാണു്. ഞാനതിനെ വിലമതിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഞാൻ വിചാരിച്ചതുതന്നെയാണു് അങ്ങിപ്പോളം പറഞ്ഞതു്."

അദ്ദേഹം പുഞ്ചിരിച്ചു.

"അപ്പോളങ്ങിനെ നീ വിചാരിക്കുന്നു, ഇല്ലേ? ഓമനേ? പക്ഷേ, നിനക്കതുകൊണ്ടായില്ല. നിനക്കു യുവത്വവും സൗന്ദര്യവും ഉണ്ടു്," ചിന്താമഗ്നനായി അദ്ദേഹം ആവർത്തിച്ചു.

എന്നാൽ എന്നെ വിശ്വസിച്ചതിലെനിക്കു ദ്വേഷ്യം വന്നു. യുവത്വവും സൗന്ദര്യവും എന്റെ മുഖത്തിനുനേരെ വലിച്ചെറിയപ്പെട്ടതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി.

"പിന്നെയെന്തിനാണു് അങ്ങെന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നതു്?" ഞാൻ കോപത്തോടെ ചോദിച്ചു: "എന്റെ യുവത്വത്തിനുവേ

ണ്ടിയോ എനിക്കു വേണ്ടിയോ?"

"അതെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. പക്ഷേ, ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു," സെർജി എന്റെ നേരെ ആകർഷകതപവും ശ്രദ്ധയും നിറഞ്ഞ ഒരു നോട്ടംവിട്ടിട്ട് മറുപടി പറഞ്ഞു.

ഞാനതിനു പ്രത്യുത്തരം ഒന്നും നൽകിയില്ല. പക്ഷേ, അലസമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മീശിരളിൽ കണ്ണോടിച്ചു. പെട്ടെന്ന് എനിക്ക് അപരിചിതമായ എന്തോ ഒന്ന് അനുഭവപ്പെട്ടു. ആദ്യം എനിക്ക് ചുറ്റുമുള്ളതു ഞാൻ കണ്ടില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകൾമാത്രം അവശേഷിച്ചു. ബാക്കിയെല്ലാം മറയുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. എന്റെ നേരെ അവ തെളിഞ്ഞു പ്രകാശിച്ചു. പിന്നീട് ആ കണ്ണുകൾ എന്റെ ശിരസ്സിലായി. എല്ലാം ഒരു കഴപ്പത്തിലാണെന്നു തോന്നി—എനിക്ക് ഒന്നും കണ്ടുകൂടാ. ഞാൻ കണ്ണുകൾ അടയ്ക്കുവാൻ നിർബന്ധിതയായി--എന്റെ ആനന്ദത്തിന്റെ വികാരത്തിൽനിന്നും വിട്ടുപോരുവാൻ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നോട്ടം വരുത്തിവച്ച ഭയത്തിൽനിന്നും അകലുവാൻ....

ഞങ്ങളുടെ വിവാഹത്തിനു തലേദിവസം സായാഹ്നത്തോടെ അന്തരീക്ഷം ശുദ്ധമായി. വേനൽക്കു തുടങ്ങിയ മഴ മാറിയിരുന്നു. പ്രകാശമിയന്ന തണുപ്പാർന്ന ശിശിരത്തിലെ സായാഹ്നം ഞങ്ങൾക്കും ആദ്യമായി കരഗതമായി. നനവുള്ളതും തണുത്തതും തിളങ്ങുന്നതുമായ ഒരു ലോകം. ശിശിരത്തിന്റെ നഗ്നത നിറഞ്ഞ പൂന്തോട്ടം. ആകാശം ശീതമാണ് വിളറി നിർമ്മലമായിരുന്നു. നാളെ ഞങ്ങളുടെ വിവാഹദിവസം സുന്ദരമായിരിക്കുമല്ലോ എന്നോർത്ത് ആഹ്ലാദത്തോടെ ഞാൻ ശയ്യയെ അവലംബിച്ചു. ആദിത്യനെ കണികണ്ടുകൊണ്ടാണ് ഞാനുണരുന്നതു്. അന്നത്തെപ്പറ്റി ആലോചിച്ചപ്പോൾ എനിക്ക്.... അതിശയവും അത്ഭുതവും അനുഭവപ്പെട്ടു. പൂന്തോട്ടത്തിലേക്കു ഞാൻ പോകുകയായി. നിരനിരയായി നിൽക്കുന്ന നാരകങ്ങൾക്കു് ഇടയിലൂടെ ആദിത്യൻ എത്തിനോക്കുകയാണു്. വഴിയിൽ

മുഴവൻ കരിയിലകളും കിലുങ്ങി. വൃക്ഷങ്ങളെല്ലാം പൂമ മുററി മഞ്ഞിൽ കിളർത്തു് ഉയന്നുനിന്നു. രജതവണ്ണാങ്കിതമായ മ ഞ്ഞിൻനീര പുല്ലിൽ പരവതാനി വിരിച്ചു. തെളിഞ്ഞു നിന്ന ലമായ ആകാശത്തിൽ ഒരൊററ മേഘശകലംപോലും ദൃശ്യമാ യിരുന്നില്ല.

"അതിനുതന്നെയാണില്ലേ?" ഞാനെന്നോടുതന്നെ ആ ചോ ദ്യം ചോദിച്ചു. എന്റെ ആനന്ദത്തിനിടയിൽ ആരായുകയും യി: 'നാളെ ഞാനുണരുന്നതു് ആ അപരിചിതമായ കെട്ടിട ത്തിൽ, ആ വലിയ തൂണുകളുള്ള വീട്ടിലാവുകയില്ലേ? ഞാനിനി ഒരിക്കലും അദ്ദേഹത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചു കാത്തിരുന്നു, രാത്രി അതി ക്രമിക്കുന്നതുവരെ കറിയുമായി വത്തമാനവും പറഞ്ഞു കഴി ഞ്ഞുകൂടേണ്ടെന്നു വരുമോ? സന്ദർശകമുറിയിൽ അദ്ദേഹത്തിന രുകിൽ പിയാനോയ്ക്കു മുന്നിൽ ഇനി ഇരിക്കേണ്ടെന്നു വന്നേക്ക മോ? അന്ധകാരമിയന്ന രാവുകളിൽ അദ്ദേഹം അകന്നുപോയി മറയുന്നതു് അസുഖത്തോടെ വീക്ഷിക്കേണ്ടതായി വരില്ലെ ന്നോ? പക്ഷേ ഞാനോർത്തു അവസാനമായി ഒന്നുകൂടെ വരാ മെന്നു് ഇന്നലെ പറഞ്ഞ കാര്യം. കറിയ എന്നെ വിവാഹ വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിപ്പിക്കാനൊരുമ്പെട്ടപ്പോൾ 'നാളത്തേയ്ക്കു!' എ ന്നു് അദ്ദേഹം പറയുകയുണ്ടായി. ഒരു നിമിഷത്തേയ്ക്കു് എല്ലാം യാഥാർത്ഥ്യമാവും. പക്ഷേ, ഉടൻ ഞാൻ സന്ദേഹവാദിനിയാ കും. 'നാളെമുതൽ ഞാനൊരു ശത്രുവിന്റെ കൂടെ, നടേഷ യേയും കറിയയേയും ഗ്രിഗറിയേയും കൂടാതെ കഴിക്കുകയെ ന്നോ? എന്റെ പഴയ നഴ്സിനെ ചുംബിച്ചു് 'ഗുഡ്നൈ ററ്' പറഞ്ഞുപോരുമ്പോൾ അവൾ കരിശുവരച്ച പതിവുപോ ലെ 'മിസ്, ഗുഡ്നൈററ്!' എന്നു പറയാതെ ഞാൻ കിട ക്കാൻ പോകണമെന്നോ? ഇനി ഒരിക്കലും സോണിയയ്ക്കു പാഠ ങ്ങൾ പറഞ്ഞുകൊടുക്കേണ്ടെന്നോ? ആ ലിലാലോല വെളുപ്പി ന്റെ ഭിത്തിയ്ക്കു് അപ്പുറത്തുനിന്നു വിളിക്കുമ്പോൾ, അവളുടെ നി ഷ്ക്കളങ്കമായ ചിരി കേൾക്കേണ്ടെന്നോ? നാളെമുതൽ എനിക്കു

തന്നെയറിഞ്ഞുകൂടാത്ത ഒരു പുതിയ എന്തോ ഒന്നായിത്തീരണമെന്നോ? അതു് എന്റെ ആഗ്രഹങ്ങളും ആശകളും സഫലമാകുന്ന ഒരു നവലോകത്തിന്റെ ഉദയമായിരിക്കുമോ? ആ പുതിയ ലോകം എന്നും നിലനിൽക്കുമോ?' ഏകാന്തമായി ഈ ചിന്തകളുമായി കഴിഞ്ഞുകൂടിയ ഞാൻ നിരാശയോടെ, അദ്ദേഹം വരാത്തതിൽ അക്ഷമയായിത്തീർന്നു. അദ്ദേഹം നേരത്തെ വന്നു. തന്റെ ഭാവം എന്നിൽ അന്നുമുതൽക്കേ, ഒരു ഭാര്യയായിക്കാണുമെന്ന ചിന്തയിലെന്നെ മൂടിയതുകൊണ്ടു്, ആ ചിന്തയെന്നെ പേടിപ്പെടുത്തിയില്ല.

അത്താഴത്തിനുമുമ്പു് ഞങ്ങളും അച്ഛന്റെ സ്മരണാർത്ഥം ശ്രൂഷ നടത്തുവാൻ പള്ളിയിൽ പോയി.

'അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ!' തിരിച്ചുപോരുമ്പോൾ ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. എന്റെ ചിന്തകളുടെ ഏറ്റവും പ്രിയങ്കരനായ ആ സുഹൃത്തിന്റെ കൈകളിലേക്കു ഞാൻ ചാഞ്ഞു. ദേവാലയത്തിലെ തണുത്ത തറയിൽ എന്റെ നെറ്റിത്തടം കർമ്മംകഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സമയത്തു ചായ്ച്ചപ്പോൾ ഞാനെന്റെ അച്ഛനെ സുവ്യക്തം വിളിച്ചു. എന്റെ പരിതാപാവസ്ഥ അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കി, ശരിവച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മാവു് എന്റെ ചുറ്റും വട്ടമിട്ടു് എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. എന്റെ സ്മരണകളും ആഗ്രഹങ്ങളും, സന്തോഷവും സന്താപവും, ഒരു ശാന്തതയുടേയും സംതൃപ്തിയുടേയും വികാരം, നിർമ്മലമായ അന്തരീക്ഷത്തിൽ തങ്ങിനിന്നു. നിശ്ശബ്ദത, നഗ്നമായ പാടങ്ങളും, വിളറിയ ആകാശം--അതിൽനിന്നും പ്രവഹിച്ചതും എന്നാൽ ബലഹീനവുമായ കിരണങ്ങളും എന്റെ കണ്ണും ഉണക്കുവാൻ വ്യർത്ഥമായ ഒരു പരീക്ഷണം നടത്തി. എന്റെ കൂട്ടുകാരൻ എന്റെ വികാരത്തിനു പങ്കാളിയാകുവാൻ പരിശ്രമിച്ചുനോക്കി. അദ്ദേഹം നിശ്ശബ്ദതയിലൂടെ മന്ദം ഗൗരവത്തിലേക്കു പ്രവേശിക്കുകയാണു്. ആനന്ദവും അനുതാപവും നിറഞ്ഞ മുഖത്തോടെ ഞാ

നാ വദനത്തിലേക്ക് ഇടയ്ക്കിടെ കണ്ണോടിച്ചു. പ്രകൃത്യാ ഞാനതിൽ പങ്കാളിയായി--മുന്നോട്ടു നടന്നു.

പെട്ടെന്ന് അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു. അദ്ദേഹം എന്തോ പറയാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. 'എന്റെ ചിന്തയിലില്ലാത്ത മറ്റെന്തെങ്കിലും കായ്ം അദ്ദേഹം എടുത്തിട്ടെങ്കിലോ?' ഞാൻ വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ, എന്റെ അച്ഛന്റെ പേരുപോലുമുരിയാടാതെ അദ്ദേഹം പറയാൻ തുടങ്ങി:

"ഒരിക്കൽ അദ്ദേഹം തമാശയായി എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായി: 'നിങ്ങൾ എന്റെ മാഷായെ വിവാഹം കഴിക്കണം' എന്ന്."

"അദ്ദേഹത്തിനിപ്പോൾ സന്തോഷമായിക്കാണും," ഞാൻ മറുപടികൊടുത്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരം ഞാനമർത്തി.

"നീ അന്നൊരു കുട്ടിയായിരുന്നു," എന്റെ കണ്ണുകളിലേയ്ക്ക് ഉറ്റുനോക്കിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "ഞാനാ കണ്ണുകളെ സ്നേഹിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെപോലെയായിരുന്നതുകൊണ്ട് ഞാനാ കണ്ണുകളിൽ മുഴുമ്പിക്കാറുണ്ട്. അവ അതുകൊണ്ടുമാത്രം എനിക്ക് ഓമനത്തം നിറഞ്ഞതാകുമെന്നു ഞാനറിഞ്ഞില്ല. ഞാനന്നു നിന്നെ 'മാഷാ' എന്നാണു വിളിക്കാറ്."

"എന്നെ 'ഭവതി'യെന്നു വിളിക്കണം," ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഞാനതിനു തുടങ്ങുകയായിരുന്നു," അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു: "എനിക്കാദ്യമായി ഭവതി എന്റേതു മാത്രമാണെന്നു തോന്നുന്നു." ആ നോട്ടം—ശാന്തമായ ആ ഉറ്റുനോട്ടം എന്നിൽതന്നെ നിലച്ചു.

ചവിട്ടിമെതിക്കപ്പെട്ടതും ചൂടേറിയതുമായ നടപ്പാതയിലൂടെ ഞങ്ങൾ നടന്നു. ഞങ്ങളുടെ ശബ്ദവും കാലടിയൊച്ചയും മാത്രമെ നിശ്ശബ്ദതയെ ഭഞ്ജിച്ചുള്ളൂ. അവിടവിടെ ചിന്നിച്ചിതറിക്കിടന്നിരുന്ന തവിട്ടുനിറത്തിലുള്ള വയ്ക്കോൽ വിദൂരതയിലേയ്ക്കു തള്ളിക്കിടന്നു. ഇലയറ്റ ഒരു വൃക്ഷച്ചുവട്ടിലവസാനിക്കുന്നു.

അവിടെ ഒരു കൃഷിവലൻ നിശ്ശബ്ദമായി ഒരു തോടുവെട്ടുകയാണു്. ഒരു കതിരവണ്ടിയുടെ ശബ്ദം അകലെ കുന്നിൻചെരുവിൽ കേട്ടതു ഞങ്ങളോടു് അടുക്കുകയാണു്. മറവശത്തു് ഞങ്ങളുടെ വീടും പൂന്തോട്ടവും വൃക്ഷങ്ങൾക്കിടയിലൂടെ ഒളിഞ്ഞുനോക്കി. മഞ്ഞിൽ കുളിച്ച നെൽപാടങ്ങളും സൂര്യകിരണത്തിൽ കറുപ്പും പച്ചയും ഇടകലർത്തി. സായാഹ്നസൂര്യൻ എല്ലാത്തിലും പ്രകാശിച്ചു! എവിടെയും ചിലന്തികൾ കൂടുകെട്ടി, അവ കറകളിൽ കുടിപാർക്കാൻ തുടങ്ങി. അവ ഞങ്ങളുടെ തുണികളിൽ കയറി കൂടുവാൻ ഒരുമ്പെടുകയായി. അനക്കമറ്റ അന്തരീക്ഷത്തിൽ ഞങ്ങൾക്കു മുകളിലായി ശബ്ദം അടിഞ്ഞുകൂടി. ഞങ്ങൾ മാത്രമേ ഈ ലോകത്തിൽ ഉള്ളൂ എന്നു തോന്നിച്ചു—ആ നീലാകാശത്തിൽ ശിശിരത്തിലെ സൂര്യൻ ചൂടില്ലാത്ത കിരണങ്ങൾ വിരിച്ചു.

എനിക്കും അഹോത്തെ 'ഭവാ'നെന്നു സംബോധനചെയ്യണമെന്നു തോന്നി. പക്ഷേ, ഒരു നാണം.

"അങ്ങു് എന്താണിത്രവേഗം നടക്കുന്നതു്?" ഞാൻ പെട്ടെന്നു് ഒരു ആമന്ത്രണംപോലെ ഉരിയാടി. എനിക്കു ലജ്ജ അനുഭവപ്പെടാതിരുന്നില്ല.

നടത്ത മന്ദീഭവിപ്പിച്ചു്, എന്നെ ഉറ്റുനോക്കിയ അദ്ദേഹത്തിൽ കൂടുതൽ ആനന്ദവും ആത്മാർത്ഥതയും സുഖവും നിഴലിച്ചു.

വീട്ടിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അമ്മയും, ഒഴിച്ചുകൂടാൻവയ്യാത്ത അതിഥികളും വന്നിട്ടുള്ളതായി എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഞങ്ങൾ പള്ളിയിൽനിന്നും വന്നതിനുശേഷം തനിയെ അല്ലാതായി.

പള്ളിയിൽ ആരുംതന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നു പറയാം. കൊയറിനടുത്തു് 'അമ്മ' നിൽക്കുന്നതു ഞാനൊന്നുനോക്കി. കുറച്ചു ഭൃത്യകളോടുകൂടി, ഒരു തൊപ്പി ധരിച്ച കണ്ണുനീർ കവിളിലൂ

ടെ ഒഴുക്കിക്കൊണ്ടു കററിയ നിൽക്കുന്നു. ഭൃത്യകർം എന്നെ സൂക്ഷിക്കുകയാണു്. ഞാനദ്ദേഹത്തിനുനേരെ നോക്കിയില്ല. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം എന്റെറ അടുക്കൽ വരിൽക്കുന്നുണ്ടെന്നു് എനിക്കു് അറിയാമായിരുന്നു. പ്രാർത്ഥനകർം മനസ്സിരുത്തി, ഞാൻ ആവർത്തിച്ചു. പക്ഷേ, അവ എന്റെറ ഹൃദയത്തിൽ മാറെറാലിക്കൊണ്ടില്ല. ഒന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാതെ, പ്രാർത്ഥിക്കുകൂടി ചെയ്യാതെ, അശ്രദ്ധയോടെ വിഗ്രഹങ്ങളിലും മെഴുകുതിരികളിലും, ചിത്രാങ്കിതമായ കുരിശിലും, പുരോഹിതന്റെറ ഉടുപ്പിലും, ജന്നാലയിലും മറയിലും മാറി മാറി ഞാൻ നോക്കി. എനിക്കവേണ്ടി എന്തോ അപരിചിതമായ ഒന്നു നടത്തപ്പെടുന്നുണ്ടെന്നു് എനിക്കു് അനുഭവപ്പെട്ട കുരിശോടുകൂടി അവസാനം പുരോഹിതൻ എന്റെറ നേരെ തിരിഞ്ഞു. അനുഗ്രഹിച്ചശേഷം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളെ 'മാമൂദീസാ മുക്കിയതു്" ഞാനാണു്. ഈശ്വരകൃപയാൽ നിങ്ങളെ കല്ല്യാണം കഴിപ്പിക്കാനും ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു!" കററിയയും 'അമ്മ'യും ഞങ്ങളെ ചുംബിച്ചു. വണ്ടി കൊണ്ടുവരുവാൻ വിളിച്ചുപറയുന്ന ഗ്രിഗറിയുടെ ശബ്ദം എനിക്കു കേൾക്കാമായിരുന്നു. പക്ഷേ, എനിക്കു ഒരു ഭയമോ നൈരാശ്യമോ ആണു് അനുഭവപ്പെട്ടതു്. എല്ലാം കഴിഞ്ഞു. ഒന്നും അസാധാരണമായിട്ടല്ല. അവിടെ നടത്തിയ കർമ്മത്തിന്റെറ ഗൗരവത്തിനനുസൃതമായി എന്നെ യാതൊന്നും സ്പർശിച്ചില്ല. ഞങ്ങൾ പരസ്പരം ചുംബിച്ചു. പക്ഷേ, ചുംബനങ്ങൾ തണുത്തിരുന്നു. അവയിലൂടെ ഞങ്ങൾ വികാരം പകരുകയുണ്ടായില്ല. 'ഇതുമാത്രമോ' ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. ഞങ്ങൾ പള്ളിയിൽനിന്നും പുറത്തുവന്നു. വണ്ടിച്ചക്രങ്ങളുടെ ശബ്ദം അന്തരീക്ഷത്തിൽ മാറെറാലിക്കൊണ്ടു. പരിശുദ്ധമായ മാരുതൻ എന്റെറ മുഖം തലോടി. അദ്ദേഹം തൊപ്പി തലയിൽവച്ചു്, എന്റെറ കയ്യുപിടിച്ചു വണ്ടിയിൽ കയററി! ജന്നലിൽകൂടി മഞ്ഞിൽപൊതിഞ്ഞ, വൃത്താവരണത്തോടുകൂടിയ ചന്ദ്രനെ കാണാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എന്റെറ അരുകിലിരുന്നു വാതിലടച്ചു.

എനിക്കെന്തോ പെട്ടെന്നൊരു ഹൃദയവേദന അനുഭവപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രവൃത്തികളുടെ പ്രാമാണ്യം എന്റെ അഭിമാനത്തെ ക്ഷതപ്പെടുത്തുന്നപോലെ എനിക്കു തോന്നി. കഠിനമായ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു, ഞാൻ തലയിൽ എന്തെങ്കിലും ധരിക്കണമെന്നു്; അതുവരെയും കല്ലിൽകൂടെ ഓടിയ വണ്ടിയുടെ ചക്രങ്ങൾ നിരപ്പുള്ള പ്രദേശത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു പ്രയാണം ആരംഭിച്ചു. തണുത്തു തെളിഞ്ഞ ചന്ദ്രികയിൽ, വിടർന്നതായിലലിഞ്ഞ പാടങ്ങളും, പാതയും, പായുന്നതുനോക്കി ഞാനൊരു മൂലയിൽ ഒതുങ്ങിയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ നോക്കാതെതന്നെ സെർജിയുടെ ഭാവം അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. 'ഇതുകണ്ടൊക്കെ പ്രതീക്ഷിച്ചിട്ടും, ഇതുമാത്രമാണോ എനിക്കു് ഈ അവസരത്തിൽ കരഗതമായതു്?' ഞാൻ ചിന്തയിലമന്നു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അരികിൽതന്നെ പിന്നെയും ഇരിക്കുന്നതിൽ ഒരഭിമാനഭംഗം ഒരു വഴങ്ങിക്കൊടുക്കൽപോലെയെല്ലാം എനിക്കു തോന്നി. എന്തോ പറയാനായി, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു. പക്ഷേ, വാക്കുകൾ കിട്ടുന്നില്ല. എന്റെ പ്രേമം മൺമറഞ്ഞതുപോലെയും അപരിചിതത്വവും ആശാഭംഗവും മുറിവേൽപ്പിക്കുന്നതുപോലെയുമെല്ലാം എനിക്കു തോന്നി.

"ഈ നിമിഷംവരെയും ഇതു സാദ്ധ്യമാകുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല." വളരെ താഴ്ന്നസ്വരത്തിൽ എന്റെ നോട്ടത്തിനുത്തരമായി അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"പക്ഷേ, എന്തോ എനിക്കു് ഒരു പേടി തോന്നുന്നു." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"എന്റെ ഓമനയ്ക്കു് എന്നെയാണോ പേടി?" എന്റെ കയ്യിൽ തല ചായ്ച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം മോഴിച്ചു.

എന്റെ കയ്യു് ജീവനില്ലാതെ തളർന്നുകിടന്നു; വേദനാജനകമായി എന്റെ ഹൃദയം മരവിച്ചിരുന്നു.

"അതെ," ഞാൻ മന്ത്രിച്ചു.

പക്ഷേ, ആ അവസരത്തിലെന്റെ ഹൃദയം പൂർവ്വാധികം ശക്തിയായി മിടിക്കാൻ തുടങ്ങി. എന്റെ കയ്യ വിറച്ചു. ഞാനതിൽ അമർത്തി. എനിക്കു ചൂടുതോന്നി. ആ അർദ്ധാന്ധകാരത്തിൽ എന്റെ കണ്ണുകൾ അദ്ദേഹത്തെ തിരഞ്ഞു. പെട്ടെന്നു് എനിക്കുതോന്നി ഞാനദ്ദേഹത്തെ ഭയപ്പെടുന്നില്ല എന്നു്. ആ ഭയം യഥാർത്ഥ പ്രേമമായിരുന്നെന്നു്—പൂർവ്വാധികം ശക്തിമത്തായതു്—പൂർവ്വാധികം പല്ലവസുരഭിലമാർന്ന ഒരു നവ പ്രേമമായിരുന്നെന്നു് എനിക്കു തോന്നി, പരിപൂർണ്ണമായും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റേതു മാത്രമാണെന്നു്. അദ്ദേഹത്തിൽ എനിക്കുള്ള ശക്തിയോടു്, എനിക്കു് ആനന്ദമാണു തോന്നിയതു്.

രണ്ടാം ഭാഗം

ഒന്ന്

ഗ്രാമത്തിലെ ഏകാന്തമായ ജീവിതം; ഞങ്ങളറിയാതെ തന്നെ ദിവസങ്ങളും ആഴ്ചകളുമായി രണ്ടു മാസങ്ങളും മുഴുവൻ വഴുതിവീണതായി ഞങ്ങൾക്കുതോന്നി. എങ്കിലും ഒരു ജീവിതകാലത്തിലെ മുഴുവൻ വികാരങ്ങളുടെ വായ്പും, ചിന്തനകളുടെ സുഖവും അടങ്ങിയതായിരുന്നു, ആ രണ്ടു മാസങ്ങളും. വിചാരിച്ചിരുന്നതുപോലുള്ള പദ്ധതികളൊന്നും ഗ്രാമത്തിൽ നടന്നില്ലെങ്കിലും, ഞങ്ങളുടെ ആദർശങ്ങളിൽനിന്നും ഞങ്ങൾ പിൻവാങ്ങുകയുണ്ടായില്ല. വിവാഹത്തിനുമുമ്പു തയ്യാറാക്കിയ ത്യാഗത്തിന്റെയും, സഹകരണത്തിന്റെയും, മറവുള്ളവർക്കുവേണ്ടിയുള്ള ജീവിതത്തിന്റെയും പദ്ധതികളും ഒന്നും നടപ്പാക്കുകയുണ്ടായില്ല: നേരെമറിച്ച് ഒരു സ്വത്വവികാരം, തമ്മിൽ സ്നേഹിക്കുവാനും സ്നേഹിക്കപ്പെടുവാനുമുള്ള ആശ, വ്യത്മമായ ആനന്ദം, ആകെ ഒരു മറവി നിലനിന്നു. എനിക്കറിയാമായിരുന്നു, അദ്ദേഹം തനിയെ ഇരുന്നു വായിക്കുകയോ, അല്ലെങ്കിൽ സ്വന്തം ആവശ്യത്തിനു പട്ടണത്തിലേയ്ക്കു ഇറങ്ങേണ്ടതായി വരുമ്പോഴോ എത്ര ദുഃഖം അനുഭവിച്ചിരുന്നെന്നു്. എന്നെ കൂടാതുള്ള ഏതു ജോലിയും നിരത്ഥകവും അരസികവുമായി തോന്നുന്നു എന്നു് അദ്ദേഹം പറയാറുണ്ടു്. എന്റേയും സ്ഥിതി വ്യത്യസ്തമല്ലായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുമതിയോടെ, അദ്ദേഹവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കൃത്യങ്ങളായതുകൊണ്ടാണു്, ഞാൻ വായിച്ചതു്; അല്ലെങ്കിൽ എഴുതിയതു്; അല്ലെങ്കിൽ പിയാനോ വായിക്കാനിരിക്കാറു്. അദ്ദേഹവുമായി ബന്ധപ്പെടാതെ വരുമ്പോഴും അവ നിരത്ഥകമായി; എന്റെ കൈകളുടെ പ്രവർത്തനം താനെ നിലയ്ക്കുകയായി. അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നും വിട്ടു് എന്തെങ്കി

ലും ചെയ്യാനുണ്ടെന്നു് എനിക്കു ചിന്തിക്കുകകൂടെ വയ്യാ. പക്ഷേ, അതു തെറ്റാവാം; സ്വാർത്ഥപരവുമായിരിക്കാം. എങ്കിലും അതെന്നെ ആനന്ദത്തിന്റെ കൊടുമുടിയിൽ എത്തിച്ചു ഈ ഭൂമിയിലുള്ളവച്ചു് ഏറ്റവും നല്ല മനുഷ്യനായി ഞാനദ്ദേഹത്തെക്കണ്ടു. അദ്ദേഹം മാത്രമാണു് എനിക്കിവിടെയുള്ളതു്. അതുകൊണ്ടു് സെർജിക്കുവേണ്ടിയല്ലാതെ എനിക്കു ജീവിച്ചുകൂടാ. അദ്ദേഹത്തിനു് എന്നിലുള്ള വിശ്വാസം പരിപൂർണ്ണമാക്കിത്തീർക്കുകയായിരുന്നു എന്റെ ലക്ഷ്യം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകൾക്കു മുമ്പിൽ ഞാനായിരിക്കണം, എല്ലാ ഗുണങ്ങളുടേയും കേദാരമായി പരിലസിക്കുന്ന ഏക വനിതാരത്നം. അതിനുവേണ്ടിയാണു ഞാൻ പണിപ്പെട്ടതു്.

ഞാൻ പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കവേ, അദ്ദേഹം എന്റെ മുറിയിൽ കടന്നുവന്നു. ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കിയതിനുശേഷം പ്രാർത്ഥന തുടർന്നു. എന്നെ തടസ്സപ്പെടുത്തേണ്ടെന്നുകരുതി സെർജി മേശപ്പുറത്തിരുന്ന ഒരു പുസ്തകം നിവർത്തി. പക്ഷേ, എനിക്കു തോന്നി അദ്ദേഹം എന്നെത്തന്നെ നോക്കിപ്പുഞ്ചിരിക്കുന്നതായി. ഞങ്ങളം രണ്ടുപേരും ചിരിച്ചു. എനിക്കു പ്രാർത്ഥന നിർത്തേണ്ടതായുംവന്നു.

"അങ്ങയുടെ പ്രാർത്ഥന കഴിഞ്ഞോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഓഹോ, എങ്കിലും നീ തുടർന്നോളൂ. ഞാനിതാ പോവുകയായി."

"അങ്ങു പ്രാർത്ഥന ഉരുവിട്ടതുപോലെ തോന്നുന്നു."

സെർജി ഒന്നും പറയാതെ മുറിവിടാൻ ഭാവിച്ചു. പക്ഷേ ഞാൻ തടഞ്ഞു.

"ഓമനേ, എനിക്കുവേണ്ടി എന്നെക്കൂടെവന്നു് നീ ആ പ്രാർത്ഥന ആവർത്തിക്കണം." കൈകൾ താഴ്ത്തി, ഗൗരവമാർന്ന മുഖഭാവത്തോടെ എന്റെ അരികിൽ അദ്ദേഹം വന്നുനിന്നു. അനുമതിക്കെന്നവണ്ണം ഇടയ്ക്കിടെ കണ്ണുകൾ എന്നെനോക്കി അയച്ചു് അദ്ദേഹം പ്രാർത്ഥന ആരംഭിച്ചു.

സെർജി നിർത്തിയപ്പോഴും ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഞാനദ്ദേഹത്തെ ആലിംഗനംചെയ്തു.

"ഒരു പത്തുവയസ്സുമാത്രം പ്രായമുള്ള ഒരു ബാലനെപ്പോലെ എനിക്കു തോന്നിപ്പോകുന്നു! നീ തന്നെ എല്ലാം ഒടുവിൽ ചെയ്യുകയും ചെയ്തു!" ലജ്ജാസമന്വിതനായി, ഒരു ചുംബനം എന്റെ കയ്യിൽ അർപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

പുരാതനമായ ഞങ്ങളുടെ കുടുംബത്തിന്റെ പാരമ്പര്യത്തിൽ ഞാനും അലിഞ്ഞുചേർന്നു. ശ്രീമുവിന്റെ കുടുംബഭരണത്തിൽ ആകെ ഒരു വ്യത്യിയും വെടിപ്പും ദൃശ്യമായിരുന്നു. എല്ലാത്തിനും ഒരു അടുക്കും ശ്രുചിത്വവും കാണാം. എന്റെ മുറിതന്നെ എത്ര ഭംഗിയിലാണ് അവർ അടുക്കിയൊരുക്കിയതു്! ഭയഭക്തിയോടെയാണ് എല്ലാവരും ടാട്യാനാ സമേനോവ്നയെ വീക്ഷിച്ചതു്. പൊക്കംകുടിയ 'കറകറ'ശബ്ദം കേൾപ്പിക്കുന്ന ചെരിപ്പ് അവർക്ക് ഇഷ്ടമില്ല. ഭൃത്യരെ അതു ധരിക്കുവാൻ അവരനുവദിക്കുകയുമില്ല. ഒരു നാഴികമണിപോലെ കൃത്യമായി അവിടത്തെ കായ്ങ്ങളും മുന്നോട്ടോടി.

എന്റെ ഭർത്താവു് വീട്ടുകായ്ങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധിച്ചതേയില്ല. കൃഷികായ്ങ്ങളും തുടങ്ങിയ പുറത്തുള്ള കായ്ങ്ങളാണ് അദ്ദേഹം നോക്കിയതു്. ഏതു തണുപ്പിലും സെർജി കാലത്തെ എഴുനേൽക്കാതിരിക്കുകയില്ല. അതിനുശേഷം തന്റെ ജോലികൾക്കായി പുറത്തു പോവുകയായി. തിരിച്ച് അദ്ദേഹം നേരത്തെ വരും. ഞങ്ങളും ഒന്നിച്ചായിരിക്കും ചായകഴിക്കുക; ജോലികളെല്ലാം അവസാനിച്ചാൽ സെർജി ഒരാനന്ദത്തിന്റെ പരമകോടിയിൽ അണയുകയായി. ഞങ്ങളതിനെ 'ആനന്ദോന്മാദം' എന്നു വിളിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചില നേരമ്പോക്കുകളും ഞങ്ങളെ, കരയിപ്പിക്കുന്നതുവരെയും ചിരിപ്പിച്ചു. സെർജിയുടെ സംഭാഷണങ്ങളും പെരുമാറ്റങ്ങളും ആനന്ദകരമായിരുന്നു.

"അല്ല, ഞാനെന്താണു പറഞ്ഞതു്? ഒന്നു പറയൂ!" അദ്ദേഹം ചിലപ്പോഴും പറയും. പക്ഷേ, എനിക്കതാവർത്തിക്കാൻ

കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹം എന്നോട് ഞങ്ങളെപ്പറ്റിയല്ലാതെ മറ്റെന്തെങ്കിലും വിഷയത്തെപ്പറ്റി സംസാരിക്കുമെന്നതുതന്നെ വെറും നിരർത്ഥകമായി എനിക്കു തോന്നും. പുറത്തെത്ര നടന്നാലും അവയുമായി ഞങ്ങൾക്കൊരു ബന്ധവുമില്ലെന്നു് എനിക്കുതോന്നി! വളരെ കഴിഞ്ഞാണു് ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രവൃത്തികളിൽ പങ്കെടുത്തു തുടങ്ങിയതു്. ടാട്യാനാ സമേനോവ്ന തനിയെയാണു സാധാരണ ഭക്ഷണം കഴിക്കുക. ഞങ്ങൾക്കുള്ള 'സുപ്രഭാതം' ഒരു പ്രതിനിധിയെക്കൊണ്ടാണു് അവർ നിവ്വഹിക്കുക. ഞങ്ങളുടേതായ ഭ്രാന്തുപിടിച്ച ഒഴിഞ്ഞ കൊച്ചു ലോകത്തിനു പുറത്തുനിന്നുമുള്ള സ്ഥിരതയുടേതായ ഒരു ശബ്ദം ഞങ്ങൾക്കു ഞെട്ടലുണ്ടാക്കുമായിരുന്നു. തോഴിവന്നു് കൈകെട്ടിനിന്നുകൊണ്ടു് ഔപചാരികമായ ആ 'കൊടുത്തയച്ച വന്ദനം' പറയുമ്പോൾ എനിക്കു് ഒന്നും പറയാനാകാതെ അനിയന്ത്രിതമായി ചിരിക്കുവാൻ മാത്രമേ കഴിഞ്ഞുള്ളൂ. 'ഇന്നത്തെ സായാഹ്നസവാരി കഴിഞ്ഞു നിങ്ങളെങ്ങിനെയെന്നു് ആരായുവാൻ യജമാനത്തി ആവശ്യപ്പെട്ടു; പിന്നെ അവരെപ്പറ്റിയാണെങ്കിൽ, എന്നോട് ഇങ്ങിനെ അറിയിക്കുവാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഒരു വശത്തു രാത്രി മുഴുവൻ വേദനയായിരുന്നതുകൊണ്ടും, ബുദ്ധിശൂന്യനായ ഒരു പട്ടി ഗ്രാമത്തിൽനിന്നു കുര തുടങ്ങിയതുകൊണ്ടും അവർ തീരെ ഉറങ്ങിയില്ല; കാലത്തെ അപ്പം എങ്ങിനെയിരുന്നെന്നു ചോദിക്കുവാൻ യജമാനത്തി എന്നോട് പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അതുണ്ടാക്കിയതു ടാരേസു് അല്ല, നിക്കലേഷ്ടായാണു്. ആദ്യമായാണു് അവൻ പണിയെടുക്കുന്നതു്. അവന്റെ അപ്പം അത്ര ചീത്തയല്ല, പ്രത്യേകിച്ചും പൊരിച്ചവ, പക്ഷേ ചായയ്ക്കുള്ള റൊട്ടി അവൻ നിശ്ശേഷം കരിച്ചിരിക്കുന്നു.' ഉച്ചയ്ക്കുള്ള ആഹാരത്തിനു മുമ്പു് ഞങ്ങൾ കുറച്ചുസമയമേ തമ്മിൽ കണ്ടുള്ളൂ. പക്ഷേ, ആഹാരസമയമായാൽ എല്ലാവരുമൊന്നിച്ചുകൂടുകയായി....ഭക്ഷണസമയത്തുള്ള സംഭാഷണം ശാന്തവും ഗംഭീരവുമായിരിക്കും. അമ്മയും മകനുമായുള്ള ഗാഢ

മായ സ്നേഹത്തിന്റെ പ്രതീകമായിരിക്കും അവരുടെ സംഭാഷണങ്ങളും.....ഞാൻ പീയാനോയുടെ അരികിലേയ്ക്കും അമ്മ വരാന്തയിലേയ്ക്കും മാറുകയായി. അദ്ദേഹത്തിനിഷ്ടപ്പെട്ടെന്നു എങ്കിലേ ഞാൻ വായിക്കുകയുള്ള. അല്ലാത്തപക്ഷം അദ്ദേഹത്തിനരികിലെത്തി, ആ മുഖത്തു് പ്രതിഫലിക്കുന്ന ചിന്തകളും കണ്ടുപിടിക്കുകയായി—അസാധാരണമായ പ്രകാശവും നയനങ്ങളുടെ നനവും; — അദ്ദേഹം അവ മറയ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയായിരിക്കും....വൈകുന്നേരത്തെ ചായ ഞാനാണു് ഒഴിച്ചുകൊടുക്കുക; ആ അവസരത്തിൽ ഞങ്ങളെല്ലാം പിന്നെയും കൂടുകയായി. ഈ ചായ വിതരണത്തിന്റെ പ്രശാന്തമായ ചടങ്ങു് ആദ്യമൊക്കെ എനിക്കു ലജ്ജയുണ്ടാക്കി. ഇത്തരമൊരു പ്രത്യേകതയ്ക്കു് ഞാനർഹയല്ലെന്നും, ഞാനാ വലിയ ചായപ്പാത്രത്തിന്റെ ടാപ്പു തുറക്കുവാൻ നന്നെ ചെറുപ്പമല്ലേ എന്നും സംശയിച്ചു. കാലുകളും, 'പീറ്റർ ഇവാനോവിനു്,' 'മേരിയാ മിനിച്ചു്നാ'യ്ക്കു് ഇങ്ങിനെ അർഹരായ നെഴ്സു് തുടങ്ങിയവർ നീക്കിവച്ചു്, 'മധുരം മതിയോ?' എന്നു ചോദിച്ചു പഞ്ചസാര ഇട്ടുകൊടുക്കുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ എന്റെ അർഹതയെപ്പറ്റി എനിക്കുതന്നെ സംശയം ഉദിക്കുകയായി. 'ഭേഷു്, കേമംതന്നെ, ഒരു പരിചയക്കാരിയെപ്പോലെ!' അതായിരുന്നു എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ കൂടെക്കൂടെയുള്ള അഭിപ്രായപ്രകടനം. അതെന്നെ കൂടുതൽ വിഷമിപ്പിക്കുകയായി.

പിന്നീടു് ടാട്യാനാ മിനിച്ചു്നയുടെ 'ഭാവിഫലം പറച്ചിൽ' ഞങ്ങളും ശ്രവിക്കുകയായി. അതിനുശേഷം അവരും ഞങ്ങളെ രണ്ടുപേരേയും മുംബിച്ചു കരിശ്രുവരയ്ക്കും. പിന്നെ ഞങ്ങളും ഞങ്ങളുടെ മുറിയെ പ്രാപിക്കുകയായി. സാധാരണ അർദ്ധരാത്രിവരെയും ഞങ്ങളും സല്ലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. അതായിരുന്നു ഞങ്ങളുടെ ഏറ്റവും സുഖപ്രദങ്ങളായ മണിക്കൂറുകളും. അദ്ദേഹം തന്റെ പഴയകാലത്തെ കഥകളും പറയും; ഞങ്ങളും പുതിയ പദ്ധതികളും പലതും ആസൂത്രണംചെയ്യും; ചിലപ്പോളും തത്വശാസ്ത്ര

തെപ്പറ്റിക്കുടെ പറഞ്ഞുകളയും. പക്ഷേ എല്ലായ്പോഴും വളരെ പതുക്കയെ ഞങ്ങൾ സംസാരിച്ചുള്ളൂ--ടാട്യാനയോട് ആരെങ്കിലും പറഞ്ഞെങ്കിലോ? നേരത്തേ കിടക്കുവാൻ ഞങ്ങളെ നിർബന്ധിക്കുന്ന കൂട്ടത്തിലാണവർ. ചിലപ്പോൾ ഞങ്ങൾക്കു വിശക്കും. അപ്പോൾ ഞങ്ങൾ സാവധാനത്തിൽ അടുക്കളയിൽ കടന്നു്, നികടായുടെ സഹായത്തോടെ, ഇരുപ്പുമുറിയിൽ ഒരു മെഴുകുതിരിക്കു കീഴിലിരുന്നു തണുത്ത ഒരത്താഴം തട്ടിവിടും. അദ്ദേഹവും ഞാനും അപരിചിതരുടെ മട്ടു് ആ ഭൂതകാലത്തിന്റെ ആത്മീയതയിലും ടാട്യാനയുടെ അധികാരത്തിൻ കീഴിലുമായി ആ വലിയ കെട്ടിടത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അവിടെയുള്ള എല്ലാ സാധനങ്ങളിലും മരസ്സാമാനങ്ങളും, ചിത്രങ്ങളും എല്ലാത്തിലും എനിക്കു ആദരവുതോന്നി.....ഡ്മിറ്റ്റി സിഡറോവു് എന്ന പരിചാരകൻ വലിയ പുകവലിക്കാരനാണു്. ഞങ്ങൾ ഊണുകഴിഞ്ഞു് മുറിക്കകത്തായിരിക്കുമ്പോൾ, ഭർത്താവിന്റെ മുറിയിൽ കടന്നു പുകയിലയെടുക്കുക അവന്റെ ഒരു പതിവാണു്. സെർജി മിക്കലേയ്ച്ചു് പതുങ്ങിപ്പതുങ്ങി അവനെ അനുഗമിക്കുന്ന കാഴ്ച കാണുവാൻ തക്കതാണു്. ഒരു മാതിരി സന്തോഷവും ഭീതിയും കലർന്ന മുഖഭാവത്തോടെ സിഡറോവിനു നേരെ വിരലുചൂണ്ടി മുന്നോട്ടുപോകുമ്പോൾ അവൻ തന്നെ സൂക്ഷിക്കുന്ന വിവരം അറിയാതെ തന്റെ പ്രവൃത്തി തുടരുകയായിരിക്കും. അവൻ ഞങ്ങളെ കാണാതെ പോയിക്കഴിയുമ്പോൾ, വിജയകരമായി എല്ലാം പര്യവസാനിക്കുമ്പോൾ (എല്ലായ്പോഴും പതിവുള്ളതുപോലെ) അദ്ദേഹം പ്രഖ്യാപിക്കും, ഞാനൊരു 'പൊന്നുംകുട'മാണെന്നു്. എന്നിട്ടെന്നെ ചുംബിക്കും. അപ്പോൾ എന്നെ ഒരാവേശം പുണരുകയായി. ഞാനതൊരു ദുർബലൃമായി കണക്കാക്കിയിട്ടും അതിലനുകൂലിച്ചതിൽ ലജ്ജിച്ചു. തന്റെ ആഗ്രഹം അറിയിക്കാൻ മടിക്കുന്ന ഒരു കുട്ടിയെപ്പോലെയാണു ഞാനെന്നു് എനിക്കു തോന്നി.

"ഓമനേ, എന്റെ ഓമനേ!" അദ്ദേഹം വിളിച്ചു. ഞാ

നൊരിക്കൽ സെർജിയോട് പറയുകയുണ്ടായി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൗർബല്യം എന്നെ അതിശയിപ്പിച്ചു എന്നു്. അപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറയുകയാണു്: "എങ്ങിനെയാണു്, എന്നെപ്പോലെ ആനന്ദത്തിൽ ആറാടുന്ന ഒരുവൻ, എന്തിലെങ്കിലും അസംതൃപ്തനാകുക? മറെറാരാളിൽ അധികാരം ചുമത്തുന്നതിലും ഭേദം, താനെ വഴിമാറിക്കൊടുക്കുകയാണു്; അതെനിക്കു് നേരത്തേ മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടു്. എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ആനന്ദിക്കാതിരിക്കാനുള്ള അവസരംതന്നെയില്ല. എന്നാൽ നമ്മളുടെ ജീവിതം അതുപ്പോലുള്ള നിർവൃതിയാണു്, എനിക്കെന്തോ കോപം ഉണ്ടാകുന്നില്ല; എനിക്കു യാതൊന്നും ചീത്തയായി തോന്നുന്നില്ല; പക്ഷേ, എപ്പോഴും ദയാലുവും സന്തോഷവാനും ആകയെ നിവൃത്തിയുള്ളൂ. എല്ലാത്തിനുമുപരി—'നമ്മയോട് ശത്രുത ഭാവിക്കുന്നതാവും ഭേദം' ഇതു നീ വിശ്വസിക്കുമോ? ഒരു മണിയടി കേൾക്കുമ്പോൾ, ഒരു കത്തു കിട്ടുമ്പോൾ, അല്ലെങ്കിൽ കാലത്തു് എഴുന്നേൽക്കുമ്പോൾ എനിക്കു ഭീതിയുളവാകുന്നു, ജീവിതം മുന്നോട്ടുപോകണം. എങ്കിലും എന്തെങ്കിലും ഒരു മാറ്റം വരണം; ഒന്നും ഇന്നത്തേക്കാളും ആനന്ദകരമായി ഇല്ല."

ഞാൻ സെർജിയെ വിശ്വസിച്ചു. പക്ഷേ, എനിക്കു് അദ്ദേഹത്തെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഞാൻ ആനന്ദിച്ചു; പക്ഷേ, ഞങ്ങളുടെ നിലയിലുള്ളവർക്കു് സ്വാഭാവികമാണിതെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു; എവിടെയോ—എവിടെയാണെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ,—ഇതിലും കൂടുതലൊന്നുമല്ലെങ്കിലും പ്രത്യേകരീതിയിലൊരു ആനന്ദമുണ്ടാവണമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിച്ചു.

രണ്ടുമാസം കടന്നുപോയി. മഞ്ഞും തണുപ്പും നിറഞ്ഞ ശിശിരം അണഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുപ്പം ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടുകൂടി എനിക്കു് ഏകാന്തത അനുഭവപ്പെട്ടു. ജീവിതം ആവർത്തിക്കപ്പെടുന്നതുപോലെയും, എന്നിലേയും അദ്ദേഹത്തിലേയും പുതുമ നശിച്ചതുപോലെയും പഴയതെന്തായിരുന്നുവോ അ

വയിലേയ്ക്കു പുനഃപ്രവേശം വേണ്ടിവരുന്നതുപോലെയുമെല്ലാം എനിക്കു തോന്നി. കാര്യവ്യാപൃതനായിത്തിന്ന ഭർത്താവു് എന്നിൽ നിന്നും കൂടുതൽ അകന്നു, എന്റെ പഴയ ചിന്തകനും തിരിച്ചുവന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിലെ ചില അറകളിൽ പ്രവേശം നിഷേധിച്ചിരിക്കുന്നപോലെ എനിക്കു തോന്നി. ക്ഷതമേൽക്കാത്ത ആ ശാന്തത എന്നെ ഉത്തേജിപ്പിച്ചു. പഴയപോലെ ഗാഢമായി ഞാനദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിച്ചു; അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രേമത്തിൽ പഴയപോല ആനന്ദിച്ചു. എങ്കിലും എന്റെ പ്രേമം വളരുന്നതിനുപകരം നിലച്ചുപോയി; അടങ്ങാത്ത ഒരു വികാരാവേശം എന്റെ ഹൃദയത്തിലേയ്ക്കു നഴഞ്ഞുകയറുവാൻ തുടങ്ങി. പ്രേമിക്കുന്നതിനുള്ള ആനന്ദം അനുഭവിച്ച എനിക്കു്, വെറും സ്നേഹംകൊണ്ടുമാത്രം തൃപ്തിപ്പെടുവാൻ കഴിയാത്തതുപോലെ തോന്നി. ഞങ്ങളുടെ ശാന്തമായ ജീവിതത്തിനുതകാത്ത, ഏതോ ശക്തിവിശേഷത്തിന്റെ അധികരിക്കൽ ഒരു പരിരക്ഷയ്ക്കു വശമില്ലാതെ കുഴങ്ങുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. നൈരാശ്യത്തിൽ ഉദിച്ച ഒരു ഉന്മാദം, നിർലീനമായ സ്നേഹത്തിന്റെ മൂർത്തിമൽഭാവമിയന്ന ഉന്മാദം എന്നെ അലട്ടി. അതു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നും മറയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അദ്ദേഹത്തെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തി. എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ അദ്ദേഹത്തിനതു മനസ്സിലായി. അതുകൊണ്ടു പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗ് സന്ദർശിക്കുവാൻ തീരുമാനമെടുത്തു. പക്ഷേ, അതുപേക്ഷിക്കാനും, ഈ ആനന്ദത്തെ നശിപ്പിക്കാതിരിക്കാനും ഞാനദ്ദേഹത്തോടപേക്ഷിച്ചു. ഞാൻ തീർച്ചയായും ആനന്ദത്തിലായിരുന്നു; പക്ഷേ, ഒരു പണിയും ചെയ്യാതെ ഒരു ത്യാഗവും സഹിക്കാതെയുള്ള ഈ ആനന്ദത്തിനു് ഒരു വിലയുമില്ലല്ലോ എന്നുള്ളതായിരുന്നു എന്നെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തിയതു്. ഇവയെ രണ്ടിനേയും അഭിമുഖീകരിക്കുവാൻ എനിക്കൊട്ടു കരുത്തുമില്ലായിരുന്നു. ഞാനദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിച്ചു; അദ്ദേഹത്തിനു ഞാൻ മാത്രമേയുള്ളുവെന്നും ഞാനറിഞ്ഞു. പ

ക്ഷേ, ഞങ്ങളുടെ സ്നേഹം എല്ലാവരും മനസ്സിലാക്കണമെന്നു ഞാനാഗ്രഹിച്ചു. തടസ്സങ്ങളുണ്ടായിട്ടും എനിക്കദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിക്കണമെന്നു് ആശതോന്നി. എന്റെ വിവേകം നശിച്ചതുപോലെ എനിക്കു് അനുഭവപ്പെട്ടു. മനസ്സിൽ മറ്റൊരു വികാരം തലയുയർത്തി. ചലനത്തിനുള്ള ആസക്തി, ശാന്തമായ ഈ ജീവിതത്തിൽ ഒരസംതൃപ്തി ഉടലെടുത്തു. "നമുക്കു ടൗണിലേയ്ക്കു പോകുക" എന്നു് അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു പറയിപ്പിച്ചതെന്താണു്? അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഇവ എന്റെ ഹൃദയാണെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുമായിരുന്നു. ഈ വികാരം അടക്കുവാനുള്ള ആഗ്രഹം ഞാനാശിച്ച ത്യാഗത്തിന്റെ മുന്നിലുണ്ടെന്നും ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയേനേ. ഈ സ്ഥലം മാറിയാൽ ഈ നൈരാശ്യത്തിനു കുറവു കിട്ടുമെന്നുള്ള ഒരു ചിന്ത എന്നെ വല്ലാതെ ബാധിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, എന്റെ സ്വാർത്ഥതാല്പര്യത്തിനുവേണ്ടി, അദ്ദേഹത്തിനിഷ്ടമുള്ള വയിൽ നിന്നെല്ലാം വിട്ടുപോകുന്നതിലും ഞാൻ ലജ്ജിച്ചു; വ്യസനിച്ചു. സമയംപോയി; മഞ്ഞു കുന്നുകൂടി; ഞങ്ങളം അവിടെ പഴയതുപോലെതന്നെ ഒന്നിച്ചുകഴിച്ചുകൂട്ടി. വീടിനു വെളിയിൽ ആഹ്ലാദത്തിന്റെ നിനങ്ങളും, പ്രകാശവും പൊട്ടിപ്പുറപ്പെടുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. നിരവധി ആളുകളം ദുഃഖിക്കുകയോ, സന്തോഷിക്കുകയോ ചെയ്യുന്നതു്, ഞങ്ങളെപ്പറ്റി, ഞങ്ങളുടെ ഏകാന്തതയെപ്പറ്റി തെല്ലും ചിന്തിക്കാതെയാണു്! ചലനം നശിച്ചതുപോലെയും ഞങ്ങളുടെ ജീവിതം ഒരു ദിക്കിൽ കെട്ടിയിടപ്പെട്ടതുപോലെയും ഞങ്ങിനെ സ്വാതന്ത്ര്യം നഷ്ടപ്പെട്ടതുപോലെയും എനിക്കു തോന്നുകയായി. കാലത്തിന്റെ ഒഴുക്കിൽ ഞങ്ങളം വെറും അടിമകളായി മാറുന്നതിൽ ഞാൻ ദുഃഖിച്ചു പ്രഭാതം സന്തോഷമിയന്നതാണു്; ഭക്ഷണത്തിൽ ഞങ്ങളം പരിതൃപ്തരാണു്; സായാഹ്നത്തിൽ സ്നേഹസമ്പന്നരാണു്. 'അതെ; എല്ലാം ശരിയാണു്,' ഞാൻ വിചാരിച്ചു. 'മറ്റുള്ളവർക്കു നന്മചെയ്യുകൊണ്ടുള്ള സുഖകരമായ ഒരു ജീവിതം

അദ്ദേഹം പറയുംപോലെ നല്ലതാണ്. പക്ഷേ, അതിനിടയിൽ സമയമുണ്ട്. പക്ഷേ, മറ്റു ചില കാര്യങ്ങളുണ്ട്. അവ ഇപ്പോഴത്തേതാണ്; പിന്നീടുള്ളതല്ല. എന്നിൽ ഉള്ളവയേയല്ല. ഞാനാവശ്യപ്പെട്ടതു്, അല്പാനിക്കുന്ന ഒരു ജീവിതമായിരുന്നു, കരുണ എന്റെ ജീവിതത്തിനു വഴികാട്ടിയായിരിക്കണം, അല്ലാതെ ജീവിതം കരുണയുടെ ആർദ്രതയുടെ വഴികാട്ടിയാകരുതു്. എനിക്കു് അദ്ദേഹവുമൊന്നിച്ചു് ഒരു കിഴക്കാംതൂക്കിൽ ചെന്നു നില്ക്കുവാൻ കഴിയുകയാണെങ്കിൽ, അദ്ദേഹം പറയും: 'ഒരടി, ഞാൻ താഴെ വീഴും—ഒരനക്കം—ഞാൻ നശിക്കും!' അപ്പോൾ ഭയം കൊണ്ടു വിളറി, അദ്ദേഹം എന്നെ കടന്നുപിടിച്ചു കരുത്തുള്ള ആ കൈകളിൽ ആക്കി, എന്റെ രഹസ്യം തണുത്തുറയുന്നതുവരെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുനില്ക്കുവാൻ കഴിയും; പിന്നീടു താനന്നു ടിക്കിൽ എന്നെ കൊണ്ടുപോകുകയും ചെയ്യാം.

ഈ രീതിയിലുള്ള ചിന്താഗതിയാണു് എന്നെ അലട്ടിയതു്. എന്റെ ഞരമ്പുകൾക്കു് ഉടവുതട്ടി. ഒരു ദിവസം അതു പതിവിലേറെ കവിഞ്ഞു. അന്നദ്ദേഹം ആകെ ഒരു വല്ലായ്മയോടെയാണു വന്നുകയറിയതു്. അതു് സാധാരണ പതിവുള്ളതല്ല. അപ്പോഴേ എനിക്കതു മനസ്സിലായി. എന്താണെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. അദ്ദേഹം അതെന്നോടു പറഞ്ഞില്ല, പക്ഷേ, തികച്ചും നിസ്സാരമാണെന്നു പറഞ്ഞു. ഭർത്താവിനോടുള്ള പകവീട്ടാൻ പോലീസിൻസ്പെക്ടർ പാവപ്പെട്ട കൃഷിക്കാരെ വിളിച്ചു നിയമരഹിതമായി പലതും ആവശ്യപ്പെടുകയാണെന്നും, ഭീഷണിപ്പെടുത്തുകയാണെന്നും അദ്ദേഹം പറയുകയുണ്ടായി. അതദ്ദേഹത്തെ വല്ലാതെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തി. അതാണെന്നോടു പറയാതിരുന്നതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മിന്തകളെ മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിവില്ലാത്ത ഒരു കുട്ടിയായി മാത്രമേ എന്നെ ഗണിച്ചുകാണുകയുള്ളൂ. അതാവണം എന്നോടു പറയാൻ അദ്ദേഹം മിനക്കെടാതിരുന്നതും. ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കൽനിന്നും പോയി. പിന്നെയതൊന്നും ഉരിയാടിയില്ല. പിന്നീടു ഞാൻ മേരി മിനിച്ചു്ന

യോട്ട വിരുന്നുകാരാരെല്ലാമാണുള്ളതെന്നു തിരക്കുവാൻ ഒരു ഭൃത്യ
യോടാവശ്യപ്പെട്ട. ഞാനെന്റെ ഭക്ഷണം വേഗം കഴിച്ചു. മുറി
യിലവളെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോയി, ഉച്ചത്തിൽ എനിക്കിഷ്ട
മില്ലാത്തതായ ചില നിസ്സാരകാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി സംസാരിക്കാൻ
തുടങ്ങി. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ഞങ്ങളെ നോക്കിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം
മുറിയിൽ ഉലാത്തി. ഇതെന്നെ കൂടുതൽ സംസാരിപ്പിക്കുവാനും,
കളിയാക്കുന്നതിനുതന്നെയും പ്രേരിപ്പിച്ചു. ഞാൻ പറഞ്ഞവ
യും, മേരിയമിനിച്ചു് പറഞ്ഞവയും എല്ലാം ചിരിക്കാനുള്ള
കാര്യങ്ങളായി തോന്നി. ഒരു വാക്കുപോലും ഉരിയാടാതെ, വാ
യനമുറിയിൽ കടന്നു് അദ്ദേഹം കതകടച്ചു, ഞാൻ പറയുന്ന
തു് അദ്ദേഹത്തിനു് കേൾക്കാതായപ്പോൾ എന്റെ പരമാനന്ദ
മെല്ലാം അസ്തമിച്ചു. മേരിയമിനിച്ചു് നതന്നെ എന്താണു കാര്യ
മെന്നു തിരക്കി. ഉത്തരം പറയാതെ ഒരു സോഫയിൽ ഞാനിരു
ന്നു. എനിക്കു കരയാൻതോന്നി; 'എന്തായിരിക്കും അദ്ദേഹത്തി
ന്റെ മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്നതു്?' ഞാനതിശയിച്ചു; 'അദ്ദേഹ
ത്തിനു ഗൗരവമായിത്തോന്നുന്ന എന്തെങ്കിലും നിസ്സാരങ്ങളായ
കാര്യങ്ങളാവാം; പക്ഷേ, എന്റെ അടുക്കൽ അതു പറഞ്ഞിരു
ന്നെങ്കിൽ, ഞാനതപ്പോൾതന്നെ കണോടിച്ചുകൊടുത്തേനെ. അ
ത്മമില്ലാത്തതാണതെന്നു്. പക്ഷെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിചാരം
എനിക്കിതൊന്നും മനസ്സിലാവുകയില്ലെന്നാണു്. എനിക്കു് എ
തിരായിരുന്നതിനാൽ എല്ലാം ശരിയായി എന്നു്, തന്റെ പ്രഭാ
വംകൊണ്ടു് മറവുള്ളവരെ അടിയറവയ്പിക്കണമെന്നു് അദ്ദേഹം
ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ബുദ്ധിമുട്ടുള്ളവയും, നിസ്സാരത നിറഞ്ഞതുമായ
കാര്യങ്ങളെ അഭിമുഖീകരിക്കുമ്പോൾ ഞാനും ശരിയായിത്തന്നെ
പെരുമാറുന്നുണ്ടു്.' ഞാൻ ചിന്തിക്കുകയായി: 'എനിക്കു് പ്രവ
ർത്തനോന്മുഖമായ ഒരു ജീവിതമാണു് ആവശ്യം. അല്ലാതെ ഒരു
സ്ഥലത്തുതന്നെ ചീഞ്ഞടിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന ഒന്നല്ല. ജീവിതം എ
ന്നെ പിന്നിട്ടൊഴുകുന്നതായി എനിക്കു തോന്നുന്നു. ദിവസംതോ
റും, മണിക്കൂർതോറും, പുതിയ പുതിയ അനുഭൂതികൾക്കുവേണ്ടി

എനിക്ക് മുന്നോട്ടുപോകണം. പക്ഷേ അദ്ദേഹത്തിനു് ഒരിടത്തു തന്നെ നിലകൊള്ളണം. എന്നെയും പിറകിൽ പിടിച്ചുനിർത്തണം. അദ്ദേഹത്തിനെന്നെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുവാൻ എന്തുമെളുപ്പമാണു്! എന്നെ പട്ടണത്തിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകണ്ട; അദ്ദേഹത്തിനതിനു് ഇഷ്ടമുണ്ടെങ്കിൽ മതി. തന്നിൽതന്നെ ആർദ്രത നിറച്ചാൽ മതി, വെറുതെ താമസിച്ചാൽ മതി. അതാണദ്ദേഹം തരുന്ന ഉപദേശം. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം സ്വയം ഒരു നിസ്സാരനല്ല, അതാണു് വാസ്തവം.'

എന്റെ കണ്ണുകളിൽ കണ്ണുനീർ നിറയുകയാണു്. അതെനിക്കു് അദ്ദേഹത്തോടുതോന്നിയ വെറുപ്പുകൊണ്ടാണു്. എന്റെ വെറുപ്പെന്നെ ഭയപ്പെടുത്തി. പതുക്കെ ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ വായനമുറിയിലേയ്ക്കുപോയി. എന്തോ എഴുതിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം മേശയ്ക്കരികെ ഇരിക്കുകയാണു്. കാലൊച്ചകേട്ടു് ഒരു നിമിഷം എന്നെറനേരെ തലയുയർത്തിനോക്കി. പിന്നീടു് എഴുത്തു തുടർന്നു. സെർജി ശാന്തനായും നിർവികാരനായും എനിക്കു തോന്നിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നോട്ടം എന്നെ ശല്യപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തേയ്ക്കു പോകുന്നതിനു പകരം എഴുത്തുമേശയ്ക്കരികിൽ നിലകൊണ്ടു; ഒരു പുസ്തകം നിവർത്തി അതിലേയ്ക്കുതന്നെ ഉറ്റുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു, എഴുത്തു നിർത്തി വീണ്ടും അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ നോക്കി.

"മോഷാ, നിനക്കു സുഖമില്ലേ?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

ഞാനൊരു തണുത്തനോട്ടം കൊടുത്തു, ഇങ്ങിനെ പറയുന്നതുപോലെ, 'നിങ്ങളും ആരും വളരെ യോഗ്യനാണു്. പക്ഷേ, എന്നോടു ചോദിച്ചിട്ടുള്ള കാര്യം?' നേരിയ ഭീതി അങ്കുരിക്കുന്ന ഒരു പുഞ്ചിരിയോടെ അദ്ദേഹം തലകുലുക്കി. ഞാൻ അതിനു ഒരു പുഞ്ചിരി തിരികെ നൽകിയില്ല.

"അങ്ങേയ്ക്കിന്നെന്താണു് പറ്റിയതു്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു. "എന്താണു് എന്നോടു് പറയാത്തതു്?"

"കായ്മായിട്ടൊന്നുമില്ല—ഒരു നംസ്സാരക്കുഴപ്പം," അദ്ദേ

ഹം പറഞ്ഞു. "പക്ഷേ, ഞാനതിപ്പോൾ നിന്നോട് പറയാം. നമ്മുടെ രണ്ട് പാട്ടക്കാർ പട്ടണത്തിൽ പോയി...."

എന്നലിങ്ങിനെ തുടരാൻ ഞാൻ അനുവദിച്ചില്ല.

"കാലത്തു ഭക്ഷണസമയത്തു മോദിച്ചപ്പോൾ എന്താണു പറയാതിരുന്നതു്?"

"അന്നേരം ഞാൻ കോപിച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു, എന്തെങ്കിലും മണ്ടത്തരം പറയുമായിരുന്നു."

"എനിക്കിപ്പോൾ അറിയണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു."

"അതെന്താ?"

"ഞാൻ വിചാരിച്ചാൽ അങ്ങയെ യാതൊരു വിധത്തിലും സഹായിക്കാൻ കഴിയില്ലെന്നു് അങ്ങു വിചാരിക്കുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണു്?"

"സഹായിക്കാൻ കഴിയില്ലെന്നോ?" പേന താഴെവച്ചു് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "എന്തുകൊണ്ടു നിന്നെക്കൂടാതെ എനിക്കു ജീവിക്കാൻ കഴിയില്ലെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു? എന്റെ പ്രവൃത്തികളിലെല്ലാം നിയെന്നെ സഹായിക്കുന്നുണ്ടെന്നു മാത്രമല്ല, നീ തന്നെ പലതും ചെയ്യുന്നുമുണ്ടു്. നീ വെറുതെ കായ്മില്ലാതെ ഓരോന്നു പറയുന്നു" ഇതുയും പറഞ്ഞു അദ്ദേഹം ചിരിച്ചു: "എന്റെ ജീവിതം നിന്നെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു പലതുമായി ഞാൻ പൊരുത്തപ്പെടുന്നതുതന്നെ നിയുള്ളതുകൊണ്ടാണു്, എന്തെന്നാൽ എനിക്കു നിന്നെക്കൂടാതെ വയ്യാ ജീവിക്കാൻ....."

"ഉവ്വു്, അതെനിക്കറിയാം. ഞാനൊരു സന്തോഷം നിറഞ്ഞ ശിശുവാണു്, എപ്പോഴും പരിഹസിക്കുവാനും, മിണ്ടാതിരിക്കാൻ പറയാനും." അദ്ദേഹത്തെ അതിശയിപ്പിക്കുന്നതായിരുന്നു എന്റെ ശബ്ദം. ഇതൊരു പുതിയ അനുഭവമാണെന്നു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നോട്ടം വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: "പക്ഷേ, എനിക്കങ്ങിനെ അനങ്ങാതെ ശാന്തമായി ഇരുന്നുകൂടാ. പക്ഷേ, അതാണു് നിങ്ങളിഷ്ടം. നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടം," ഞാൻ തുടർന്നു

"ശരി," എന്റെ വാക്കുകൾ തുടരുന്നതിനുള്ള ഭയപ്പാടോടെ അദ്ദേഹം വേഗത്തിൽ ഇങ്ങനെ മൊഴിഞ്ഞു. "കായ്യം പറയുമ്പോൾ എനിക്കു നിന്റെ അഭിപ്രായം അറിയാൻ ആഗ്രഹമുണ്ട്."

"എനിക്കിപ്പോൾ അറിയണ്ട," ഞാൻ മറുപടി കൊടുത്തു. എനിക്കാകഥ കേൾക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആ നില തടയുവനാണു ഞാനധികം ഇഷ്ടപ്പെട്ടതു്. "ജീവിതം ഇട്ട പന്താട്ടത്തിൽ എനിക്കിഷ്ടമില്ല," ഞാൻ പറഞ്ഞു "പക്ഷേ, ജീവിക്കുക, നിങ്ങൾ ജീവിക്കുന്നതുപോലെ."

എന്തു വികാരവും പെട്ടെന്നു പ്രതിഫലിക്കുന്ന ആ മുഖത്തു വേദനയുടേയും തികഞ്ഞ താല്പര്യത്തിന്റേയും പ്രകാശം പരന്നു.

"അങ്ങയുടെ ജീവിതത്തിൽ ഒരു പങ്കാളിയാകുന്നതിനു്...." പക്ഷേ, എനിക്കു മുഴുമിപ്പിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല—അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം അഗാധമായ വ്യസനം വ്യക്തമാക്കി. കുറച്ചു സമയത്തേയ്ക്കു് അദ്ദേഹം മൂകനായിരുന്നു.

"എന്നാലെന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ ഏതു ഭാഗവുമായാണു നിനക്കു പങ്കില്ലാത്തതു്?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു "ഇൻസ്പെക്ടറായും, കള്ളുകടിച്ചു തൊഴിലാളികളുമായും നിനക്കിടപെടാൻ കഴിയാത്തതുകൊണ്ടോണോ അതോ എനിക്കിടപെടേണ്ടി വരുന്നതുകൊണ്ടാണോ?"

"ആ ഒരു സംഗതി മാത്രമല്ല," ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഈശ്വരനെ വിചാരിച്ചു ഞാൻ പറയുന്നതു മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിക്കൂ, എന്റെ ഓമനേ!" അദ്ദേഹം വിലപിച്ചു. "വിഭ്രമം എല്ലായ്പ്പോഴും വേദനാജനകമാണു്. ജീവിതത്തിലെ അനുഭത്തിൽനിന്നും അതെനിക്കു മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടു്. ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു. എനിക്കു നിന്നെ അത്തരം വിഭ്രമങ്ങളിൽനിന്നും മോചിപ്പിക്കേണ്ടതുണ്ടു്. എന്റെ ജീവിതം നിന്നോടുള്ള സ്നേഹത്തിൽ ഒതുങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു് എന്നെ ജീവിക്കാൻ വയ്യാതാക്കിത്തീർക്കരുതു്."

"അങ്ങെപ്പോഴും ശരിയേ പറയൂ," അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ നോക്കാതെ ഞാനുത്തരം കൊടുത്തു.

അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശാന്തതയെന്നെ വീണ്ടും അസഹ്യപ്പെടുത്തി. എങ്കിലും എനിക്കുള്ള മനഃശല്യം എനിക്കു മനസ്സിലായി. അതതാണു പശ്ചാത്താപത്തിന്റെ അടുത്തുവരെ എത്തി.

"മാഷ, എന്താണു കാര്യം?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. "നമ്മളിലാരാണു ശരി എന്നുള്ളതല്ല പ്രശ്നം—തീർച്ചയായും അല്ല—പക്ഷേ, നിനക്കെന്നോടു് ഇങ്ങിനെ തോന്നാൻ കാരണമെന്താണു്? സമാധാനമായി ആലോചിച്ചു പറഞ്ഞാൽ മതി. നിന്റെ മനസ്സിലുള്ളതു മുഴുവൻ എന്നോടു തുറന്നു പറയൂ. നിയെന്നെ വെറുക്കുകയാണു്, നീ—തീർച്ചയായും. ശരിയുമാണു്; പക്ഷേ, ഞാനുമറിയട്ടെ, എന്റെ തെറ്റുകളെ."

പക്ഷേ, എങ്ങിനെയാണു ഞാനെന്റെ ചിന്തകൾക്കു രൂപം കൊടുക്കുക? അപ്പോഴേതന്നെ അദ്ദേഹം എന്നെ മനസ്സിലാക്കി എന്നു്, ഞാൻ പിന്നെയും അദ്ദേഹിത്തിന്റെ മുന്നിൽ ഒരു ശിശുവായി നിലകൊള്ളുന്നു എന്നു്, അദ്ദേഹം നേരത്തെ മനസ്സിലാക്കാതെ എനിക്കൊന്നും ചെയ്യുകൂടെന്നു്—ഈ തോന്നലുകളെല്ലാം എന്റെ വിഷമത വർദ്ധിപ്പിച്ചതേയുള്ളു.

"എനിക്കു് അങ്ങയുടെ പേരിൽ ഒരു പരാതിയുമില്ല," ഞാൻ പറഞ്ഞു. "ഞാൻ വല്ലാതെ മുഷിഞ്ഞു, എനിക്കു മുഷിയാതിരിക്കണം. അങ്ങു പറയുന്നു, അങ്ങു വിചാരിച്ചാൽ നിവൃത്തിയില്ലെന്നു—എല്ലായ്പ്പോഴും അങ്ങു ശരിയുമായിരിക്കും!"

ഇതു പറഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ ആ മുഖത്തേയ്ക്കു നോക്കി. എന്റെ ലക്ഷ്യം ഞാൻ നിരോറിക്കഴിഞ്ഞു. ആ ശാന്തത പോയിമറഞ്ഞു. ഭയവും വേദനയും ആ മുഖത്തിൽ നിഴലിച്ചു.

"മാഷ," പതുക്കെ ഇടറുന്ന സ്വരത്തിൽ അദ്ദേഹം തുടങ്ങി. "ഇതു നിസ്സാരമല്ല. നമ്മുടെ ജീവിതത്തിന്റെ സൗഖ്യം അപകടത്തിലാണു്. മറുപടി പറയാൻ ശ്രമിക്കാതെ ഞാൻ പ

റയുന്നതൊന്നു കേൾക്കൂ. എന്തിനാണിങ്ങനെ എന്നെ വേദനിപ്പിക്കുന്നതു്?"

പക്ഷേ ഞാൻ തടഞ്ഞു.

"ഓ, എനിക്കറിയാം അങ്ങിപ്പോൾ ശരിയിലേക്കു ചെന്നു വീഴുമെന്നു്. വാക്കുകൾ വെറുതെയാണു്. ശരിയാണു്, നിങ്ങൾ തന്നെ ശരി," എന്തോ പിശാചു് എന്നിൽ വന്നുകൂടിക്കൊണ്ടു പറയിപ്പിക്കുംപോലെ തണുത്ത സ്വരത്തിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"എന്തു നീ ചെയ്യുന്നു എന്നു മാത്രം നീ അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ!" അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശബ്ദം പതറുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

ഞാൻ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞു. അതെനിക്കു സ്വല്പം ആശ്വാസം നൽകി. എന്റെ സമീപത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇരുന്നു. പക്ഷേ, ഒന്നും ഉരിയാടിയില്ല. അദ്ദേഹത്തെ ഓർത്തു് എനിക്കു സങ്കടം തോന്നി. ഞാനെന്നെത്തന്നെ വെറുത്തു. ഞാൻ ചെയ്തതിൽ എനിക്കുതന്നെ വിഷമം അനുഭവപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു നോക്കാൻതന്നെ ഞാൻ മടിച്ചു. ആ അവസരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നോട്ടം തീക്ഷ്ണവും അമ്പരപ്പോടുകൂടിയതുമായി എനിക്കുതോന്നി. അവസാനം ഞാൻ തലയുയർത്തി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകളിലേക്കു നോക്കി. ക്ഷമചോദിക്കുംപോലെയുള്ള നേരിയ സ്നേഹം നിറഞ്ഞ നയനങ്ങളോടെ എന്നെ അദ്ദേഹം ഉറ്റുനോക്കുകയാണു്. ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യു പിടിച്ചു പറഞ്ഞു.

"എന്നോടു ക്ഷമിക്കുകയില്ലേ? ഞാനെന്താണു പറഞ്ഞതെന്നു് എനിക്കുതന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാ."

"പക്ഷേ, എനിക്കറിയാം നീ പറഞ്ഞതാണു് ശരി."

"അങ്ങെന്താണു് ഉദ്ദേശിച്ചതു്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അതായതു്, നമ്മൾ പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗിൽ പോകണമെന്നു്," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇവിടെ ഇപ്പോൾ നമ്മൾക്കൊന്നും ചെയ്യാനില്ല."

"അങ്ങയുടെ ഇഷ്ടം," ഞാൻ പറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹം എന്നെ കൈകളിൽ കോരിയെടുത്തു, ചുംബിച്ചു "നീയും എന്നോടു ക്ഷമിക്കണം." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "എന്തെന്നാൽ എന്നെയാണു കുറപ്പെടുത്തേണ്ടതു."

അന്നു സായാഹ്നത്തിൽ വളരെ സമയം ഞാനദ്ദേഹത്തെ പാടിക്കേൾപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം മുറിയിൽ ഉലാത്തി. വെറുതെ മന്ത്രിക്കുന്ന ഒരു സ്വഭാവമുണ്ടദ്ദേഹത്തിനു. എന്താണതെന്നു ചോദിച്ചാൽ ശരിയായ ഉത്തരം നല്കുകയുംചെയ്യും. ചിലപ്പോൾ അവ പദ്യങ്ങളായിരിക്കും. അല്ലാത്തപ്പോൾ വെറും അർത്ഥശൂന്യമായ എന്തെങ്കിലുമായിരിക്കും. അപ്പോഴത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെരീതി എന്തെന്നു ഊഹിക്കാം; ഇത്തവണ അദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചപ്പോൾ, പിന്തിരിഞ്ഞു, ചിന്തിച്ചതിനുശേഷം, ലെർമൻടോവിന്റെ രണ്ടു വരികൾ ആവർത്തിച്ചു.

ഭ്രാന്തനായ കൊടുങ്കാറ്റി,നപ്പുമാനത്തിക്കുന്നു;

സ്വന്ത നിർവൃതിയതു നൽകുമെന്നോർത്തിടുന്നു.

'അദ്ദേഹം വാസ്തവത്തിൽ മനുഷ്യനേക്കാളെന്തോ ആണു' ഞാൻ ചിന്തിച്ചു: 'അദ്ദേഹത്തിനെല്ലാമറിയാം. എങ്ങിനെയാണു ഒരാൾക്കദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിക്കാതിരിക്കുക?'

ഞാനെഴുന്നേറ്റു കരം ഗ്രഹിച്ചു അദ്ദേഹത്തിനൊപ്പം ഒരേ കാൽവെയ്പ്പോടെ അങ്ങോട്ടമിങ്ങോട്ടും നടക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

"എന്തോ?" ചിരിച്ചുകൊണ്ടു എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"എല്ലാം വാസ്തവമാണു," ഞാൻ മന്ത്രിച്ചു. പെട്ടെന്നു ഒരു ആനന്ദത്തിന്റെ വിഭ്രാന്തി ഞങ്ങളിലുളവായി. ഞങ്ങളുടെ കണ്ണുകൾ ചിരിച്ചു; നീണ്ടനീണ്ട കാലടികൾ ഞങ്ങൾ വയ്ക്കുകയായി; കൂടുതൽ ഏങ്ങി ഏങ്ങി നടക്കുകയായി. ഈ നടത്ത അരിവെപ്പുകാരനു തീരെ രുചിച്ചില്ല. അമ്മയെ ഇതു അത്ഭുതപ്പെടുത്തി—അവർ സന്ദർശകമുറിയിൽ ക്ഷമയോടെ ഇരിക്കുക

യായിരുന്നു. ഞങ്ങളും വീട്ടിലൂടെ കടന്നു് സന്ദർശനമുറിയിലെത്തി; അവിടെ ഞങ്ങളും നിന്നു. തമ്മിൽ നോക്കി, പൊട്ടിച്ചിരിക്കാനും തുടങ്ങി.

രണ്ടാഴ്ചയ്ക്കുശേഷം ക്രിസ്തുമസ്സിനുമുമ്പു ഞങ്ങളും പീറേഴ്സ് ബർഗ്ഗിലായിരുന്നു.

രണ്ടു്

പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗിലേയ്ക്കുള്ള യാത്ര, മോസ്കോവിലെ ഒരാഴ്ച, എന്റെയും എന്റെ ഭർത്താവിന്റേയും ബന്ധുക്കളുമായുള്ള സന്ദർശനങ്ങളും, പുതിയ സ്ഥലങ്ങളിലെ താമസം, യാത്ര, പുതിയ നഗരങ്ങളും, പുതിയ മുഖങ്ങളും--എല്ലാം ഒരു സ്വപ്നംപോലെ എന്റെ മുമ്പിലൂടെ നീങ്ങി. അവയെല്ലാം നവ്യത നിറഞ്ഞതും ആനന്ദമായകവുമായിരുന്നു. പോരാത്തതിനു് ഭർത്താവിന്റെ സ്നേഹംകൊണ്ടു ശോഭയമാനവുമായിരുന്നു. ഗ്രാമത്തിലെ ഏകാന്തജീവിതം എനിക്കു വളരെ അപ്രധാനമായി തോന്നി. നഗരങ്ങളിലെ ജനങ്ങളിലധികവും ഉന്മേഷരഹിതരും അഹങ്കാരികളുമായിരിക്കുമെന്നാണു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതു്. പക്ഷേ, എത്ര ഹാർദ്ദമായ സ്വീകരണമാണു് അവർ തന്നതു്!--ബന്ധുക്കളും മാത്രമല്ല, അപരിചിതർകൂടി. അവർ ചിന്തിച്ചിരുന്നതെന്ന എന്നെപ്പറ്റിയായിരുന്നെന്നും, എന്റെ വരവാണു് അവരുടെ ജീവിതം സംപുഷ്ടമാക്കിയതു് എന്നും തോന്നിച്ചു. ഭർത്താവിനു പലരുമായും പരിചയമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ കായ്യം അദ്ദേഹം എന്നോടു് ഒരിക്കൽപോലും പറഞ്ഞിട്ടില്ല. ഇതു ഭംഗിയായി പെരുമാറുന്ന ജനങ്ങളെപ്പറ്റിയാണല്ലൊ അദ്ദേഹം ചീത്ത അഭിപ്രായം പുറപ്പെടുവിച്ചതെന്നോർത്തു ഞാനത്ഭുതപ്പെട്ടു....

"ഇമ്മാതിരിയാണെ നാം ചുമതലകളും വഹിക്കേണ്ടതു്," നാട്ടുവിട്ടിന്നതിനുമുമ്പു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇവിടെ നമ്മളെ പോലെ കുബേരന്മാരാണു്. പക്ഷേ, നഗരത്തിൽ നാം പണക്കാരായിരിക്കുകയില്ല. അതുകൊണ്ടു് ഈസ്റ്റർ കഴിഞ്ഞു താമസിക്കേണ്ട. അല്ലെങ്കിൽ എന്തിനാണെ സമുദായമദ്ധ്യത്തിലേയ്ക്കു് ഇറങ്ങിച്ചെല്ലുന്നതു്? എങ്കിൽ നാം വിഷമിക്കുകയും ചെയ്യും."

"അതേ, നാമെന്തിനാണു് ഒരു സഹവാസത്തിനൊരുമ്പെടുന്നതു്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു: നമുക്കു തിയേറ്ററുകളെല്ലാം ഒന്നുകയറി ഇറങ്ങണം. ബന്ധുക്കളെ കാണാം: 'ഓപ്പറ'യിൽ പോയി സല്ലാപം സംഗീതം ആസ്വദിക്കണം. എന്നിട്ടു് ഈസ്റ്ററിനുമുൻപു വീട്ടിലെത്താൻ തയ്യാറാവുകയും ചെയ്യുക"

പക്ഷേ, പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗിൽ പ്രവേശിച്ചപാടെ പദ്ധതികളെല്ലാം തകിടംമറിഞ്ഞു. ആനന്ദമിയന്ന ഒരു നവലോകത്തിലേയ്ക്കു് അപ്പോഴും ഞാൻ ഉയർത്തപ്പെട്ട. ചുറവും ആഹ്ലാദം, പുതുമയുടെ പുതുസന്ദേശങ്ങളും. അറിയാതെ ഞാൻ പഴയ ലോകത്തിലേയ്ക്കു് ഒന്നു കണ്ണോടിച്ചുനോക്കി. 'അവയെല്ലാം ആദ്യകാലത്തിന്റെ സ്വത്താണു്. ജീവിതം ഒരുകുട്ടിക്കളിയായിരുന്ന അന്നു്. ഇവിടെയാണു് ജീവിതം യഥാർത്ഥമായി കാണാൻ കഴിയുക--ഭാവിയും!' അവയായിരുന്ന എന്റെ ചിന്തകളും. എന്തോ മാസ്മരശക്തിയാലെന്നവണ്ണം എന്റെ നിരാശതയും അസ്വസ്ഥതയും മാഞ്ഞുപോയി. ഭർത്താവിനോടുള്ള എന്റെ സ്നേഹത്തിന്റെ ചൂടു് ഏറി,-ശാന്തമായി. എന്നെ അകമഴിഞ്ഞു സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെ എന്ന സംശയം അസ്ഥാനത്തായി. തീച്ചയായും എനിക്കാ പ്രേമത്തെ സംശയിച്ചുകൂടാ. എന്റെ എല്ലാ ചിന്തകളും അപ്പോഴപ്പോൾ അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കി, എന്റെ വികാരങ്ങളുടെ പങ്കാളിയായി; എന്റെ എല്ലാ ആഗ്രഹങ്ങളും സാധിപ്പിച്ചുതന്നു. അദ്ദേഹത്തിനേറതായ സ്വഭാവം നിലവിലിരുന്ന എന്നു വരികിലും, അതെന്നെ അരിശംപിടിപ്പിച്ചില്ല അദ്ദേഹം എന്നെ സ്നേഹിക്കുകമാത്രമല്ല, എന്നെ ലഭി

ച്ചതിൽ അഭിമാനിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു എന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. ഒരു സന്ദർശനത്തിനു പോകുകയോ, ഒരു പുതിയ പരിചയം സമ്പാദിക്കുകയോ അല്ലെങ്കിൽ ഒരു വിരുന്നു നടത്തുകയോ ചെയ്താൽ എനിക്കു വല്ല മണ്ടത്തരവും പറഞ്ഞുയാലോ എന്നു ഭയപ്പെട്ടെങ്കിലും ആതിഥേയയുടെ മുമ്പതല അദ്ദേഹം ഏറെറടുത്തു ഭംഗിയായി നിവ്വഹിക്കും എന്നിട്ടു് അതുകഴിഞ്ഞു് അദ്ദേഹം പറയും: 'സബാഷ്'' കൊച്ചുകള്ളി എല്ലാം ഗംഭീരമാക്കിയല്ലോ. ഇനി ഭയത്തിനു് അവകാശമില്ല. ഒന്നാന്തരം ഒരു വിജയംതന്നെ.' അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ മുഖസ്തുതി എനിക്കു വളരെ ആനന്ദം ഏകി. ഞങ്ങളം വന്നയുടനെ അദ്ദേഹം അമ്മയ്ക്കൊരു കത്തെഴുതി. എന്നോടു് എന്തെങ്കിലും അന്നലേഖമായി കൂട്ടിച്ചേർക്കാൻ അദ്ദേഹം ആവശ്യപ്പെട്ടു, എന്നാൽ എഴുത്തു കാണിക്കാൻ അദ്ദേഹം വിസമ്മതിച്ചു. ഞാൻ പറഞ്ഞു, അതു വായിക്കണമെന്നു്. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം വായിച്ചു: "ഇനി മാഷയെ അമ്മയ്ക്കു മനസ്സിലാകില്ല-എനിക്കുതന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. അവരെക്കെവിടെനിന്നാണാവോ, ഇപ്പോഴം അതിയായ ആത്മവിശ്വാസവും ആഹ്ലാദവും കിട്ടിയതു്! ജനങ്ങളുമായി സമ്പർക്കത്തിലേർപ്പെടുന്നതിനു് ആവശ്യമായ എളിമയും ഔമനത്വവും ഭയവും എങ്ങിനെ കരഗതമായോ എന്തോ! എല്ലാവർക്കും അവളെ കാര്യമാണു്. എനിക്കവളെ പുകഴ്ത്താനാവില്ല. എനിക്കിനിയും കൂടുതൽ സ്നേഹിക്കാൻ കഴിയുമെങ്കിൽ, ഞാൻ പറയാം, അവളുമായി കുറേക്കൂടി സ്നേഹത്തിലാണു് എന്നു്."

'ഞാനെങ്ങിനെയാണെന്നു് ഇപ്പോഴറിയാം.' ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. എന്റെ ആനന്ദത്തിലും അഭിമാനത്തിലും എനിക്കദ്ദേഹത്തോടു കൂടുതൽ സ്നേഹം തോന്നി. പുതിയ പരിചയക്കാരുമായുള്ള എന്റെ ഇടപെടൽ ഒരു വിജയമായതു് എനിക്കുതന്നെ അത്ഭുതകരമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അമ്മാവനും് എന്നെ നന്നെ പിടിച്ചു എന്നു പറയുന്നതു കേട്ടു. അമ്മായി എന്റെ

ചുറ്റും വട്ടമിട്ട് പറക്കുകയാണു്. ഒരു ആരാധകൻ എന്നോട് പറയുകയുണ്ടായി സൗന്ദര്യത്തിൽ എന്നെ കവച്ചുവയ്ക്കാൻ പീറ്റേഴ്സ്ബർഗ്ഗിൽ ഒരൊറ്റ വനിതപോലുമില്ലെന്നു്. ഫാഷന്റെ കാര്യത്തിൽ ഞാൻ അല്പമൊന്നു മനസ്സിരുത്തിയാൽ എനിക്കു് അവിടത്തെ പരിഷ്കൃതസമൂഹത്തെ നയിക്കാൻ കഴിയുമെന്നു് ഒരു സ്ത്രീയെന്നോട് തീർത്തുമാനമായി പറഞ്ഞു. സമൂഹമദ്ധ്യത്തിൽ പെരുമാറുന്ന മദ്ധ്യവയസ്കയായ രാജകുമാരിയ്ക്കു്-യാണു് ഇതു് പറഞ്ഞതു്. എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ഒരകന്ന ചാർച്ചക്കാരനു് എന്നിൽ അനുരാഗംകൂടി അങ്കുരിച്ചു-അതും ആദ്യദർശനത്തിൽത്തന്നെ. ആദ്യത്തെ അഭിവാദനംതന്നെ എന്റെ തല വട്ടംകറക്കി. 'ബാളി'നു് എനിക്കു് ഒരു ക്ഷണം കിട്ടി. ഞാനീ കാര്യം പറഞ്ഞപ്പോഴും, അദ്ദേഹം എന്നോട് പോകാനാഗ്രഹമുണ്ടോ എന്നാരാഞ്ഞു. തികച്ചും കൃത്രിമമായ ഒരു പുഞ്ചിരി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു പ്രകാശിച്ചു. ഞാൻ തലയാട്ടി. ഞാൻ ലജ്ജിക്കുന്നോ എന്നു് എനിക്കു തോന്നി.

"അവളുടെ ആഗ്രഹം അവൾ ഏറ്റുപറയുകയാണു്. അപ്പോൾ ഒരു കുറ്റവാളിയുടെ മുഖഭാവവും." മകിതമായ ഒരു ചിരിയോടെ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"അങ്ങുതന്നെയാണിതെല്ലാം പറയുന്നതു്. പോകണമെന്നും വേണ്ടന്നുമെല്ലാം" ഞാൻ കെഞ്ചിക്കൊണ്ടു മറുപടി കൊടുത്തു.

"നിനക്കതു് അത്യാവശ്യമായി തോന്നുന്നു എങ്കിൽ നമുക്കു പോകാം." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു

"നമുക്കു് അതു കൂടാതിരിക്കുകയാണു്, തീർച്ചയായും നല്ലതു്."

"പോകണമെന്നു് 'വല്ലാതെ' തോന്നുന്നുണ്ടോ?" വീണ്ടും അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

ഞാനൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

"സമുദായത്തെ മാത്രം എടുത്താൽ അതു് വലിയ ഉപദ്രവകാരിയല്ല;" അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "പക്ഷേ, മതിവരാത്ത സാമൂഹ്യായികകാംക്ഷ അപകടകരവും ശോചനീയവുമാണു്. എതായാലും നാമതു് സ്വീകരിക്കുക. അതാവും ഭേദം."

"വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ," ഞാൻ ഉച്ചരിച്ചു: "ഞാനെന്റെ ജീവിതത്തിൽ 'ബാളി'നു് പോകുന്നതിലേറെ മറെറാന്നും ആഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ല."

അതുകൊണ്ടു ഞങ്ങളേം പോയി. ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചതിലുമധികം അതെനിക്കു് ആനന്ദം നൽകി. എല്ലാത്തിനുമുപരി, എനിക്കു തോന്നി, ഞാനാണു് കേന്ദ്രമെന്നും, എനിക്കുചുറ്റുമാണു് സവ്വവും കറങ്ങിയതെന്നും; ഈ മുറി മുഴുവൻ പ്രകാശമാനമാക്കിയിരിക്കുന്നതും, ബാൻഡുകളം സംഗീതമുതിർത്തതും എനിക്കു വേണ്ടിയാണു് എന്നു്. എന്നെ ആരാധിക്കാനാണു് ഈ ജനങ്ങളെല്ലാം കൂടിയിരിക്കുന്നതു് എന്നു്. ക്ഷൗരക്കാരൻ മുതൽ, മാന്യയുടെ തോഴിയും അതിലേക്കുടെ ഉലാത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധനായ മനുഷ്യനുംപ്പെടെ എല്ലാവരും എന്നോടു സ്നേഹമാണെന്നു കാണിക്കാൻ യത്നിക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. 'ബാളി'നെപ്പററി ആ ചാർച്ചക്കാരൻ പ്രഖ്യാപിച്ചതിങ്ങിനെയാണു്: 'മറെറല്ലാ സ്ത്രീകളേക്കാളും ഞാൻ വ്യത്യസ്തയായിരുന്നു. ഗ്രാമജീവിതത്തിന്റെ എളിമത്വവും അഴകും എന്റെ പ്രത്യേകതകളായിരുന്നു. എന്റെ വിജയത്തിനു അത്രമാത്രം സ്തുതികളുയർന്നു. അതുകൊണ്ടു ഭർത്താവിനോടു ഞാൻ തുറന്നു പറയുകയുണ്ടായി; ആ കാലത്തെ രണ്ടു മൂന്നു ബാളുകളിൽക്കൂടെ എനിക്കു സന്നിഹിതയാകണമെന്നു്, അങ്ങിനെ ബാളുകളെനിക്കു് അരോചകമായിത്തീരണമെന്നു്, പക്ഷേ, ഞാൻ പറഞ്ഞതിന്റെ അർത്ഥം എനിക്കുതന്നെ മനസ്സിലായില്ല.

അദ്ദേഹം വേഗംതന്നെ സമ്മതിച്ചു; ആദ്യം സ്പഷ്ടമായ സംതൃപ്തിയോടെയാണു കൂടെ പോന്നതു്. എന്റെ വിജയത്തി

ലാട്ടേഹം ആനന്ദിച്ചു. പഴയ താക്കീതു് അദ്ദേഹം മറന്നുപോയ പോലെ തോന്നി. അല്ലെങ്കിൽ അഭിപ്രായം മാറിയതുപോലെ.

പക്ഷേ, പ്രത്യക്ഷത്തിൽ തന്നെ ഈ ജീവിതവുമായി മുഷിഞ്ഞ ഒരു സമയം അദ്ദേഹത്തിനു വന്നു. പക്ഷേ, ഞാൻ വളരെ ധൃതിയിലായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അതിനെപ്പറ്റി ചിന്തിച്ചില്ല. ഒരു പരീക്ഷകന്റെ മട്ടിൽ ശ്രദ്ധാലുവായി എന്നിൽ തന്നെ ഉറവു നോക്കിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം ഇരിക്കുകയാണെന്നു് എനിക്കു് മനസ്സിലായെങ്കിലും, അതിന്റെ അർത്ഥം എനിക്കു പിടികിട്ടിയില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പെട്ടെന്നുള്ള പ്രേമവും അതുണ്ടാക്കിയ പുതിയ ബന്ധങ്ങളും എന്നെ അന്ധയാക്കി. നൂതനത്വവും പുതുമയും നിറഞ്ഞ സുഖലാലസമായ ഒരു ജീവിതം എന്റെ ചിന്തകളെ ആകെ താറുമാറാക്കി. അദ്ദേഹത്തിലും ഉന്നതമായ ഒരു പദവിയാണു് എനിക്കു കിട്ടിയതെന്നുള്ളതു തന്നെ എന്നെ ആനന്ദിപ്പിച്ചു. അതേ സമയംതന്നെ കുറച്ചകലെ സ്വതന്ത്രമായി അദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. ബാല്യകളിൽ പങ്കെടുത്തുതുടങ്ങിയ എന്നിലേയ്ക്കു് എല്ലാ കണ്ണുകളും ഒഴുകുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. നവമായ ഒരഭിമാനവും ആത്മസംതൃപ്തിയും എന്നിൽ ഉടലെടുത്തു. എന്നാൽ അദ്ദേഹമോ, എന്നിലുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉടമാവകാശം പരസ്യമായി പ്രഖ്യാപിക്കുവാൻ ലജ്ജിക്കുന്നതുപോലെ, എന്റെ അരികിൽനിന്നും അകന്നു കറുത്ത കോട്ടുധരിച്ച ആ മാന്യന്മാരുടെ തിരക്കിലേയ്ക്കു കടന്നു മറയുവാൻ വെമ്പി. 'സാരല്ലമ്മേ ക്ഷമിക്കൂ!' എന്റെ ഹൃദയം പലപ്പോഴും ഇങ്ങിനെ മന്ത്രിച്ചു. അപ്പോഴും ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ അസ്പഷ്ടവും ദുഃഖനിമഗ്നവുമായ രൂപം മുറിയുടെ അറ്റത്തു കണ്ടുപിടിക്കും–"നമുക്കൊന്നിച്ചു പോകാം! അപ്പോഴും അങ്ങേയ്ക്കറിഞ്ഞുകൂടെ, മനസ്സിലാക്കിക്കൂടെ, ഞാനാക്കുവേണ്ടിയാണു്, ഇത്ര അഴകുള്ളവളും സുന്ദരിയുമായി ഇരിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതു് എന്നു്! ഈ സായാഹ്നത്തിൽ എനിക്കു പരിവേഷം ചാർത്തുന്ന എന്തിനെയാണു ഞാൻ സ്നേഹിക്കുന്നതെന്നു്!" എന്റെ വി

ജയം എന്നെ ആനന്ദിപ്പിച്ചതു്, അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി ഇതെല്ലാം പരിത്യജിക്കുവാനുള്ള എന്റെ കഴിവാണെന്നാണു ഞാൻ വിശ്വസിച്ചതു്.. ഒരുപായം സംഭവിച്ചേയ്ക്കുമെന്നു ഞാൻ ഭയന്നു-ഞാൻ വല്ല പുതിയ പരിചയത്തിലും കുടുങ്ങിയേക്കുമോ എന്നും, അങ്ങിനെ എന്റെ ഭർത്താവതിൽ അസൂയാലുവായിത്തീർന്നേക്കുമോ എന്നും. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം എന്നെ അത്രവളരെ വിശ്വസിച്ചു. ഇതിൽനിന്നെല്ലാം മാറി അടിപതറാതെ നിലകൊള്ളുന്നതുപോലെ തോന്നി. എല്ലാ ചെറുപ്പക്കാരും അദ്ദേഹത്തിലും ഇളതായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് ഈ അപായത്തിൽ ഞാൻ അതിശയിച്ചില്ല. എങ്കിലും ഇത്ര വളരെ ആളുകളുടെ ശ്രദ്ധ എന്നെ സംതൃപ്തിപ്പെടുത്തി. എന്റെ ഔന്നത്യം എന്നെ വാഴ്ത്തി. എനിക്കു ഭർത്താവിലുള്ള സ്നേഹത്തിന്റെ മഹത്വം അതു കാണിച്ചുതന്നു. അങ്ങിനെ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുന്നിൽ ശങ്കാഹീനയാകും; ആത്മവിശ്വാസമുള്ളവളാകും.

"ഓ, ഇന്നു വൈകുന്നേരം അങ്ങുമാ, എന്നുമായി സജീവമായ ഒരു സംഭാഷണത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു ഞാൻ കാണുകയുണ്ടായി; ഒരു രാത്രി ഒരുമ്പാടം കഴിഞ്ഞു മടങ്ങുന്നവഴിക്കു് അദ്ദേഹത്തിനു കൈകൊടുത്തുകൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു. വാസ്തവത്തിൽ അദ്ദേഹം പീറേഴ്ബർഗ്ഗിലെ പ്രശസ്തിയാർജ്ജിച്ച പല വനിതകളുമായി സംഭാഷണം ചെയ്തിരുന്നു. അദ്ദേഹം പതിവിലുമധികം നിശ്ശബ്ദവാനും നിരാശിതനുമായിരുന്നു. ഞാനിപ്പറഞ്ഞതു് അദ്ദേഹത്തെ കോപിപ്പിക്കുവാൻവേണ്ടി മാത്രമായിരുന്നു.

"ഇമ്മാതിരി, പ്രത്യേകിച്ചും മാഷ, നീ സംസാരിക്കുന്നതിന്റെ ആവശ്യമെന്താണു്?" പല്ലു പകൃതികാണിച്ച വേദനകൊണ്ടു മൂളുന്നതുപോലെ, അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "അതു മറവുള്ളവക്കുവേണ്ടി വിടുക; അതു നിനക്കും എനിക്കും യോജിക്കുകയില്ല. അത്തരം ഒരു നാട്യം നമ്മുടെ ഗൂഢമായ ബന്ധത്തിനു് ഉടവുതട്ടിക്കും. ആ ബന്ധം ഇനിയും തിരിയെവരുമെന്നു ഞാൻ ഇപ്പോഴും പ്രത്യാശിക്കുന്നു."

ഞാൻ ലജ്ജിച്ചുപോയി. ഒന്നും പറയാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല.

"അതിനി എന്നെങ്കിലും തിരിച്ചുവരുമെന്നു്, മാഷാ, നീ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"അതു് ഒരിക്കലും ഉഷിച്ചിട്ടില്ല, ഉഷിക്കുകയുമില്ല." ഞാൻ പറഞ്ഞു. അപ്പോഴും അങ്ങനെ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുകയുംചെയ്തു.

"നീ പറയുന്നതു വാസ്തവംതന്നെയാകാൻ ദൈവമനുഗ്രഹിക്കട്ടെ!" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "അല്ലാത്തപക്ഷം വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങേണ്ടതുണ്ടു്."

പക്ഷേ, ഇങ്ങനെ അദ്ദേഹം ഒരിക്കലെ സംസാരിച്ചുള്ളു. പൊതുവേ, എന്നെപ്പോലെ അദ്ദേഹവും സംതൃപ്തനായി കാണപ്പെട്ടു. ഞാൻ ഏകെ ആനന്ദത്തിൽ ആമഗ്നയായിരുന്നു. ചിന്തിച്ച സ്വയം ഞാൻ സമാധാനിച്ചു: 'അദ്ദേഹം ഇപ്പോഴും മുഷിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, അതുതന്നെയാണു് ഞാൻ ഗ്രാമത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി സഹിച്ചതു്. ഞങ്ങളും തമ്മിലുള്ള ബന്ധത്തിനു് ഇപ്പോഴും എന്തൊക്കെ പരിവർത്തനം വന്നാലും, വേനൽക്കു് എല്ലാം മംഗളമായിക്കൊള്ളും. നിക്കോദേമസ്സ്കയിൻ ടാട്യാനാ സമനോവ്നയോടൊന്നിച്ചു കഴിഞ്ഞുകൂടുമ്പോഴും എല്ലാം ഭംഗിയായിക്കൊള്ളും.

ശിശിരം വഴതിപ്പോയി. ഞങ്ങളുടെ മുന്നിൽ പല പ്രധാതികളുമുണ്ടായിരുന്നിട്ടും ഈസ്റ്റർകഴിഞ്ഞും ഞങ്ങളും പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗു് വിട്ടില്ല. ഒരാഴ്ച കഴിഞ്ഞു് സ്ഥലംവിടുവാൻ ഞങ്ങളും തയ്യാറെടുക്കുകയായിരുന്നു. എല്ലാം 'പായ്ക്കു്' ചെയ്തു. പൂന്തോട്ടത്തിലേയ്ക്കുവേണ്ടിയുള്ള ചെടികളും, ആളകൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള സാമാനങ്ങളും ഇവയെല്ലാം അദ്ദേഹം വാങ്ങിയിരുന്നു. പ്രത്യേകിച്ചും വളരെ സ്നേഹമായ രീതിയിലാണു് ഭർത്താവു് എന്നോടു പെരുമാറിയതു്. അപ്പോഴാണു് രാജകുമാരി ഡി, വന്നു് ഞങ്ങളോടു ശനിയാഴ്ചവരെ ക്ഷമിക്കണമെന്നു് അപേക്ഷിച്ചതു്. ആർ., പ്രഭീക്കു് ഒരു സ്വീകരണം അന്നാണുപോലും കൊടുക്കുന്നതു്. പ്ര

ഭവിക്കു് എന്നെ കിട്ടണമെന്നു് നിർബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ വിദേശത്തുനിന്നും ഒരു രാജകുമാരൻ പീറേഴ്സ് ബർഗ്ഗ് സന്ദർശിക്കുന്നുണ്ടുപോലും. അദ്ദേഹം എന്നെ ഒരു ബാളിൽ കാണുകയുണ്ടായി. സഹികരണത്തിൽ സംബന്ധിക്കണമെന്നു നിർബന്ധിക്കുവാൻ കാരണം, എന്റെ പരിചയം അദ്ദേഹത്തിനു സമ്പാദിച്ചുൽക്കൊള്ളുമെന്ന ആഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിച്ചതുകൊണ്ടാണു്—അദ്ദേഹം പ്രഖ്യാപിച്ചു, ഞാനാണു് റഷ്യയിലെ ഏറ്റവും സൗന്ദര്യവതിയായ സ്ത്രീയെന്നു്. ലോകമെല്ലാം അവിടെയുണ്ടായിരിക്കും. എങ്ങിനെയും ഞാനവിടെ ഇല്ലാതിരിക്കുന്നതു മഹാകഷ്ടമാണു്!

എന്റെ ഭർത്താവു് മുറിയുടെ ഒരറ്റുകിൽ മറ്റാരോടൊ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണു്.

"അതുകൊണ്ടു്—വരികയില്ലേ, മേരി?" രാജകുമാരി ചോദിച്ചു.

"മറന്നാടം നാട്ടിൽ പോകണമെന്നു കരുതിയിരിക്കയാണു്." ഭർത്താവിന്റെ നേരെ നോക്കി, ഒന്നും തീരുമാനിക്കാനാകാതെ ഞാൻ മടപടി പറഞ്ഞു. ഞങ്ങളുടെ കണ്ണുകടം തമ്മിൽ ഇടഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ആ നിമിഷത്തിൽ തല തിരിച്ചു.

"അദ്ദേഹത്തെ, മേരി നിർബന്ധിക്കണം," അവടം പറഞ്ഞു: "അങ്ങിനെ നമുക്കു ശനിയാഴ്ച കാണാം, എല്ലാവരെയും. എന്താ?"

"അതു ഞങ്ങളുടെ പ്ലാനെല്ലാം തകിടംമറിക്കും. അതുമല്ല ഞങ്ങടം പോകാൻ ഒരുങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കയാണു്," ഒഴിഞ്ഞുമാറുവാൻവേണ്ടി ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അവടം വേണമെങ്കിൽ ഇന്നു വൈകുന്നേരം പോയി, രാജകുമാരനോടു മയ്യാദയ്ക്കുവേണ്ടി വിവരം അറിയിക്കട്ടെ," മുറിയുടെ മറുവശത്തുനിന്നും എന്റെ ഭർത്താവു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. സെർജി അടക്കിയ ഒരു വെറുപ്പോടെയാണിതു പറഞ്ഞതു്. അങ്ങിനെ ഞാനാദ്യമായി കേൾക്കുകയാണു്.

"ആദ്യമായും തന്റെ ജീവിതത്തിൽ അദ്ദേഹം അസൂയാലുവായിത്തീർന്നിരിക്കയാണെന്നു്, ഞാൻ പറയാം," ആ മാന്യ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "പ്രിൻസിന്റെ ആവശ്യത്തിനു വേണ്ടിയല്ല, ഞാൻ നിർബന്ധിക്കുന്നതു് സെർജി മിക്കലേയ്ച്ചു്, നമ്മുടെ എല്ലാവരുടേയും ആവശ്യത്തിന്റെ പേരിലാണു്. പ്രഭ അവളെ കിട്ടുവാൻ അതിയായ ആഗ്രഹമുണ്ടു്."

"അതു തികച്ചും അവളെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു." തണുത്ത ഒരു മറുപടി. ഇതുയും പറഞ്ഞു സെർജി മുറിവിട്ടു.

അദ്ദേഹം തിരെ മനസ്സമാധാനമില്ലാത്തപോലെ കാണപ്പെട്ടു. അതെന്നെ വേദനിപ്പിക്കാതിരിക്കില്ല. ഞാൻ അതുവരെയും ഒരു ശരിയായ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. സന്ദർശക സ്ഥലം വിട്ടപ്പോഴും ഞാൻ സെർജിയുടെ അരികിലെത്തി. സ്വന്തം മുറിയിൽ ചിന്താകുലനായി അദ്ദേഹം അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടക്കുകയാണു്. ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ കടന്നുചെന്ന എന്നെ കാണുകയോ എന്റെ കാലൊച്ച കേൾക്കുകയോ അദ്ദേഹം ചെയ്തില്ല.

സെർജിയുടെ നേരെനോക്കി ഞാനങ്ങിനെ വിചാരിച്ചു. 'അദ്ദേഹം പ്രിയപ്പെട്ട നിക്കോൾസ്ക്കായെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കുകയായിരിക്കും. സന്ദർശകമുറിയിലിരുന്നുള്ള കാലത്തെ കാപ്പിയും, തൊഴിൽക്കാരും, സംഗീതമുറിയിലെ ഞങ്ങളുടെ സായാഹ്നവും രാത്രിയിലെ രഹസ്യഭക്ഷണവുമെല്ലാം സ്വപ്നംകാണുകയാവാം.' ഞാൻ തീരുമാനിച്ചു. ഏതെല്ലാം ബാളുകളിൽ പങ്കെടുത്താലും, ഏതെല്ലാം പ്രഭുകുമാരന്മാർ എന്നെ ആരാധിച്ചാലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സുഖമില്ലാത്ത അസമാധാനങ്ങളും മൂടലമായ വിമ്മിഷ്ടങ്ങളും മാറാൻപോകുന്നില്ലെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. ക്ഷണം നിരസിക്കയാണും, അങ്ങിനെ ബാളിൽ പങ്കുകൊള്ളുന്നില്ലെന്നും പറയാൻ ഭാവിക്കുകയായിരുന്നു. അപ്പോഴും അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെനോക്കി നെറ്റിചുളിച്ചു. അതുവരെയും ആ വദനം സൗമ്യവും ചിന്താധിനവുമായിരുന്നു. അതു പെട്ടെന്നു മാറി; വിവേകവും ക്രൂരതയുമാണു പ്രോത്സാഹജനകമായ ഒരു

മുഖഭാവം അതു് അവലംബിച്ചു. എന്റെ മുമ്പിൽ ഒരു സാധാരണ മനുഷ്യനായി പ്രദർശിക്കപ്പെടുവാൻ അദ്ദേഹം കൂട്ടാക്കിയില്ല. സെർജി ഒരു പീഠത്തിലുയർത്തിയ ഗാംഭീര്യമിയന്ന ഒരു ദേവനായിരുന്നു.

"ഓമനേ, എന്താണു്?" തികച്ചും ശൂന്യമായ മുഖഭാവത്തോടെ എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു്, അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

ഞാനൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സു് എന്നിൽനിന്നും മറയ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്. എന്റെ സ്നേഹത്തിനു് പാത്രമായ ആ മനുഷ്യൻ അവിടെനിന്നും അപ്രത്യക്ഷനാവുകയാണു്. അതെന്നെ പ്രകോപിപ്പിച്ചു.

"സ്പീകരണത്തിനു നിനക്കു ശനിയാഴ്ച പോകണമെന്നുണ്ടോ?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"വേണമെന്നുണ്ടു്; പക്ഷേ, അങ്ങു സമ്മതിക്കുകയില്ലല്ലോ. പോരെങ്കിൽ നമ്മളം ഒരുങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കയല്ലേ?" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ഇത്തരം ഉദാസീനമായ ഉത്തരം അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നും ഞാൻ കേൾക്കുന്നതു് ആദ്യമായിട്ടാണു്. അത്തരം ശീതഭാവം ഞാനാ കണ്ണുകളിൽ ഇതിനുമുമ്പു കണ്ടിട്ടില്ല.

"സാമാനങ്ങളെല്ലാം തിരിയെ അഴിച്ചുവയ്ക്കാൻ ഞാൻ പറയാം." സെർജി പറഞ്ഞു: ഞാൻ പൊവ്വാഴ്ചവരെയും താമസിക്കാം. അതുകൊണ്ടു വേണമെങ്കിൽ പാർട്ടിക്കു പൊയ്ക്കോള്ളൂ. നീ—പോകുന്നുണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ—പക്ഷേ, ഞാനില്ല."

എന്റെ നേരെ നോക്കുകപോലും ചെയ്യാതെ അസ്വസ്ഥചിത്തനായി, അദ്ദേഹം മുറിയിലൂടെ വേഗത്തിൽ നടക്കാൻതുടങ്ങി. തരളിതനാകുമ്പോൾ, അദ്ദേഹം അതാണു പതിവു്.

"എനിയ്ക്കിതിന്റെയൊന്നും അർത്ഥം മനസ്സിലാവുന്നില്ല." ഞാൻ നിന്നിടത്തുതന്നെ നിന്നു. എന്റെ നയനങ്ങളും അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിച്ചിരുന്നു. "അങ്ങു പറയാറുണ്ടു്, ആത്മധൈര്യം

ഒരിക്കലും വെടിയാറില്ലെന്നു്. (വാസ്തവത്തിൽ അദ്ദേഹം അങ്ങിനെ പറഞ്ഞിട്ടില്ലാ); പിന്നെ എന്തിനാണു് എന്നോടു് ഇതു് അകന്നനിന്നു സംസാരിക്കുന്നതു്? അങ്ങേയ്ക്കുവേണ്ടി ഈ വലിയ ആനന്ദം ഞാൻ ത്യജിക്കാൻ തയ്യാറാണു്. എന്നിട്ടും അങ്ങു പതിവില്ലാത്തവിധത്തിൽ ഒരുമാതിരി പരിഹാസസ്വരത്തിൽ പറയുന്നു, ഞാൻ പോകണമെന്നു്!"

"അപ്പോഴും നീ ഒരു 'ത്യാഗം' ചെയ്യുകയാണു്, ഇല്ലേ!" ത്യാഗത്തിനു കൂടുതൽ ശക്തികൊടുത്തുകൊണ്ടാണു് അദ്ദേഹമിതു പറഞ്ഞതു്: "ശരി, ഞാനും അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നു. ഏതായിരിക്കും ഭേദം? ഔദാര്യത്തിന്റെ കായ്ത്തിൽ നമുക്കു മത്സരിച്ചുകളയാം—കുടുംബസുഖത്തിന്റെ ഒരു ഒന്നാന്തരം ഉദാഹരണം."

ഇമ്മാതിരി വെറുപ്പുനിറഞ്ഞ ഭാഷ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചുണ്ടുകളിൽനിന്നും അടർന്നുവീഴുന്നതു് അതിനു മുൻപു കണ്ടിട്ടില്ല. എനിക്കു് ആകെ ഒരു പുച്ഛംതോന്നി. ലജ്ജയുടെ ഒരു മൂടുപടം എന്നെ ആവരണം ചെയ്തു. എന്നെ അതു് ആകെ കൊല്ലുകയാണു ചെയ്തതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരുഷമായ വാക്കുകളും എന്നെയും കൂടുതൽ കർക്കശയാക്കുകയാണുണ്ടായതു്; അല്ലാതെ ഭയപ്പെടുത്തുകയല്ല. എല്ലായ്പോഴും സ്നേഹവും നിഷ്കളങ്കതയും മാത്രം കാണിച്ചിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിൽ, ഏതെങ്കിലും പാരുഷ്യം സംസാരത്തിൽ ഇഴഞ്ഞുവരുന്നതിനെ അങ്ങേയറ്റം വെറുത്ത അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നുമെങ്ങിനെ ഈ വാക്കുകളും ഉയർന്നു? അദ്ദേഹം ഇങ്ങിനെ പറയാൻ ഞാൻ എന്താണു ചെയ്തതു്? ഒരു ഉപദ്രവവും ഉണ്ടാക്കാൻപോകുന്നില്ലാത്ത ആനന്ദത്തെ ഞാനദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി ത്യജിക്കുകയായിരുന്നു; ഒരു നിമിഷം മുമ്പുവരെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചിന്തകളെ എനിക്കു മുമ്പേത്തെപ്പോലെ മനസ്സിലാക്കാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹമാണു മാറിയതു്. വ്യക്തവും ഋജുവുമായ വാക്കുകളും അദ്ദേഹംതന്നെയാണു് ഒഴിച്ചുവിടുന്നതു്. പക്ഷേ, ഞാൻ അവയാണു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്.

"അങ്ങു വളരെ മാറിയിരിക്കുന്നു," ഞാനൊരു നെടുവീർപ്പോടെ പറഞ്ഞു: "ഞാനെങ്ങിനെയാണു് അങ്ങയുടെ മുന്നിൽ കുറക്കാരിയാകുന്നതു്? ഈ വിരുന്നല്ല–വേറെന്തോ, പഴയ വൈരം അങ്ങേയ്ക്കു് ചിലതു എന്നോടുണ്ടു്. എന്താണീ, ആത്മാത്ഥതമില്ലായ്മ? ഇതിനെ അങ്ങുതന്നെ ഭയപ്പെട്ടിരുന്നതാണല്ലൊ. എന്നോടു തുറന്നു് ആ തറവാടിധാരണയെപ്പറ്റി പറയൂ."
'അദ്ദേഹം എന്തായിരിക്കും പറയുക?' ഞാൻ ആലോചിച്ചു. ഈ ശിശിരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തോടു ഞാനൊരു തെറ്റും ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നു് സപ്രമാണം അഹംഭാവത്തോടുതന്നെ എനിക്കു ചിന്തിക്കാൻ കഴിഞ്ഞു.

മുറിയുടെ നടുവിലേയ്ക്കു ഞാൻ നീങ്ങി നിന്നു. എന്റെ അരികത്തുടെ അദ്ദേഹത്തിനു കടന്നുപോകേണ്ടിയിരുന്നു. ഞാൻ നേരേ നോക്കി. ഞാൻ വിചാരിച്ചു:—'അദ്ദേഹം വന്നെന്നെ ഗാഢമായി പുണരും. അതോടെ എല്ലാം അവസാനിക്കും,' എന്നു്. അദ്ദേഹം പറയുന്നതു തെറ്റാണെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുക്കുവാൻ കഴിയാത്തതിൽ സ്വയം വ്യസനിച്ചു. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം മുറിയുടെ അങ്ങേ അറ്റത്തുനിന്നു് എന്റെ നേരെ നോക്കിയതേയുള്ളൂ.

"നിനക്കിതുവരെയായിട്ടും മനസ്സിലായില്ലേ?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"ഇല്ല, എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല."

"എങ്കിൽ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിത്തരാം. എനിക്കു തോന്നുന്നവ,—യഥാത്ഥത്തിൽ എനിക്കാവിധം തോന്നാതിരിക്കുവാൻ വയ്യ,—എന്റെ ജീവിതത്തിൽ ആദ്യമായി, എന്നെ വേദനിപ്പിക്കുന്നു." അദ്ദേഹത്തിന്റെ തന്നെ പരുപരുത്ത സ്വരത്തിൽ ആ വാക്കുകളം പതറിപ്പോയി. സെർജി നിന്നി.

"എന്താണീ, പറയുന്നതു?" ഞാൻ ചോദിച്ചു. ക്രോധത്തിന്റെ കണ്ണുനീർ എന്റെ കണ്ണുകളിൽ കവിഞ്ഞു.

"പ്രഭാകരമാരൻ നിന്നെ ആരാധിക്കുന്നു" എന്നെ വേദനിപ്പിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു"—എന്നിട്ടു നീ അയാളെ കാണാൻ ഓടി എത്തുന്നു—നിന്റെ ഭർത്താവിനെ മറന്നു", നിന്നെയും നിന്റെ സ്ത്രീത്വത്തിന്റെ അഭിമാനത്തെയും മറന്നു". നിന്റെ താന്തോന്നിത്തം ഭർത്താവിൽ എന്തെന്തു വികാരങ്ങളെല്ലാമാണു" അങ്കുരിപ്പിക്കുന്നതെന്നു മനസ്സിലാക്കിയിട്ടും നീ സ്വമേധയാ മറയ്ക്കാനൊരുമ്പെടുന്നു; നീ നേരിട്ടു നിന്റെ ഭർത്താവിന്റെ അടുക്കൽ വന്നു ത്യാഗത്തെപ്പറ്റി പ്രസംഗിക്കുന്നു; അതുകൊണ്ടു നീ ഉദ്ദേശിക്കുന്നതോ?—"തിരുമേനിയുടെ തിരുമുമ്പിൽ എന്നെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതു" എനിക്കു വളരെ ആനന്ദകരമാണു", പക്ഷേ, ഞാനതു ത്യജിക്കുന്നു!!!"

കൂടുതൽ പറയുന്തോറും അധികമധികം അദ്ദേഹം ചഞ്ചലചിത്തനായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശബ്ദംകൊണ്ടതന്നെ അതു കൂടുതൽ കർക്കശവും പരുപരുത്തതും ക്രൂരവുമായി മാറി. ഞാനിങ്ങനെ അദ്ദേഹത്തെ ഒരിക്കലും കണ്ടിട്ടില്ല. ഇങ്ങിനെ ഒരു മാറ്റം എനിക്കു ചിന്തിക്കുകകൂടി അസഹനീയമായിരുന്നു. രക്തം എന്റെ ഹൃദയത്തിലേയ്ക്കു പാഞ്ഞു. അതോടെ ഞാൻ ഭയന്നു; പക്ഷേ, എനിക്കു തോന്നി, ലജ്ജയ്ക്കു കാര്യമില്ലെന്നു". വിഭ്രാന്തിയിൽ വിലയം പ്രാപിച്ച എന്റെ മുറിവേറ്റ അഹങ്കാരം അദ്ദേഹത്തെ ശിക്ഷിക്കുന്നതിനു" ആജ്ഞാപിച്ചു.

"ഞാൻ വളരെനാളായി ഇതു പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "തുടങ്ങൂ, ഊം, തുടരൂ!"

"എന്താ, നീ പ്രതീക്ഷിച്ചതു"? അതെനിക്കു" അറിഞ്ഞുകൂടല്ലൊ," അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "നീ ദൈനംദിനം ഈ ബുദ്ധിശൂന്യമായ സമുദായമദ്ധ്യത്തിൽ അതിന്റെ ആർഭാടത്തിലും അലസതയിലും വൃത്തികേടിലും പങ്കുചേരുന്നതു കണ്ടപ്പോഴും, പക്ഷേ, ഞാൻ വളരെ ചിന്തയാണു" പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടതു". എനിക്കിപ്പോഴത്തെപ്പോലെ ഇതിനു മുൻപൊരിക്കലും ഇത്ര ലജ്ജയും വേദനയും അനുഭവപ്പെട്ടിട്ടില്ല—നിന്റെ സ്നേഹിത അവ

ളുടെ വൃത്തികെട്ട വിരലുകൾ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ കുത്തിക്കടത്തി, എന്റെ അസൂയയെപ്പറ്റി പ്രസംഗിക്കുമ്പോൾ എനിക്കു നൊമ്പരമുണ്ട്!—നിനക്കോ എനിക്കോ അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത ഏതോ ഒരാളുടെ അസൂയ, നീ എന്നെ മനസ്സിലാക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു; എന്നിട്ട് എനിക്കുവേണ്ടി ഒരു ത്യാഗം സമ്മാനിക്കുകയല്ലേ?—അതും എന്തു ത്യാഗം? ഞാൻ നിന്നെയോർത്തു ലജ്ജിക്കുന്നു, നിന്റെ അധഃപതനത്തെയോർത്ത്.....ത്യാഗം!" അദ്ദേഹം ആ വാക്കു വീണ്ടും വീണ്ടും ആവർത്തിച്ചു.

"ഇതാണില്ലേ ഒരു ഭർത്താവിന്റെ പ്രതാപം!" ഞാൻ ചിന്തിച്ചു: "പരിപൂർണ്ണമായും നിഷ്കളങ്കയായ ഒരു സ്ത്രീയെ അപമാനിക്കുകയും പുച്ഛിക്കുകയും ചെയ്യാൻ! അവയായിരിക്കും ഒരു ഭർത്താവിന്റെ അവകാശങ്ങൾ. പക്ഷേ, ഞാനവയ്ക്ക് തലകുനിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടില്ല." എനിക്കു തോന്നി മുഖത്തെ രക്തം മാഞ്ഞുപോയതായി, മൂക്കു വിറിയുന്നതായി. എങ്കിലും ഞാനിങ്ങനെ പറഞ്ഞു: "ഇല്ല, ഞാൻ നിങ്ങളുടെ പേരിൽ ഒരു ത്യാഗവും ചെയ്യുന്നില്ല! എനിക്കു വിരുന്നിനു തെറ്റാതെ ശനിയാഴ്ച പോകണം."

"നീയതു് ആസ്വദിക്കുമെന്നും ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. പക്ഷേ, നമ്മളം രണ്ടുപേരും തമ്മിലുള്ളതെല്ലാം അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു!" അടക്കാൻ വയ്യാത്ത കോപത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇങ്ങിനെ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: "നീയിനിമുതലെന്നെ കൊല്ലാതെ കൊല്ലരുതു്. ഞാനൊരു മണ്ടനായിരുന്നു; ഞാനപ്പോൾ...." അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരം വിറച്ചു. തികച്ചും പ്രത്യക്ഷത്തിൽ ദൃശ്യമായ പ്രയത്നംകൊണ്ട് അദ്ദേഹം വാചകം പൂർത്തിയാക്കാതിരിക്കാൻ പണിപ്പെടുന്നതുപോലെ തോന്നി.

ആ സമയത്തു ഞാനദ്ദേഹത്തെ ഭയപ്പെടുകയും അങ്ങേ അറ്റം വെറുക്കുകയും ചെയ്തു. കൂടുതലധികം പറയാനും, എന്നെ അപമാനിച്ചതിൽ അദ്ദേഹത്തോടു പകരം ചോദിക്കുവാനും ഞാനാഗ്രഹിച്ചു; പക്ഷേ ഞാനെന്റെ വായ് തുറന്നിരുന്നെ

ങ്കിൽ എന്റെ അഭിമാനമൊക്കെക്കളഞ്ഞു ഞാൻ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞുപോയതാണു. ഒന്നും ഉരിയാടാതെ ഞാൻ മുറിവിട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാൽവെയ്പ്പിന്റെ ശബ്ദം കേൾക്കാതായപ്പോൾ ഞങ്ങൾ ചെയ്തതോർത്തു ഞാൻ ഭയവിവശയായി. ഞങ്ങളുടെ സൗഖ്യത്തിനു നിദാനമായിരുന്ന ആ ബന്ധം പൊട്ടിപ്പോയേക്കുമോ എന്നു ഞാൻ പേടിച്ചു; തിരിച്ചുപോകുവാൻകൂടി ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചു. പക്ഷേ, ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു: 'നിശ്ശബ്ദയായി, അദ്ദേഹത്തിനു നേരെ നോക്കിക്കൊണ്ടു', നീട്ടിയ കരങ്ങളുമായി ഞാൻ സമീപിച്ചാൽ, എന്നെ ശരിയായവിധത്തിൽ മനസ്സിലാക്കുവാൻ മാത്രം സെർജി ശാന്തനായിക്കാണുമോ? എന്റെ ഔദ്ധത്യമനസ്ഥിതി അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലാകുമോ? എന്റെ വ്യസനം വെറും അഭിനയമാണെന്നു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞാലോ? അല്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹം ചെയ്തതു് ശരിയാണെന്നു സ്വയം അഭിമാനിച്ചു, എന്റെ പശ്ചാത്താപം കണ്ടു് പ്രശാന്തമായ അഹംകൃതിയോടെ മാപ്പുതരികയാണെങ്കിലോ? പിന്നെ എന്തിനു്", അതേ, എന്തിനു്"; അദ്ദേഹം, അതുതന്നെ ഞാൻ പ്രേമിക്കുന്ന എന്റെ സെർജി, എന്നെ ക്രൂരമായി അപമാനിച്ചു?"

ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ മുറിയിലേയ്ക്കല്ല, എന്റെ മുറിയിലേയ്ക്കാണു പോയതു്. എന്നിട്ടു ഞാനവിടെ തന്നെ വളരെ സമയം കുത്തിയിരുന്നു കണ്ണുനിരൊഴുക്കി. ഭയപ്പാടോടെ ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണത്തിലെ ഓരോ വാക്കും ഞാനോർത്തു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞ വാക്കുകളുടെസ്ഥാനത്തു ഭയാനകമായ വാക്കുകൾ തിരുകിനോക്കി; പിന്നെയും എന്നെ യാഥാർത്ഥ്യം ഉറക്കനോക്കി. വേദനയും ഭയവും അനുഭവപ്പെടുകയായി. വൈകുന്നേരം ചായയ്ക്കു ഞാൻ താഴെപോയി. ഞങ്ങളോടൊന്നിച്ചു താമസിക്കുന്ന ഒരു സ്നേഹിതന്റെകൂടെ ഭർത്താവിനെ കണ്ടു. അന്നു മുതൽ ഒരു വലിയ വിടവു ഞങ്ങളുടെ മുന്നിൽ രൂപമെടുത്തതായി എനിക്കു തോന്നി. ഞങ്ങളുടെ സ്നേഹിതൻ എന്നോടു ചോദിച്ചു, എപ്പോഴാണു ഞങ്ങൾ പുറപ്പെടുന്നതെന്നു"; ഞാനുത്തരം പറയുന്നതിനു മുൻപു് ഭർത്താവു മറുപടികൊടുത്തു:

"ചൊവ്വാഴ്ച," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾക്ക് പ്രഭവി ആർ-ന്റെ സ്വീകരണത്തിനു താമസിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു." അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: "നിനക്കു പോകണമെന്നു തന്നെ ഞാൻ വിശ്വസിക്കട്ടെയോ?", അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

സെർജിയുടെ ഔപചാരികമായ സ്വരം എന്നെ ഭീതിപ്പെടുത്തി. ഞാൻ ഭയപ്പാടോടെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ നോക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകൾ എന്നെ മിഴിച്ചുനോക്കുകയാണ്. അവ പരിഹാസം നിറഞ്ഞവയും ക്രൂദ്ധങ്ങളുമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശബ്ദമായിരുന്നെങ്കിൽ, ശീതവും പരുഷവുമായിരുന്നു.

"അതെ," ഞാൻ പ്രതിവദിച്ചു.

അന്നു വൈകുന്നേരം ഞങ്ങൾ തനിച്ചായപ്പോൾ അദ്ദേഹം എന്റെ അരികിൽവന്നു കൈനീട്ടി.

"ദയവുചെയ്തു ഞാനിന്നു പറഞ്ഞതെല്ലാം മറക്കുക," അദ്ദേഹം തുടങ്ങി.

ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ കരം ഗ്രഹിച്ചപ്പോൾ ഒരു പുഞ്ചിരി എന്റെ അധരങ്ങളിൽ നിന്നു വിടർന്നു കണ്ണുനീർ നയനങ്ങളിൽ നിറഞ്ഞു; പക്ഷേ, അദ്ദേഹം എന്റെ കയ്യ് എടുത്തുമാറ്റി. ഒരു വികാരനിർഭരമായ രംഗം ഒഴിക്കുവാനെന്നവണ്ണം ദൂരെമാറി ഒരു ചാരുകസേരയിൽ ഇരുപ്പുറപ്പിച്ചു. 'താനിപ്പോഴും ശരിയാണെന്നു' അദ്ദേഹം വിശ്വസിക്കുന്നു എന്നു വരുമോ?' ഞാൻ ശങ്കിച്ചു. ഞാൻ വീണ്ടുമിനി പോകേണ്ടതില്ലെന്നു അദ്ദേഹത്തോടു് അപേക്ഷിച്ചു്, അതു വിശദീകരിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ തയ്യാറായെങ്കിലും വാക്കുകൾ എന്റെ മുണ്ടുകളിൽ വന്നു മരണമടഞ്ഞതേയുള്ളൂ.

"നമ്മുടെ പുറപ്പെടൽ മാറ്റിവെച്ചിരിക്കുന്നു എന്നെനിക്കു് എഴുതേണ്ടതുണ്ടു്," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "അല്ലെങ്കിൽ അവർ പരിഭ്രമിക്കും."

"എന്നാണു് അങ്ങു പോകാനുദ്ദേശിക്കുന്നതു്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"സ്ഥീകരണത്തിനുശേഷം, ചൊവ്വാഴ്ച," മറുപടി.

"അതു് എനിക്കു വേണ്ടി....ആയിരിക്കുകയില്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്നതിൽ തെറ്റില്ലല്ലോ?" അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകളിലേയ്ക്കു് ഉറ്റുനോക്കിക്കൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു; പക്ഷേ, ആ കണ്ണുകളും നിർവികാരമായി നോക്കിക്കൊണ്ടേയിരുന്നു—അവ ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല. ഒരു മൂടുപടം എന്നിൽനിന്നും അവയെ മറയ്ക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വദനം പെട്ടെന്നു് പ്രായാധിക്യം കാണിക്കുന്നതുപോലെയും യോജിപ്പില്ലാത്തതുപോലെയും തോന്നിച്ചു.

ഞങ്ങളുടെ സ്ഥീകരണത്തിനുപോയി, ശരിയായി സ്നേഹബന്ധം പുനഃസ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടതുപോലെയും തോന്നി. പക്ഷേ, ഈ ബന്ധം മുമ്പിലത്തേതിലും വളരെ വ്യത്യസ്തമായിരുന്നു.

വിരുന്നിനു് മറ്റു ചില സ്ത്രീകളുമൊന്നിച്ചു് ഇരിക്കുമ്പോഴാണു്, പ്രഭുകുമാരൻ എന്റെ അടുക്കലേക്കു വന്നതു്. അപ്പോഴാണു് എനിക്കു് അദ്ദേഹത്തോടു സംസാരിക്കുവാൻവേണ്ടി എഴുന്നേൽക്കേണ്ടതായിവന്നു. ഞാനെഴുന്നേറ്റപ്പോൾ അറിയാതെതന്നെ എന്റെ കണ്ണുകൾ സെർജിയെ തെരഞ്ഞു! അദ്ദേഹം മുറിയുടെ അങ്ങേ അറ്റത്തുനിന്നു എന്നെ നോക്കുകയായിരുന്നു. ആ സമയം അദ്ദേഹം തല തിരിച്ചുകളഞ്ഞു. പെട്ടെന്നൊരു ലജ്ജയും വേദനയും എന്നെ ആക്രമിച്ചു. എന്റെ പരിഭ്രമത്തിന്റെ ഫലമായി, പ്രഭുകുമാരന്റെ മുന്നിൽ വെച്ചുതന്നെ, എന്റെ മുഖവും കണ്ണുകളും ചുവന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു് എന്നേക്കാളും പൊക്കക്കൂടുതലുണ്ടായിരുന്നു. കൂടാതെ ഉയർന്നഭാഗത്തുനിന്നുമാണു് അദ്ദേഹം സംസാരിച്ചിരുന്നതു്. എങ്ങിനെയും അവിടെത്തന്നെ നിന്നു പറയുന്നതു ശ്രദ്ധിക്കാൻ നിർബന്ധിതയായി. ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണം പെട്ടെന്നു് അവസാനിച്ചു. എന്റെ പിന്നിൽ

അദ്ദേഹത്തിനു സ്ഥലമില്ലായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് തീർച്ചയായും ഒരു അസുഖം അദ്ദേഹത്തിനു് ഉണ്ടായിക്കാണണം. വേനൽക്കാലത്തു നായിക്കേണ്ടുന്ന അവസാനത്തെ ബാളിനെപ്പറ്റി ആ മനുഷ്യൻ സംസാരിച്ചു. അങ്ങിനെ പലതും. പിന്നീട് അദ്ദേഹം വിടവാങ്ങി. എന്റെ ഭർത്താവുമായി പരിചയപ്പെടുവാൻ പ്രഭുകുമാരൻ ആഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിച്ചു. ഞാൻ രണ്ടുപേരേയും സംബന്ധിപ്പിച്ചു. മുറിയുടെ അങ്ങേ അരികിൽ ഒരു സംഭാഷണം ആരംഭിക്കുന്നതായും ഞാൻ കണ്ടു. പ്രഭുകുമാരൻ എന്നെപ്പറ്റി രണ്ടു വാക്കു സ്പഷ്ടമായി പറഞ്ഞു. അതിനദ്ദേഹം സംഭാഷണത്തിനിടയിൽ പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ട് എന്റെ നേരെ കണ്ണയച്ചു.

പെട്ടെന്നദ്ദേഹം ലജ്ജിതനായി. ശരിക്കും പോകുന്നതിനു മുൻപായി തന്നെ അദ്ദേഹം തലകുനിച്ചു വന്ദിച്ചുശേഷം പ്രഭുകുമാരന്റെ അരികത്തുനിന്നും പിന്മാറി. വ്രീളാവനമുഖിയായി ഞാനും, ഇതൊന്നും കൂടാതെ എന്റെ ഭർത്താവും അദ്ദേഹത്തിൽ അങ്കുരിപ്പിച്ച അഭിപ്രായം എന്നെ ലജ്ജിതയാക്കി. ഞാൻ വിചാരിച്ചു, എന്റെ അവലക്ഷണംപിടിച്ച നാണവും എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ബുദ്ധിശൂന്യമായ പെരുമാറ്റവും കണ്ടുകാണണമെന്നു്. "ദൈവത്തിനറിയാം, അതെങ്ങിനെ വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെട്ടുമെന്നു്. ഒരു പക്ഷേ, അവർ മനസ്സിലാക്കിക്കാണണം ഭർത്താവുമായുണ്ടായ പ്രക്ഷുബ്ധരംഗം."

പ്രഭു ഡി—എന്നെ വീട്ടിൽ കൊണ്ടാക്കി. പോരുംവഴി ഞാൻ അവരോടു് ഭർത്താവിന്റെ കായ്ം പറഞ്ഞു. എന്റെ ക്ഷമ നശിച്ചിരുന്നു. നിർഭാഗ്യകരമായ ഈ വിരുന്നുകൊണ്ടു് അനർത്ഥങ്ങളുടെ കഥ ഞാൻ അവരോടു പറഞ്ഞു. അത്തരം വ്യത്യാസങ്ങളെല്ലാം സാധരണങ്ങളാണെന്നും തീർത്തും അപ്രധാനങ്ങളാണെന്നും പഴയകാലത്തിന്റെ ഏടുകളിൽ ഒരു പാടും അതു നിൽക്കികയില്ലെന്നും, എന്നെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തുവാൻ വേണ്ടി അവർ പറഞ്ഞു. അവർ എന്റെ ഭർത്താവിനെ

പറഞ്ഞിയുള്ള അഭിപ്രായം അവർ വിവരിച്ചതന്നു—അദ്ദേഹമി പ്പോഴും കാഠിന്യമുള്ളവനും, ഒരു മയവുമില്ലാത്തയാളുമായിത്തീ ന്നിട്ടുണ്ടെന്നു്. ഞാൻ സമ്മതിച്ചു. കുറച്ചുകൂടെ ശാന്തമായും വ്യക്തമായും വിധി കല്പിക്കുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചുടങ്ങി എന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്തു.

പക്ഷേ, ഞാൻ പില്ലാലത്തു്, തനിയെ കഴിഞ്ഞുകൂടിയ പ്പോഴും, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി വിധികല്പിക്കുവാൻ മുതി ന്നല്ലോ എന്ന ചിന്ത എന്റെ മനസ്സാക്ഷിയുടെ മീതെ കുറ റത്തിന്റെ ഒരു ഭാരമായി തൂങ്ങി. അതുമല്ല, എനിക്കുതോന്നി ഞങ്ങളെ അകത്തിയിരുന്ന വിടവു കുറച്ചുകൂടി വലുതായിയെന്നു്.

മൂന്നു്

ആ ദിവസം മുതൽ ഞങ്ങളും തമ്മിലുള്ള ബന്ധത്തിനും ജീ വിതത്തിനും പൂർണ്ണമായ ഒരു പരിവർത്തനം ഉണ്ടായിത്തീർന്നു. ത നിയെ ആയിരുന്നപ്പോഴുണ്ടായിരുന്ന പഴയ ആനന്ദം ഞങ്ങളും ക്കു് അനുഭവപ്പെട്ടില്ല. ചില കായ്ക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങളും വിസ്തൃ തമായ സ്ഥലം അനുവദിച്ചു. മൂന്നാമതൊരാളുടെ മുന്നിൽ സം ഭാഷണം എളുപ്പത്തിൽ ഒഴുകി. ഗ്രാമത്തിലെ ജീവിതത്തെപ്പ റ്റിയോ അല്ലെങ്കിൽ ബാളിനെപ്പറ്റിയോ സംസാരിക്കേണ്ടതാ യിവരുമ്പോൾ ഞങ്ങളും അസ്വസ്ഥരായി ചമഞ്ഞു, മുഖത്തോടു മുഖം നോക്കുന്നതിനുതന്നെ ഞങ്ങളും മടിച്ചു. എവിടെയാണു ഞങ്ങളുടെ വിടവു കിടക്കുന്നതെന്നു് അറിയാമായിരുന്നതുപോ ലെയും, എന്നാൽ അതിനോടടുക്കുവാൻ ഇരുകൂട്ടരും ഭയപ്പെടുന്ന തുപോലെയും തോന്നി. അദ്ദേഹം അഭിമാനിയും മൻകോപി യുമാണെന്നു് എനിക്കു് അറിയാൻകഴിഞ്ഞു; അതുകൊണ്ടു് ആ ദുർബലവശത്തു തൊടാതിരിക്കുവാൻ ഞാൻ മനസ്സിരുത്തണമെ

ന്നെനിക്കു തോന്നി. അദ്ദേഹത്തിനു ശരിക്കും അറിയാമായിരുന്നു ഞാനീ ഗ്രാമജീവിതം വെറുക്കുന്നു എന്നും, ഞാൻ സാമൂഹായിക വിഭ്രാന്തികൊണ്ടു മരിക്കുകയാണെന്നും; പക്ഷേ, എന്റെ ദുർഭാഗ്യകരമായ വാസന അദ്ദേഹം സഹിക്കേണ്ടിയിരുന്നു. ഞങ്ങളും ഇത്തരം വിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള തുറന്ന സംഭാഷണം ഒഴിച്ചുകൂടാഞ്ഞു. ഈ ലോകത്തിൽ ഞങ്ങളും പരിപൂർണ്ണത പ്രാപിച്ച മനുഷ്യരാണെന്നുള്ള ചിന്ത പണ്ടേ യാത്രപറഞ്ഞിരുന്നു. ഓരോരുത്തരും രഹസ്യമായി മറ്റെയാളെ വിധി കല്പിച്ചു; തെറ്റുചെയ്തയാളെ മറ്റുള്ളവരുടെ മാനദണ്ഡംവച്ചു അളന്നു. പീറ്റേഴ്സ്ബർഗ്ഗ് വിട്ടുന്നതിനു മുമ്പ് എനിക്കു സുഖക്കേടായി. അവിടെനിന്നും ഗ്രാമത്തിലെ ഒരു വീട്ടിലേയ്ക്കു ഞങ്ങളും താമസം മാറ്റി. അമ്മയുമായി ചേരാൻ ഏകനായി അദ്ദേഹം, എന്നെ അവിടെ വിട്ടിട്ടു നിക്കോൾസ്കയിലേയ്ക്കു പോയി. അപ്പോഴേയ്ക്കും അദ്ദേഹവുമൊന്നിച്ചു പോകാൻ തക്കവണ്ണം എന്റെ അസുഖം അസ്തമിച്ചിരുന്നു; എങ്കിലും നല്ലപോലെ സുഖമാകുന്നതുവരെയും ആരോഗ്യത്തിന്റെ മറവിൽ അവിടെ താമസിക്കുവാൻ എന്നെ നിർബന്ധിച്ചു. എങ്ങിനെയും എന്നെ ഗ്രാമത്തിൽ തിരിച്ചുകൊണ്ടാക്കുന്നതിൽ അദ്ദേഹം ഭയപ്പെടുന്നു എന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായി. എന്തെന്നാൽ എനിക്കു് അവിടെ മനസ്സുഖം കിട്ടില്ലെന്നു് അദ്ദേഹം ചിന്തിച്ചിരിക്കണം; അതുകൊണ്ടു ഞാൻ നിർബന്ധിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം തനിയെ പോയി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭാവം എനിക്കു് ഏകാന്തതയും മൂഷിവും തോന്നിച്ചു. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ എനിക്കു് അറിയാൻകഴിഞ്ഞു, മുമ്പു് അദ്ദേഹം എന്റെ ജീവിതത്തിൽ കൂട്ടിച്ചേർത്തതെന്തൊ, അതിനിയും ചേക്കില്ലെന്നു്. അദ്ദേഹവുമായി പങ്കുചേരുന്നതുവരെയും മുമ്പു്, എല്ലാ ചിന്തകളും, അനുഭവങ്ങളും ഒരു അപരാധഭാരമായിരുന്നു; അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഓരോ പ്രവൃത്തിയും വാക്കും എനിക്കു് പരിപൂർണ്ണതയുടെ പ്രതീകമായിരുന്നു; വെറുതെ തമ്മിൽ തമ്മിൽ നോക്കിയിരുന്നു

ഞങ്ങൾ ചിരിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ആ വക ബന്ധങ്ങൾ മാറി. അവ അതു അദൃശ്യങ്ങളായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അവയുടെ തിരോധാനം ഞങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കിയതേയില്ല. സചകീയങ്ങളായ ഹിതങ്ങളും ഉത്തരവാദിത്വങ്ങളും വീതിച്ചെടുക്കുവാൻ ഞങ്ങൾ മുതിർന്നില്ല;—അവ പ്രത്യക്ഷീഭൂതമായിരുന്നു; പക്ഷേ, ഈ അപരിചിതത്വം ഞങ്ങളെ വിഷമിപ്പിക്കാതായി. ഈ ചിന്താഗതികളുമായി ഞങ്ങൾ പരിചിതരായി. ഒരു വർഷം തികയുന്നതിനു മുൻപുതന്നെ ഒരു കുഴപ്പവും കൂടാതെ ഞങ്ങൾക്കു തമ്മിൽ നോക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. ബാലിശത്വമാർന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഹ്ലാദം നിശ്ശേഷം മാഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ശാന്തനായി ശിക്ഷാമോചനം നൽകാറുണ്ടു്. എന്തിനായാലും വേണ്ടില്ല—അതെന്നെ അങ്ങേ അറ്റം ശ്രുതിപിടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്—അതും പോയിമറഞ്ഞു; ആ തുളച്ചുകയറുന്ന നോട്ടത്തിനു് ഒരു മതിവന്നു—അതെന്നെ ഒരേസമയം വിഷമിപ്പിക്കുകയും ആനന്ദിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യാറുണ്ടു്. മുൻപു ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ചു പങ്കുകൊണ്ടിരുന്ന അത്യാനന്ദങ്ങളും പ്രാർത്ഥനകളുമെല്ലാം അവസാനിച്ചു. ഞങ്ങൾ കൂടെക്കൂടെ മമ്മിൽ കാണുകതന്നെയില്ല. എന്നെ അവിടെത്തന്നെ ആക്കുന്നതിൽ പേടിയോ വ്യസനമോ കൂടാതെ തുടർച്ചയായി അവിടെനിന്നും അദ്ദേഹം വിട്ടുനില്ക്കും; മിക്കപ്പോഴും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ കൂടാതെ, അങ്ങിനെ ഒരാവശ്യം ഉണ്ടെന്നുകൂടെ വിചാരിക്കാതെതന്നെ ജനാമദ്ധ്യത്തിലേയ്ക്കു് ഇറങ്ങിച്ചെല്ലും.

ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ പിന്നിട്ടു് അത്തരം രംഗങ്ങളോ കലാപങ്ങളോ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഞാനദ്ദേഹത്തെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുവാൻ പരിശ്രമിച്ചു. അദ്ദേഹം എന്റെ ആഗ്രഹങ്ങൾ നിറവേറ്റി. ഞങ്ങൾക്കു തോന്നി ഞങ്ങൾ സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നു്.

ഞങ്ങൾ തനിച്ചായപ്പോൾ—അങ്ങിനെ ഇല്ലെന്നുതന്നെ പറയാം—അദ്ദേഹവുമൊന്നിച്ചുള്ള ജീവിതത്തിൽ ഒരു സന്തോഷമോ, പരിഭ്രമമോ, വിഭ്രാന്തിയോ തോന്നിയില്ല. ഏകാന്തമാ

യി കഴിയുംപോലെ തോന്നി. എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചു, അദ്ദേഹം എന്റെ ഭർത്താവാണെന്നു്—ഒരു നല്ല മനുഷ്യൻ, എന്റെ ഹൃദയത്തെപ്പോലെ എനിക്കു നല്ല പരിചയമുള്ള ഒരാൾ. എന്താണു പറയുവാനോ, ചെയ്യുവാനോ പോകുന്നതെന്നു, അതെങ്ങിനെയിരിക്കുമെന്നു്, എന്നുള്ളതെല്ലാം നേരത്തെകൂട്ടിത്തന്നെ ഞാനറിഞ്ഞു. എന്തെങ്കിലും എന്നെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തിയെങ്കിൽ അതു്, എന്റെ കുറവായിരുന്നില്ല, ഒരു തെറ്റു ചെയ്തതാവണമെന്നു ഞാൻ തീരുമാനിച്ച ഞാനൊന്നും അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നും പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. ഒരുവാക്കിൽ പറഞ്ഞാൽ അദ്ദേഹം എന്റെ ഭർത്താവായിരുന്നു—അത്രമാത്രം. കായ്ക്കണം ആ വിധമെല്ലാമാണെന്നു് എനിക്കു വഴിയേ മനസ്സിലായി; അതല്ലാതെ മറ്റു ബന്ധങ്ങളൊന്നും ഞങ്ങളും തമ്മിൽ ഇല്ലെന്നു്. അദ്ദേഹം ആദ്യം വീട്ടുവിട്ടപ്പോൾ ഞാനേകാന്തയായി ഭയപ്പാടോടെ കഴിയുകയായിരുന്നു, എനിക്കാദ്യമായി അന്നു് ഒരു സഹായത്തിന്റെ ആവശ്യകത അനുഭവപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ, രണ്ടു മണിക്കൂറിനകം, എന്റെ വിരസത മറന്നു ഞാൻ ആനന്ദാതിരേകത്തോടെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയ്യുള്ളിൽ ഓടി അണഞ്ഞു. എനിക്കൊന്നും അറിയിക്കാനുണ്ടായിരുന്നിട്ടല്ല....ഒരു മാതിരി അപരാധബോധം എന്നെ പലപ്പോഴും വ്യാകുലപ്പെടുത്തി. ഞാൻ കൂടുതലായും പരിഷ്കാരങ്ങളുടെ മോടിയിൽ മയങ്ങി. അതെന്റെ സ്വഭാവമായിത്തീർന്നു....എനിക്കു് ഏകാന്തത ഇഷ്ടമല്ലായിരുന്നു—എന്റെ പരിതാപാവസ്ഥയെപ്പറ്റി സ്മരിക്കുന്നതു് എനിക്കു് അസഹനീയവുമായിരുന്നു. എന്റെ ഓരോ പൂർണ്ണദിവസവും, പ്രഭാതംമുതൽ പ്രദോഷംവരെ, സമുദായം അപഹരിച്ചു വീട്ടിൽ ആണെങ്കിൽക്കൂടെ എന്റെ സമയം എന്റേതായിരുന്നില്ല.....

അങ്ങിനെ മൂന്നു വർഷങ്ങളും മുന്നോട്ടുപോയി. ആ കാലഘട്ടത്തിൽ ഞങ്ങളുടെ ബന്ധത്തിനു സാരമായ മാറ്റമൊന്നും വന്നില്ല. നല്ലതോ ചീത്തയോ ആയി പരിണമിക്കാത്തവിധം

ആ ബന്ധം ഒരു നിശ്ചിതരൂപം കൈക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഈ കാലത്തിൽ ഞങ്ങളുടെ കുടുംബജീവിതത്തിൽ രണ്ടു സംഭവങ്ങളും നടന്നെന്നുവരികിലും, എന്റെ ജീവിതത്തിനു് അവ രണ്ടും ഒരു മാറ്റവും വരുത്തിയില്ല. അവ എന്റെ ആദ്യത്തെ കുട്ടിയുടെ ജനനവും, ടാട്യാനാ സമനോവ്നയുടെ മരണവുമായിരുന്നു. ആദ്യം മാതൃത്വത്തിന്റെ ബോധം എന്നിൽ അപ്രതിക്ഷിതമായ ആനന്ദം ഉളവാക്കി. അതെന്റെ നവമായ മറ്റൊരു ജീവിതത്തിന്റെ ആരംഭത്തെ കുറിച്ചതായി ഞാൻ പരിഗണിച്ചു. എന്നാൽ രണ്ടു മാസം പിന്നിട്ടപ്പോഴേ പിന്നെയും ഞാൻ പുറത്തുപോകുവാൻ തുടങ്ങി. അതോടെ എന്റെ ബോധം ദുർബലമായി. ജീവനില്ലാത്ത ഒരു കടമയുടെ നിർവ്വഹണവും ഒരു സാധാരണ സംഭവുമായി അവ മാറി. നേരെമറിച്ചു് എന്റെ ഭർത്താവു് ആദ്യത്തെ ആൺകുട്ടിയുടെ ജനനത്തോടെ പഴയ രീതി വീണ്ടും അവലംബിച്ചു—പരിപാകനായി, നയജ്ഞനായി, കുടുംബസ്നേഹിയായി പഴയ തരളതയും ആനന്ദവും ശിശുവിലേയ്ക്കു പകർന്നു. പല നിശകളിലും ഒരു ബാളിനുവേണ്ടി വസ്ത്രാലങ്കാരം ചെയ്യുക, കുട്ടി ഉറങ്ങുന്നതിനു മുൻപു് കുറിശടയാളം ചെയ്യുന്നതിനു ഞാൻ മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കുമ്പോഴേ, ഭർത്താവിനെ അവിടെ കാണാറുണ്ടു്. അപ്പോഴേ ഗൗരവപൂർവ്വം എന്റെ നേരെ നോക്കും. ആ കണ്ണുകളിൽ ഒരു ആക്ഷേപം നിഴലിച്ചതായി എനിക്കു തോന്നി. എന്റെതന്നെ നിഷ്ഠുരതയിൽ ഞാൻ ലജ്ജിതയായി. ഞാൻ സ്വയം ചിന്തിച്ചു, സകല സ്ത്രീകളെക്കാളും വ്യത്തികെട്ടവളാണു ഞാനെന്നു്. 'പക്ഷേ, ഞാൻ നിസ്സഹായയാണു്,' ഞാൻ ചിന്തിക്കുകയായി: ഞാനെന്റെ കുട്ടിയെ സ്നേഹിക്കുന്നു; പക്ഷേ, അതിന്റെ അരികിൽത്തന്നെ ദിവസം മുഴുവൻ കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ എനിക്കു വയ്യ. അതെത്ര മുഷിപ്പനാണു്! എനിയ്ക്കു ശരിക്കും അനുഭവപ്പെടാത്തതു ഞാൻ നടിച്ചുകാണിച്ചതുകൊണ്ടു് ആവില്ല'

എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ അമ്മയുടെ നിര്യാണം, അദ്ദേഹത്തെ വല്ലാതെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തി. നിക്കോൾസ്കോയിൽ ജീവി

തം തുടരുന്നതുതന്നെ വേദനാജനകമാണെന്നു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. എന്നെപ്പറ്റി പറഞ്ഞാൽ; ഞാൻ വിലപിച്ചു, ഭർത്താവിന്റെ ദുഃഖത്തിൽ സഹതപിച്ചു; പക്ഷേ, അവരുടെ മരണശേഷം വീട്ടിലെ താമസം കുറച്ചുകൂടെ സുകരവും, സുഖകരവുമായി കാണുകയാണുണ്ടായതു്. മൂന്നു കൊല്ലങ്ങളിൽ, അധികകാലവും ഞങ്ങൾ നഗരത്തിൽ ആയിരുന്നു; ഒരു പ്രാവശ്യം രണ്ടു മാസക്കാലം ഞാൻ നിക്കോയ്സ്സോയിലായിരുന്നു. അങ്ങിനെ മൂന്നു വർഷക്കാലം പല നഗരങ്ങളിലുമായി ഞങ്ങൾ ചുറ്റിക്കറങ്ങി. വേദനൽക്കാലം ബേഡനിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി.

എനിക്കന്നു് ഇരുപത്തൊന്നു് വയസ്സുണ്ടു്. എന്റെ അറിവിൽപെട്ടിടത്തോളം ഞങ്ങളുടെ സാമ്പത്തികസ്ഥിതി തൃപ്തികരമായിരുന്നു എന്നു തോന്നുന്നു. എന്റെ ആവശ്യങ്ങൾ മുഴുവൻ കുടുംബത്തിൽനിന്നും നിറവേറി. എനിക്കു പരിചയമുള്ള എല്ലാവരും എന്നെ സ്നേഹിച്ചു എന്നെനിക്കു തോന്നി; എന്റെ ആരോഗ്യം നന്നായിരുന്നു. ബേഡനിൽ ഞാനായിരുന്നു ഏറ്റവും ഭംഗിയായി വസ്ത്രധാരണം ചെയ്തിരുന്നതു്. ഞാൻ കണ്ടാൽക്കൊള്ളാവുന്ന ഒരു പെൺകുട്ടിയായിരുന്നെന്നു് എനിക്കു നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നു. കാലാവസ്ഥ നന്നായിരുന്നു. ഞാൻ സൗന്ദര്യത്തിന്റേയും വൈശിഷ്ട്യത്തിന്റേയും അന്തരീക്ഷം നുകർന്നു; ചുരുക്കിപ്പറഞ്ഞാൽ ഞാൻ ആഹ്ലാദത്തിന്റെ ഔന്നത്യത്തിലായിരുന്നു. ഒരു പക്ഷേ, നിക്കോയ്സ്സോയിൽ ആയിരുന്നപ്പോഴും എന്റെ സുഖം വളരെ കൂടുതൽ ആയിരുന്നു. അപ്പോഴും എന്റെ ആനന്ദം എന്നിൽതന്നെനിന്നു. ഞാൻ ആനന്ദിക്കുവാൻ അർഹയാണെന്നായിരുന്നു എന്റെ ബോധം. അതിൽനിന്നാണു് അധികരിച്ച ആനന്ദാവബോധം ഉളവാകുമെന്ന ഒരു പ്രതീക്ഷ എന്നിൽ ഉയർന്നതു്. ഒരു പ്രത്യേക പരിതഃസ്ഥിതിയിലായിരുന്നു ഇതു്. എങ്കിലും വേനൽക്കാലം ഞാൻ സമാധാനമായി കഴിഞ്ഞുകൂടി. എനിക്കു പ്രത്യേകമായ പ്രത്യാശകളോ, ആഗ്രഹങ്ങളോ, ഭീതികളോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എ

നിക്കു തോന്നി, എന്റെ ജീവിതം പൂർണ്ണമാണെന്നും, എന്റെ മനസ്സ് സൈ്വരമാണെന്നും. ആ കാലത്തു്, മറവുള്ളവരിൽ നിന്നും കുറച്ചു വ്യത്യസ്തമായി താൻ സമീക്ഷിക്കുന്ന സന്ദർശകന്മാർ ബേഡനിൽ തികച്ചും വിരളമായിരുന്നു. എന്നോടു പ്രത്യേക താല്പര്യം പ്രദർശിപ്പിച്ച സ്ഥാനപതിയായ പ്രഭുകുമാരൻ കെ-യോടുപോലും എനിക്കു പ്രത്യേകതയൊന്നും തോന്നിയില്ല. യുവാവായ ഒരാൾ ഉണ്ടായിരുന്നു; മറ്റൊരാൾ വയോവൃദ്ധനും-സുന്ദരനായ ഒരിംഗ്ലീഷുകാരനും, താടിനീട്ടിയ ഒരു ഫ്രഞ്ചുകാരനും. എനിക്കു് അവരെല്ലാം സമന്മാരായിരുന്നു, എന്നാൽ ഒഴിച്ചുകൂടാൻ പാടില്ലാത്തവരും. തമ്മിൽ തമ്മിൽ തിരിച്ചു് അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത അവർ എല്ലാവരുംകൂടെ എനിക്കു സന്തോഷമായി തോന്നിയ ഒരു അന്തരീക്ഷം സൃഷ്ടിച്ചു. എന്നാൽ ഒരാൾ ഉണ്ടായിരുന്നു! ഒരു ഇറാലിയൻ പ്രഭു. ആത്മധൈര്യംകൊണ്ടും ആരാധനാവൈഭവംകൊണ്ടും മറവുള്ളവരിൽനിന്നും അയാൾ വ്യത്യസ്തനായി നിലകൊണ്ടു. എന്നോടു് ഒത്തുകഴിയാവുന്ന ഒരു നിമിഷംപോലും അയാൾ വെറുതെ കളഞ്ഞില്ല-എന്റെകൂടെ നൃത്തംവച്ചു; എന്നോടൊത്തു സവാരി ചെയ്തു; കളിസ്ഥലത്തു് എന്നെവന്നു സന്ദർശിച്ചു; എല്ലായ്പോഴും അഴകിനെ അകമഴിഞ്ഞു പ്രകീർത്തിച്ചു. എന്റെ ഹോട്ടലിനു മുറ്റമയാൾ മുറ്റിരിയുന്നതു് ജനാലയ്ക്കൽ ഇരുന്നു ഞാൻ കാണാറുണ്ടു്. അയാളുടെ തറച്ച നോട്ടം എന്നെ വിഷമിപ്പിക്കാറുണ്ടു്; എന്നെ അതു ലജ്ജിപ്പിച്ച മുഖം കുനിപ്പിക്കാൻ ഇട നൽകിയിട്ടുണ്ടു്. അയാൾ യുവാവായിരുന്നു, സുന്ദരനായിരുന്നു; നല്ല സ്വഭാവക്കാരനായിരുന്നു-എല്ലാത്തിനുമുപരി, സദാ പൊഴിക്കുന്ന പുഞ്ചിരികൊണ്ടും മുഖത്തെ ഭാവവൈശിഷ്ട്യംകൊണ്ടും സ്വല്പംകൂടെ സുന്ദരനായിരുന്നെങ്കിലും, അയാൾ എന്റെ ഭർത്താവിനെയാണു് അനുസ്മരിപ്പിച്ചതു്. തന്റെ ഈ ഭാവവിശേഷംകൊണ്ടു് അയാൾ എന്നെ ആകർഷിച്ചു. പൊതുവെ, ആ മുണ്ടകൾക്കും, കണ്ണുകൾക്കും, വിസ്തൃതമായ താടിക്കും, എല്ലാം ഒരു 'സ്വരവൈചിത്ര്യം' ദൃശ്യമായിരുന്നു. പക്ഷേ, എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ആക

ഷ്കമായ ദയാവായ്പും, മഹത്തായ പ്രശാന്തഗാംഭീര്യവും തമ്മിൽ തട്ടിച്ചുനോക്കുമ്പോൾ അയാളുടെ പരുക്കൻമുഖിയതയും എല്ലാംകൊണ്ട്, അയാൾ തികച്ചും പിന്നിലായിരുന്നു. അയാൾ എന്നെ ഗാഢമായി പ്രണയിക്കുന്നുണ്ടുപോലും! അഹങ്കാരത്തോടെ, എന്നാൽ, അനുകമ്പയോടെ അയാളെ ഞാൻ വീക്ഷിച്ചുപോന്നു. ചില അവസരത്തിൽ അയാളെ സമാധാനിപ്പിച്ചു, തന്റെ പ്രേമം, വെറും അയഞ്ഞ ആത്മാർത്ഥതയായി മാറുവാൻ ഞാൻ പരിശ്രമിച്ചുനോക്കിയിട്ടുണ്ട്. അപ്പോൾ തന്റെ അധികാരം വച്ചുകൊണ്ട് ഈ അഭിപ്രായത്തെ എതിർത്തു. എന്നിട്ട് പുകഞ്ഞുകൊണ്ടും ഏതവസരത്തിലും പൊട്ടിപ്പുറപ്പെടുവാൻ തയ്യാറെടുത്തും നിൽക്കുന്ന വികാരത്തിന്റെ ഗതിപരിവർത്തനംകൊണ്ട് എന്നെ അടക്കുവാൻ യത്നിച്ചു. എനിക്കു തന്നെ അതിനെ ഏറുമാറ്റുവാൻ കഴിവില്ലാതായപ്പോൾ, എന്റെ ആഗ്രഹത്തിനെതിരായി ഞാൻ അയാളെ ഭയപ്പെട്ടു. എന്റെ ഭർത്താവിനു് അയാളെ അറിയാമായിരുന്നു; അദ്ദേഹവുമായി അയാൾ ഇടപെടുകയും ചെയ്തു-വെറുപ്പോടും തണുപ്പോടുംകൂടിയാണ് അദ്ദേഹം, മറ്റു ബന്ധങ്ങളെക്കാളെല്ലാമുപരി, എന്റെ ഭർത്താവാണെന്ന പരമാർത്ഥത്തെ എണ്ണിയതു്.

ആ കാലത്തിന്റെ അവസാനത്തോടെ എനിക്കു സുഖക്കേടായി. രണ്ടാഴ്ചക്കാലം ഞാൻ മുറിക്കകത്തുതന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ബാൻഡു കേട്ടാണ് ഒരു സായഹ്നത്തിൽ വീണ്ടും ഞാൻ പുറത്തുവന്നതു്. സൗന്ദര്യത്തിനു പേരുകേട്ട ഒരു ഇംഗ്ലീഷുവനിത-ലേഡി എസ്-എന്റെ അഭാവത്തിൽ, വളരെക്കാലത്തെ പ്രതീക്ഷകൾക്കുശേഷം വന്നെത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ ശ്രവിക്കാനിടയായി. എന്റെ തിരിച്ചുവരവു് സ്വാഗതം ചെയ്യപ്പെട്ടു; ഒരു കൂട്ടം എന്റെ പുറകേകൂടി. പക്ഷേ, കുറച്ചുകൂടെ ഭേദപ്പെട്ട ആളുകൾ സൗന്ദര്യവതിയായ അപരിചിതയ്ക്കു ചുറ്റുമായിരുന്നു. എന്റെ ചുറ്റുപാടും നടന്ന സംഭാഷണം മുഴുവൻ അവളെപ്പറ്റിയും, അവളുടെ സൗന്ദര്യത്തെപ്പറ്റിയും ആയിരുന്നു. ഞാനവളെ

കണ്ടപ്പോൾ, അവൾ സുന്ദരിതന്നെയായിരുന്നു; പക്ഷേ, അവളുടെ ആത്മസംതൃപ്തിയിയന്ന ഭാവം എനിക്ക് അരോചമായി തോന്നി. ലേഡി എസ് പിറേറദിവസം തകർന്ന കോട്ട കാണുന്നതിന് ഒരു ജൈത്രയാത്രയ്ക്കൊരുങ്ങി. പക്ഷേ ഞാൻ ആ പാർട്ടിയിൽനിന്നും സ്വയം പിന്മാറി. ഒട്ടുമിക്കപേരും പോയി. ബേഡനെപ്പറ്റിയുള്ള എന്റെ അഭിപ്രായത്തിനു പരിപൂർണ്ണമായ ഒരു പരിവർത്തനം നേരിട്ട എല്ലാവും, എല്ലാവരും ബുദ്ധിശൂന്യരും മൂഷിവുളവാക്കുന്നവരുമായി എനിക്കു തോന്നി. എനിക്കു കരയുവാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായി. എന്നാൽ കുറച്ച് ആശ്വാസം കിട്ടുമെന്നു തോന്നി. റഷ്യയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോകുവാൻ ഞാൻ കൊതിപൂണ്ടു. എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ നീചമായ എന്തോ ഒരു ചിന്തയുയർന്നു. പക്ഷേ, അതു് എന്താണു് എന്നു് എനിക്കു പിടികിട്ടിയില്ല. സുഖമില്ലെന്നു ഭാവിച്ചു തിക്കും തിരക്കുമുള്ള വിരുന്നുകളിൽ ഞാൻ പങ്കുകൊണ്ടില്ല. പ്രഭാതത്തിൽ മാത്രമെങ്ങാൻ പുറത്തേക്കിറങ്ങിയാൽ അതു ജലം കുടിക്കാനായിരുന്നു. എന്റെ ഉറ്റ ഒരു തോഴി മാ എ.ം. മാത്രമായിരുന്നു—ആ റഷ്യൻ വനിത, ഞാൻ ചുറ്റുമുള്ള ഗ്രാമങ്ങളും കാണാൻവേണ്ടി സവാരിക്കൊരുങ്ങുമ്പോൾ എന്നെ ഒരു കൂട്ടുകാരിയെന്നവണ്ണം അനുഗമിച്ചു. എന്റെ ഭർത്താവു സ്ഥലത്തില്ലായിരുന്നു—അദ്ദേഹം കുറച്ചുകാലത്തേയ്ക്കു ഹീഡൽ ബർഗ്ഗിലായിരുന്നു. എന്റെ സുഖക്കേടു മാറിയിട്ടു തിരിച്ചുവരാനിരുന്ന അദ്ദേഹം, ബേഡനിൽ ഇടയ്ക്കിടെ ചില സന്ദർശനങ്ങളും നടത്തിയതേയുള്ളൂ.

ഒരു ദിവസം ലേഡി എസ്, എല്ലാ കൂട്ടുകാരേയും കൊണ്ടു് ഒരു നായാട്ടിനു് ഇറങ്ങിത്തിരിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ മാ. എം. ഒന്നിച്ചു് കോട്ടയിലേയ്ക്കു വണ്ടിയോടിച്ചു. കാറ്റു് അലയടിച്ച പാതയിലൂടെ ഞങ്ങളുടെ വാഹനം മന്ദഗമനം ആരംഭിച്ചപ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണം പതിവില്ലാത്തവിധം കുറച്ചുകൂടെ പ്രധാനമായ കാര്യങ്ങളിലേയ്ക്കു തിരിഞ്ഞു. അസ്തമയസൂര്യ

ന്റെ അരുണപ്രഭ തട്ടി തിളങ്ങിയ, പാതയുടെ ഇരു പാർശ്വങ്ങളിലും നിരനിരയായി നിന്നിരുന്ന ചെസ്റ്റ്നട്ട് മരങ്ങളും മനോഹരങ്ങളായിരുന്നു. ബേഡന്റെ ചുറ്റുമുള്ള ആ ഗ്രാമങ്ങളും എനിക്കു ചിരപരിചിതങ്ങളാണ്. എന്റെ കൂട്ടുകാരിയുമായി വളരെ നാളത്തെ പരിചയം എനിക്കുണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും ഇപ്പോഴും എന്റെ സഖി ഒരു പുതിയ വെളിച്ചത്തിലൂടെ ആദർശവതിയും, ബുദ്ധിമതിയുമായും, എന്തും തുറന്നുപറയുവാൻ അർഹയായും, സ്നേഹത്തിന്റെ അമൂല്യരത്നമായും എനിക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞു. ഞങ്ങളുടെ രഹസ്യങ്ങളും, കുട്ടികളും, ബേഡനിലെ ജീവിതത്തിന്റെ ശൂന്യത, റഷ്യയുടെ ഗ്രാമങ്ങളുമായി ഞങ്ങൾക്കുള്ള അഭേദ്യമായ ബന്ധം ഇവയെല്ലാം ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണവിഷയമായി. ഞങ്ങൾ കോട്ടയിൽ ചെന്നെത്തിയപ്പോൾ ഗാഢമായ ഈ ചിന്തകൾ ഞങ്ങളിൽ പതിഞ്ഞിരുന്നു. മതിൽക്കകത്തു് തണലും തണുപ്പും തോന്നി. തകർച്ചകളുടെ വക്കിൽ സൂര്യപ്രകാശം വിനോദിച്ചു. കാലൊച്ചകളും, മറവു നിന്നടങ്ങളും കേൾക്കാനുണ്ടായിരുന്നു. പ്രശാന്തമായ പ്രകൃതി റഷ്യൻ ചിത്രങ്ങളോടു സദൃശമായി തോന്നിച്ചു അതു് ഒരു കവാടത്തിലൂടെ ഞങ്ങളുടെ മുന്നിൽ തുറന്നുകിടന്നു. സ്വസ്ഥമായി ഇരുന്നു് ഞങ്ങൾ അസ്തമനം നോക്കി. കേട്ടതായ ശബ്ദങ്ങൾ കുറച്ചുകൂടി ഉച്ചത്തിലായി. എനിക്കു തോന്നി എന്റെ പേരുതന്നെ ഞാൻ കേട്ടോ എന്നു്. ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചു. എനിക്കു് ആ വാക്കുകളോരോന്നും മറന്നുനിന്നു കേൾക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ലാതായി. ആ വാക്കുകളാരുടേതെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി. സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നതു് ആ ഇറാലിയൻ പ്രഭുവും എനിക്കു പരിചയമുള്ള ഒരു ഹ്രസ്വകായനും കൂടെയായിരുന്നു. അവർ എന്നെപ്പറ്റിയും ലേഡി എസ്-നെപ്പറ്റിയും ആയിരുന്നു, പറഞ്ഞിരുന്നതു്. സൗന്ദര്യത്തിനെ എതിർത്തുകൊണ്ടു് ആ ഹ്രസ്വകായൻ ഞങ്ങളെ താരതമ്യപ്പെടുത്തുകയായിരുന്നു. അയാളും പരിഹാസാത്മകമായി ഒന്നുംതന്നെ പറഞ്ഞില്ലെങ്കിലും എന്റെ നാഡികളുടെ മിടിപ്പു് ആ വാക്കുകളെ ത്വരിതപ്പെടുത്തി,

അയാം ഞങ്ങളുടെ രണ്ടുപേരുടേയും നല്ല വശങ്ങളും പറഞ്ഞു. ഞാൻ ഇപ്പോഴേ ഒരമ്മയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു; എന്നാൽ ലേഡി എസ്–നു് പത്തൊൻപതു വയസ്സേ ആയിട്ടുള്ളു: എന്റെ തലമുടി കൂടുതൽ അഴകുള്ളതാണെന്നുവരികിലും എന്റെ എതിരാളിക്കു കുറച്ചുകൂടി നല്ല രൂപഗുണമുണ്ടു്. "കൂടാതെ," അയാം തുടർന്നു: "ലേഡി എസ്–, യഥാർത്ഥത്തിൽ ഒരു മഹതിയാണു്. മറ്റതിനു് പ്രത്യേകതകളൊന്നുമില്ല. ഈയിടയ്ക്കു് ഒട്ടേറെ റഷ്യൻ പ്രഭുകുമാരികളും ഇറങ്ങുന്നില്ലേ, അക്കൂട്ടത്തിലൊന്നുമാത്രം. ഞാൻ ലേഡി എസ്–മായി മത്സരത്തിനു് ഇറങ്ങാത്തിടത്തോളം ബുദ്ധിമതിയാണെ"ന്നു പറഞ്ഞു് അയാം അവസാനിപ്പിച്ചു. ബേഡനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഞാൻ മറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നും അയാം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

"എനിക്കവളോടു വാസ്തവത്തിൽ സഹതാപമുണ്ടു്—എങ്കിലും നിങ്ങളുമായി ഒരൊത്തുതീർപ്പിലെത്തിച്ചേരാൻ ഒരു ആഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിച്ചില്ലെങ്കിൽ സഹതപിക്കാതെങ്ങിനെ?" കിലുങ്ങുന്ന ഒരു ചിരിയോടെ അയാം ഇതുംകൂടെ കൂട്ടിച്ചേർത്തു.

"അവനം പോകുകയാണെങ്കിൽ, ഞാനവളെ പിന്തുടരും," ആ ഇറാലിയന്റെ ശബ്ദമായിരുന്നു അതു്.

"ഭാഗ്യവാൻ! ഇപ്പോഴും ഇയാംക്കു് വികാരം വറ്റിയിട്ടില്ല!" ഫ്രഞ്ചുകാരൻ ചിരിച്ചു.

"വികാരം!" മറേറ ശബ്ദം ഒരു നിമിഷത്തേയ്ക്കു് നിശ്ശബ്ദമായി: "അതെന്റെ ഒരാവശ്യമാണു്. എനിക്കതു കൂടാതെ ജീവിച്ചുകൂടാ. ജീവിതം 'റൊമാൻറിക്ക്' ആക്കുകയാണു് പ്രവൃത്തികളിൽവച്ചു് അമൂല്യമായിട്ടുള്ളതു്. എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പാതിവഴി കഴിയുമ്പോഴേയ്ക്കും റൊമാൻസു് അസ്തമിക്കുന്നില്ല. ഈ സംഗതി ഞാനവസാനംവരെ കൊണ്ടുപോകും!"

"കൊള്ളാം! എന്റെ ഭാഗ്യാതി കൊള്ളാം!" ഫ്രഞ്ചുകാരൻ ഫ്രഞ്ചുഭാഷയിൽ അഭിനന്ദിച്ചു.

അവർ ഒരു കോണിലേക്ക് തിരിഞ്ഞതോടെ ശബ്ദങ്ങൾ നിലച്ചു. അവർ കൽപ്പട ഇറങ്ങുന്ന ശബ്ദം പതുക്കെ കേൾക്കായി; കുറച്ചു മിനിട്ടുകൾക്കുള്ളിൽ ഒരു വശത്തെ വാതിലിലൂടെ കടന്നു് അവർ ഞങ്ങളുടെ അടുത്തെത്തി. ഞങ്ങളെ അവിടെ കണ്ടതു് അവരെ വല്ലാതെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തി. എന്റെ അരികിൽ വന്നപ്പോൾ പ്രഭു വല്ലാതെ ലജ്ജിച്ചു. അയാൾ ഹസ്തദാനം ചെയ്തപ്പോഴും, ഞങ്ങൾ കോട്ട വിട്ടപ്പോഴും എല്ലാം എനിക്കു് ഒരു ഭയം ഉണ്ടായിരുന്നു. എനിക്കു് ഒന്നും നിരസിച്ചുകൂടായിരുന്നു. ഞങ്ങൾ വാഹനത്തിനരുകിലെയ്ക്കു നടന്നു. മാ. എം—ം സുഹൃത്തും പിറകേ നടന്നു. ഫ്രഞ്ചുകാരൻ എന്നെപ്പറ്റി പറഞ്ഞതു് എന്നെ വല്ലാതെ വേദനിപ്പിച്ചിരുന്നു. ഞാൻ രഹസ്യമായി സൂക്ഷിച്ചിരുന്ന എന്റെ തന്നെ അഭിപ്രായം അയാൾ തുറന്നു പറയുകയായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇറവലിക്കാരന്റെ പരുക്കൻ രീതിയിലുള്ള സംഭാഷണം എന്നെ അതിശയിപ്പിക്കുകയും അട്ടിമറിക്കുകയും ചെയ്തു. ഞാൻ അവരുടെ സംഭാഷണം മറഞ്ഞുനിന്നു കേട്ടിട്ടും, അയാൾക്കെന്നോടു് ഒരു ഭീതിയും തോന്നുന്നില്ലല്ലോ എന്ന ചിന്ത എന്നെ വേദനിപ്പിച്ചു. ഇതു അടുത്തുതു് അയാൾ ഇരിക്കുന്നതുതന്നെ എനിക്കു വെറുപ്പുണ്ടാക്കി; ഞാൻ മറേറ രണ്ടുപേരെയും സമീപിക്കാൻ, അവർക്കു പിമ്പേ അതിവേഗം നടന്നു. അയാളുടെ നേരെ നോക്കുകയോ, ചോദ്യത്തിനു് ഒരു ഉത്തരം പറയുകയോ ചെയ്യാതെ കയ്യകത്തിപ്പിടിച്ചു ഞാൻ നടന്നു. അയാൾ പ്രകൃതിസൗന്ദര്യത്തെപ്പറ്റി പറഞ്ഞു. അപ്രതീക്ഷിതമായുണ്ടായ സന്ദർശനത്തിലുളവായ അളവറ്റ ആനന്ദത്തെപ്പറ്റി പറഞ്ഞു. അങ്ങനെ മറെറ പലതും; പക്ഷേ, ഞാനൊന്നും കേൾക്കുന്നില്ലായിരുന്നു. എന്റെ ചിന്തകൾ എന്റെ ഭർത്താവിന്റെയും, എന്റെ കുട്ടിയുടേയും, എന്റെ സ്വന്തം നാടിന്റെയും കൂടെയായിരുന്നു. എനിക്കു ലജ്ജയും നിരാശതയും അക്ഷമതയും അനുഭവപ്പെട്ടു, 'ഹോട്ടൽ ഡി ബോഡ്'നിൽ തിരച്ചെത്താൻ, എന്റെ ഏകാന്തമായ മുറിയെ അഭയം പ്രാപിക്കാൻ, അങ്ങിനെ എന്റെ ഹൃദയ

ത്തിൽ ഉയർന്ന ചിന്തകളുടെ കൊടുങ്കാറ്റിനെപ്പറ്റി അല്പൽക്ക ടാതെ അല്പസമയം ചിന്തനചെയ്‌വാൻ എന്റെ ഹൃദയം വെ മ്പൽകൊള്ളുകയായിരുന്നു. എന്നാൽ മാ. എം. വളരെ പതുക്കെ നടന്നു. എന്നിട്ടും വാഹനത്തിന്റെ സമീപത്തെത്താൻ വളരെ ദൂരം നടക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. എന്നെ അനുഗമിക്കാനുള്ള അന്തശ്ശോദനയാൽ അയാൾ പതുക്കെ 'ഉലാത്തു'ന്നതുപോലെ യാണ്‌ എനിക്ക്‌ അനുഭവപ്പെട്ടതു്. 'അംതൊന്നും സാദ്ധ്യമല്ല,' ഞൻ വിചാരിച്ചു. ധൈര്യസമേതം ഞാനെന്നിട്ട്‌ നടത്തയുടെ വേഗത കൂട്ടി. നിശ്ചയദാർഢ്യത്തോടെ അയാളെന്നെ പിടിച്ചു നിർത്തുവാൻ ഒരുമ്പെടുകയാണ്‌. അതുമല്ല, അയാളെന്റെ കയ്യ്‌ അമർത്തുവാനും തുടങ്ങി. മാ. എം. ഒരു കോണിലേയ്ക്കു മാറി. അങ്ങിനെ ഞങ്ങൾ തനിച്ചുമായി. ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടു.

"മാപ്പു്‌!" തണുത്ത സ്വരത്തിൽ ഞാനിങ്ങിനെ പറഞ്ഞു കൈ തിരിച്ചെടുക്കാൻ ഭാവിച്ചു; എന്റെ തുവാല അയാളുടെ കോട്ടിന്റെ ബട്ടനിൽ ഉടക്കി. എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു്‌ അ യാൾ അതു്‌ വിടുത്താൻ ഒരുമ്പെട്ടു. അപ്പോൾ അയാളുടെ കയ്യുറ യിടാത്ത വിരലുകൾ എന്റെ കരത്തെ സ്പർശിച്ചു. പാതി ഭീ തിയാൽനും പാതി സുഖമിയന്നതുമായ ഒരു വികാരാവേശം എ ന്റെ ശരീരമാകെ ഒരു കുളിർ കോരിയിട്ടു. ഞാനയാളുടെ നേ ക്കു്‌ എന്റെ തണുപ്പിൽനിന്നുയർന്ന വെറുപ്പു മുഴുവൻ പ്രകാശി പ്പിക്കുവാൻ നോക്കി. എന്നാൽ എന്റെ നോട്ടം ഭയാനകതയും, പരിഭ്രമത്തേയുമല്ലാത്ത യാതൊന്നും കുറിച്ചില്ല; പ്രസന്നവും തിള ങ്ങുന്നതുമായ ആ കണ്ണുകൾ എന്നെ അഭിമുഖീകരിച്ചുകൊണ്ടുനി ന്നു മിന്നി. അപരിചിതമായി അവ എന്റെ കഴുത്തിലേയ്ക്കും മാ റിലേയ്ക്കും തറച്ചുനോക്കി. കയ്യിന്റെ കുഴയ്ക്കു മുകളിലായി അ യാൾ വിരലുകൊണ്ടു താളംപിടിച്ചു; വിടുത്തിയ അയാളുടെ അ ധരങ്ങൾ എന്നോടു പറയുകയായിരുന്നു, അയാളെന്നെ സ്നേഹി ക്കുന്നു എന്നും, ഞാൻ മാത്രമാണ്‌ അയാൾക്കു ലോകം മുഴുവൻ എന്നും. ആ അധരങ്ങൾ എന്നോടു കൂടുതൽ കൂടുതൽ അടുക്കുക

യായിരുന്നു; ആ കരങ്ങളം കൂടുതൽ കൂടുതൽ അമർത്തി എന്നെ ഉ ജ്വലിപ്പിക്കുകയായിരുന്നു. ഒരു മൂടൽ എന്റെ ഞരമ്പുകളിലൂടെ ഒഴുകി. എന്റെ കാഴ്ച മങ്ങി. ഞാൻ വിറച്ചു. അയാളെ തട യാനയന്ന എന്റെ വാക്കുകളം തൊണ്ടയിൽവച്ചു മരണമടഞ്ഞു. പെട്ടെന്നു് എന്റെ കവിളുകളിൽ ഒരു ചുംബനത്തിന്റെ ഛായ പതിഞ്ഞു. ദേഹമാസകലം വിറച്ചു; ശീതമായി; നിശ്ചലയാ യിനിന്നു ഞാനവളെ തുറിച്ചുനോക്കി. എനിക്കു് ഒന്നും ഉരി യാടുവാനോ, അല്ലെങ്കിൽ അനങ്ങുവാനോ കഴിവില്ലായിരുന്നു. അക്ഷമത എന്നെ ആവരണം ചെയ്തു. ഉൽക്കണ്ഠയോടെ ഞാന വിടെത്തന്നെ നിന്നു. അതൊരു നിമിഷത്തിലധികമേ ഉണ്ടാ യിരുന്നുള്ളു. എങ്കിലും ആ നിമിഷം ഭയാനകമായിരുന്നു! വ ത്സ്നേൽകൊണ്ടു നിർമ്മിതമായ ആ തൊപ്പിക്കു താഴെ വിടർന്ന ആ നെറ്റിത്തടം (എന്റെ ഭർത്താവിന്റേതിനോടു വളരെ സാദൃശ്യ മുള്ള ആ നെറ്റിത്തടം!) സുന്ദരവും വിസ്തൃതവുമായ നാസാര ന്ധ്രം, ആ മിനുക്കിയ മീശയും ചെറിയ താടിയും,ക്ഷുരംചെ യ്ത മിനുക്കിയ കവിളിണകളം, താപാത്മമായ കണ്ണും—എല്ലാം ആ ചുരുങ്ങിയ സമയത്തിനുള്ളിൽ എന്റെ കൺമുമ്പിൽ തെളി ഞ്ഞു. ഞാനയാളെ വെറുക്കുകയും ഭയപ്പെടുകയും ചെയ്തു. എ ന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അയാളം അകന്ന ഒരു വെറുക്ക പ്പെട്ട മനുഷ്യനായിരുന്നു. എന്നിട്ടുകൂടി ആ അറയ്ക്കുന്ന അപ രിചിതന്റെ വിഭ്രമവും വികാരവും എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ശ ക്തമായ ഒരു മാറ്റൊലി സൃഷ്ടിച്ചു; പ്രതിരോധിക്കുവാനാവാ ത്ത ഒരു ആശ, ആ പരുക്കനെങ്കിലും മോഹനമായ അധരങ്ങ ളുടെ ചുംബനത്തിനു, മാട്ടുവമാന്ന ഞരമ്പുകളും, മോതിരമണി ഞ്ഞ വിരലുകളും ഉള്ള ആ കൈകളുടെ സമ്മർദ്ദത്തിനു് അടി പെടുന്നതിനു്; പെട്ടെന്നു് എന്റെ മുന്നിൽ തുറക്കപ്പെട്ട ആ ത ടുക്കപ്പെട്ട ആനന്ദങ്ങളുടെ ആഴത്തിലേയ്ക്കു് ഊളിയിടുന്നതിനു് എനിക്കു് ആഗ്രഹം ജനിച്ചു.

'ഞാനിപ്പോൾതന്നെ നിർഭാഗ്യയാണ്', ഞാൻ വിചാരിച്ചു: 'അധികമധികം അശ്രുഭിന്നളായ ചുഴലിക്കാറ്റുകൾ എന്റെ ശിരസ്സിനു ചുറ്റും വട്ടമിട്ടുയരട്ടെ!'

അയാളുടെ ഒരു കരം എന്നെ ചുറ്റി. അയാളുടെ മുഖം എന്റെ വദനത്തിലേയ്ക്കു കുനിഞ്ഞു. 'അതുയും ഭേദം!' ഞാൻ ചിന്തിച്ചു: 'പാപവും അപമാനവും എന്നെ അനന്തമായ അഗാധതകൊണ്ട് ആവരണം ചെയ്യട്ടെ!'

"ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു!" എന്റെ ഭർത്താവിനോട് വളരെ സാമ്യമുള്ള സ്വരത്തിൽ അയാൾ എന്നോട് മന്ത്രിച്ചു. അപ്പോൾ ഞാനെന്റെ കുട്ടിയേയും ഭർത്താവിനേയും ഓർത്തു. പക്ഷേ, അവർ ഒരു അവസരത്തിൽ എനിക്ക് ഒഴിച്ചുകൂടാൻ വയ്യാത്തവരായിരുന്നെങ്കിലും, ഇന്നു ജീവിതത്തിൽ നിന്നും തുടച്ചുമാറ്റപ്പെട്ടതുപോലെ എനിക്കനുഭവപ്പെട്ടു. അപ്പോഴാണു ഞാൻ മാ. എം–ന്റെ വാക്കുകൾ ശ്രവിക്കുന്നതു്. ആ മൂലയുടെ മറുവശത്തുനിന്നു് അവൾ എന്നെ വിളിക്കുകയാണു്. എന്നിലേയ്ക്കുതന്നെ ഞാൻ തിരിച്ചു വന്നു. അയാളിൽനിന്നും ബലം പ്രയോഗിച്ചു കയ്യുകൾ പിൻവലിച്ചു. ഏതാണ്ടു് ഞാനവൾക്കു പിറകെ ഓടി. അവളും ഞാനും വാഹനത്തിൽ ആസനസ്ഥരായതിനുശേഷമേ ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കുവാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടുള്ളൂ. അയാൾ തൊപ്പി ഉയർത്തുന്നതും, ഒരു പുഞ്ചിരിയോടെ സാധാരണ പരിചയമുള്ള ചില ഭാവങ്ങൾ ഉതിർക്കുന്നതും ഞാൻ വീക്ഷിച്ചു. ആ സമയത്തു് എനിക്കുണ്ടായ വിവരിക്കാനാവാത്ത വെറുപ്പു് അയാൾ അറിഞ്ഞിരിക്കയില്ല.

എന്റെ ജീവിതം എത്രകണ്ടു നികൃഷ്ടമായും, ഭാവി എത്രകണ്ടു് ആശാവിഹീനമായും, ഭൂതം എത്രകണ്ടു് ഇരുൾ നിറഞ്ഞതായും അനുഭവപ്പെട്ട എന്നോ! മാ. എം. എന്നോടു സംസാരിച്ചപ്പോൾ എനിക്കു് അവളുടെ വാക്കുകൾക്കു് ഒരർത്ഥവും തോന്നിയില്ല. അവർക്കു് എന്നിലുണ്ടായ വെറുപ്പു മറയ്ക്കാൻ വേ

ണ്ടിയാണ്" അവൾ സംസാരിച്ചതുതന്നെ എന്നെനിക്കു തോന്നി. അപമാനമിയന്ന അനുകമ്പയും വെറുപ്പും അവളുടെ ഓരോ വാക്കിലും നോട്ടത്തിലും മുറ്റിനിൽക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. ചുംബനത്തിന്റെ അപമാനം എന്റെ കവിളുകൾ പൊള്ളിച്ചു; എനിക്ക് ഒരുതരത്തിലും സഹിച്ചുകൂടാതിരുന്നതു് എന്റെ കുട്ടിയെപ്പറ്റിയും, എന്റെ ഭർത്താവിനെപ്പറ്റിയും ഉള്ള ചിന്തയായിരുന്നു. മുറിയിൽ ഞാൻ തനിച്ചായപ്പോൾ, എന്റെ നിലയെപ്പറ്റി ചിന്തിച്ചുനോക്കാൻ ഞാൻ പരിശ്രമിച്ചു; എന്നാൽ ഏകാന്തത എന്നെ ഭയപ്പെടുത്തി. എനിക്കു കൊണ്ടുവന്ന ചായ ഞാൻ കുടിച്ചില്ല. എന്റെ തന്നെ പെരുമാറ്റത്തെപ്പറ്റി അനശ്ചിതത്വത്തോടെ, മൂടാന്ന ചിന്തകളുമായി ഞാൻ ധ്രുതി പിടിക്കുകയായിരുന്നു—ഭർത്താവുമായി ഒത്തുചേരാൻ. വൈകുന്നേരത്തെ വണ്ടിക്കുതന്നെ ഹൈഡൻബർഗ്ഗിലേയ്ക്കു പോകുവാൻ ഞാൻ തയ്യാറെടുത്തു.

ഒരു ഒഴിഞ്ഞ കമ്പാർട്ടുമെന്റിൽ എനിക്കും എന്റെ തോഴിക്കും ഞാൻ സ്ഥലം കണ്ടുപിടിച്ചു. തീവണ്ടി മുന്നോട്ടു നീങ്ങി. ജന്നൽവഴി ശീതവായു കടന്നുവന്നു" എന്റെ മുഖം തലോടിയപ്പോൾ ഒരു സൈരത എനിക്കു തോന്നി. ഞാനെന്റെ ഭൂതത്തിനും ഭാവിക്കും വ്യക്തമായ രൂപം നൽകുകയായിരുന്നു. പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗു" ആദ്യമായി സന്ദർശിച്ചതുമുതൽ ഞങ്ങളുടെ വൈവാഹികജീവിതം ഒരു പുതിയ വെളിച്ചത്തിൽ എന്റെ മുന്നിൽ വരികയായി. അതെന്റെ മനസ്സാക്ഷിക്കു മുന്നിൽ അധിക്ഷേപാർഹമായി നിലകൊണ്ടു. നിക്കോസ്സോവിലെ ജീവിതാരംഭവും ഞങ്ങളുടെ ഭാവി പദ്ധതികളും എന്റെ സ്മരണപഥത്തിലുയർന്നു. അന്നുമുതൽ അദ്ദേഹത്തിനു എത്ര സുഖമാണു" അനുഭവിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളതെന്നു" ആദ്യമായി ഞാനെന്നോടുതന്നെ ചോദിച്ചു. എനിക്കു തോന്നി ഞാനദ്ദേഹത്തോടു ഭംഗിയായി അല്ല പെരുമാറിയതെന്നു". പക്ഷേ, എന്തുകൊണ്ടു" അദ്ദേഹം എന്നെ തടഞ്ഞില്ല? എന്തിനാണു" അദ്ദേഹം

അഭിനയിക്കാൻ ആരംഭിച്ചതു്? കായ്ഫലം തുറന്നുപറയാൻ അദ്ദേഹം എന്തേ, മടിച്ചത്? എന്നെ എന്തിനാണു് അധിക്ഷേപിച്ചതു്? അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രേമത്തിന്റെ ദാർഢ്യംകൊണ്ടു്, എന്തുകൊണ്ടു് എന്നിൽ സ്വാധീനം ചെലുത്തിയില്ല? അഥവാ, അദ്ദേഹം എന്നെ പ്രേമിച്ചില്ലായിരിക്കുമോ?' എന്നെയാണോ ഭർത്താവിനെയാണോ കുറ്റപ്പെടുത്തേണ്ടതെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. എന്നാലും ആ അപരിചിതന്റെ ചുംബനം എന്റെ കവിളിൽ അപ്പോഴും തങ്ങിനിന്നു. ഫൈഡൻബർഗിനോടു സമീപിക്കുന്തോറും എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ചിത്രം കൂടുതൽ കൂടുതൽ വ്യക്തമായി—എങ്കിലും ആ സന്ദർശനത്തെ അധികമധികം ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടു. 'ഞാൻ സെർജിയോടു് എല്ലാം പറയും,' ഞാൻ ചിന്തിച്ചു: 'എല്ലാം ഞാൻ പശ്ചാത്താപത്തിന്റെ കണ്ണുനീരിൽ കഴുകിക്കളയും; അപ്പോഴദ്ദേഹം എനിക്കു മാപ്പു തരും.' പക്ഷേ, എനിക്കതന്നെ 'എല്ലാം' എന്നതിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലായില്ല; എന്റെ ഹൃദയത്തിന്റെ അടിത്തട്ടിനു് അദ്ദേഹം എനിക്കു മാപ്പുതരുമെന്ന വിശ്വാസവുമില്ലായിരുന്നു.

ഞാൻ ഭർത്താവിന്റെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ എന്നെ സ്വാഗതം ചെയ്തതു് പ്രശാന്തമെങ്കിലും അത്ഭുതമാർന്ന ഭർത്താവിന്റെ വദനമാണു്. അതു കണ്ടപ്പോൾ എനിക്കു തോന്നി ഇനി ഒന്നും പറയാനില്ലെന്നും, ഒരു കുറ്റസമ്മതത്തിന്റെയോ, മാപ്പുചോദിക്കലിന്റെയോ യാതൊരു കായ്വുമില്ലെന്നും. വാചാമഗോചരമായ വ്യസനവും പശ്ചാത്താപവും എന്നിൽ ഉരുക്കൊള്ളുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

"എന്താണിങ്ങനെ ഒരു നല്ല ബുദ്ധി തോന്നിയതു്?" അദ്ദേഹം ചോദിക്കുകയാണു്. "ഞാൻ നാളെ ബോഡനിലേക്കു പോകണമെന്നു വിചാരിക്കുകയായിരുന്നു! എന്നിട്ടദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. അതിശയമാർന്ന മുഖഭാവത്തോടെ "എന്തു പറ്റി? എന്തുണ്ടായി?" സെർജി ചോദിച്ചു.

"ഒന്നുമുണ്ടായിട്ടല്ല!" തളർന്നുപോയ ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു. "ഞാൻ തിരിച്ചുപോകുന്നില്ല, നമുക്കു വീട്ടിൽ പോകാം. അങ്ങേക്കിഷ്ടമെങ്കിൽ നാളെത്തന്നെ—റഷ്യയിലേക്കു്."

അദ്ദേഹം കുറച്ചുനേരത്തേക്കു് സാകൂതം എന്റെ നേരെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നതല്ലാതെ, ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. പിന്നീടു് സെർജി പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ എന്നാട്ടു പറയൂ, എന്തുണ്ടായി എന്നു്."

ഞാൻ അറിയാതെതന്നെ ലജ്ജിതയായി; കീഴോട്ടുനോക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകളിൽ വിരസതയുടേയും കോപത്തിന്റേയും ഒരു മിന്നലാട്ടമുണ്ടായി. എന്നെത്തന്നെ അതിശയിപ്പിച്ച ഒരു നാടകത്തിന്റെ ഭാവപ്പകർച്ചയോടെ ഞാനിങ്ങിനെ പറഞ്ഞു:

"ഒന്നുംതന്നെ ഉണ്ടായില്ല; സ്വയം ഒരു വേദന അനുഭവപ്പെടുന്നു; ഞാൻ പരിക്ഷീണയായിരിക്കുന്നു; അത്രേയുള്ളൂ. അങ്ങയെപ്പറ്റിയും, നമ്മുടെ ജീവിതരീതികളെപ്പറ്റിയും ഞാൻ അവഗാഢം ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു. വളരെ നാളം ഞാൻ അങ്ങയെ കുറ്റപ്പെടുത്തുകയായിരുന്നു. അങ്ങേയ്ക്കു് അതു് അസഹനീയമായിരുന്നിട്ടുകൂടി എന്തിനാണു് എന്നെ പുറംദിക്കിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയതു്? കുറ്റപ്പെടുത്തിയാണെങ്കിൽ ഒരുപാടു പറയാൻ കാണും. നമുക്കു നിക്കോൾസ്കോവിലേയ്ക്കു പോകാം. അവിടെ നമുക്കു താമസിക്കാം."

"ഓമനേ, ഈ വൈകാരികവ്യഗ്രതകളൊടെ ആവശ്യമൊന്നുമില്ല," അലസമായി അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു. "നിക്കോൾസ്കോവിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോകുന്നതു് ഏതായാലും നല്ലതാണു്. എന്തെന്നാൽ നമ്മുടെ പണം വാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയാണു്. പക്ഷേ, എന്നും അവിടെത്തന്നെ കഴിഞ്ഞുകൂടുക എന്നുവച്ചാൽ അതു വിചിത്രമായി എനിക്കു തോന്നുകയാണു്. എനിക്കറിയാം നീ അവിടെത്തന്നെ കഴിഞ്ഞുകൂടുകയില്ലെന്നു്. കുറച്ചു

ചായ കഴിയ്ക്കൂ, അപ്പോൾ സുഖംതോന്നും" ഭൃത്യനെ വിളിക്കാൻ അദ്ദേഹം എഴുന്നേറ്റു.

അദ്ദേഹം എന്നെപ്പറ്റിയായിരിക്കും ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. മനസ്സിലാക്കാൻ വിഷമമുള്ളതും എന്നെ വ്രീളാവനമ്രമുഖിയാക്കിയതുമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നോട്ടം എന്നെ അഭിമുഖീകരിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേരിലുള്ള ഭയാനകങ്ങളായ ചിന്തകളാൽ എന്റെ ഹൃദയം നൊന്തു. "സെർജിക്കു് എന്നെ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല, മനസ്സിലാക്കുകയുമില്ല!" ഞാൻ പറഞ്ഞു. എനിക്കു് എന്റെ കൂട്ടിയെ കാണണമെന്നു തോന്നി. ഞാൻ മുറി വിട്ടുകയും ചെയ്തു. എനിക്കു് ഏകാന്തത വേണമെന്നു തോന്നി. കരയാൻ, കരയാൻ, പിന്നേയും കരയാൻ....

നാല്

ചൂടും പുകയുമടിക്കാതെയും ആൾവാസമില്ലാതെയും ഇതുവരെയും ഇരുന്ന നിക്കോൾസ്കോവിലെ വീടു് വീണ്ടും സജീവമായി. എന്നാൽ ഭൂതകാലത്തിന്റെ ഭൂരിഭാഗവും ഇങ്ങിനി വരാത്തവിധം മൃതിയടഞ്ഞിരുന്നു. ടാട്യാനോസമനോവ്ന ഈ ലോകത്തോടു യാത്രപറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഞങ്ങടെ രണ്ടുപേരും ഇപ്പോൾ തനിച്ചുമായി. എന്നാൽ അതു അടുത്ത ചെങ്ങാത്തം ആഗ്രഹിക്കുന്നതിനു പകരം, അതു ഞങ്ങൾക്കു ഉത്സാഹമായിതോന്നി. എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ശിശിരം ദുർഘടം പിടിച്ചതായിരുന്നു; എന്തെന്നാൽ രണ്ടാമത്തെ പുത്രന്റെ ജനനത്തിനുശേഷമേ ഞാൻ രോഗശയ്യയിൽനിന്നും എഴുന്നേറ്റുള്ളൂ. പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗിലായിരുന്നപ്പോഴുണ്ടായിരുന്ന അതേ ബന്ധം തന്നെയാണു ഭർത്താവും ഞാനും പുലർത്തിയതു്. എല്ലാവരോടും

അതേ രീതിയിൽത്തന്നെ പെരുമാറി. എന്നാൽ ഗ്രാമത്തിലെ ഓരോ മുറിയും ഭിത്തിയും സോഫയും, അദ്ദേഹം എന്നോടു് ഏതു രീതിയിലായിരുന്നെന്നും, എനിക്കെന്താണു നഷ്ടപ്പെട്ടതെന്നും അനുസ്മരിപ്പിച്ചു. എന്തോ അക്ഷന്തവ്യമായ അപരാധം ഞങ്ങളെ വേർപ്പെടുത്തിയതുപോലെയും അദ്ദേഹമെന്നെ അതിനു ശിക്ഷിക്കുന്നതുപോലെയും, എന്നാൽ അതിനെപ്പറ്റി അറിയാത്തതുപോലെ ഭാവിക്കുന്നതായും എനിക്കു തോന്നി. പക്ഷേ, ക്ഷമ ചോദിക്കുവാനൊന്നുമില്ലായിരുന്നു;—അതിനൊരു പരിഹാരം ആവശ്യപ്പെടുവാൻ യാതൊന്നുമില്ലായിരുന്നു. എനിക്കുള്ള ശിക്ഷ ഇതു മാത്രമായിരുന്നു—അതായതു പതിവുപോലെ ഹൃദയവും മനസ്സും എനിക്കുവേണ്ടി വിട്ടുതന്നില്ല. എന്നാൽ അവ മറ്റു വല്ലവർക്കും ദാനം ചെയ്തതുമില്ല. അദ്ദേഹത്തിനു വേറെ ആർക്കെങ്കിലും കൊടുക്കുവാൻ ഒരു ഹൃദയം ഇല്ലായിരുന്നു എന്നെനിക്കു തോന്നി. ചില അവസരങ്ങളിൽ എനിക്കു തോന്നി, വെറുതെ എന്നെ വേദനിപ്പിക്കുന്നതിനു് അദ്ദേഹമിതു് അഭിനയിക്കുന്നതാണെന്നും, പഴയ ദയാവായ്പു് തന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ഇപ്പോഴും സജീവമായിരുന്നെന്നും. ഞാനതിനെ ഉണർത്താൻ ശ്രമിച്ചു; പക്ഷേ, പലപ്പോഴും ഞാൻ പരാജിതയായി. വികാരം മുറ്റിനൽക്കുന്ന രംഗങ്ങളും പ്രത്യക്ഷത്തിൽ എന്റെ ആത്മാർത്ഥതയെ സംശയിച്ചുകൊണ്ടാവാം, നിവൃത്തിയുള്ളിടത്തോളം നിഷ്ഠുരകമായ ഹൃദയംതുറന്നുള്ള സംഭാഷണത്തിനിടകൊടുക്കാതെ തന്നെ അദ്ദേഹം വഴുങ്ങിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. 'വെറുതെ വായലച്ചതുകൊണ്ടെന്താണു പ്രയോജനം? എനിക്കെല്ലാം അറിയാം. നിന്റെ നാക്കിന്റെ അറ്റത്തിപ്പോഴും എന്താണു വന്നുനിൽക്കുന്നതെന്നും എനിക്കറിയാം. നീ ഒന്നു പറയും; മറ്റൊന്നു പ്രവർത്തിക്കുമെന്നുള്ളതും ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടു്.'—അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തിൽനിന്നും സംസാരത്തിന്റെ സ്വരഭേദത്തിൽനിന്നുമെല്ലാം എനിക്കിങ്ങനെ നന്നായി വായിക്കാമായിരുന്നു. നിഷ്ഠുരകതയിൽനിന്നും ഉടലെടുത്ത

അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭീതി ആദ്യമെന്നെ വേദനിപ്പിച്ചു. പക്ഷേ, പിന്നീടു് എനിക്കു മനസ്സിലായി, അതു് നിഷ്ക്കളങ്കതയുടെ ആവശ്യത്തിന്റെ അഭാവമായിരുന്നു എന്നു്. പെട്ടെന്നു് അദ്ദേഹത്തെ ഞാൻ സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നു പറയുകയോ, പ്രാർത്ഥന എന്നോടൊന്നിച്ചു് ആവർത്തിക്കാൻ ആവശ്യപ്പെടുകയോ, അല്ലെങ്കിൽ പിയാനോ വായിക്കുമ്പോഴും അതു ശ്രദ്ധിക്കാൻ പറയുകയോ ഒന്നും ചെയ്യണമെന്നു് എനിക്കു തോന്നിയില്ല. ഞങ്ങളുടെ ബന്ധം ഒരു നിശ്ചയിച്ചുറപ്പു നല്ല നടത്തയുടെ നിയമാവലിയാൽ നിയന്ത്രിക്കപ്പെട്ടു. വേർതിരിഞ്ഞ ഒരു ജീവിതം ഞങ്ങളം നയിച്ചു. എന്നെക്കൂടാതെതന്നെ നടത്താവുന്നതും, എനിക്കു പങ്കെടുക്കാൻ ഒട്ടു് ആഗ്രഹമില്ലാത്തതുമായ സംഭാഷണം തൊഴിലുകളിൽ അദ്ദേഹം വ്യാപൃതനായി. അദ്ദേഹത്തെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തുകയോ വേദനിപ്പിക്കുകയോ ചെയ്യാത്ത ഒരു അലസജീവിതം ഞാനും തുടർന്നു. ഞങ്ങളം തമ്മിൽ ഒരു കെട്ടുപാടു സൃഷ്ടിക്കുവാൻ പോരാത്തവിധം കൂട്ടികളം അത്യുച്ചത്തിലുള്ള ചെറുപ്പമായിരുന്നു. വസന്തം പോയി. ഗ്രാമത്തിൽ വേനൽക്കാലം കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻവേണ്ടി കററിയയേയും സോണിയയേയും കൊണ്ടുവന്നു. നിക്കോൾസ്കോവിലെ വീടു നന്നാക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നതുകൊണ്ടു് പൊക്രോസ്കോവിലെ എന്റെ പഴയ വീട്ടിലേയ്ക്കു ഞങ്ങളം താമസം മാററി. പഴയ വീടിനു് ഒരു മാററവുമില്ലായിരുന്നു—വരാന്തയും, മടക്കുമേശയും, സൂര്യപ്രകാശം നിറഞ്ഞ സന്ദർശകമുറിയിലെ പിയാനോയും, വെളുത്ത കർട്ടനോടുകൂടിയ എന്റെ ശയനമുറിയും, ഞാനിവിടെ വിട്ടിട്ടുപോയതോ എന്നു തോന്നുമാറുള്ള എന്റെ ബാലികാതത്ത്വത്തിന്റെ സ്വപ്നങ്ങളും എല്ലാം പഴയപടിതന്നെ. ആ മുറിയിൽ രണ്ടു ശയനോപകരണങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. ഒന്നു് എന്റേതു്. കുരിശുടയാളം വരയ്ക്കാനായി ഞാൻ മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കുമ്പോഴം, അതിലെന്റെ കൊഴുത്തുരുണ്ട, കൊച്ചുകൊക്കോഷാ നഴഞ്ഞു നീണ്ടുകയാണു്; മറെറാരു തൊട്ടിലാണു്. അതിലെന്റെ 'കുട്ടി'

വാനിയയുടെ വദനം, അവനെ പൊതിഞ്ഞിട്ടുള്ള തുണികഷ്ണങ്ങൾക്കിടയിലൂടെ ഒളിഞ്ഞുനോക്കുകയാണു്. അടയാളം വരച്ചു ശാന്തമായി ആ മുറിയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ നിലകൊള്ളുമ്പോൾ, പെട്ടെന്നു് എല്ലാ കോണുകളിൽനിന്നും, ചുമരുകളിൽനിന്നും, തിരശ്ശീലകളിൽനിന്നും, പഴയ യുവത്വത്തിന്റെ മറക്കപ്പെട്ട സ്വപ്നങ്ങളും രൂപം പ്രാപിക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയായി: പൂവ്വ്കാലത്തിന്റെ നിനദങ്ങളും ബാലികാത്വത്തിന്റെ ഗാനങ്ങളും ആലപിക്കാൻ ആരംഭിച്ചു. ആ സ്വപ്നങ്ങളും ഇന്നെവിടെയാണു്? ആ പ്രിയംകരങ്ങളായ പഴയ മധുരഗാനങ്ങളും എവിടെയാണു്? ആശിക്കാൻകൂടെ അധൈര്യപ്പെട്ടിരുന്ന അവയെല്ലാം കടന്നു മറയുവാൻ ഒരുങ്ങിമാത്രം വന്നു. എന്റെ അവ്യക്തങ്ങളായ കഴഞ്ഞ സ്വപ്നങ്ങളും യാഥാർത്ഥ്യമായി പരിണമിച്ചു. ആ യാഥാർത്ഥ്യമോ, ഉസ്സറവും, സങ്കീർണ്ണതയും, സന്തോഷമറ്റതുമായ ജീവിതവും. എല്ലാം ഒന്നുപോലെയിരുന്നു—ജന്നലിലൂടെ കാണുന്ന പൂന്തോട്ടം, പുൽത്തകിടി, പാത, പൊന്തയ്ക്കരുകിലെ അതേ ബഞ്ചു്, കുളക്കരയിൽ കോകിലങ്ങളുടെ അതേ ഗാനം, വിടർന്ന അതേ ലൈലാക്കുകളും, വീട്ടിനു മുകളിൽ പ്രകാശിക്കുന്ന അതേ ചന്ദ്രൻ; എന്നിട്ടും എല്ലാത്തിലും വിചാരിക്കാൻ വയ്യാത്ത ഭയങ്കരമായ ഒരു മാറ്റം! ഉറവവക്കും ഉടയവക്കുംകൂടി ഒരു തണുപ്പൻ മട്ടു്! പഴയ കാലങ്ങളിലെപ്പോലെ സന്ദർശകമുറിയിൽ ഏകാന്തതയുടെ മടിത്തട്ടിലിരുന്ന ശാന്തമായി കഠിനയും ഞാനും അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി പിന്നെയും പിന്നെയും പറയുകയാണു്: എന്നാൽ കഠിന ജരബാധിതയായി, ആകെ വിളറിപ്പോയി; ആശയിലും ആനന്ദത്തിലും ആ കണ്ണുകളിപ്പോൾ തിളങ്ങുന്നില്ല. എന്നാൽ അവ സഹതാപത്തേയും, സങ്കടത്തേയും, സന്താപത്തേയും ദ്യോതിപ്പിക്കുകയാണു്. 'ആനന്ദമൂർച്ഛയിലേയ്ക്കു് ഇനി പതിവുപോലെ നമുക്കു പോകേണ്ട, നമുക്കദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി ശാന്തമായി ചിന്തിക്കാം; ഈ സൗഖ്യത്തിനു പാത്രമാകുവാൻ നമ്മളെന്താണു ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്' എന്നു് അതിശയിച്ചിട്ട

കായ്മില്ല; അല്ലെങ്കിൽ അവയെ ലോകസമക്ഷം പ്രഖ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. വേണ്ട ശ്രദ്ധാലോചന നടത്തുംപോലെ, ഓരോരുത്തരും ഒരു നൂറുതവണ തമ്മിൽ തമ്മിൽ ആത്മനൂണം ചെയ്തുകൊണ്ട്, എന്തുകൊണ്ടാണീ മാറ്റം ഉണ്ടായതെന്നു ചോദിച്ചു നോക്കിയിട്ടു കായ്മില്ല. കൺപുരികങ്ങൾക്കിടയിൽ അഗാധമായ ഒരു ചാലുണ്ടായതും, ഫാലസ്ഥലത്തു വെള്ളരോമങ്ങൾ ദൃശ്യമായതും ഒഴിച്ച്, അദ്ദേഹം അതേ, പഴയ മനുഷ്യൻ തന്നെയാണ്. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗഹനവും ശ്രദ്ധയാന്നതുമായ നോട്ടം ഒരു മൂടുപടംകൊണ്ട് എന്നിൽനിന്നും പലപ്പോഴും മറയ്ക്കപ്പെട്ടു. പ്രേമമോ, അഥവാ പ്രേമത്തിനു് ആഗ്രഹംതന്നെയോ ഇല്ലാതെ, ആത്മസംതൃപ്തിയെഴാതുള്ള പഴയ ആ സ്ത്രീതന്നെയാണു ഞാൻ എന്റെ ആത്മീയമായ ആനന്ദങ്ങളും, എനിക്കു ഭർത്താവിനോടുള്ള സ്നേഹവും, എന്റെ മുമ്പിലത്തെ ജീവിതത്തിന്റെ പൂർണ്ണതയും—എല്ലാം, വെറും സങ്കല്പവും നിസ്സാരവുമായി തോന്നി. മറവുള്ളവൾക്കുവേണ്ടി ജീവിക്കുന്നതാണു സുഖമെന്നു് ഒരിക്കൽ വ്യക്തമായും ശരിയായും തോന്നി. എന്നാലിപ്പോഴതു് അത്ഥശൂന്യമായി അനുഭവപ്പെടുന്നു. അവനവനതന്നെ ജീവിതത്തിൽ ആകഷ്ണിയത അനുഭവപ്പെടാത്തപ്പോൾ, എന്തിനാണു മറവുള്ളവൾക്കുവേണ്ടി ജീവിക്കുന്നതു്?

ഞങ്ങളുടെ പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗ് സന്ദർശനത്തിനുശേഷം ഞാൻ സംഗീതം തീരെ നിർത്തി; എന്നാൽ ആ പഴയ പിയാനോയും പഴയ ഗാനങ്ങളും എന്നെ വീണ്ടും പാടാൻ പ്രേരിപ്പിക്കുകയായി.

എനിക്കു സുഖമില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ട് ഒരു ദിവസം തനിയെ ഞാനകത്തു് ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്റെ ഭർത്താവു കറിയയേയും സോണിയയേയും നിക്കോസ്സോവിലെ പുതിയ കെട്ടിടങ്ങളും കാണിക്കാൻ കൊണ്ടുപോയിരിക്കുകയായിരുന്നു. ചായ തയ്യാറായിരുന്നു; കേണൽ ഇറങ്ങി മറവുള്ളവരുടെ വരവുംകാത്തു്, പിയാനോയ്ക്കരുകിൽ ഞാൻ കുത്തിയിരിക്കുകയായി അപ്പോൾ ഞാൻ "ചന്ദ്രികാഗീതം" വീണ്ടും ആലപി

ക്കാൻ എന്തുകൊണ്ടോ ആരംഭിച്ചു. അകത്തു് ആരേയും കാണാനില്ലായിരുന്നു: ഒരു അനക്കവുമില്ല. പുന്തോട്ടത്തിലേയ്ക്കുള്ള ജന്നലുകളും തുറന്നു കിടക്കുകയാണു്. പരിചിതമായ ശബ്ദവീചികളും മുറിക്കുള്ളിലൂടെ പ്രശാന്തമായ ഒരു വ്യസനഛായയോടെ ഒഴുകി. ആദ്യത്തെ ഈരടിക്കുശേഷം, അദ്ദേഹം പതിവായി ഇരുന്നു കേൾക്കാറുള്ള കോണിലേയ്ക്കു ഞാൻ അന്തശ്ചോദനയാൽ നോക്കിപ്പോയി. അദ്ദേഹം അവിടെ ഇല്ലായിരുന്നു. വളരെ നാളായി അനക്കുകപോലും ചെയ്യാത്ത ആ കസേര അവിടെത്തന്നെ കിടക്കുന്നുണ്ടു്. അസ്തമനത്തിനൊരുങ്ങുന്ന ആദിത്യനെതിരെ നിലകൊള്ളുന്ന ലൈലാക്കു കുറ്റിച്ചെടികളും എനിക്കു കാണാം; സായംസന്ധ്യ ജനാലയിലൂടെ അകത്തേയ്ക്കു് ഒഴുകുകയാണു്. കൈമുട്ടുകൾ ചിയാനോയിൽ കുത്തി; ഞാനെന്റെ മുഖം ഇരുകരങ്ങൾകൊണ്ടും മൂടി. അങ്ങിനെ ഞാൻ വളരെ സമയം ചിന്തയിലാണ്ടു് ഇരുന്നുപോയി. ഇങ്ങിനി വരാത്ത ഭൂതകാലത്തെ വേദനയോടെ ഞാൻ സ്മരിച്ചു. ഭയത്തോടെ ഭാവിയെ വിഭാവനചെയ്തു. എന്റെ ഭാവിയിൽ ആശകളോ ആകാംക്ഷകളോ ശൂന്യമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. 'എന്റെ ജീവിതം അവസാനിച്ചിരിക്കുമോ?' ഞാൻ ഭയത്തോടെ ചിന്തിച്ചു. എല്ലാം മറക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു ചിന്തിക്കാൻ ധൈര്യപ്പെടാതെ ഞാൻ തലയുയർത്തി നോക്കി. പിന്നെയും ഒരു ഈരടി ഞാൻ പിയാനോയിൽ പാടി. 'എന്റെ ദൈവമേ!' ഞാൻ പ്രാർത്ഥിച്ചു: 'ഞാൻ പാപം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതു ക്ഷമിക്കേണമേ! അല്ലെങ്കിൽ ഒരിക്കൽ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ വികസിച്ചതെല്ലാം എനിക്കു തിരിച്ചു തരിക. അല്ലെങ്കിൽ എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നോ, എങ്ങിനെ ജീവിക്കണമെന്നോ എന്നെ പഠിപ്പിക്കൂ.' പുൽത്തകിടിയിലൂടെ, പിന്നീടു വീട്ടിലെ കൽപ്പടവിലൂടെ വണ്ടിച്ചക്രങ്ങളുടെ ശബ്ദം ഉയർന്നു. വരാന്തയിലൂടെ അരികത്തണഞ്ഞ അടുക്കിയതും, പരിചിതവുമായ കാൽവെപ്പുകളും നിലച്ചു. പക്ഷേ, എന്റെ ഹൃദയം ആ ശബ്ദങ്ങൾക്കു മറുപടി കൊടുത്തില്ല. ഞാൻ വായന നിർത്തിയപ്പോൾ കാലടികളും എന്റെ പിമ്പി

ലായിരുന്നു. ഒരു കരം എന്റെ തോളിൽ നിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടു.

"എന്തൊരു സാമർത്ഥ്യമാണു് ഇതു വായിക്കുന്നതിൽ!" അദ്ദേഹം അഭിനന്ദനം രേഖപ്പെടുത്തി.

ഞാനൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

"നിന്റെ ചായ കഴിഞ്ഞോ?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ നോക്കാതെതന്നെ ഞാൻ തലയാട്ടി—എന്റെ മുഖത്തെ വികാരത്തിന്റെ രേഖകൾ അദ്ദേഹത്തെ കാണിക്കുവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചില്ല.

"അവരിപ്പോൾ വരും," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "കുതിര സ്വല്പം ബഹളമുണ്ടാക്കിയതുകൊണ്ടു് അവരെ വഴിയിൽ ഇറക്കി. അവർ നടക്കുകയാണു്."

"നമുക്കവരെ കാത്തിരിക്കാം," ഞാൻ പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം എന്നെ അനുഗമിക്കുമെന്നു കരുതി ഞാൻ വരാന്തയിലേക്കിറങ്ങി. എന്നാൽ കുട്ടികളെപ്പറ്റി ചോദിച്ചിട്ടു് അദ്ദേഹം മുകളിലേക്കു പോയി, അവരെ കാണാൻ. ഒരിക്കൽക്കൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവവും, സരളവും ദയാമസൃണവുമായ സംഭാഷണവും എന്നെ സംശയിപ്പിച്ചു, എനിക്കെന്തെങ്കിലും വാസ്തവത്തിൽ നഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ എന്നു്. ഇതിൽ കൂടുതൽ എനിക്കെന്താണു് ആഗ്രഹിക്കുവാനുള്ളതു്? അദ്ദേഹം ദയാവാനും സൗമ്യനുമാണു്; ഒരു ഭർത്താവു്, ഒരു നല്ല അച്ഛൻ; എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ ഇതിൽ കൂടുതൽ എന്താണു വേണ്ടതെന്നു്. ഞങ്ങളുടെ വിവാഹബന്ധത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ കണ്ണി കൊരുത്ത അതേ ബഞ്ചിൽ വരാന്തക്കു താഴെ, ഞാൻ ഇരുന്നു. സൂര്യൻ അസ്തമിച്ചു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഇരുൾ മൂടുകയാണു്. വീടിനും പൂന്തോട്ടത്തിനും മുകളിൽ വസന്തത്തിലെ ചെറു മഴക്കാറു വ്യാപിച്ചു. അപ്പോൾ മാത്രം മിന്നുവാൻ തുടങ്ങിയ ഒരു നക്ഷത്രം അന്തിച്ചുമപ്പിൽ പ്രശോഭിച്ചു മരങ്ങൾക്കു പിറകിൽ ആകാശം വെണ്മ പൂണ്ടിരുന്നു. മേഘച്ഛായയാൽ മൂടപ്പെട്ട ഭൂമി വസന്തത്തിലെ കൊച്ചു വർഷത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. കാറ്റു് ഒന്നു് നിശ്വസിച്ചതുപോലുമില്ല. ഒറ്റ ഇലയോ, ഒരു പുല്ലിന്റെ

അഗ്രമോ ചലിച്ചില്ല. ലൈലാക്കിന്റെയും ബർഡ്ഡ് ചെടിയുടേയും പരിമളം പൂന്തോട്ടത്തിലും വരാന്തയിലും മുറിനിന്നിരുന്നതുകൊണ്ട് വായു തന്നെ പുഷ്പിച്ചതുപോലെ തോന്നി. അതിലെ തരംഗങ്ങൾക്കൊപ്പം ജൂ സുഗന്ധം കൂടിയും കുറഞ്ഞും വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. കണ്ണും ചെവിയും പൊത്തി ഈ പരിമളം തന്നെ പാനം ചെയ്തു കഴിഞ്ഞുകൂടുവാൻ തോന്നുകയാണ്. അതുവരെയും പുഷ്പിക്കാത്ത ഡാലിയാകളും റോസച്ചെടികളും അനക്കമറ്റു കുത്ത പൊടിയിൽ പൂണ്ട്, വെളുത്ത മിനുത്ത അവയുടെ ആധാരങ്ങളിലൂടെ പതുക്കെ വളരുവാൻ ഒരുമ്പെട്ടു; മഴ കുളത്തിൽ വീഴുന്നതിനു മുൻപുള്ള ഈ സമയം മുഴുവനും പൊന്തയ്ക്കപ്പുറമിരുന്ന തവളകൾ ഉച്ചത്തിലും ദ്രുതിയിലും കരയുകയായിരുന്നു. അങ്ങകലെ വീണുകൊണ്ടിരുന്ന വെള്ളത്തിന്റെ ഗാനം മാത്രമേ അതിനെ അതിലംഘിച്ചുള്ളൂ. അപ്പോഴും കുയിലുകൾ മൂളമിട്ടുകയും തമ്മിൽത്തമ്മിൽ ചിലയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. കുറിച്ചെടികളിൽ ചാടിപ്പറന്നു കളിക്കുന്നതു് എനിക്കു കാണാമായിരുന്നു. ജന്നാലയ്ക്കു താഴെ നിന്ന ഒരു കുറിച്ചെടിയിൽ ഒരു കുയിൽ കൂട്ടുകൂട്ടാൻ ഭാവിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ വരാന്തയിലേയ്ക്കു ചെന്നപ്പോൾ അതു് മരക്കുട്ടത്തിലേയ്ക്കു് പറന്നുപോകുന്നതും ഞാൻ കണ്ടു. അവിടെനിന്നും അവൾ ഒരു പ്രാവശ്യം ചൂളമിട്ടു നിർത്തി; അവളും മഴയെ പ്രതീക്ഷിക്കുകയാണ്.

വ്യഥാവിലായി തോന്നി, എന്റെ വികാരങ്ങളെ നിയന്ത്രിക്കാൻ ഒരുമ്പെട്ടതു്; എനിക്കു് പ്രതീക്ഷയുടേയും പരിതാപത്തിന്റെയും ഒരു പ്രതീതി അനുഭവപ്പെട്ടുകയായി.

അദ്ദേഹം താഴെ ഇറങ്ങിവന്നു വീണ്ടും എന്റെ അരികിൽ ഇരുപ്പുറപ്പിച്ചു.

"അവർ നനയുമോ എന്നു് എനിക്കു ഭയമുണ്ട്." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"ശരിയാണ്," ഞാൻ മറുപടി കൊടുത്തു. ഞങ്ങളൊന്നുമുരിയാടാതെ കുറെ സമയം ചെലഴിച്ചു.

കാറ്റുകൂടാതെ തന്നെ മേഘം താഴോട്ടു താഴോട്ടിറങ്ങി

വന്നു. വായുവിൽ കൂടുതൽ പരിമളം പകർന്നു. അനക്കമറ്റ് അതങ്ങിനെ തങ്ങിനിൽക്കുകയാണു്. പെട്ടെന്നു് ഒരു മഴത്തുള്ളി കുടാൻവാസിൽ വീണു തെറിച്ചു. മറെറാന്നു ചരൽപ്പാതയിൽ ചിതറി. വേഗംതന്നെ ബെർഡോക്കു മരങ്ങളിൽ മഴത്തുള്ളികളുടെ ചിതറലുണ്ടായി. മഴയുടെ പുതു കണികകളും അതിവേഗം വീഴുവാൻ ആരംഭിച്ചു. കയിലുകളും തവളകളും മിണ്ടാതിരുന്നു. മഴയകലെയെങ്ങോ ആണെന്ന ഒരു തോന്നൽ. എങ്കിലും മഴയുടെ അനുക്രമമായ താളം തുടർന്നു. വരാന്തയ്ക്കരികെയുള്ള ഉണങ്ങിയ ഇലകളുടെ ഇടയിൽ അഭയം തേടിയ ഒരു പക്ഷി ഇരട്ട ശബ്ദത്തിൽ അനുസ്യൂതമായി പാടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. എന്റെ ഭർത്താവു് അകത്തു പോകുവാൻ എഴുന്നേറ്റു.

"അങ്ങു് എവിടെ പോകുന്നു?" അദ്ദേഹത്തെ അവിടെത്തന്നെ ഇരുത്തുവാൻവേണ്ടി ഞാൻ ചോദിച്ചു: "ഇവിടെ ഇരിക്കുന്നതു് ബഹുരസമാണല്ലോ!"

"നമുക്കു് ഒരു കുടയും കയ്യുറയും കൊടുത്തയയ്ക്കണം." അദ്ദേഹത്തിന്റെ മറുപടി.

"പേടിക്കാനൊന്നുമില്ല—ഇതിപ്പോൾ അവസാനിക്കും."

ഞാൻ പറഞ്ഞതു ശരിയാണെന്നു് അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചു. ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും വരാന്തയിൽ തന്നെ ഇരുന്നു. നനഞ്ഞ അഴിയിൽ കൈകുത്തി ഞാൻ പുറത്തേയ്ക്കു തലയിട്ടു. പുതുമഴ എന്റെ കഴുത്തും തലമുടിയും നനച്ചു. കൊഴുപ്പുകുറഞ്ഞ മെലിഞ്ഞ മേഘം ഞങ്ങളുടെ തലയ്ക്കുമീതെ പോവുകയായിരുന്നു. അവിച്ഛിന്നമായ മഴയുടെ ശബ്ദം ആകാശത്തുനിന്നും ഇറവുവീഴുന്നതിനേറയോ, അല്ലെങ്കിൽ മരങ്ങളിൽ നിന്നും അടർന്നുവീഴുന്നതിനേറയോ ആയ ഇടവിട്ടുള്ള രവമായി മാറി. മടയിൽ തവളകളും വീണ്ടും ശബ്ദിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. കയിലിണകളും ഉണർന്നു് മഴപെയ്യുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു കുറിക്കാടിൽനിന്നും മറെറാന്നിലേക്കു് ചാടി ചിലയ്ക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചു. ഞങ്ങളുടെ ഭാവി മുഴുവൻ മലക്കെ കിടന്നു.

"എന്തൊരാനന്ദം!" വരാന്തയുടെ പടിയിൽ ഇരുന്നുകൊ

ണ്ട്, എന്റെ തണുത്ത തലമുടിയിലൂടെ കയ്യ് പായിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

ഈ സ്നേഹത്തോടുള്ള താലോലിക്കലിനു് ഒരു ശകാരത്തിന്റെ ശക്തിയുള്ളതായി എനിക്കു തോന്നി. ഞാൻ കരയാൻ ഭാവിച്ചു.

"ഒരു മനുഷ്യനു് ഇതിൽ കൂടുതലെന്തുവേണം?" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "എനിക്കു് ഒന്നും ആവശ്യമില്ലാത്തവിധം ഞാനതുകൊണ്ടു സംതൃപ്തനാണു്. ഞാൻ പരിപൂർണ്ണസുഖത്തിൽ മുഴുകുന്നാണു്!"

അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു മറെറാരു കഥയാവണം എന്നെനിക്കു തോന്നി. എത്ര മഹത്തായിരുന്നാലും പിന്നെയും പിന്നെയും സുഖം വേണമെന്നു് അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽ പറയുകയുണ്ടായി. ഇപ്പോഴും അദ്ദേഹം ശാന്തനും സംതൃപ്തനുമാണു്. അതേസമയം, എന്നാൽ എന്റെ ഹൃദയം മുഴുവൻ പറഞ്ഞുതീരാത്ത പശ്ചാത്താപത്തിന്റെയും ഉതിർത്തുതീരാത്ത കണ്ണുനീരിന്റെയും കേദാരമാണു്.

"എനിക്കും ഇതു് ആനന്ദകരമായി തോന്നുന്നു." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ ഈ കാണുന്നവയുടെയെല്ലാം സൗന്ദര്യ്യം എന്നെ വിഷാദത്തിലാഴ്ത്തുന്നു. എന്റെ മുന്നിലെല്ലാം സൗന്ദര്യ്യവും മനോഹാരിതയും മാത്രമാണുള്ളതു്. അതേസമയം എന്റെ തന്നെ ഹൃദയം ശൂന്യമായി. അസംതൃപ്തമായ ആഗ്രഹങ്ങളുടേതായി കുഴഞ്ഞുമറഞ്ഞുകിടക്കുന്നു. ഭൂതകാലത്തിന്റെ തരളിതമായ ആഗ്രഹങ്ങൾ ഒന്നുംകൂടാതെ, വേദനയുടെ ഒരു കണികയെങ്കിലും രുചിക്കാതെ, അങ്ങേയ്ക്കു് ഈ പ്രകൃതിസൗന്ദര്യ്യം ആസ്വദിക്കുക സാദ്ധ്യമാണോ?"

എന്റെ തലയിൽനിന്നും കയ്യെടുത്തു, സല്പസമയം അദ്ദേഹം മൂകനായി ഇരുന്നു.

"എനിക്കും അതു തോന്നാറുണ്ടു്," ആ കാലഘട്ടത്തെ സ്മരിക്കുന്നതുപോലെ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "പ്രത്യേകിച്ചും വസന്തത്തിൽ. എന്റെ കൂട്ടാളികളായ ആകാംക്ഷകളും ഭീതികളുമായി ഞാൻ ഒരു രാത്രി മുഴുവൻ എഴുന്നേറിരിക്കാറുണ്ടു്. ആ

ചങ്ങാതിത്വം എത്ര ആകർഷകമായിരുന്നു! ഇപ്പോൾ അതെല്ലാം എന്റെ പിമ്പിലായിരിക്കുകയാണു്. ഒരു കാലത്തു് ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു ഞാൻ സംതൃപ്തനുമാണു്. ജീവിതം വിലമതിക്കാനുള്ളതായി എനിക്കു കാണാൻ കഴിയുന്നു;" അലസമായ ഒരു വിശ്വാസത്തിന്റെ കൂട്ടിച്ചേർക്കലായി എനിക്കതു തോന്നി. എന്തുകൊണ്ടു് ആ പറച്ചിൽ എനിക്കു വേണ്ടെന്നു വെയ്ക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല? അതു വാസ്തവമായിരുന്നു.

"എങ്കിലും അങ്ങു് ഒന്നും ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലേ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അസാദ്ധ്യമായവയെപ്പറ്റി ഞാൻ ആലോചിക്കാറില്ല," എന്റെ ചിന്തകളെന്താണു് എന്നു മനസ്സിലാക്കിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നീ വേണമെങ്കിൽ നിന്റെ തല നനച്ചുകൊള്ളൂ," ഒരു കുട്ടിയുടെ എന്നപോലെ തലയിൽ തട്ടി, കരംചികുരത്തിലൂടെ ഒഴുക്കിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "പച്ചിലകളും, പുല്ലുകളും മഴകൊണ്ടു നനയുന്നതിൽ അസൂയപ്പെട്ട നീ തന്നെ പുല്ലുകളും ഇലകളും മഴയും ആകുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഞാനവ നോക്കി ആനന്ദിക്കുന്നതിൽ സംതൃപ്തിയടയുന്നു. സവ്വവും ഗുണസമ്പൂർണ്ണങ്ങളും, യുവത്വമാന്നതും സുഖപ്രദങ്ങളുമാണു്."

"പഴയതെങ്കിലുമൊന്നു് അങ്ങു വ്യസനിക്കുന്നുണ്ടോ?" എന്റെ ഹൃദയം ഭാരിച്ചു വരികയായിരുന്നു. അപ്പോൾ ഞാൻ ചോദിച്ചു.

പിന്നെയും ഉത്തരം പറയുന്നതിനു മുൻപു് അദ്ദേഹം കുറച്ചു സമയം ആലോചിച്ചു. പൂർണ്ണമായ ആത്മാർത്ഥതയോടെ ഉത്തരം പറയണമെന്നു് അദ്ദേഹം ആഗ്രഹിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി.

"ഒന്നുമില്ല," മൃദുസ്വരത്തിൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"അതു ശരിയല്ല, ശരിയല്ല!" അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു കണ്ണുകളിലേയ്ക്കുതന്നെ ഉറ്റുനോക്കിക്കൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു. "തീച്ചയായും അങ്ങു പഴയകാലത്തെ ഓർത്തു വ്യസനിക്കുന്നില്ലേ?"

"ഇല്ല!" അദ്ദേഹം ആവർത്തിച്ചു: "ഞാനതിനു നന്ദിയുള്ളവനാണു്. അല്ലാതെ വ്യസനിക്കുന്നില്ല."

"എന്നാലതു തിരിച്ചുവരാൻ അങ്ങു് ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

അദ്ദേഹം പൂന്തോട്ടത്തിലേയ്ക്കു തല തിരിച്ചുകളഞ്ഞു.

"ഇല്ല; എനിക്കു ചിറകു മുളയ്ക്കണമെന്നുകൂടി ഞാനാഗ്രഹിക്കണം. പക്ഷേ, അതസാദ്ധ്യമാണു്."

"പിന്നെ, അങ്ങു ഭൂതകാലത്തിനു് ഒരു പരിവർത്തനം വരുത്തുകയുണ്ടായില്ലേ? അങ്ങു തന്നത്താൻ പരിഹസിക്കുകയാണോ? അതോ എന്നെ പരിഹസിക്കുന്നോ?"

"ഇല്ല, തീർച്ചയായുമില്ല! അവയെല്ലാം നന്നായ്ക്കുവേണ്ടി മാത്രമായിരുന്നു."

"ഇതൊന്നു കേൾക്കൂ." തിരിഞ്ഞുനോക്കുവാൻവേണ്ടി ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ കരത്തിൽ സ്പർശിച്ചു. "അങ്ങു് ആഗ്രഹിച്ചതുപോലെ ജീവിക്കാൻ അങ്ങു് എന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കാഞ്ഞതു് എന്താണു്? എനിക്കു് അനുയോജ്യമല്ലാത്ത ഒരു സ്വാതന്ത്ര്യം എനിക്കു് അനുവദിച്ചതന്നതെന്തിനാണു്? അങ്ങെന്നെ പരിപ്പിക്കുന്നതു നിർത്തിക്കളഞ്ഞതെന്തേ? അവിടുന്നാഗ്രഹിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ, മറ്റു വിധത്തിൽ എന്നെ നയിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഇത്തരമൊന്നും സംഭവിക്കുമായിരുന്നില്ല!" പഴയ സ്നേഹോഷ്മളമായ വാക്കുകൾക്കു പകരം വിരസതയും പരിഹാസവും കലർന്ന സ്വരത്തിൽ ഞാനിങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

"എന്തുണ്ടാകുമായിരുന്നില്ല?" അതിശയത്തോടെ എന്നെ നോക്കി തിരിഞ്ഞു് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: "ഈ രീതിക്കു് എന്താണു തെറ്റു്? കായ്ക്കുകളെല്ലാം ഭംഗിയായി നടക്കുന്നു, വളരെ ഭംഗിയായി." അദ്ദേഹമൊരു പുഞ്ചിരിയോടെ കൂട്ടിച്ചേർത്തു.

"യഥാർത്ഥത്തിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞതൊന്നും അദ്ദേഹത്തിനു് മനസ്സിലായില്ലെന്നു വരുമോ?" ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. "അഥവാ, മനസ്സിലാക്കേണ്ട എന്ന ഒരു ദുർവിചാരം കടന്നുകൂടിയിരിക്കുമോ?"

പെട്ടെന്നു ഞാൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു: "അങ്ങു മറ്റു രീതിയിൽ പെരുമാറിയിരുന്നെങ്കിൽ, ഒരു തെറ്റും ചെയ്യാത്തതിനു് അങ്ങയുടെ അലസതകൊണ്ടും വെറുപ്പുകൊണ്ടും ഞാൻ ശിക്ഷിക്കപ്പെടുകയില്ലായിരുന്നു. അങ്ങിനെ അങ്ങു്, ഞാൻ ജീവിതത്തിൽ ഏറ്റവും വിലമതിച്ചിരുന്നവ മുഴുവൻ അന്യായമായി എടുത്തുകൊണ്ടു പോവുകയുമില്ലായിരുന്നു!"

"എന്റെ ഓമനേ, നീയെന്താണി പറയുന്നതു്?"

അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു—അദ്ദേഹത്തിനെന്നെ മനസ്സിലാകാത്തതുപോലെ തോന്നി.

"അരുതു്, എന്നെത്തടയരുതു്! എന്നിൽനിന്നും അങ്ങു വിശ്വാസമാണ് കവർന്നതു്, പ്രേമവും അഭിമാനവുംപോലും; പഴയകാലങ്ങളെപ്പറ്റി സ്മരിക്കുമ്പോഴും ഇന്നും അങ്ങെന്നെ പ്രേമിക്കുന്നു എന്നെനിക്കു വിശ്വസിച്ചുകൂടാ. വേണ്ട, മിണ്ടാതിരിക്കൂ! എന്നെ ഇതുവരെയും വിഷമിപ്പിച്ചതെന്താണെന്നു ഞാനൊരിക്കലെങ്കിലും പറയട്ടെ. ഞാൻ ജീവിതാനുഭവങ്ങളൊന്നും പഠിച്ചില്ലെന്നതും, എന്നെത്തന്നെ അനുഭവങ്ങളും പഠിപ്പിക്കാൻ വിട്ടതും എന്റെ കുറ്റമാണോ? വിജ്ഞാനം സമ്പാദിച്ചതിനുശേഷം, ഏതാണ്ടു് ഒരു കൊല്ലക്കാലം കഴിഞ്ഞു വിഷമിച്ചു് അങ്ങയുടെ അടുക്കൽ തിരിച്ചെത്തുമ്പോഴും ഞാൻ പറയുന്നതെന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കാതെ എന്നെ തള്ളി അയയ്ക്കുന്നതു് എന്റെ തെറ്റാണോ? ഞാൻ തെറ്റുകാരിയായി. മനസ്സുഖം നശിച്ചവളായി. അങ്ങയെ പരിഹസിക്കാൻ ഒട്ടു് അറിഞ്ഞുംകൂടാ. അതൊക്കെക്കൊണ്ടാണോ, എന്നെ അപഹസിക്കുന്നതു്?—അതെ, നമ്മുടെ രണ്ടുപേരുടേയും സുഖത്തെ അപഹരിക്കുന്ന ഒരു ജീവിതത്തിലേയ്ക്കു് അങ്ങെന്നെ വീണ്ടും ഓടിക്കുവാൻ ഒരുമ്പെടുകയാണു്."

"ഞാനെങ്ങിനെയാണു", അതു മനസ്സിലാക്കിത്തരേണ്ടതു്?" പ്രത്യക്ഷത്തിൽതന്നെ അമ്പരപ്പോടും ആശ്ചര്യത്തോടുംകൂടി അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"അങ്ങിടയ്ക്കിടയ്ക്കു പറയുന്നു—ഇന്നലെയും പറഞ്ഞു—എ

നിക്കിവിടെ കഴിഞ്ഞുകൂടുക പ്രയാസമാണെന്നും ശിശിരം കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ പീറേഴ്സ് ബർഗ്ഗിൽ പോകണമെന്നും. അതേ അവസരത്തിൽ പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗ് ഞാൻ വെറുക്കുകയും ചെയ്തു!" ഞാൻ തുടർന്നു: "എന്നെ ഈ അവസരത്തിൽ സഹായിക്കുന്നതിനു പകരം ആത്മാർത്ഥമായ സംഭാഷണം അങ്ങു് ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു. നിഷ്കളങ്കവും പ്രേമമയന്നതുമായ ഒരൊറ്റ വാക്കുപോലും അങ്ങു് ഉച്ചരിക്കുന്നില്ല. തകർന്നു ഞാൻ താഴെ വീഴുമ്പോഴും, അങ്ങെന്നെ പരിഹസിക്കുകയും എന്റെ പതനത്തിൽ എന്നിട്ടു് ആനന്ദംകൊള്ളുകയും ചെയ്യുന്നു."

"നിർത്തു!" തണുത്തുറഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ അദ്ദേഹം ആജ്ഞാപിച്ചു. "നിനക്കതു പറയാനുള്ള അവകാശമില്ല. എന്നോടു നിനക്കിഷ്ടമില്ലെന്നേ, അതിനർത്ഥമുള്ളു. നീയെന്നെ....."

"അതായതു്, ഞാനങ്ങയെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെന്നോ! ദയവുചെയ്തു അങ്ങിനെ പറയരുതേ!" ഞാൻ നിലവിളിച്ചു. കണ്ണിൽ നിന്നും അശ്രുകണം ധാരയായി ഒഴുകി. തൂവ്വാൽകൊണ്ടു മുഖം പൊത്തി ഞാൻ ബഞ്ചിൽ ഇരുന്നു.

"അതാ, കണ്ടില്ലേ, അദ്ദേഹം എന്നെ മനസ്സിലാക്കുന്നതു് അങ്ങിനെയാണു്," തൊണ്ടയിടർച്ചയിലൂടെ പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ട ഏങ്ങൽ തടയുവാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ മന്ത്രിച്ചു. "പോയി, ഞങ്ങളുടെ പഴയ പ്രേമമെല്ലാം പൊയ്പ്പോഴിഞ്ഞു!" ഒരു ശബ്ദം എന്റെ ഹൃദയത്തോടു മന്ത്രിച്ചു. അദ്ദേഹം അടുത്തു വരികയോ എന്നെ സമാധാനിപ്പിക്കുകയോ ചെയ്തില്ല. ഞാൻ പറഞ്ഞതു് അദ്ദേഹത്തെ വേദനിപ്പിച്ചു. തണുത്തുറഞ്ഞതായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വരം.

"നീയെന്നെ ഏതുവിധത്തിൽ പരിഹസിക്കാൻ പോകുന്നു എന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ," അദ്ദേഹം പറയാനാരംഭിച്ചു. "ഞാനൊരിക്കൽ ചെയ്തതുപോലെ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ല എന്നാണു നി അർത്ഥമാക്കുന്നതെങ്കിൽ ഞാനെന്തു പറയണമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ.

"ഒരിക്കൽ പ്രേമിക്കുകയോ!" തൂവ്വാലയിൽ മുഖംപൊത്തി, ശക്തിയായി പ്രവഹിച്ച തിക്താശ്രുക്കളോടെ ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ, കാലത്തെയും നമ്മളെത്തന്നെയും അതിനു കുറപ്പെടുത്തണം. ഓരോ കാലത്തുമുള്ള ജീവിതരീതിക്ക് അതിന്റേതായ പ്രേമത്തിന്റെ രൂപം ഉണ്ട്." ഒരു നിമിഷം അദ്ദേഹം നിശ്ശബ്ദനായിരുന്നു. നീ നിഷ്ഠുരതയാണാഗ്രഹിക്കുന്നതെങ്കിൽ ഞാൻ എല്ലാ വാസ്തവവും പറയട്ടെ? നിന്നെ ആദ്യമായി അറിഞ്ഞയിടയ്ക്ക് ഞാനാ വേനലിൽ മുഴുവൻ നിന്നെത്തന്നെയോർത്ത് നിശയുടെ നീണ്ട യാമങ്ങൾ ഉണർന്ന് ഇരുന്നു കഴിച്ചുകൂട്ടിയിട്ടുണ്ട്. ഞാനാണ് ആ പ്രേമം വാർത്ത് എടുത്തതു്. എന്റെ ഹൃദയത്തിലതു കുറേശ്ശെ കുറേശ്ശെ വളരാൻ തുടങ്ങി. പിന്നെയും ഞാൻ പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗിലും പുറത്തും ഭയങ്കരങ്ങളും നിർഭാഗ്യവിഹീനങ്ങളുമായ നിശകൾ കഴിച്ചുകൂട്ടി. എന്നെ വേദനിപ്പിക്കുവാൻ തുടങ്ങിയ ആ പ്രേമത്തെ തകർത്തു നശിപ്പിക്കുവാൻ ഞാൻ തുടങ്ങി. എന്നാൽ ഞാനതിനെ നശിപ്പിച്ചില്ല. എന്നിൽ വേദനയുളവാക്കിയ ആ വശത്തെ മാത്രമേ ഞാൻ നശിപ്പിച്ചൊള്ളൂ. ഞാൻ ശാന്തനായിത്തീർന്നു; ഇപ്പോഴും ഞാൻ പ്രേമം അനുഭവിക്കുന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, അതു മറെറാരു രീതിയിലുള്ള പ്രേമമാണ്."

"അങ്ങതിനെ പ്രേമം എന്നു വിളിക്കുന്നു, എന്നാൽ ഞാനതിനെ വേദനയെന്നും വിളിക്കുന്നു!" ഞാൻ പറഞ്ഞു: "സമുദായമദ്ധ്യത്തിൽ ഇറങ്ങിച്ചെല്ലുന്നതു ചീത്തയാണെന്ന് അങ്ങു മനസ്സിലാക്കിയിട്ടും, ആ കാരണത്താൽ എന്നെ പ്രേമിക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന സ്ഥിതിക്ക് അങ്ങെന്തിനാണ് അതിനെന്നെ അനുവദിച്ചതു്?"

"അല്ല, അതു സമുദായമായിരുന്നില്ല, ഓമനേ!" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"എന്താണ് അങ്ങ് അങ്ങയുടെ അധികാരം എന്നിൽ ചെലുത്താതിരുന്നതു്?" ഞാൻ തുടർന്നു: "എന്തുകൊണ്ട് അങ്ങെന്നെ പൂട്ടിയിട്ടില്ല? അല്ലെങ്കിൽ കൊന്നില്ല? എനിക്കു സുഖമരുളിയ എല്ലാം നശിപ്പിച്ചുകളഞ്ഞതിലും ഭേദം അതായിരുന്നു. ലജ്ജിക്കുന്നതിനു പകരം ഞാൻ സുഖിക്കുമായിരുന്നു."

ഞാൻ പിന്നെയും ഏങ്ങലടിച്ചു കരഞ്ഞു. പിന്നെയും മുഖം മൂടി.

അപ്പോഴേയ്ക്കും കറിയയും സോണിയയും നനഞ്ഞു കുളിച്ച്, സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചാർത്തും, ഉറക്കെ വർത്തമാനം പറഞ്ഞും വരാന്തയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ഞങ്ങളെ കണ്ടപ്പോൾ അവർ നിശ്ശബ്ദരായി അകത്തേയ്ക്കു കടന്നുപോയി.

കുറച്ചധികം സമയം ഞങ്ങൾ നിശ്ശബ്ദരായിരുന്നു. കരഞ്ഞു കരഞ്ഞു കണ്ണുനീർ കുറെ വീഴ്ത്തിയപ്പോൾ എനിക്കൊരാശ്വാസം തോന്നി. ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ ഒളിഞ്ഞുനോക്കി. കയ്യിൽ തല ചായ്ച്ച് അദ്ദേഹം ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്റെ നോട്ടത്തിനു് എന്തെങ്കിലും സമാധാനം പറയണമെന്നു് അദ്ദേഹത്തിനുള്ളതുപോലെ തോന്നി. അഗാധമായ ഒരു ദീർഘനിശ്വാസത്തോടെ അദ്ദേഹം പഴയ രീതിയിൽ ഇരുന്നതേയുള്ളൂ.

ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കൽ ചെന്നു്, കയ്യു മാറ്റി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകൾ ചിന്താധീനങ്ങളായിരുന്നു. അവ എന്റെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞു.

"അതെ," സെർജിയുടെ ചിന്തകൾ ഉച്ചത്തിൽ ഉൽഘോഷിക്കുന്നതുപോലെ അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "ജീവിതത്തിലേയ്ക്കു വീണ്ടും തിരിച്ചുവരുവാൻ നമുക്കെല്ലാം, പ്രത്യേകിച്ചും നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള പെൺകുട്ടികൾക്കു്, അത്ഭുതകരമായ കുറെ വ്യക്തിഗതമായ അനുഭവങ്ങൾ കാണും. മറവുള്ളവരുടെ തെളിവുകൾകൊണ്ടൊന്നും ഒരു പ്രയോജനവുമില്ല. അക്കാലത്തു് നീ ആരാധിച്ച ആ ആകർഷണീയമായ അത്ഭുതകരതയുടെ അവസാനത്തിന്റെ അരികത്തുകൂടെ നീ എത്തിയിരുന്നില്ല. അത്തരമൊന്നിന്റെ കാലം എന്നിൽനിന്നു പോയിരുന്നിട്ടും, നിന്നിൽ അധികാരം ചെലുത്തുവാൻ എനിക്കു് അവകാശമില്ലെന്നു ചിന്തിച്ചു ഞാൻ സ്വമേധയാ ഒഴിയുകയായിരുന്നു."

"എന്നെ അങ്ങു സ്നേഹിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "എന്റെ അരികത്തിരുന്നുകൊണ്ടു് അങ്ങു്, എന്തിനെന്നെ

സ്വാതന്ത്ര്യം അനുഭവിപ്പിക്കാൻ കയ്യഴിച്ചുവിട്ടു!"

"നീ എത്ര ശ്രമിച്ചാലും, എന്റെ വാക്കു നിനക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസമായതുകൊണ്ടു്. വ്യക്തിപരമായ അനുഭവങ്ങളും ആവശ്യമായിരുന്നു; അതിപ്പോൾ നിനക്കു കിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്."

"അതിലെല്ലാം എണ്ണുവാൻ വളരെ കാണുമായിരിക്കും," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ അല്പം പ്രേമംമാത്രം എങ്കിലും....!"

പിന്നെയും ഞങ്ങൾ നിശ്ശബ്ദതയിലാണ്ടു.

"നീയിപ്പോൾ പറഞ്ഞതു് വേദനിപ്പിക്കുന്നതാണു്. പക്ഷേ, അതൊരു സത്യമാണു്." പെട്ടെന്നു് എഴുന്നേറ്റു് വരാന്തയിലൂടെ ഉലാത്തിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറയാനാരംഭിച്ചു. "അതേ, അതു ശരിയാണു്. ഞാനാണു് അതിൽ കുറക്കാരനും," എനിക്കെതിരെ നിലയുറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം കൂട്ടിച്ചേർത്തു: "ഒന്നുകിൽ, നിന്നെ ഞാൻ പ്രേമിക്കാതിരിക്കണമായിരുന്നു; അല്ലാത്തപക്ഷം, കുറച്ചുകൂടെ ലഘുവായി മാത്രമേ നിന്നെ സ്നേഹിക്കാമായിരുന്നുള്ളൂ."

"നമുക്കതെല്ലാം മറക്കാം," ഞാൻ ഭയത്തോടെ മൊഴിഞ്ഞു.

"ഇല്ല," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഭൂതകാലമിനി തീർച്ചയായും തിരിച്ചുവരാൻ പോകുന്നില്ല." തണുത്തതായിരുന്നു ആ ശബ്ദം.

"പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ അതു പുനഃസ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു," അദ്ദേഹത്തിന്റെ തോളിൽ ഒരു കരം നിക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹം കയ്യിൽ അമർത്തി.

"ഭൂതകാലത്തിന്റെ വേർപാടിൽ ഞാൻ അനുശോചിക്കുന്നില്ലെന്നു പറഞ്ഞതു് അവാസ്തവമാണു്. ഞാൻ പരിതപിക്കുന്നു. തിരിച്ചുവരാത്ത ആ പ്രേമത്തെ ഓർത്തു ഞാൻ കണ്ണുനീർ വാർക്കുന്നു. ആരെയാണു കുറ്റപ്പെടുത്തേണ്ടതെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. പ്രേമം നിലനിൽക്കുന്നു. എന്നാൽ പഴയ പ്രേമമല്ല; അതിന്റെ സ്ഥാനവും തെറ്റിയിട്ടില്ല. പക്ഷേ, അതിന്റെ

അത്ഥവും പുഷ്ടിയും കുളയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. മൂടാന്ന സ്മരണകം ഉണ്ട്"; അതിനു നന്ദിയുമുണ്ട്". എന്നാൽ....."

"എന്നാൽ അതു പറയരുതു"!" ഞാൻ തടഞ്ഞു: "എല്ലാം പഴയപോലെ ആകട്ടെ. തീർച്ചയായും അതു സാദ്ധ്യമാണ്", അല്ലേ?" സെർജിയുടെ നയനങ്ങളിലേയ്ക്കു് ഉറവുനോക്കിക്കൊണ്ടു ഞാൻ ചോദിച്ചു. ആ നയനങ്ങളും ശാന്തവും ഗംഭീരവുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അവ എന്റേതിലേയ്ക്കു് ഉറവുനോക്കിയില്ല.

ഞാൻ പറയുമ്പോഴും എനിക്കറിയാമായിരുന്നു എന്റെ ആഗ്രഹങ്ങളും അപേക്ഷകളും അസാദ്ധ്യങ്ങളാണെന്നു്. അദ്ദേഹം ശാന്തസുന്ദരമായി പുഞ്ചിരിച്ചു; പക്ഷേ, എനിക്കതു് ഒരു വൃദ്ധന്റെ ചിരിപോലെ തോന്നി.

"നീ ഇപ്പോഴും എത്ര ചെറുപ്പമാണു"!" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഞാനോ വളരെ വൃദ്ധനും. നീ അനേഷിക്കുന്നതു് ഏതായാലും ഇവിടെ ഇല്ല. എന്തിനു മറവുള്ളവരെ അപകടത്തിലാക്കണം?" ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം കൂട്ടിച്ചേർത്തു.

ഞാൻ നിശ്ശബ്ദയായി. അദ്ദേഹത്തിനെതിരെ നിന്നു. എന്റെ ഹൃദയം ശാന്തമായി.

"ജീവിതം ആവർത്തിക്കപ്പെടാൻ ശ്രമിക്കാതിരിക്കുക," അദ്ദേഹം തുടർന്നു: നമ്മളും തമ്മിൽ അഭിനയങ്ങളുടെ ആവശ്യമില്ല. പഴയ വിഭ്രാന്തിയുടേയും വികാരത്തിന്റേയും കാലത്തിനു് അവധി വന്നതിൽ നമുക്കു നന്ദിയുള്ളവരായിരിക്കുക. തിരച്ചിലിന്റെ വിഭ്രാന്തി നമുക്കു നശിച്ചിരിക്കുന്നു; നമ്മുടെ ആഗ്രഹങ്ങളും അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. നമ്മുടെ ഭാഗത്തു് സുഖം വന്നെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. നമ്മളിപ്പോൾ മാറിനിന്നു", അവനാണിനി ഇടംകൊടുക്കേണ്ടതു്—നിനക്കിഷ്ടമാണെങ്കിൽ!" വാനൃയേയും എടുത്തുകൊണ്ടു വരാന്തയുടെ വാതിൽക്കൽ വന്നുനിന്ന നേഴ്സിന്റെ നേരേ തുണ്ടിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "എന്റെ ഓമനേ, അതാണു് വാസ്തവം. "എന്റെ തല തിരിച്ചുകൊണ്ടു്

അതിൽ ഒരു ചുംബനം അർപ്പിച്ച് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ആ ചുംബനം ഒരു കാമുകന്റേതായിരുന്നില്ല, ഒരു പഴയ സുഹൃത്തിന്റേതായിരുന്നു.

നിർമ്മലവും സുരഭിലവുമായ നിശ പൂവ്വാടികയെ മധുരമായി ആരാമത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. നിശ്ശബ്ദതയും, നിനദങ്ങളും ഒന്നുകൂടെ ശാന്തഗംഭീരമായി. താരകളൊന്നൊന്നായി തലയുയർത്തുകളിൽ മിന്നി. ഞാനദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ നോക്കി. പെട്ടെന്നു് എന്റെ ഹൃദയഭാരം കുറഞ്ഞതുപോലെ തോന്നി. വേദന മാറിയിട്ടും ഒരു ഞരമ്പിൽ തങ്ങിനിൽക്കുന്ന അതിന്റെ നിഴൽ പോലെ, എന്റെ ദുഃഖം നീങ്ങിയതായി എനിക്കു തോന്നി. ഇങ്ങിനി വരാത്തവണ്ണം എന്റെ പഴയ കാലംപോലെ തന്നെ പഴയ അനുഭൂതികളും പൊയ്പ്പോയതായി പെട്ടെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഇനി അവ തിരിച്ചുവരുന്നതു് വേദനാജനകവും, മനസ്സുഖം നശിപ്പിക്കുന്നതുമാണെന്നു് എനിക്കു അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. എനിക്കു് ആനന്ദകരമായി തോന്നിയ ആ കാലഘട്ടം വാസ്തവത്തിൽ അത്രയേറെ ഗുണമിയന്നതായിരുന്നോ? അതുമല്ല, പണ്ടുപണ്ടായിരുന്നു അതെല്ലാം!

"ചായ സ്സമയമായി!" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ഞങ്ങളും രണ്ടുപേരും സല്ലാരമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. വാതിൽക്കൽ കുട്ടിയെ എടുത്തുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്ന നഴ്സിനെ ഞങ്ങളും കണ്ടു. അവനെ ഞാൻ കോരിയെടുത്തു. അവന്റെ നഗ്നമായ കാലടികളും കരംകൊണ്ടു മൂടി, ഞാനവനെ മാറോടണച്ചു. എന്റെ ചുണ്ടുകളും മന്ദമായ ഒരു ചുംബനം അവനു് അർപ്പിച്ചു. അർദ്ധസുഷുപ്തിയിലാണ്ടിരുന്ന അവൻ തന്റെ വരവീണ കൈവിരലുകളും വിടർത്തി; ആ കൊച്ചുകണ്ണുകളും തുറന്നു; എന്തോ അന്വേഷിക്കുന്നതുപോലെയോ, എന്തോ സ്മരിക്കുന്നതുപോലെയോ ഉത്സുകമായി നോക്കി. പെട്ടെന്നു് അവന്റെ കണ്ണുകളും എന്നിൽ വിശ്രമിച്ചു. അവയിൽ ബോധത്തിന്റെ തീപ്പൊരി പാറി. തള്ളിച്ച ചുണ്ടുകളും വിടർന്നു, ചുമ്പി, ഒരു പുഞ്ചിരിയായി അതു വികസിച്ചു. "ഇവൻ എന്റേതാണു്, എന്റെ!"

എന്റെ എല്ലാ അംഗത്തിലൂടെയും ആനന്ദത്തിന്റെ ഒരു കോരിയാറൽ ഉണ്ടായി. അവനെ വേദനിപ്പിക്കുവാൻമാത്രം ശക്തിയായി ഞാൻ മാറോടണച്ചു, ചിന്തിച്ചു ഞാനവന്റെ തണുത്ത കൊച്ചു കാൽ ചുംബിക്കാൻ തുടങ്ങി; അവന്റെ വയറും കയ്യും നേരിയ മുടി മൂടിയ ശിരസ്സും എല്ലാം. എന്റെ ഭർത്താവും എന്റെ സമീപത്തേയ്ക്കു വന്നു. പെട്ടെന്നു ഞാൻ കുട്ടിയുടെ മുഖം മൂടി, വീണ്ടും അതെടുത്തുമാറ്റി.

"ഇവാൻ സെർജിയിച്ചു"! തോടിയിൽ തോണ്ടിക്കൊണ്ടു ഭർത്താവു പാഞ്ഞു. എന്നാൽ ഞാൻ പിന്നെയും ഇവാൻ സെർജിയിച്ചിനെ മൂടാൻ ധൃതികൂട്ടി. എനിയ്ക്കു മാത്രമേ അവനെ കൂടുതൽ ശുശ്രൂഷിക്കാൻ കായ്മുള്ളു ഞാൻ സെർജിയുടെ നേരെ ഒളിഞ്ഞുനോക്കി. അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ നോക്കിയപ്പോൾ ആ നയനങ്ങളും പുഞ്ചിരിക്കുന്നതായിരുന്നു. ഞാനവയിലേയ്ക്കു ഒരു ആനന്ദത്തോടെ, കുറച്ചുനാളായി എനിക്കു കൈവന്നിട്ടില്ലാത്ത ഒരു നിർവൃതിയോടെ നോക്കി.

ഞങ്ങളുടെ വിവാഹത്തിന്റെ 'റൊമാൻസ്' ആ ദിവസത്തോടെ അവസാനിച്ചു; ആ പഴയ ബോധം അമൂല്യവും എന്നാൽ തിരിച്ചുകിട്ടാത്തതുമായിത്തീർന്നു. ഒരു പുതിയ ജീവിതത്തിന്റെ വ്യത്യസ്തമായ ഒരു സുഖത്തിന്റെ അടിത്തറ എന്നിൽ ഉടലെടുത്തു. എന്നാൽ എന്റെ കുട്ടികളോടും, കുട്ടികളുടെ അച്ഛനോടുമുള്ള മനോഭാവം തികച്ചും നവമായ ഒന്നായിരുന്നു. ആ ജീവിതസുഖം ഇന്നും നിലനില്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

★

സുഖത്തിന്റെ പിറവി 420

ടോൾസ്റ്റോയ് 420

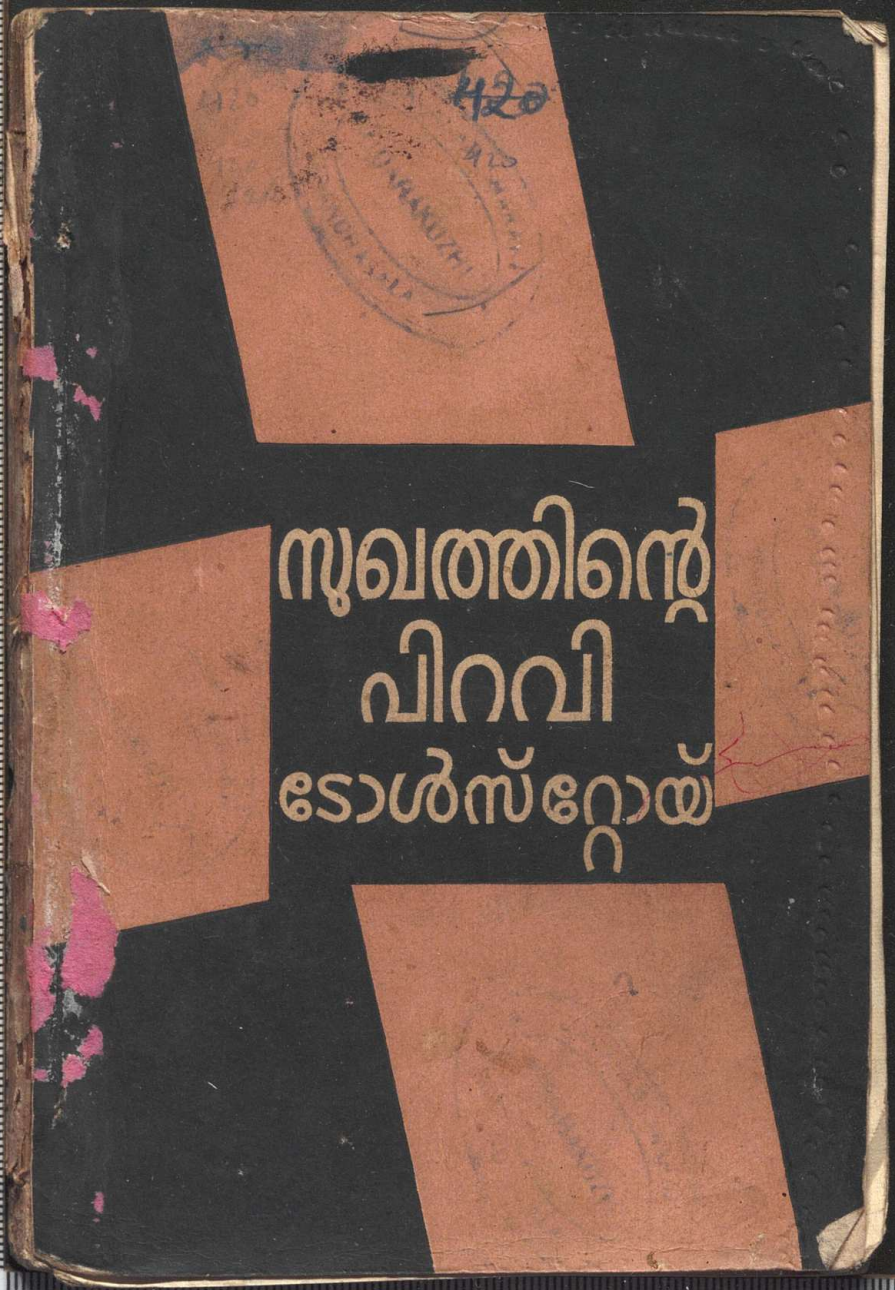
അമ്മ മരിച്ചതോടെ, പതിനേഴുകാരിയായ മേരിയാ അലക്സാൻഡ്രോവ്ന അവളുടെ വീട്ടിൽ തനിച്ചായി. പഴയ ഒരു കുടുംബസുഹൃത്തായ കറ്റിയയും വൃദ്ധനായ ഭൃത്യൻ ഗ്രിഗറിയും, ശോകമൂകയായി കഴിഞ്ഞിരുന്ന അവളെ ഒട്ടൊക്കെ സമാശ്വസിപ്പിച്ചുപോന്നു.

അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോളാണ്, സെർജി മിക്കലേയ്ച്ച് അവളുടെ ജീവിതത്തിലേക്കു കടന്നുവന്നതു്. മേരിയയുടെ അയൽവാസിയും, അവളുടെ അച്ഛന്റെ ഏറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ട ഒരു സുഹൃത്തുമായിരുന്ന സെർജി. അയാൾ കൂടെക്കൂടെ അവളെ സന്ദർശിക്കുകയും, വേണ്ട സഹായങ്ങൾ നല്കുകയും ചെയ്തുപോന്നു.

സെർജിയും മേരിയയും തമ്മിലുള്ള അടുപ്പം ഒട്ടുക്കം വിവാഹത്തിൽ കലാശിച്ചു. കുറച്ചുകാലം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, മുപ്പത്താറുകാരനും പതിനേഴുകാരിയും തമ്മിലുള്ള ആ ബന്ധത്തിൽ ചില വിടവുകൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെടാൻ തുടങ്ങി.

സെർജി, തന്റെ ഭാര്യയെ യാതൊരുതരത്തിലും നിയന്ത്രിച്ചിരുന്നില്ല. ഭർത്താവിൽനിന്നു പ്രതീക്ഷിച്ച നിയന്ത്രണമില്ലാതെവന്നപ്പോൾ അവൾ വഴിതെറ്റി സഞ്ചരിക്കാൻ തുടങ്ങി. പക്ഷേ, കുറച്ചു ദൂരം സഞ്ചരിച്ചതോടെ അവൾക്കു മനസ്സിലായി, തന്റെ വഴി തെറ്റിപ്പോയെന്നു്. അവൾ തിരിച്ചുവന്നു. അതോടെ, ആ വീട്ടിൽ പഴയ സുഖവും സംതൃപ്തിയും കളിയാടാൻ തുടങ്ങി.

നാഷനൽ ബുക്ക് സ്റ്റാൾ
കോട്ടയം തിരുവനന്തപുരം എറണാകുളം തൃശ്ശൂർ

Indic Digital Archive Foundation
gpura.org